

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI**

**ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARI VE GÜVENLİK KÜLTÜRÜ
ARASINDAKİ İLİŞKİSELLİĞİ ORTAYA ÇIKARMAYA YÖNELİK
ÖLÇEK GELİŞTİRİLMESİ**

Aynur BAŞURGAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
NİSAN - 2018**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI**

**ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARI VE GÜVENLİK KÜLTÜRÜ
ARASINDAKİ İLİŞKİSELLİĞİ ORTAYA ÇIKARMAYA YÖNELİK
ÖLÇEK GELİŞTİRİLMESİ**

**DANIŞMAN: Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TUNÇ
JÜRİ : Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ**

Aynur BAŞURGAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
NİSAN - 2018**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARI VE GÜVENLİK KÜLTÜRÜ
ARASINDAKİ İLİŞKİSELLİĞİ ORTAYA ÇIKARMAYA YÖNELİK
ÖLÇEK GELİŞTİRİLMESİ

Aynur BAŞURGAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Tez / Proje ...../...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ
Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası
BAŞKAN

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TUNÇ
Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası
ÜYE

Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ
Ünvanı, Adı Soyadı, İmzası
ÜYE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Abdullah SOYSAL
Unvan, Adı Soyadı, İmzası
Enstitü Müdürü

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKALARI VE
GÜVENLİK KÜLTÜRÜ ARASINDAKİ
İLİŞKİSELLİĞİ ORTAYA ÇIKARMAYA
YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRİLMESİ**

Aynur BAŞURGAN

Danışman : Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ

Yıl : 2018, Sayfa: IX +149

**Jüri : Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ
: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TUNÇ
: Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ**

Ulusal güvenlik tüm devlet politikaları için referans rolü üstlenen üst düzey bir politikadır. Bu kapsamda devletlerin dış politikaları ile güvenlik politikalarını belirleyen tehdit algılamaları ve ulusal çıkarları yakından ilişkilidir. Konstrüktivist kurama göre iç ve dış politika, sosyopolitik inşa sürecinde karşılıklı etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Devlet politikalarının belirlenmesinde referans rolü üstlenen güvenlik politikaları ile kültür arasında da yakın bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar “Siyasal Kültür” başlığı altında yürütülürken bu etkileşimin güvenlik politikalarındaki yansımalarını ifade etmek için “Stratejik Kültür” kavramı kullanılmaktadır. Fakat Stratejik Kültür kavramı, devletlerin davranış biçimlerini açıklarken toplumun dış dünya ile ilgili algılarını, düşüncelerini ve bunların nedenlerini içermemektedir. Bu çalışmada bu durumu açıklamak için “Güvenlik Kültürü” kavramı tercih edilmiştir.

Siyasal kültürün bir alt alanı olan güvenlik kültürü, ulusal güvenlik politikalarına yön veren, bir toplumun sahip olduğu inanç ve değerler bütünü, dış dünyayı algılama biçimi olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada Güvenlik Kültürünün sosyolojik ve politik olmak üzere iki inşaa boyutu olduğuna dikkat çekilmektedir. Güvenlik kültürünün sosyalizasyon sürecini oluşturan sosyopsikolojik faktörler; Toplumsal Biliş, Schizmogenezis veya Pygmalion Etkisi

ve Kültürel Farklılıklardır. Bu kapsamda siyasal elitler toplumun Güvenlik Kültürünü oluşturan bir sosyalizasyon süreci sonunda ortaya çıkan stratejik kültüre, güvenlik ve dış politikalarını eklemleyerek ulusal ve uluslararası politikalarını yürütmektedirler.

Ulusal güvenlik politikaları ile güvenlik kültürü arasında nasıl bir ilişki olduğu siyaset bilimi açısından önemli bir sorunsaldır. Araştırmanın hipotezi “bir toplumun güvenlik kültürünün niteliği ve inşa boyutu (sosyopolitik bileşenleri) sahadan yapılacak ampirik ölçümlerle saptanabilir ve analiz edilebilir” yönündedir. Bu doğrultuda “Güvenlik Kültürü” zerine bir tutum ölçęi geliştirmek hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında konu öncelikle güçlü bir teorik temele dayandırılmış, ardından sahadan toplanan kantitatif verilerle söz konusu ilişkisellik test edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma Kahramanmaraş Stc İmam niversitesinde okuyan ve rastgele örnekleme yoluyla seçilen öğrencilerin güvenlik kültürünü saptamaya yönelik bir alan araştırması içermektedir. Çalışmanın rneklem büyüklüğü 651 kişiden oluşmaktadır. Güvenirlik oranı Cronbach Alfa Katsayısı baz alınarak % 82 ve KMO değeri ise % 67 olarak bulunmuştur. Sahadan toplanan veriler doğrultusunda elde edilen bulgular ve yapılan çapraz tablolar araştırmanın hipotezini doğrular niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Kültürü, Konstrüktivizm, Siyasal Kültür, Stratejik Kültür ve Güvenlik Kültürü.

**DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND
INTERNATIONAL RELATIONS
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**DEVELOPMENT OF A SCALE FOR REACHING
RELATION BETWEEN NATIONAL SECURITY
POLICIES AND SECURITY CULTURE**

Aynur BAŞURGAN

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Fikret BİRDİŞLİ

Year : 2018 , Pages: IX+149

**Jury : Assoc. Prof. Dr. Fikret BİRDİŞLİ
: Dr. Lecturer Ahmet TUNÇ
: Prof. Dr. Ahmet KARADAĞ**

National security policy is high politic and reference for other policies also. National security policy and other Foreign policy also is substantially related with threat perception. According to the constructivism, Foreign and domestic policies are created with interactive social politics construction process. Therefore its assumed that there must be close relationship between security policies and culture. In this context, the concept of strategic culture has been preferred for explaining of political interactions in the security studies despite of political culture in political science. But the word of the strategic culture not include the perceptions, ideas and other constructivist elements contextually in analyzing of state behavior against others. Therefore this work has been evolving around the security culture that used as a key concept.

Security culture has been explained as directive concept for national security policies that include pattern of the perception of other nations by ideas, principle beliefs and values. So, this analyzing has two dimensions as sociological and political construction. Sociological factors are social cognition, Schizogenesis or Pygmalion effect and cultural differences. In this context it can be say that political elites implement national or international policies via strategic culture which has been created at the end of a socialization process.

It's a problematic for political science that what kind of relations there are between national security policies and political culture. The hypothesis of this Master thesis is that "the security culture of a society and its constructivist dimension may be analyze by field research empirically." For this, we need a behavioral scale. Therefore this thesis aims to develop a behavioral scale for analyzing of security culture by field research. Universe of this research is restricted by 651 students of Kahramanmaras Sutcu Imam University who are represents of total. These students have been selected by randomly. Reliability rate is 0,82 via Cronbach Alfa and KMO value is 0,67. Hypothesis has been approved at the end of the research.

Keywords: Constructivism, National Security, Security Culture and Strategic Culture.

ÖNSÖZ

İyi bir akademisyen olma isteği ve hedefiyle çıktığım bu yolda ilk aşamayı tamamlamış olmanın mutluluğunu ve bitişinin üzüntüsünü aynı anda yaşıyorum. Burada ki hocalarım ve arkadaşlarım, her anlamda bana o kadar çok destek oldular ki, ailemden uzakta oluşumun üzüntüsünü ve özlemine onlar sayesinde bastırabildiğim kanaatindeyim. Paylaştığımız her an benim için o kadar kıymetli ve keyifliydi ki, ileride yollarımızın tekrar kesişmesini diliyorum.

Bu yüksekisans programına ilk alınan ve ilk mezun olan öğrencilerden biri olarak saygı değer hocam Sayın Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ'nin bizlere bu yolu açmak için çok emek harcadığını belirtmek istiyorum. Ayrıca tüm yüksekisans arkadaşlarımın da aynı kanaatte olduğuna emin olarak; hocamızın bizlere bir baba şefkatiyle baktığını, hatalarımızda bizleri karşısına alıp öğütlediğini, başarılarımızda da bizle, belki de bizden daha çok sevindiğini, her daim evlatları gibi bizleri koruyup, kollayıp, desteklediğini söylemeden edemeyeceğim. Kapısını her çalışımızda bizi asla geri çevirmeyip, bizler için her sözcüğü bilgi dolu ve bize yeni ufuklar açan ders niteliğinde ki dolu dolu sohbetleri için de kendisine ayrıca teşekkür ederim. Tez yazım sürecimde bana değerli vaktini ayıran, ilgisini hiç eksik etmeyen, yardımını hiç esirgemeyen, bilgi birikimi ve tecrübesiyle yol gösteren, benimle birlikte bu süreçte sabah akşam demeden çabalayan ve uğraşan, çalışmanın her aşamasını büyük bir özveriyle takip eden ve beni destekleyip yönlendiren, bu sıkıntılı ve zor olan tez yazım sürecimde istediğini yapamamış olsam dahi hiçbir şekilde gönlümü kırmayan, sabırla hatalarımı düzelten, çok naif ve çok kıymetli hocam Fikret BİRDİŞLİ'ye tüm emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Sizin danışmanlığınızda çalışıyor olmak benim için büyük bir şanstı.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca bilgilerinden ve tecrübelerinden yararlandığım, her konuda ve her daim bizlere yardımcı olmak için çabalayan, sıkıntılarımızı sorunlarımızı çekinmeden paylaşabildiğimiz, saygı değer hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Osman AGİR ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TUNÇ'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Bir amaç uğruna sevdiklerimizden uzakta bulunduğumuz bu şehirde birbirimizin ailesi gibi olduğumuzu düşündüğüm kıymetli arkadaşlarımdan bahsetmeden geçmenin de haksızlık olacağına inanıyorum. Öncelikle güzel arkadaşlıkları için hepsine çok teşekkür ediyorum. Çalışmanın anket ile ilgili kısmında o kadar çok emekleri var ki, çalışmamı kendi çalışmalarımı gibi benimseyip, önemsediler. Hepsine tüm yardımları için minnettarım. Tüm bunların haricinde her konuda bana çok yardımcı olan Ali ATILGAN'a ayrıca teşekkür ediyorum.

İnsanın hayatı boyunca en büyük destekçisi ve en iyi dostu hiç kuşkusuz ki ailesi. Kardeşim ve benim için yaptıkları fedakarlıkları, benim için ne kadar önemli ve kıymetli olduklarını, ya da onları ne kadar çok sevdiğimi anlatmaya ne sayfaların ne de kelimelerin yeteceğini düşünmüyorum. Beni bu yaşıma kadar büyüten, yetiştiren, eğitimimi hayatımın ön planında tutmam konusunda maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen, sevgilerini ve ilgilerini hiç eksik etmeyen, her zaman yanımda olduklarını bildiğim canım annem ile babam Serap ve Ahmet BAŞURGAN'a, evimizin neşesi canım kardeşim Mustafa Taha BAŞURGAN'a sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum. Yazmış olduğum bu tezi büyük bir gurur ve mutlulukla sevgili aileme ithaf ediyorum. Her şey sizin sayenizde.

Büyük emekler vererek hazırlanan bu çalışmayı, ileride daha da geliştirmeyi umuyor ve istiyorum. Saygılarımla...

Aynur BAŞURGAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	IX
1. GİRİŞ	1
2. KOnU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR	5
3. ULUSAL GÜVENLİK VE GÜVENLİK POLİTİKALARI	17
3.1. Ulusal Güvenlik Kavramı ve Ulusal Güvenliğin Epistemolojisi.....	17
3.2. Ulusal Güvenlik Politikaları	20
3.3. Ulusal Güvenliğe Teorik Yaklaşımlar	22
3.3.1. Ana Akım Teorileri.....	22
3.3.2. Konstrüktivist Yaklaşım	23
4. GÜVENLİK KÜLTÜRÜ.....	28
4.1. Siyasal Kültür	28
4.2. Stratejik Kültür	34
4.3. Güvenlik Kültürü	45
4.3.1. Güvenlik Kültürünün Sosyolojik İnşa Boyutu.....	48
4.3.1.1. Toplumsal ya da Sosyal Biliş.....	49
4.3.1.2. Schizmogenesis ya da Pygmalion Etkisi (Beklenti Etkisi).....	52
4.3.1.3. Kültürel Farklılıklar	53
4.3.2. Güvenlik Kültürünün Politik İnşa Boyutu	53
5. SOSYAL BİLİMLERDE ÖLÇME VE ÖLÇEK GELİŞTİRME	55
5.1. Ölçme ve Ölçek Kavramları	55
5.2. Ölçek Türleri.....	56
5.3. Ölçek Geliştirme Yöntemi ve Adımları.....	57
5.3.1. Ölçülecek Yapının Belirlenmesi Aşaması	57
5.3.2. Ölçme Biçiminin Belirlenmesi Aşaması.....	61
5.3.3. Madde Havuzunun Oluşturulması Aşaması	62
5.3.4. Uzman Değerlendirme Aşaması	64
5.3.5. Pilot Uygulama Aşaması	64
5.3.6. Geçerlik ve Güvenirlik Aşaması.....	65
5.3.7. Ölçek Optimizasyon Aşaması.....	67
6. TUTUM ÖLÇEĞİ VE TUTUM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME.....	69
6.1. Tutumlar ve Tutumları Oluşturan Temel Öğeler	69
6.2. Tutumların Ölçülmesi ve Tutum Ölçekleri.....	74
6.2.1. Thurstone Ölçeği (Eşit Görünen Aralıklar Yöntemi)	76
6.2.2. Bogardus Toplumsal /Sosyal Uzaklık Ölçeği	77
6.2.3. Guttom Ölçeği (Birikimli-Yığışımli Ölçekleme Tekniği)	77
6.2.4. Osgood Duygusal Anlam (Semantik Farklar) Ölçeği	77
6.2.5. Likert Tipi Tutum Ölçeği.....	78
7. “GÜVENLİK KÜLTÜRÜ” ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ	81
7.1. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Teknik Parametreleri	81
7.1.1. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Ölçülecek Yapının Belirlenmesi	81
7.1.2. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Madde Havuzunun Oluşturulması.....	84
7.1.3. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Ölçme Biçiminin Belirlenmesi	85
7.1.4. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Taslak Anket Formunun Uzman Değerlendirmesi.....	86
7.1.5. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Pilot Uygulama.....	87
7.1.6. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Soru Analizi ve Puanlamasının Yapılması.....	88
7.1.7. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Geçerlik ve Güvenirlik Testi	90
7.1.8. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Faktör Analizi.....	91
7.2. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Kuramsal Parametreleri.....	92
7.3. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Son Düzenlemeler	93

8. NİHAİ ANKET UYGULAMASI, BULGULAR ve YORUM	95
8.1. Demografik Verilerin Analizi	95
8.2. Güvenlik Algısını Ölçmeye Yönelik Temel Anket Verilerinin Analizi	101
8.2.1. İdealist Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerinin Veri Analizi	102
8.2.2. Liberal Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerin Veri Analizi	103
8.2.3. Realist Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerin Veri Analizi	107
8.2.4. Konstrüktivist Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerin Veri Analizi	110
8.3. Sosyal Analiz	115
9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	122
9.1. Genel Değerlendirme	122
9.2. Sonuç	135
KAYNAKLAR	137
ÖZ GEÇMİŞ	150
EKLER	151

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 7.1. KSÜ Evren Kapsamı	82
Tablo 7.2. KSÜ Örneklem Büyüklüğü Hesaplama Tablosu.....	83
Tablo 7.3. KSÜ Örneklem Hata Hesaplama Tablosu	84
Tablo 7.4. Likert Tipi Soruların Puanlama Tablosu	88
Tablo 7.5. Kapalı Uçlu Test Tipi Soruların Puanlama Tablosu.....	89
Tablo 7.6. Sıralama Sorusu Puanlama Tablosu	89
Tablo 7.7. Pilot Uygulama Katılım Tablosu.....	90
Tablo 7.8. Pilot Uygulama Güvenirlik Tablosu.....	90
Tablo 7.9. Faktör Analizi KMO – Barlett Testi.....	91
Tablo 7.10. Sınırlandırılmış Faktör Analizi.....	92
Tablo 8.1. Yaş Dağılımı.....	95
Tablo 8.2. Cinsiyet Dağılımı.....	96
Tablo 8.3. Eğitim Durumu.....	97
Tablo 8.4. Aile Eğitim Durumu	98
Tablo 8.5. Ailenin Yaşadığı Bölge	99
Tablo 8.6. Yaşamın Geçtiği Yer	100
Tablo 8.7. Aylık Gelir Düzeyi	101
Tablo 8.8. İdealist Önermelerin Analizi (%)	102
Tablo 8.9. Liberal Önermelerin Analizi (%).....	104
Tablo 8.10. Uluslararası Örgütler Hakkındaki Bilgi Düzeyi	106
Tablo 8.11. Realist Önermelerin Analizi (%).....	107
Tablo 8.12. Türkiye'nin Uluslararası Alandaki Konumu (%).....	109
Tablo 8.13. Konstrüktivist Önermelerin Analizi (%)	111
Tablo 8.14. Türkiye'nin Dış Politika İmajı.....	114
Tablo 8.15. Sosyal Önermelerin Analizi (%)	115
Tablo 8.16. Günlük İnternette Kullanım Süresi.....	117
Tablo 8.17. Aktif Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları	118
Tablo 8.18. Günlük Televizyon İzleme Süresi	119
Tablo 8.19. Televizyonda İzlenen Programlar.....	120
Tablo 8.20. Kitap Okuma Sıklığı.....	121
Tablo 9.1. İdealist Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama	123
Tablo 9.2. Liberal Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama	123
Tablo 9.3. Realist Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama	124
Tablo 9.4. Konstrüktivist Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama	124
Tablo 9.5. Uluslararası Örgüt Bilgisi/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama	125
Tablo 9.6. İdealist Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	126
Tablo 9.7. Liberal Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama.....	126
Tablo 9.8. Realist Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama.....	126
Tablo 9.9. Konstrüktivist Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	127
Tablo 9.10. İdealist Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	127
Tablo 9.11. Liberal Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	128
Tablo 9.12. Realist Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	129
Tablo 9.13. Konstrüktivist Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	130
Tablo 9.14. İdealist Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama	131
Tablo 9.15. Liberal Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama	131
Tablo 9.16. Realist Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama.....	132
Tablo 9.17. Konstrüktivist Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama ..	132
Tablo 9.18. İdealist Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	133
Tablo 9.19. Liberal Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	134
Tablo 9.20. Realist Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama.....	134
Tablo 9.21. Konstrüktivist Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama	134

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik</u>	<u>Sayfa</u>
Grafik 8.1. Yaş Dağılımı (%).....	95
Grafik 8.2. Cinsiyet Dağılımı (%)	96
Grafik 8.3. Bölüm Dağılımı (%)	97
Grafik 8.4. Eğitim Durumu (%).....	98
Grafik 8.5. Ailelerin Eğitim Durumu (%).....	98
Grafik 8.6. Ailenin Yaşadığı Bölge (%)	100
Grafik 8.7. Yaşamın Geçtiği Yer (%)	101
Grafik 8.8. Aylık Gelir Düzeyi(%)	101
Grafik 8.9. İdealist Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%).....	103
Grafik 8.10. Liberal Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%)	105
Grafik 8.11. Uluslararası Örgütler Hakkındaki Bilgi Düzeyi (%)	106
Grafik 8.12. Realist Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%)	109
Grafik 8.13. Türkiye'nin Uluslararası Alandaki Konumu (%).....	110
Grafik 8.14. Konstrüktivist Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%).....	113
Grafik 8.15. Türkiye'nin Dış Politika İmajı (%)	114
Grafik 8.16. Bilgi Kaynağı (%)	116
Grafik 8.17. Günlük İnternette Kullanım Süresi (%).....	117
Grafik 8.18. Aktif Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları (%).....	118
Grafik 8.19. Günlük Televizyon İzleme Süresi (%)	119
Grafik 8.20. Televizyonda İzlenen Programlar (%)	120
Grafik 8.21. Kitap Okuma Sıklığı (%).....	121
Grafik 9.1. Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%).....	122

1.GİRİŞ

Ulusal güvenlik politikaları tüm devlet politikaları için referans rolü üstlenen üst düzey (High Politic) bir politikadır. Bu bağlamda devletlerin takip ettiği dış politika ile güvenlik politikalarını belirleyen tehdit algılamaları ve ulusal çıkarları yakından ilişkilidir. İki dünya savaşı sonrasında yaşanan süreçler ve küreselleşme bağlamında artan devletlerarası bağımlılık ilişkileri, hiçbir devletin güvenlik ihtiyacını tek başına karşılayamayacağı gerçeğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda güvenlik konusunda uluslararası ittifaklar ve yük paylaşımı yeniçağın bir güvenlik stratejisi olarak öne çıkmaktadır. Her ülkenin sahip olduğu güvenlik kültürü ise yük paylaşımı bağlamında yapılan ittifaklar için bir rehber niteliğindedir. Bu durum tartışmasız avantajlar sağladığı gibi beraberinde bazı sakıncaları da getirmektedir. Bunlardan biri, bir güvenlik ittifakında, ittifak üyelerinin öznel coğrafik, tarihsel, kültürel ve ekonomik farklılıklarını göz ardı ettikleri benzeşik politikaları benimsemeleridir. Bu tutum (ittifak tutumu) her ne kadar işbirliği ve kurumsallaşmayı arttırarak ittifakı bir arada tutmayı kolaylaştırırsa da ulusal güvenlik politikalarının özgün yanını ortadan kaldırmakta ya da göz önünden kaçırmaktadır.

Konstrüktivist kurama göre, iç ve dış politika sosyo-politik inşa süresince karşılıklı etkileşim sonucu oluşmaktadır. Bu kapsamda ulusal güvenlik politikalarına etki eden inşacı unsurlar genellikle siyasal kültür ekseninde ele alınmakta ve içinden çıktığı toplumun siyasal kültürü bu politikaların biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Siyasal kültür hakkında en yaygın tanım Gabriel Almond ve Sidney Verba tarafından (1963: 11-14) yapılan “*siyasal kültür bir toplumun siyasal sistemle ilgili inanç ve değerler dizesi*” yönündeki açıklamasıdır. Fakat bu tanım siyasal davranışı açıklarken güvenlik politikaları için yetersiz bulunduğundan, çoğu yerde onun yerine Jack Snyder tarafından siyasal kültürün güvenlik çalışmalarına aktarımından türetilmiş olan “Stratejik Kültür” kavramı tercih edilmektedir (Lantis, 2002: 87).

Stratejik kültür hakkındaki çalışmalarda ise genellikle ulusal çıkarların ve tehditlerin güvenlik politikalarını yönlendirdiği ortaya konulmaktadır. Güvenlik kültürü ise siyasal kültürün bir alt alanıdır. Yapılan tanımlar kapsamında özetle güvenlik kültürü; ulusal güvenlik politikalarına yön veren, bir toplumun sahip olduğu inanç ve değerler bütünü, dış dünyayı algılama biçimidir denilebilir. Siyaset Sosyolojisi alanında yapılan çalışmalar toplumun güvenlik kültürünün bir sosyalizasyon süreci sonunda ortaya çıktığını bize anlatmaktadır. Bu durumda toplumların güvenlik kültürünün “Sosyolojik” ve “Politik” olmak üzere iki inşa boyutunun olduğu görülmektedir. Güvenlik kültürünü inşa eden sosyo-psikolojik faktörler; Toplumsal ya da Sosyal Biliş, Schismogenesis veya Pygmalion Etkisi ve Kültürel Farklılıklardan oluşmaktadır.

Toplumsal ya da Sosyal Bilişin temelinde, Hızlı ve Otomatik Düşünme ile Kontrollü Düşünme yatar. Kontrollü Düşünme, bir konu hakkında araştırmaya ve ayrıntıya girerek karar verme anlamına geldiğinden, insanların çoğu daha düşük eforlu düşünme biçimi olan hızlı ve otomatik düşünme yani zihinsel şemalar¹ ve stereotipler² ile etrafında olan bitenleri anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır. Fakat hızlı ve otomatik düşünce dış etkenlere oldukça açık bir algılamadır ve bu algı siyasal iktidar ya da diğer referans objeler tarafından kolaylıkla yönlendirilebilir. Bu durumdaki bir toplumun güvenlik kültürü olguya değil algıya dayalı olacaktır. Özet olarak, zihinsel şemalar ve stereotipler güvenlik kültürünün sosyolojik inşa boyutunun en önemli yapısal faktörleridir.

Schismogenesis ya da Pygmalion Etkisi ise bireylerin ya da toplumların etrafındaki olan bitenle ya da muhataplarıyla ilgili algılarına bağlı olarak geliştirdikleri davranışın, muhatabın davranışını da tetikleyerek onları tam da beklentilere uygun bir davranışa sevk etmesi demektir. Bu durum, karşılıklı düşmanlık ya da güvensizliğin güvenlik kültürü açısından bir sibernetik çevrime dönüşmesine neden olacaktır. Yapılan

¹ Zihinsel Şemalar, bir konu hakkında daha önce edindiğimiz bilgiler, yaşam tecrübelerimiz ve kanaatlerimizden yola çıkarak yeni durumları anlamamızı kolaylaştıran hızlı, kısa yollardır.

² Stereotipler, sosyal grupları algılamakta kullandığımız şemalardır.

araştırmalar, toplumların kültürel farklılıkları nedeniyle dış dünyayı farklı biçimde algıladıklarını göstermektedir.

Güvenlik kültürünün politik inşa boyutu ise Kopenhag Ekolünün geliştirdiği Güvenlikleştirme (Securitisation) süreci ile açıklanabilir. Siyasal alan içinde çözülecek bir sorunun tehdit olarak tanımlanmasıyla siyasal alanın dışına çıkartılması ve böylelikle olağanüstü önlemlerin alınmasının mümkün kılınması güvenlikleştirme anlamına gelmektedir.

Güvenlikleştirme süreci devlet, siyasal elitler vb. güvenlikleştirme aktörleri tarafından referans objelere yönelik tehditleri algılama, tanımlama ve politika geliştirme sürecidir. Güvenlikleştirme sürecinin en önemli aşamalarını ise Tehdit Algılama (Threat Perception) Aşaması ile İkna (Persuasion) Aşaması oluşturur. Dolayısıyla güvenlik kültürünün gerek sosyal ve gerekse politik boyutunda bir inşa sürecinden ve algı yönetiminden söz etmek mümkündür.

“İç ve dış politika sosyo-politik inşa süresince karşılıklı etkileşim sonucu oluşmaktadır” varsayımından yola çıkıldığında ulusal güvenlik politikaları ile toplumun güvenlik konusundaki algı ve tutumu arasında nasıl bir ilişki olduğu siyaset bilimi açısından önemli bir sorunsaldır. Güvenlik çalışmaları, siyaset bilimi alanında oldukça yenidir ve bu nedenle literatürde yer alan akademik çalışmaların nicel ve nitel hacmi oldukça düşük olmakla birlikte, akademik yeterli birikimde henüz oluşmamıştır. Bu nedenle toplumların güvenlik kültürünü saptamaya yönelik nitel çalışmalara literatürde sıklıkla rastlanmamaktadır. Buna karşın siyasal kültür üzerine yapılan çalışmaların sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bu tez çalışmasıyla da literatürün gelişmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın temel motivasyonu “Bir devletin başta dış politikası olmak üzere diğer pek çok politikalarına referans teşkil eden güvenlik politikası ile toplumun güvenlik kültürü arasında yakın bir ilişki olduğu” varsayımına dayandırılmıştır. Bu varsayımın sahada ampirik ölçümlerle test edilebilmesi için öncelikle bir güvenlik kültürü ölçeğine gereksinim vardır. Oysaki literatürde bu konuda güvenilirliği kanıtlanmış bir algı ölçeğine rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmanın öncelikli hedefi, güvenilirliği ve geçerliği kanıtlanmış bir ölçek geliştirmek şeklinde saptanmıştır. Araştırmanın hipotezi “bir toplumun güvenlik kültürünün niteliği ve inşa boyutu (sosyopolitik bileşenleri) sahadan yapılacak ampirik ölçümlerle saptanabilir ve analiz edilebilir” yönündedir. Böyle bir çalışma ulusal güvenlik politikalarının oluşum sürecini, yönünü ve içeriğini belirlemek açısından siyaset bilimi içinde kullanışlı veriler barındıracaktır. Ayrıca bu çalışmayla Türkiye’de yetersiz düzeyde olan güvenlik çalışmaları ile ilgili literatüre katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

Türkiye’de ve dünyada siyasal kültürle ilgili çalışmalar daha çok sosyoloji alanında yapılmış olup siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında oldukça sınırlı sayıda makale ve kitap bulunmaktadır. Güvenlik kültürü ile ilgili genellikle ikincil verilere rastlanmıştır. Literatürde tarihsel karşılaştırmalar içeren betimsel makaleler bulunmakta ise de bunların sayısı da oldukça azdır. Bu nedenle güvenlik kültürü üzerine birincil verilere dayandırılmış bir çalışmaya ise gerek İngilizce ve gerekse Türkçe literatürde rastlanmamıştır. Bu kapsamda çalışmanın en önemli özgün değeri güvenlik kültürü ile ilgili birincil verilere dayalı bir tarama çalışması olması olacaktır. Bu bilgiler ışığında yapılan bu tez çalışmasının önemi şunlardan kaynaklanır.

- Güvenlik politikaları ile güvenlik kültürü arasındaki ilişkiselliği ortaya koyan bir bilimsel çalışma olması
- Güvenlik kültürünü ampirik ölçümlerle incelemeye yönelik bir anket içermesi
- Güvenlik çalışmaları ile ilgili oldukça yetersiz olan Türkçe literatüre Türkiye örneği üzerinden güvenlik politikaları ve güvenlik kültürü arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak katkı sağlaması.

Literatürde daha önce güvenlik kültürü konusunda kullanılabilir hazır bir ölçüğe rastlanmamıştır.³Bu nedenle hazırlanan bu çalışmanın bilim alanına sağlayacağı en önemli katkı, güvenlik çalışmaları alanına güvenlik kültürü ile ilgili bir ölçek kazandıracak olmasıdır. Ayrıca çalışmanın Türkçe literatüre katkı sağlaması ve gelecekte bu konularda çalışacak araştırmacılara örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın teorik kısmını oluşturmak için betimsel analiz yöntemlerinden, nicel kısmını oluşturmak için de anket yönteminden faydalanılmıştır. Siyasal kültür üzerine yapılan çalışmalar için uygun yöntemler görüş anketi (opinion survey), alan anketi (survey research), veri anketi (survey data), tarihsel karşılaştırma (historical research), niteliksel karşılaştırma (comperative studies), yazınsal araştırma (literary survey), antropolojik gözlemler (antropological observations) şeklindedir (Ethridge ve Handelman, 1994: 79; Almond ve Verba, 1963: 11-14). Bu yöntemler içinde sayılan alan anketleri, sosyal bilimlerde en yaygın biçimde kullanılan ve sahadan istatistiksel bilgi üretilmesine olanak sağlayan bir veri toplama tekniğidir (Neuman, 2016: 395). Anketler; açık uçlu veya kapalı uçlu test tipi sorulardan oluşabileceği gibi, deneklerin ne ölçüde katılıp katılmadığını dereceler içinde belirtmesi gereken sorulardan da oluşabilir. Bu soru tiplerinden oluşan karma bir anket uygulaması da tercih edilebilir. Bu çalışma kapsamında daha kullanışlı veriler elde edilebileceği düşünülerek yapısal olarak karma anket uygulaması tercih edilmiştir.

Bir düşünce, algı ya da bilginin güvenlik politikalarını belirlemeye ya da etkilemeye yetecek kadar güçlü olması geniş kitlelerce benimsenmiş olmasına bağlıdır. Bunu anlamının yolu ise istatistiksel verilerden geçer. Bu nedenle araştırmanın nicel kısmı için, istatistiksel veri üretimi ile ankete dayalı tarama araştırması (research survey) yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda çalışma ankete dayalı bir alan tarama araştırması olup, üç aşamadan oluşan bir eylem planına sahiptir (Neuman, 2016: 605).

Birinci Aşama, Araştırma Probleminin Belirlenmesi: Araştırma problemi “bir toplumun güvenlik kültürünün niteliği ve inşa boyutu (sosyopolitik bileşenleri) sahadan yapılacak ampirik ölçümlerle saptanabilir ve analiz edilebilir” hipotezinin ampirik ölçümler yoluyla incelenmesinden oluşmaktadır.

İkinci Aşama, Ampirik Ölçümlerin Yapılması: Çalışmanın bu aşaması kendi içinde hazırlık çalışmaları ve alan uygulaması olmak üzere iki alt bölümden oluşmaktadır.

Hazırlık çalışması literatür taraması, teorik altyapı ve saha araştırmasında kullanılacak ölçeğin hazırlanması ve belirlenmesinden oluşmaktadır. Çalışmanın teorik alt yapısını oluşturmak için önce literatür taraması yapılmış ve bulgular niteliksel olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmanın teorik kapsamını ise siyasal kültür, stratejik kültür ve güvenlik kültürü konularını içeren ikincil veriler oluşturmaktadır. Bu konularda yazılmış olan basılı ve görsel materyallerden yararlanılmıştır.

Saha uygulaması ise karşılaştırılmış ve pilot testleri tamamlanmış olan anketin tez danışmanının gözetiminde belirlenen deneklere bizzat araştırmacı tarafından uygulanmasını içermektedir.

Üçüncü Aşama, Veri Analizi: Bu aşama sahadan toplanan veriler SPSS programına girilmiş ve tüm analizler tez danışmanının gözetiminde araştırmacı tarafından yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular niteliksel olarak sınıflandırılmış ve betimleyici istatistikler kullanılarak yorumlanmıştır.

Ölçekte kullanılan soruların uygunluğu ve anket formunun biçimlendirilmesi teknik bilgilere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin niteliksel analizi ise yöneltilen sorulara denekler tarafından verilen cevapların yorumlanmasıyla sağlanmıştır. Böylelikle geliştirilmiş olan ölçeğin yapısal uygunluğu ve nitel sağlamlığı birlikte test edilmiştir.

Araştırmanın evreni Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesinde okuyan öğrenciler olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda rastgele örneklem yoluyla seçilen

³ Bu konuda ulaşılan tek çalışma daha önce Fikret Birdişi tarafından hazırlanan fakat daha dar bir evrende uygulanan bir ölçektir.

öğrencilere anket uygulanmıştır. Çalışmanın evreninin Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi ile sınırlı tutulmasının nedeni belirlenen ölçeğin henüz geliştirilme aşamasında olmasıdır. Kullanılacak olan ölçeğin test edilmesi ve ileride daha geniş evrende kullanılabilir biçimde geliştirilmesiyle ölçek, bilimsel tutarlılığı oranında benzer bir çalışmanın gelecekte daha geniş bir evrende tekrar edilmesini mümkün kılacaktır.

2. KONU İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Bu tez çalışması kapsamında yapılan literatür taramasında, çoğunluğu yabancı olmak üzere yüzün üzerinde kitap ve makaleye erişim sağlanmıştır. Fakat bu kaynakların tamamına bu bölümde yer vermek mümkün olmadığından, konuyla doğrudan ilintili olan kaynaklar seçilmiştir. Bu bölümde ulusal güvenlik politikaları, güvenlik kültürü, stratejik kültür ile ülke temelinde ya da örnek üzerinden ele alınan stratejik kültür çalışmalarına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra tutum ve ölçek geliştirme üzerine yapılan çalışmalarla, anketlerin analizinde kullanılacak olan SPSS programı ile ilgili çalışmalarda incelenmiştir. Çalışmanın bir bacağına sosyal psikolojiye dayanması sebebiyle bu konu üzerine yapılan çalışmalar da ele alınmıştır. Ayrıca yukarıda bahsi geçen tüm konular ile ilgili yapılan tez çalışmaları da incelenmiştir. Bu bölüm içeriğinin anlaşılır olması bakımından tasniflenerek anlatılmaya çalışılmıştır.

Güvenlik, Güvenlik Politikaları, Stratejik Kültür ve Güvenlik Kültürü üzerine yapılmış çalışmalar:

Bu alanda en çok bilinen Barry Buzan (1983) "*People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*" isimli kitabında iki soruya cevap aramaktadır: "Güvenlik için yönlendirme nesnesi nedir?" ve "Güvenlik için gerekli koşullar nelerdir?"

Buzan'a göre güvenlik bir kavram olarak yönlendirici bir nesneye ihtiyaç duymaktadır ve güvenlikte bir çok yönlendirme nesnesinin bulunduğu keşfedilmiştir. Çünkü "Neyin güvenliği?" sorusunun cevabı yoksa, kavram hiçbir anlam ifade etmemektedir. Herhangi bir yönlendirme nesnesi veya seviyesinin güvenliği diğerlerinden ayrı olarak sağlanamadığından, her birinin güvenliği kısmen herkesin güvenliği için bir şart haline gelmiştir. Güvenlik konusundaki nesnelere farklı seviyelerde keşfetme ihtiyacı ise bu kitabın yapısını belirleyen şeydir. Kitabın içeriğinde bireyler, güvenliğin temel hedef nesnesi olarak kabul edilmiş ve birey güvenlik ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca kitapta, bireysel ve ulusal güvenlik arasındaki çelişki, güvensizlik kavramı, devletler arasındaki güvenlik etkileşimlerinin dinamikleri, savunma-güvenlik ve güç-güvenlik ikilemi, siyasal ve ekonomik yapıların güvenliğe etkisi ve ulusal güvenlik politikası belirleyicileri gibi konularda ele alınmıştır.

Alastair Iain Johnston'un 1995 yılında yayınlanan "*Thinking About Strategic Culture*" makalesi, stratejik kültür incelemesinde kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmekte, literatürdeki kavramsal ve metodolojik sorunları incelemekte ve konuyla ilgili olası çözümleri sunmaktadır. Stratejik kültür hakkındaki literatüre bakarak, stratejik kültürün etkilerini izole etmek için ikna edici bir araştırma tasarımı sunulmadığını iddia eden Johnston, bu eleştiriden yola çıkarak bir stratejik kültür tanımı sunmuş ve kültürün davranışla olan ilişkisini kavramsallaştırmanın çeşitli yollarını aramıştır. Ona göre stratejik kültür devlet davranışı üzerinde gözlemlenebilir bir etkiye sahip olabilmektedir, ancak stratejik kültür hakkındaki mevcut literatürün çoğunun aksine, stratejik kültür herhangi bir devlete özgü olmayabilir.

"*The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*" kitabı 1996 yılında basılmış ve kitabın editörlüğünü Peter J. Katzenstein yapmıştır. 1980 ve 1990'ların siyasal dönüşümleri, ulusal ve uluslararası güvenlik modellerini önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle Soğuk Savaşın bitiminden bu yana, bilim adamları, büyük dengesizliklerin, güç dengesindeki etkilerini nasıl yorumlayacaklarından emin değillerdir. Bu kitapta Ulusal Güvenlik Kültürü konusunda, on altı önde gelen akademisyen "Biz bugün tek kutuplu, iki kutuplu veya çok kutuplu bir dünyada mı yaşıyoruz?", "Avrupa'daki veya Asya'daki büyük savaşların tekrar edilmesini mümkün kılan veya neredeyse kaçınılmaz hale getiren uluslararası bir düzene doğru mu ilerliyoruz?", "Devletler arasındaki ideolojik çatışma giderek azalıyor ya da artıyor mu?" gibi soruların cevaplarını bulmaya çalışmışlardır. 1820'lerde bağımsızlık için yaşanan Yunan savaşından, nükleer ve kimyasal silah yasaklarına, insani müdahale gibi acil kaygılardan, bugün İsrail'in Filistin görüşmelerine kadar uzanan iki yüzyıl boyunca, Ulusal Güvenlik Kültürü, ulusal güvenlik ve küresel ilişkilerin yeni modelleri için zemin hazırlamıştır. Kitapta alternatifleri ve neoliberalizmin uzun süredir baskın, analitik perspektiflerini keşfetmek için, sosyoloji ve güvenlik çalışmalarının yenilikçi

bir birleşimi kullanılmıştır. Küresel güvenlik ilişkilerini geleneksel boyutlar açısından değerlendirmenin faydası sorgulanırken, daha verimli bir modelin kültürel komplekslerin analizini de içermesine önem verilmiştir. Bu kitap geçiş dönemindeki bir dünyayı anlamaya çalışmaktadır.

Jack L. Snyder'in 1977 yılında yayınlanan "*The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*" raporu, o yıllarda Birleşik Devletlerin, sınırlı nükleer seçenekleri geliştirerek stratejik hedef planlarının esnekliğini arttırdığını ortaya koymuştur. Stratejik esneklik savunucuları, kısıtlı seçeneklerin, başarısız olunursa, kontrolsüz bir şekilde tırmanma riskini azaltacağını ve çeşitli saldırılara karşı stratejik nükleer silah kullanma tehditlerinin güvenilirliğini arttıracığını savunmaktadır. Esneklik doktrininin varsayımı, caydırıcılık başarısız olursa, hasar sınırlamasının, hedeflerin ve silahların seçiminde mutlak bir kısıtlama ile mümkün olacağıdır. Fakat, bu kısıtlamalar her iki tarafın da işbirliğini gerektirmektedir. Bu rapor, Sovyet stratejik düşüncesinin, tek taraflı hasar sınırlama stratejilerine daha eğilimli olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, Amerikalı politikacılar, Snyder'e göre Sovyetlerin Amerika tarafından formüle edilmiş kısıtlamalara uyma ihtimali konusunda tedirgin olmamalıdır. Sovyet ve Amerikan doktrinleri, farklı organizasyonel, tarihsel ve politik bağlamlarda, farklı durumsal ve teknolojik kısıtlamalara yanıt olarak gelişmiştir. Sonuç olarak, Sovyetler ve Amerikalılar nükleer silahların kullanımı ile ilgili farklı sorular sormuşlar ve önemli açılardan farklı cevaplar almışlardır. Snyder'e göre Sovyetlerin stratejik düşünceye yaklaşımını benzersiz bir "Stratejik Kültür" olarak görmek faydalı olacaktır. Çünkü bireyler, belirgin bir Sovyet stratejik düşünme biçiminde sosyalleşirler. Bu sosyalizasyon sürecinin bir sonucu olarak, nükleer strateji ile ilgili bir dizi genel inanç, tutum ve davranış kalıpları, salt 'politika' yerine, onları 'kültür' seviyesine yerleştiren bir standart elde etmektedir. Raporda bu tutumların, teknolojik ve uluslararası ortamdaki değişimlerin sonucunda farklılaşabileceği de ortaya konmuştur.

Barry Buzan'ın 1997 yılında yayınlanan "*Rethinking Security After the Cold War*" makalesi, güvenlik araştırmalarının geleneksel, genişleyen ve eleştirel yaklaşımları arasındaki tartışmaların yönlerini incelemektedir. Güvenlik gündeminin Soğuk Savaş'ın yarattığı askeri odaktan nasıl uzaklaştığına ve güvenlik kavramını genişletmenin onu tutarsız hale getirdiğine dair geleneksel eleştirilere karşı çıkılan makalede, güvenlik kavramının potansiyelini her açıdan sarmalayacak bir yöntem sunularak, güvenlik analizi için yapılandırmacı bir yöntem önerilmektedir. Bu yaklaşımda, güvenlik belli bir sektörün (askeri) içeriği değil, varoluşsal tehditlere atıfla nitelendirilen ve herhangi bir sektörde acil eylem çağrısı yapan bir politika türü olarak ortaya konmaktadır.

Michael Desch'in 1998 yılında yayınlanan "*Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies*" makalesinde, güvenlik çalışmalarındaki kültür kuramları değerlendirilmektedir. Makale "Kültürel teoriler gerçekçi teorileri tamamlayan teoriler midir?" ve "Kültürel teoriler, gerçekçi teorileri yerinden edecek yeni teoriler midir?" sorularına cevap aramaktadır. Desch, milli güvenlik çalışmalarında kültüre dönüşü nitelikli bir şekilde onaylamaktadır. Ona göre, kültürel kuramlar realist araştırma programına meydan okumaya çalışmaktadır ve kültürcüler, kültür teorilerinin gerçekçi teorilerden daha iyi teoriler olduğunu göstermek zorundadırlar.

Şadi Ergüvenç'in 1998 yılında yayınlanan "*Turkey's Security Perceptions*" makalesinde, Türkiye'de ulusal güvenliğin genel olarak, ulus ve toprak bütünlüğünün, anayasal kuruluşun güvence altına alınması ve ekonomik, sosyal ilerlemenin devam etmesi için bir koşul olarak algılandığı ortaya konmaktadır. Tüm bu unsurlar ulusal çıkarlara karşılık gelmektedir ve ulusal çıkarlar güvenlik politikalarını yönlendirmektedir. Tarih ve coğrafya ise güvenlik algılarını şekillendirmektedir. Bu çalışma, mevcut stratejik ortamda Türkiye'nin savunma ve güvenlik kaygılarına değinmektedir.

Mustafa Küçük'ün 1999 yılında "*Constructivism and The Study of Security and Foreign Policy: Identity and Strategic Culture in Turkish-Greek and Turkish-Israeli Relations*" başlığıyla yazdığı tez çalışması, Uluslararası İlişkiler kuramlarının yakın geçmişte çok önemli bir dönüşüm geçirdiğini, disiplini tanımlayan üçüncü

tartışma ve Soğuk Savaşın sona ermesinin değişik yaklaşımların doğmasına olanak sağladığını ve konstrüktivist yaklaşımın bu ortamda doğduğunu ortaya koymaktadır. Dış ve güvenlik politikalarının, konstrüktivizimin kimlik, kültür unsurlarından yola çıkarak belirlendiğini ortaya koyan tez çalışmasında, Türk-İsrail ve Türk-Yunan ilişkileri bu açıdan incelenmiştir. Çalışmada Türk-İsrail ittifakında ve Türk-Yunan ilişkilerindeki güvenlik ikileminde önemli kimlik sorunlarının ve stratejik kültürel unsurların var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ali L. Karaosmanoğlu (2000) tarafından yazılan “*The Evolution of the National Security Culture and The Military in Turkey*” başlıklı makalede modern Türkiye’nin dış ve güvenlik politikası, tarihi ve kültürel bağlamda incelenmektedir. Türkiye’nin kültür ortamının, ittifaklarının, ihtiyatlı dış politikanın ve ardışık hükümetlerin Batı’yı kucaklamaya yönelik çabalarının, güvenlik arayışını etkilediği ortaya konmaktadır. Karaosmanoğlu’na göre, Türk dış politikasını ve güvenlik politikasını anlamak için kültürel bağlam göz ardı edilmemelidir. Türkiye’nin güvenlik kültürünün gelişiminde ordunun rolü bu makalede özel ilgi alanı olarak ele alınmaktadır. Bu makalenin amacı “Türkiye’nin ulusal güvenlik kültüründe nelerin değiştiği ve ordunun bu evrim sürecinde ki rolünün ne olduğu?” sorularına cevap aramaktır. Nihayetinde, Türkiye’nin güvenlik kültürünün ordudan tamamen etkilenmediği, Soğuk Savaş sonrası dönemde sivil katılımın önem kazandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hasan Kösebalaban’ın (2002) yazdığı “*Turkey’s EU Membership: A Clash of Security Cultures*” makalesinde, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde, sürekli batılılaşma politikalarına rağmen, Türk devlet ideolojisinin hala Batı ile ulusal bağımsızlık konusundaki hassasiyetini azaltacak, ortak bir tanımlama sürecine ulaşamadığı kanaatine varmıştır. Çalışmada Türkiye’deki Avrupa Birliği üyeliği tartışmalarının, bir güvenlik kültürleri savaşı olduğu ortaya konulmuştur.

Jeffrey S. Lantis’in 2002 yılında yayınlanan “*Strategic Culture and National Security Policy*” ve 2006 yılında yayınlanan “*Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism*” makaleleri stratejik kültür teorisinin evrimini incelemekte ve ulusal güvenlik politikasını şekillendirmede kültürün rolüyle ilgili çağdaş argümanları araştırmaktadır. Makaleler, “Kültürel kuramlar, ulusal güvenlik politikası için faydalı açıklamalar yapıyor mu?”, “Ulusal güvenlik politikasının ideolojik temelleri nelerdir?”, “Soğuk Savaş sonrası dönemde, güvenlik politikasının en doğru açıklamalarını, yapısalcılıktan ilham alan kültür teorileri yapabilir mi?”, “Politika kararları hangi koşullar altında kültüre bağlıdır?”, “Stratejik kültür ‘yarı-kalıcı’ mıdır, yoksa zamanla değişebilir mi?” ve “Stratejik kültür ne denli evrenseldir?” sorularına cevap aramaktadır.

Pınar Bilgin tarafından yazılan ve 2005 yılında yayınlanan “*Turkey’s Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation*” makalesinin amacı, Türkiye’nin güvenlik söylemlerinin son yıllarda geçirdiği dönüşümün şekillendirildiği ve şekillendirmeye çalıştığı yolları analiz etmektir. Çalışma, Avrupa Birliği’ne üye olma sürecinin bir parçası olarak, küreselleşmiş güvenlik konusundaki meydan okumaların, Türkiye’de çokça hissedildiğini ortaya koymaktadır. Makalede, 1990’lardan sonra Türkiye’nin güvenlik söylemlerinde Avrupa Birliği üzerindeki tartışmalara odaklanarak, ortaya çıkan değişikliklerin belirlenmesi amaçlanmış ve Türkiye’nin güvenlik söylemlerinde yeni değişiklikler yapma ihtimali de dikkate alınmıştır.

Andrea K. Reimer (2005) tarafından kaleme alınan “*Strategic Culture: European Deficits*” makalesinde özellikle Avrupa’da ‘ortak bir stratejik kültür’ yokluğuna değinilmektedir. Çalışmada ‘Avrupa’nın stratejik kültürünü geliştirmek’ gerektiği vurgulanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda hızlı ve gerekirse güçlü bir müdahale desteklenmelidir. Avrupa’nın stratejik kültüründe ciddi eksikliklerin olduğunu ortaya koyan makalede stratejik kültür için; ortak normlar, değerler, fikirler ve kimlikler ön koşullardan sayılmaktadır. Reimar’a göre, ortak Avrupa Stratejik Kültürü’ne giden yol uzundur.

Darry Howlett (2005) “*Strategic Culture: Reviewing Recent*” makalesinde stratejik kültür ile ilgili yeni literatürü etkilemiş temel düşünce akımlarını özetlemektedir. “*The Future of Strategic Culture*” (2006) makalesinde ise stratejik

kültürün verimli bir geleceği olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun sebebini ise stratejik kültürün, çeşitli kültürel bağlamlarla ilgili trendleri sezmek için bir politika aracı olmasına bağlamaktadır. Çünkü stratejik kültür, güç kullanımı, savaş yolları, stratejik doktrin ve aktörlerin, kriz durumlarında nasıl davranabileceğine dair farklı yaklaşımlar hakkında bilgiler ortaya koymaktadır. Ayrıca stratejik kültür, kimliklerin nasıl oluştuğu, stratejik kültürü şekillendirmede elitlerin veya liderlerin rolünü ve değişime neden olan koşulları da ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle, stratejik kültür araştırmaları ile ilgili bir takım teorik ve metodolojik konular çalışma kapsamında ele alınmıştır. Stratejik kültür “paylaşılan inançlar, varsayımlar ve davranış biçimleri” olarak anlaşılabilir. Stratejik kültür; ortak deneyimlerden, kabul edilmiş anlatılardan türetilmiş, toplu kimliği şekillendiren ve diğer gruplarla olan ilişkileri, güvenlik hedeflerine ulaşılmasına yönelik uygun amaçları belirleyen bir araçtır. Bu tanım, stratejik kültürün coğrafya, tarih ve anlatılar gibi ortak kimliği şekillendiren, çeşitli şartların bir ürünü olduğunu, ancak güvenlik ile ilgili hem etkinleştirici hem de kısıtlayıcı kararların alınmasına da izin veren bir ürün olduğunu ortaya koymaktadır. Tehditlerin analizinde, stratejik kültür, güvenlik ortamındaki değişiklikleri önceden tahmin etmese de, tahmin etme potansiyeline izin vererek geleneksel yaklaşımları tamamlayabilir. Bu nedenle, stratejik bir kültürel analiz; bu türden bir tehdidin ortaya çıktığı farklı yolları araştırarak belirli koşullara uyacak şekilde bir dizi müdahale stratejisi geliştirmeye ve bu gibi gelişmelere nasıl cevap verileceğini düşünmeye yardımcı olabilir.

2005 yılında Oxford Journal on Good Governance dergisinde yayınlanan Ken Booth'a ait “*Strategic Culture: Validity and Validation*” adlı çalışma, Stratejik Kültür kavramını altı önemli nedene dayandırarak açıklamaya çalışmaktadır. Aynı dergide Klauss Neuman'a ait “*Military Needs of a Strategic Culture in Europe*” makalesi Avrupa Birliği'nin sert ve yumuşak politikaları arasında denge kurulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Neuman'a göre stratejik kültür reaktiftir ve Avrupa Birliği'nin etkili olması için stratejik kültür bağlamında vatandaşları kazanması gerekmektedir.

Colin S. Gray'a (2006) göre savunmanın önemli bir kavram olarak kabul edilmesiyle birlikte, onu incelemek için bir yöntem bulmakta önem arz eder hale gelmiştir. “*Out of The Wilderness: Prime Time for Strategic Culture*” makalesinde kültürün, savunma politikaları ve stratejiler için moda haline geldiğini fakat bilim insanlarının stratejik kültürü nasıl tanımlayacağı üzerinde anlaşamadıklarını ortaya koymaktadır. Gray, bütün insanları ‘kültürel yaratıklar’ olarak tanımlamaktadır. Düşündüğümüz ve yaptığımız her şeyin kültürel bağlamda gerçekleştirildiğini fakat kültürün egemen olmaması gerektiğini savunmaktadır. Bazı bilim adamları stratejik kültürün doğasını ve değişkenliğini yanlış yorumlamakta ve sonuç olarak ‘kültürcüleri’ gerçekçi güvenlik yaklaşımlarıyla karşılaştırmaktadır. Gray'e göre kültür, düşünce ve davranışın motor gücüdür ve kültürü gerçekçi güvenlikle karşılaştırmak yanlıştır. Savaşın iki irade arasında bir yarışma olduğunu ve savaşın iradesinin, kültür olarak özetlenebilecek ahlaki faktörlerin ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Özet biçimde kültürü “toplumsal olarak iletilen fikirleri, tutumları, gelenekleri, zihin alışkanlıklarını ve tercih edilen çalışma yöntemlerini içeren, coğrafi olarak belirli bir güvenlik camiasına özgü olan benzersiz tarihsel deneyimler” olarak tanımlamaktadır.

Thomas G. Mahnken'in 2006 yılında yayınlanan “*United States Strategic Culture*” başlıklı çalışması bir vaka incelemesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin stratejik kültürünü ulus, askeri ve silahlı hizmetler düzeyinde incelemektedir. Amerikan stratejik kültürünün liberal idealizmi savunduğunu ortaya koyan çalışma ‘Amerikan savaş tarzı’ olarak adlandırılan Amerikan askeri kültürünü incelemektedir.

Christoph O. Meyer'in (2006) “*The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union*” kitabında Avrupa'nın stratejik kültür arayışı incelenmekte, farklı ülkelerde ki stratejik normların ve inançların 1989'dan beri daha benzer hale gelip gelmediği araştırılmaktadır. Çalışmada ortak bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının uygulanabilirliğine de değinilmektedir. “Avrupa stratejik kültürü tesis edilmekte mi?” ve “Stratejik kültürler nasıl değiştirilir?” sorularına yanıt arayan kitapta, tehdit algılarının değişmesinin 1989 sonrası Avrupa'sında stratejik düşünmeye etkisi de ele alınmaktadır. Çalışmada ayrıca Avrupa stratejik kültürü ve beklentileri de incelenmektedir.

Lawrence Sondhaus'ın 2006 yılında basılan "*Strategic Culture and Ways of War*" başlıklı kitabı, son otuz yılda giderek popülerleşen stratejik kültür kavramı ile aynı döneme ait ama daha eski bir kavram olan savaş yolları/stratejileri kavramının arasındaki engelleri aşmak ve bu iki kavramın entegre bir araştırmasını yapmayı amaçlamaktadır. Çalışmada askeri tarihçiler arasında genel kabul görmüş ancak stratejik söylemden ayrı olarak geliştirilen bir literatürde yer alan kültür kavramının, savaş stratejilerinde belirleyici olduğu ortaya konulmuştur.

Yasin Karayığit'in (2006) hazırlanmış olduğu "*The Analysis of Turkey's Security Culture in Line With the Europeanization Process*" başlıklı tez, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin güvenlik kültürlerinin tarihi gelişimini incelemektedir. Çalışma Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecindeki güvenlik kültürü ve üyelik yolunda güvenlik kültüründe meydana gelen değişiklikleri ortaya koymaktadır.

Zerrin Ayşe Bakan'ın 2007 yılında yayınlanan "*Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları*" makalesi, Soğuk Savaş'ın bitişinin Uluslararası güvenlik ortamındaki belirsizlikleri arttırdığı ve tehdit/tehlike/risk algılamalarının çeşitlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, güvenlik kavramının tanımı, boyutları, referans aktörleri yeniden düşünölmeye ve tanımlanmaya çalışılmıştır. Tüm bu gelişmelere bağılı olarak, Türkiye'nin güvenlik algılamaları ve çıkarları da Soğuk Savaş sonrası dönemde yeniden şekillenmeye başlamıştır. 1990'lı yılların başında Türkiye'nin güvenlik kaygıları azalmamış, aksine ülkenin içinde bulunduğu jeostratejik konum (dünyanın en istikrarsız bölgeleri olan Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu'nun ortasında yer alması) nedeniyle çeşitlenen ve karmaşıklaşan güvenlik tehditleri, Türkiye'yi Soğuk Savaş döneminde olduğundan çok daha kapsamlı güvenlik politikaları üretmeye itmıştır. Bu çalışma da yeni güvenlik teorileri ışığında Türkiye'nin Soğuk Savaş sonrası değışen güvenlik algılamaları ortaya konmaktadır.

Emil Kirchner ve James Sperling editörlüğünde 2007 yılında basılan "*Global Security Governance: Competing Perceptions of Security in the 21st Century*" başlıklı kitap, büyük güçlerin güvenlik işbirliğinin önündeki engelleri belirlemek ve dünyanın büyük güçleri arasındaki tehdit algılamasını ampirik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada; Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği'nin değışen güvenlik gündemi için ortak bir analitik çerçeve kullanılmıştır. Güvenlik politikası hususlarını, tehdit algılarını, Ulusal güvenlik politikalarını şekillendiren kurumsal ve enstrümantal tercihleri, Küresel Güvenlik Yönetişimini, Ulusal güvenlik kültürünün unsurlarını ve güvenlik işbirliği sonuçları gibi konuları ele alan kitap, güçlü karşılaştırmalı vaka incelemeleri ile tutarlı bir teorik çerçeveyi birleştirme amacındadır.

Michael C. Williams'ın (2007) "*Culture and Security: Symbolic Power and the Politics of International Security*" kitabı, güvenlik araştırmalarında kültürün teorize edildiğı yollara eleştirel bir bakış getiren çağdaş güvenlik politikalarında kültürün rolünü incelemektedir. Kültür, iktidar, güvenlik ve strateji arasındaki ilişkinin vurgulandığı ve teorik bir çerçeve geliştiren kitapta, kültürel uygulamaların Soğuk Savaş sonrasında Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin güvenlik politikasındaki dönüşümlerinin merkezi olduğu iddia edilmektedir. Williams, NATO'nun gelişimi ve Amerika Birleşik Devletleri dış politikasında yeni muhafazakarlığın yükselişini kavramak için gerekli olan kültürel uygulamaların, bugün uluslararası siyasette güçlü roller oynamaya devam ettiğini belirtmektedir. Güvenlik araştırmalarında, Soğuk Savaş sonrası güvenlik ilişkilerinde, iktidarın yapısı ve uygulanması ile ilgili kültür ve yapısalılık popülerliğinin yükselişini inceleyen kitap, bunun analitik ve politik uygulamalar arasındaki bağlantısını gözler önüne sermek için güvenlik ilişkileri ve güç arasında çeşitli zorlukların var olduğunu iddia etmektedir.

John Baylis'in (2008) "*Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*" başlıklı makalesi güvenlik anlayışının geleneksel kökenlerinden, Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan yeni yaklaşımlara gelişimini incelemektedir. Baylis'e göre, Uluslararası ilişkiler literatüründeki güvenlik yaklaşımları, realist görüşlerin hem egemen hem de karşı konulmaz olduğu günlerden büyük ölçüde farklılaşmıştır. Buna bağılı olarak, bugün uluslararası güvenlik konusunda Soğuk Savaş döneminde olduğundan daha

sağlıklı ve hareketli bir tartışma yaşanmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan alternatif yaklaşımların, özellikle inşacılığın, uluslararası güvenlik konusundaki çağdaş yaklaşımların önemli bir parçasını oluşturmasına rağmen, realizmin hem uluslararası ilişkiler çalışmalarında hem de pratiğinde güçlü bir yaklaşım olmaya devam ettiği çalışmada ortaya konulmaktadır.

Ömer Göksel İşyar'ın (2008) "*Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama*" makalesi günümüzde uluslararası güvenlik stratejilerinin değişik kavramsal özellik, çeşitlilik ve uygulama sorunlarını ele almaktadır. Makalede öncelikle ulusal ve uluslararası güvenlik stratejileri arasında değişik açılardan karşılaştırmalar yapılmış, bunların farklılıklarının ortaya konması amaçlanmıştır. Makalede, Uluslararası Güvenlik Stratejileri uygulamada genel olarak iki şekilde ele alınmıştır: işbirlikçi-barışçı stratejiler ve zorlayıcı stratejiler. Bunun yanında, uluslararası güvenlik stratejilerinin, barış-kriz-savaş üçgeninin değişik koordinatlarında, farklı şekiller alabileceği ortaya konmuştur. Günümüzde ise uluslararası terörizmle mücadelenin, uluslararası güvenlik stratejilerini şekillendirmeye başladığı, karşılaştırmalı olarak Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği örnekleri üzerinden anlatılmaya çalışılmaktadır.

Paraschos Lianos, 2008 yılında "*European Strategic Culture: Assessing The ESDP Years (1998-2005)*" başlıklı doktora tezini yazmıştır. Bu tezin temel amacı, potansiyel bir Avrupa stratejik kültürünün farklı unsurlarını ve bunların varlığını 1998-2005 yılları arasında özel önemle birliğin söylem ve stratejik eylemlerinde temsil edilmelerini analiz etmektir. Tez spesifik olarak Avrupa Güvenlik Stratejisini tanımlamakta, Avrupa Birliği'nin stratejik konseptini en iyi tanımlayan dokümanları ortaya koymakta ve stratejik öneme sahip Avrupa Birliği eylemlerine odaklanmaktadır. Sonuç olarak bu tez, bir Avrupa stratejik kültürünün varlığını göstermektedir. Ancak kapsam ve derinlik bakımından sınırlı olan bu stratejik kültüre ilişkin, insani müdahale, dışa yönelim ve çok taraflılık temelinde önermeler sunmaktadır.

Asle Toje (2008) tarafından yazılan "*America, the EU and Strategic Culture: Renegotiating The Transatlantic Bargain*" başlıklı kitap Berlin Duvarı'nın çökmesinden bu yana, 2003 yılını transatlantik ilişkilerin en yükselen yılı ve aynı zamanda Avrupa Birliği için bir kriz yılı olarak nitelendirmektedir. Soğuk Savaşın sona ermesini anlık bir zafer ve aynı zamanda transatlantik ortaklar için belirsizlik olarak niteleyen çalışma, Avrupa güvenlik mimarisinin etrafında inşa edilen iki kutuplu dengenin çöktüğünü ortaya koymaktadır. Bununla birlikte çalışmada uluslararası düzenin ve düzensizliğin anlamlandırılmaya çalışıldığı konseptlere karşı meydan okunduğu, 'Doğu' ve 'Batı', 'komünist' ve 'özgür' dünyanın yerini 'Amerikan Hegemonyası', 'Müslüman Dünya' gibi yeni yapıların aldığı ve bu yeni yapıların giderek tanımlanan Avrupa Birliği ile değiştiği ortaya konmaktadır. 1990'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği, Avrupa siyasetinde birincil güçler olarak ortaya çıkmış ve bu yapılardan biri, geleneksel tüm iktidar kriterlerinde rakipsiz; diğeri ise, devletlerin iktidar haricinde tüm özellikleriyle, dışa dönük olarak tanımlanmıştır. Bu çalışma, Soğuk Savaşın bitiminden sonra en çok konuşulan üç dış politika sorununun üzerinde, iki aktör arasındaki etkileşimi araştırarak bu boşluğu doldurmaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın üç temel hedefi vardır. Bu hedeflerin ilki, Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa Birliği güvenlik politikalarını şekillendirmedeki rolünü keşfetmek; ikincisi, Amerika'nın Avrupa'daki ortaklarını etkilemek isteyen teknikleri incelemek; üçüncüsü, transatlantik pazarlıkta güç ve nüfuz dalgalarının nasıl bir etkiye sahip olduğunu değerlendirmek ve Avrupa Birliği stratejik kültürünü incelemektir.

Özlem Savaş'ın 2008 yılında yazdığı "*The Role of National Security Culture in Crisis Management: The Case of Kardak Crisis*" başlıklı tezi, milli güvenlik kültürünün kriz yönetimindeki rolünü incelemektedir. Bu bağlamda, milli güvenlik kültürünün kriz yönetiminde, ülkelerin temel kılavuzu olduğunu varsayan çalışma, amacı doğrultusunda, 1996 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında ortaya çıkan Kardak Krizi'ni örnek olay olarak ele almaktadır.

Rashed Uz Zaman'ın 2009 yılında yayınlanan "*Strategic Culture: A Cultural Understanding of War*" makalesinde stratejik kültür kavramının giderek önem kazandığı vurgulanmakta ve stratejik kültürün evrimi akademik olarak

incelenmektedir. Çalışmada bu kavramın Antik çağlardan beri var ola geldiği ancak, yirminci yüzyılın ikinci yarısında popülerleşmeye başladığı ortaya konmuştur. Stratejik araştırmaların mevcut durumuna ulaştığı süreç bilimsel tartışma konularından biri haline gelmiştir ve çalışma bu süreci tarihlendirmeyi amaçlamıştır.

Jeannie L. Johnson, Kerry M. Kartchner, ve Jeffrey A. Larsen'ın (2009) editörlüğünü yaptığı “*Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction*” başlıklı kitap, uluslararası ilişkilerin incelenmesine stratejik kültürün metodolojik bir yaklaşım olarak değerini anlatmaktadır. Kitapta, özellikle kitle imha silahlarının, yaygınlaştırılması ya da kullanılmasıyla ilgili kararlar alan ülkeler hakkındaki bazı vaka incelemelerini aydınlatmak ve analiz etmek için stratejik kültür kullanılmıştır.

Malik Mufti'nin “*Daring and Caution in Turkish Strategic Culture: Republic at Sea*” kitabı 2009 yılında basılmıştır. Kitapta, Türk dış politikası ve güvenlik politikasındaki en önemli dönüm noktaları ve siyasi figürleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun son on yılından başlayarak Türkiye Cumhuriyeti'nin son yıllarına kadar incelenmektedir. Kitap Cumhuriyetçi ve imparatorluk paradigmaları arasındaki stratejik kültürdeki temel ikilemi açıkça vurgulamaktadır. Türkiye'nin, Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu'ya ilişkin önemli bir aktör olduğu ve bu üç alanın muhtemelen büyük güç çıkarlarının merkezi olduğunun ortaya konduğu bu çalışmada Türk stratejik kültürünü oluşturan kilit unsurların birçoğunun, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöktüğü yıllarda şekillendiği ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun da son yıllarına egemen olan üç kavram, yani ‘Osmanlılık’, ‘İslamcılık’ ve ‘Türkçülük’ o dönemin önemli siyasi olaylarına ve figürlerine değinilerek analiz edilmiştir. Kitap İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin sonlarına doğru başlayan Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, yabancı ve güvenlik politikası oluşturma süreçlerini ve ‘çatlaklar’ olarak adlandırılan olayları da analiz etmektedir. Ayrıca kitap, Türk dış politikasının şekillendirilmesine ve Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde tecrit sürecinden nasıl çıktığını, bu devirde ki önemli politik olaylara ve aktörlere atıfta bulunularak, Batı bloğuna nasıl dahil edildiğini yararlı ve ilginç bilgileri kapsayacak şekilde sunmaktadır. Çalışmada Cumhuriyetçi stratejik kültür paradigması, üç ana dönüm noktasına ayrılmaktadır. Bunlardan ilki Rus tehdidinin 1945'te yükselişi; ikincisi Demokrat Partinin 1950 ulusal seçimlerindeki zaferi ve üçüncüsü 1970'lerden itibaren ise Détente (yumuşama dönemi) ile Soğuk Savaş gerginliğinin hafifletilmesidir. Soğuk Savaş ve Demokrat Parti döneminde, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası, Balkan Paktı, Bağdat Paktı, NATO, Birleşmiş Milletler, Kore Savaşı, Kıbrıs meselesi vb. olayların arasında hareket etmiştir. Özal, döneminde Türkiye'nin 10 yıl içinde dünyanın 10 ya da 15 önde gelen ülkelerinden biri olmasını hedeflenmiş, bu amaçla çeşitli siyasi ve ekonomik reformlar başlatılmış ve Doğu ile Batı arasında denge kurulmaya çalışılmıştır. Stratejik kültürdeki sözde karşı-cumhuriyetçi paradigması ‘ihtiyatlı adaletsizlik ve cesur girişim’ arasında bir şey olarak nitelendirilmiştir. 1990'lardan başlayarak 2008'in sonuna kadar geçen süreçte, Türkiye iç ve dış tehditler ile mücadele etmiştir. Kitapta Türkiye'nin dış politika aktivizmi ve Ortadoğu, Rusya ve Balkanlar gibi farklı bölgelerdeki açılımları büyük ölçüde incelenmektedir. Bu dönemin ‘yurtdışındaki aktivizmde benzeri görülmemiş bir yükselişe tanıklık ettiği’ iddia edilmekte, dahası bu dönemde egemen stratejik kültür paradigmasına esas olarak, cumhuriyetçi ve emperyal paradigmalara rekabet eden bir karşı-paradigma olduğu ortaya konulmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti son yirmi yılda, hem İslamcılığın yükselişine, hem de iş odaklı liberalizme tanıklık etmiştir. İslami değerleri demokrasiyle birleştirmeye çalışan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002'de iktidara gelmesiyle Türk stratejik kültürün de paradigma krizi başlamıştır ve Türk stratejik kültürü son dönemde Neo-Osmanlı perspektifini yansıtan yeni bir vizyona dayandırılmıştır. Bu kitap özellikle, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından başlayarak, geçen yüzyılda Türk dış politika ve güvenlik politikası belirleme sürecinde aktörler kadar önemli olayları da ilk elden bilgiye dayalı, eleştirel bilimsel bir bakış açısı ile ele almaktadır.

Serkan Bulut tarafından 2010 yılında hazırlanan “The Europeanization of Turkish Security Culture: A Reality or Myth?” başlıklı tez, Türkiye'nin Güvenlik Kültürünün Avrupalılaşması konusunu araştırmaktadır. Türk Güvenlik Kültürünün geleneksel Reelpolitik doğasının, özellikle son on yılda, tarz ve süreç açısından değişim

göstermeye başladığı ve Avrupalı yöntemlerin daha fazla kullanıldığı fakat Reelpolitik hedeflere Avrupalı araçlar ile ulaşmayı öngören Türk güvenlik kültürünün, Avrupa güvenlik kültürüne uymadığı çalışmada ortaya konulmaktadır.

Ramazan Erdağ, 2011 yılında “*Türkiye’nin Stratejik Kültürü ve Yeni Dış Politikası: Süreçler, Aktörler ve Eylemler*” başlıklı tez çalışmasını hazırlamıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’nin yeni stratejik kültürünün dış politikaya yansımaları, kuramsal ve pratiksel olarak araştırmaktır. Tez “Türkiye’nin belirgin bir Stratejik Kültürü var mıdır?”, “Türkiye’nin Stratejik Kültürünün özgüllüğü ve temel özellikleri nedir?”, “Türkiye’nin dış politika davranışında uygulamaya konan vizyonu, Stratejik Kültürün bağlantısı nasıl kurulabilir?” ve “Türkiye’nin Stratejik Kültürünün dış politika davranışı üzerindeki etkisine hangi örnek olaylar ve eylemler gösterilebilir?” sorularına cevap aramaktadır. Bu sorular ve bulgular ışığında Türkiye’nin; savaş ve çatışmaları önleyen, tehdit algısında, güvenlik ve özgürlüğü dengeleyen, çok taraflı dış politika araçlarını kullanmayı tercih eden, bölgesel ve küresel politikalarda dış politikayı etkileyen ve şekillendirmeye devam eden bir stratejik kültüre sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fikret Birdişli’nin 2011 yılında yayınlanan “*Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri*” makalesinde, Ulusal Güvenlik kavramı ayrıntılı olarak incelenmektedir. Kavram olarak oldukça yakın bir geçmişe sahip olan ulusal güvenliğin içeriğinin, aslında siyaset biliminin temel kuramları olan İdealizm, Realizm, Liberalizm ve Marksizm tarafından biçimlendirildiği çalışmada ortaya konulmuştur. Bu nedenle ulusal güvenlik politikalarını çözümlerken kullanılacak elverişli veriler üretmeyi amaçlayan bu makale, sözü edilen kuramları tarihsel ve betimsel yöntemlerle irdelerek ulusal güvenlikle olan ilişkilerini ortaya koymaktadır.

Şule Toktaş ve Bülent Aras’ın (2012) yazdığı “*National Security Culture in Turkey: A Qualitative Study on Think Tanks*” makalesi, ulusal güvenlik ve güvenlik kültüründe, düşünce kuruluşlarının oynadığı rolü incelemektedir. İstanbul ve Ankara’da bulunan on dört düşünce kuruluşunda saha araştırması yapılmış ve bulgulara göre, Türkiye’de ulusal güvenlik konusundaki stratejik tutumlar üç gruba ayrılmıştır. Toplanan verilerin sonuçlarına ilişkin olarak, Türkiye’de ulusal güvenliğin, çok uluslu örgütler tarafından da etkilenmeye başladığı ortaya konulmuştur.

Aynur Lahi (2012) tarafından hazırlanan “*Stratejik Kültür ve Dış Politika: Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Kosova Politikalarının Analizi*” başlıklı tezin amacı, stratejik kültür kavramının incelenmesi ve Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri’nin kültürlerinin, Kosova politikalarına etkisinin irdelenmesidir. Stratejik kültür çalışmalarının temel problemi ‘benzer şart ve karar aşamalarındaki aktörlerin neden farklı davranışlar sergilediklerini açıklamak’ olarak belirlenmiştir. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Kosova sorununun da etkin rol almaları nedeniyle Kosova, tezde örnek olay olarak incelenmiştir. Tezin sonucunda Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Kosova politikalarının, stratejik kültürleri ile uyumlu bir biçimde sürdürüldüğü sonucuna varılmıştır.

Heiko Biehl, Bastian Giegerich ve Alexandra Jonas’ın (2013) editörlüğünde hazırlanan “*Strategic Cultures in Europe*” kitabı Avrupa ülkelerinin kriz yönetimi, çatışma önleme, güvenlik ve savunma politikaları dahil diğer birçok yönde birlikte çalışmalarından yola çıkarak, bu politika arenasında daha yakın işbirliğini, çağdaş güvenlik zorluklarına hitap edebilecek tek geçerli yol olarak görmektedir. Ancak bu etkileşime rağmen, güvenlik ve savunma ile ilgili temel varsayımlar, Avrupa ülkeleri arasında oldukça belirgin farklılıklar gösterebilmektedir. Bu kitap, kitadaki daha yakın güvenlik ve savunma işbirliğinin olasılıklarını ve engellerini incelemek için 27 üye ülkenin ve Türkiye’nin “stratejik kültür” kavramını ortaya koyan güvenlik ve savunma politikalarının karşılaştırmalı bir analizini sunmaktadır. Tutarlı bir analitik çerçeve çizgisinde uluslararası uzmanlar, bu kitapta Avrupa’daki mevcut güvenlik ve savunma politikalarının yanı sıra ülkelerin tarihsel ve kültürel kökenleri hakkında vaka incelemeleri de yer almaktadır.

Mustafa Aydın ve Fulya Ereker’in (2014) “*Türkiye’de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı*” makalesi, Türkiye’de güvenlik ve strateji kültürünün temel dayanakları, gelişimi ve uygulamasını ele almaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin güvenlik algılamalarının tarihi

ve jeopolitik alt yapısına bakılmış, ardından Türkiye’deki güvenlik kavramsallaştırması ile bu süreci etkileyen unsurlardan birisi olarak Türk Silahlı Kuvvetleri’nin oynadığı rol ve Soğuk Savaş’ın sona ermesinin ardından yaşanan sistemsel dönüşümün etkileri analiz edilmiştir. Ayrıca çalışmada, Türkiye’deki kurumsal güvenlik yapılanması ile bu yapılanmanın akademik alandaki güvenlik kavramsallaştırması üzerindeki etkileri de incelenmiş ve Soğuk Savaş’ın ardından değişmeye başlayan güvenlik anlayışı, uygulanan güvenlik politikalarıyla birlikte analiz edilmiştir.

Fikret Birdişli tarafından 2016 yılında yazılan “*Güvenlik Kültürü Üzerine Bir İnceleme: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Öğrencilerinin Güvenlik Algısı*” makalesi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi öğrencilerinin güvenlik kültürünü saptamaya yönelik bir alan araştırmasını içermektedir. Anket analiz sonuçlarına göre öğrencilerin güvenlik algısının realist yaklaşımdan liberal ve idealist yaklaşıma doğru değişme eğiliminde olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye’nin konumu ve bölge ülkeleri ile ilişkileri bağlamında öğrencilerin düşüncelerinin reel politika ile uyum içinde olduğu saptanmıştır.

Fikret Birdişli’nin “*Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*” başlıklı kitabı 2016 yılında ikinci baskısını yapmıştır. Kitapta güvenlik kavramının gramatik ve sözel yorumuna, bu anlamı karşılayan eş kavramlara yer verilerek, kavramın tarihsel gelişimi açıklanmıştır. Siyaset bilimi ve güvenlik alanının temel kavramlarından olan tehditler ve ulusal çıkarlar hakkında açıklamalara da yer verilen kitapta, ulusal ve uluslararası güvenlik kavramlarının ne anlama geldiği de açıklanmaktadır. Kitapta siyaset biliminin genel teorileri ile güvenlik çalışmaları arasındaki ilişkiyede yer verilmektedir. Çalışmada altı Güvenlik Teorisine yer verilmiş ve uluslararası alanda yapılan güvenlik çalışmalarını derleyen bir tipoloji de oluşturulmuştur. Uluslararası alanda yaşanan güncel sorunlar; başarısız devletler, küresel terör, nükleer silahların yayılması ve yasadışı göçler gibi alt başlıklarda ele alınmış ve uluslararası güvenlik sorunları bölge bazında incelenmiştir. Kitapta ayrıca Barış ve Çatışma Çözümü çalışmalarına da yer verilmiştir.

“*Report on Cultural Issues*” başlığıyla yayınlanan CPSI raporu, güvenlik ve müdahaleleri değiştiren algılamalarda kültürel etkenler ile gerçek güvenlik arasındaki ilişkiler üzerine odaklanmaktadır. Bu rapordaki kültürel analiz, iki düzeyde toplanan bilişsel kültür kavramına dayandırılmıştır: vatandaş seviyesi (güvenlik/güvensizlik algılamalarına odaklanıyor) ve hükümet seviyesi (güvenlik arttırıcı müdahalelere odaklanıyor). Bundan yola çıkarak rapor, Avrupa Birliği’nde ve Üye Devletleri’ndeki kamu güvenliği/güvenlik tehdit algılamalarına rehberlik eden mevcut dünya görüşlerinin, algı stillerinin ve standart işletim prosedürlerinin değerlendirmelerinin yanı sıra, teknoloji tabanlı güvenlik çözümlerinin verimliliğini de incelemektedir. Analizin hedefi karşılaştırmalı bir temelde, vatandaş güvenlik kültürlerinin türlerini tanımlamaktır.

Sosyal Psikoloji üzerine yapılmış çalışmalar:

Çalışmanın içeriğinde bulunan güvenlik kültürün sosyo-psikolojik faktörleri ve tutum konuları sosyal psikoloji kapsamındadır. Bu kısımda çalışmaya kaynaklık eden ve ele alınan konularla doğrudan ilişkili olan sosyal psikoloji ile ilgili kaynaklara yer verilmiştir.

2011 yılında basılan ve editörlüğünü Sezen Ünlü’nün yapmış olduğu Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi yayınlarına ait “*Sosyal Psikoloji*” kitabında sosyal algı, sosyal biliş, sosyal etki ve sosyal güç, tutum ve tutum değişimi, kitleler arası çekicilik ve yakın ilişkiler, özgeci davranış ve saldırganlık gibi konular yer almaktadır. Özellikle Rüçhan Gökdağ tarafından hazırlanan “*Sosyal Biliş*” başlıklı bölüm çalışma kapsamıyla doğrudan ilintilidir. Kitap kapsamında ele alınan konular örnek çeşitliliği ile desteklenerek zenginleştirilmiştir.

Elliot Aronson, Timothy D. Wilson ve Robin M. Akert tarafından yazılan ve Okhan Gündüz tarafından (2012) çevirisi yapılan “*Sosyal Psikoloji*” kitabı bilimsel kavramları gündelik hayattan örneklerle somutlaştırmaktadır. Kitapta her bölümün başında hikayeler, ele alınan konularla ilgili çok bilinen alıntılar ve metnin içinde atıfta bulunulan deneylere ilişkin sayısız örnek bulunmaktadır. Kitap insan davranışını

anlama ve yorumlama ile ilgilenen tüm alanlara rehber niteliğindedir.

Çiğdem Kağıtçıbaşı ve Zeynep Cemalcılar (2014) tarafından hazırlanan “*Düünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*” isimli kitapta her konu kültürel bir çerçeve içinde irdelenmiştir. Sosyal psikoloji temelde Amerika Birleşik Devletleri’nde gelişmiş ve oradan da bütün dünyaya ihraç edilmiş bir bilimdir. Avrupa’da da geliştirilen sosyal psikolojik kuramlar olmakla beraber, baskın sosyal psikoloji Amerikandır. Ancak özellikle son yıllarda, evrensel olduğu varsayılan bazı sosyal psikolojik olguların aslında kültürden etkilenebileceği ve dolayısıyla da bir dereceye kadar Batı ve özellikle Amerikan kültürünü yansıtabileceği tezi güç kazanmıştır. Bu çalışmanın amacı, konuyu kültür bağlamında da incelemeye yönelerek, kuram ve bulguların gerçekten evrensel olup olmadığını irdelemek ve evrenselliği görgül olarak pekiştirmektir.

Tutum, Ölçek Geliştirme, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve SPSS kullanımı üzerine yapılmış çalışmalar:

Literatür araştırması esnasında, erişilen kitap ve makalelerin dışında, tutum ve ölçek geliştirme üzerine hazırlanmış yirminin üzerinde tez çalışmasına rastlanmıştır. Tamamı incelenmiş olup genelde ölçek geliştirme üzerine yazılan tezlerin Sosyal Bilimler alanında öğrenme ve öğretmenliğe yönelik, Fen Bilimleri alanında geometri ve matematik derslerine yönelik, Sağlık Bilimleri alanında hemşire davranışları, ölüm, çalışanların sterilizasyonu ve tıbbi hatalara yönelik olduğu anlaşılmıştır. Araştırmaların ağırlıklı olarak aynı yönlerde olması sebebiyle bu kısımda belirli çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, ölçek geliştirme ve SPSS ile veri analizi konusunda temel kaynak olarak kullanılan çalışmalarda bu bölümde ele alınmıştır.

Recep Bindak tarafından 2004 yılında yazılan “*Geometri Tutum Ölçeği Güvenirlik Geçerlik Çalışması ve Bir Uygulama*” başlıklı tezin amacı, lise öğrencilerinin geometriye yönelik tutumlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Verilerin analizinde korelasyon t testi, varyans analizi ve çok değişkenli teknikler kullanılmıştır. 46 maddeden oluşan taslak ölçek 113 öğrenciden oluşan pilot gruba uygulanmıştır. Madde analizi sonuçlarına göre 6 madde silinmiştir. Geri kalan maddelerden oluşan ölçek faktör analizi için 131 öğrenciye uygulanmıştır. Madde analizi ve faktör analizi uygulandıktan sonra 46 maddelik taslak ölçekten 25 maddelik Likert tipi ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin olarak, iç tutarlılık katsayıları, test tekrar ve paralel formların güvenilirliği hesaplanmıştır. Geometri Tutum Ölçeği’nin (GTÖ) iç tutarlılığına, Crobach alfa katsayısı ve madde kalan toplam korelasyonu teknikleri kullanılarak karar verilmiştir. Tüm ölçek için Cronbach alfa katsayısı 0.942 olarak bulunmuştur. Test yanlama güvenilirliği 0.882 olarak bulunmuştur. Test tekrar ile test güvenilirlik analizleri iki hafta ve beş hafta arayla yapılmış ve güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0.755 ve 0.847 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğine ilişkin olarak, yapı geçerliği, faktör analizi ve benzer ölçek geçerliği hesaplanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda 25 maddeden oluşan GTÖ’yi oluşturan maddeler 4 faktörde toplanmıştır. Dört faktörün açıkladığı toplam varyans oranı % 59.26 olmuştur. Tutum puanları ile geometri notları arasında önemli korelasyon elde edilmiştir ($r=0.474$; $p<0.01$). GTÖ ile matematik tutum ölçeği arasında 0.621 ($p<0.01$) değerinde korelasyon bulunmuştur. Tutum puanları ile akademik başarılar arasındaki önemli korelasyonlar, GTÖ ile matematik tutum ölçeği arasındaki yüksek ilişki ve faktör analizi sonuçları, ölçeğin yapı geçerliğini desteklemektedir. GTÖ’nin bir uygulaması için ölçek ve kişisel bilgileri elde etmeye yönelik anket formu okullarda ders saati içinde araştırmacı, ders öğretmeni veya okul idarecileri tarafından uygulanmıştır. Veriler 226 kız 547 erkek toplam 773 lise öğrencisinden elde edilmiştir. Bu araştırma bulgularından yola çıkılarak elde edilen nihai GTÖ, geçerliği ve güvenilirliği yüksek bir ölçme aracı olarak değerlendirilmiştir.

Erman Eymen tarafından (2007) hazırlanan “*SPSS 15.0 ile Veri Analiz Yöntemleri*” başlıklı E-Kitap, sahadan toplanan verileri analiz etmek amacıyla teknik yöntemleri SPSS uygulamalarına ait sayfa görünümüleri ile birlikte vererek açıklayıcı bir kılavuz niteliğindedir. Kitapta veri girişi, farklı bilim dallarına göre farklı analiz

teknikleri ve veri yorumlama gibi birçok farklı konuya yer verilmiş ve SPSS programı tüm detaylarıyla ele alınmıştır.

Ata Tezbaşaran'a (2008) ait olan "*Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu*" başlıklı E-Kitap'ta Likert tipi ölçek geliştirmek için kullanılan geleneksel teknikler yer almaktadır. Bunun dışında kılavuzda tutumların ölçülmesi, Likert tipi ölçek geliştirme adımları ve ölçek geliştirme ile alakalı yöntemsel teknik bilgiler bulunmaktadır.

Ezel Tavşancıl'ın "*Tutumların Ölçülmesiyle SPSS Veri Analizi*" başlıklı kitabı 2010 yılında yayınlanmıştır. İnsan davranışlarında etkili değişkenlerden biri olan tutumları ölçen ölçme araçlarının geliştirilmesiyle, bu konuya olan ilgide hayli artmıştır. Kitapta; ölçme ve ölçme gereksinimi, ölçme türleri, ölçme hatası, güvenilirlik, geçerlik, tutum, tutumu oluşturan temel öğeler, tutumların oluşması, tutumların değişmesi, tutum kuramları, tutum-davranış ilişkisi ve tutum ölçme yaklaşımları gibi temel kavramlar açıklanmaktadır. Tutum ölçekleri geliştirilirken kullanılabilir veri analizleri için SPSS10.0 paket programındaki temel komutlar basamaklar halinde verilmektedir.

Dilek Güleç 2012 yılında "*Tıbbi Hatalarda Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi*" başlıklı tez çalışmasını yapmıştır. Çalışma, bir eğitim ve araştırma hastanesinde yapılmış olup, araştırmanın örnekleme, araştırmanın yapıldığı hastanede Ocak-Aralık 2012 tarihleri arasında 80 hekim ve 207 hemşire alınmıştır. Test güvenilirliği için aynı örneklem grubundan 65 kişiye üç hafta sonra tekrar test uygulanmıştır. Araştırmanın verileri sosyo-demografik özellikler ve 19 maddelik "*Tıbbi Hatalarda Tutum Ölçeği*" taslak formu ile toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler, kodlanarak bilgisayar ortamında geçerlik ve güvenilirlik analizleri kapsamında sayı, yüzde, korelasyon analizi, faktör analizi, Cronbach Alfa katsayısı ve bağımsız gruplarda iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi kullanılarak değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılanların % 45.3'ü 31-40 yaş grubundadır ve yaş ortalaması 36.9'dur. Katılımcıların % 78'i kadın, % 72.1'i hemşire ve % 29.6'sı uzman hekim, % 35.9'u lisans mezunudur. Katılımcıların % 26.5'i dahiliye kliniğinde, % 72.5'i gündüz-gece ve % 87.1'i haftada 45 saat ve üzeri çalışmaktadır. Araştırmacı tarafından 20 maddelik ölçek havuzu oluşturulmuştur. Kapsam geçerliği için 19 uzmanın görüşüne başvurulmuş ve alınan geri bildirimler sonrasında madde sayısı 19 olarak belirlenmiştir. Yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi sonucunda güvenilirlik katsayıları 0.25'in altında olan üç madde ölçekten çıkarılmıştır. Tıbbi hatalarda tutum ölçeğine 16 madde olarak son şekli verilmiş ve üç faktörde toplanmıştır. Faktörler tıbbi hata algısı, tıbbi hataya yaklaşım ve tıbbi hata nedenleridir. Tüm maddelerin madde toplam puan korelasyon katsayıları .35 ile .56 arasında, pozitif yönde ve istatistiksel olarak çok anlamlı düzeyde bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı tüm ölçek için $\alpha = .75$ 'tir. Araştırmada test güvenilirlik katsayısı .91 olup, iki ölçüm puanları arasında pozitif yönde, güçlü ve istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak, "*Tıbbi Hatalarda Tutum Ölçeği*'nin geçerlik ve güvenilirliği yüksek, hekim ve hemşirelerin tıbbi hatalarda tutumlarını belirlemede yeterli bir ölçme aracı olduğu bulunmuştur.

Hüseyin Padem, Ali Göksu ve Zafer Konaklı tarafından (2012) hazırlanan "*Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*" başlıklı E-Kitap, araştırma metodları ile ilgili kaynak ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak amacı ile hazırlanmıştır. Kitapta araştırma metodları, veri toplama teknikleri ve istatistik metodlarına yoğunlaşmıştır. Kitap hem sosyal bilimler, hem de fen ve sağlık bilimlerinde çalışan araştırmacıların kullanabileceği niteliktedir. Kitapta literatür taraması, araştırma yöntemleri, metodoloji, veri toplama teknikleri, veri analiz yöntemleri, ölçek geliştirme, araştırma yazım kuralları, etik kurallar ve temel istatistik metotlar gibi pek çok konuya kapsamlı bir şekilde değinilmiştir.

W. Lawrence Neuman'ın "*Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*" kitabı 1991 yılında ilk kez yayınlanmıştır. Türkçe'ye de çevrilen kitabın 2016 basımı bu çalışma kapsamında kaynak olarak kullanılmıştır. Nitel ve nicel araştırma biçimlerinin bütünleştirilmesi ve bu iki araştırma biçiminin farklılıklarına rağmen birbirlerini nasıl tamamladıklarını ortaya koyan kitap, toplumsal araştırmanın gerçek insanların yürüttüğü heyecan verici, önemli bir süreç olduğunu gösterme kararlılığındadır. Yazarın önermesi, toplumsal araştırmanın somutlanmaması

soyut ilkeler ya da gizli tekniklerin toplamı olmak yerine, yaşayan, nefes alan bir keşif ve bilgi yaratma süreci olduğudur. Toplumsal araştırma, tavrı ve perspektifi, günümüzdeki çağdaş toplumun ötesine uzanan, incelikli bir bilgi yaratım sürecidir. Bu nedenle toplumsal araştırma, bir derece kopukluk ile araştırmanın pek çok pratik meseleyle ilgili olduğu bilinci arasında bir denge kurularak yapılmalıdır. Kitap, araştırmaya yönelik hem nitel hem nicel yaklaşımların değerini göstermeye çalışmaktadır. Bakış açısı ve araştırma tekniklerinde çeşitlilik sağlamanın, toplumsal dünyaya dair sahip olunan bilgileri en iyi şekilde geliştireceğine ve farklı araştırma tarzları arasındaki gerilimin ise sağlıklı olduğuna inanılmaktadır.

Robert DeVellis 'in ilk yayın tarihi 1991 yılı olan “*Scale Development Theory and Applications*” kitabı 2017 yılında Tarık Totan tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Başlangıçta zekayı değerlendirmeye yönelik ortaya çıkan psikolojik testler, günümüzde sadece psikolojinin değil sağlık, sosyal ve eğitim bilimleri gibi birbirinden oldukça farklı alanlarda çalışan uzmanların da odağında yer almaktadır. Ölçek geliştirmeyi anlatan bu kitap, bu süreçte kuramsal temelin önemini detaylı bir şekilde anlatarak tipik hataların önüne geçme konusunda detaylı bilgiler içermektedir. Ölçek geliştirme, adım adım ve her adımı iyi planlanması gereken bir iştir. Kitapta ölçek geliştirme en temel düzeyden, şu an halihazırda klasik test kuramı ve modern test kuramının, en ileri düzey olarak kabul edilen işlemlerine kadar getirilmektedir. Temel ölçek geliştirme süreçlerinin yanında, ölçek geliştirme sonrasında ölçeğin taşınması gereken kullanılabilirlik, geçerlik ve güvenilirlik kanıtlarının nasıl aranacağına yönelik ipuçları sunan kitap, ayrıca yapısal eşitlik modellemeleri ve madde tepki kuramı hakkında da kapsamlı, aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır.

3. ULUSAL GÜVENLİK VE GÜVENLİK POLİTİKALARI

Güvenlik duygusu insanlığın var olduğu andan itibaren en temel ve en ilkel ihtiyaçlarından biri olmuştur. En basit haliyle ilk çağlarda doğadan gelebilecek bir zarardan korunmak amacıyla bir mağaraya sığınma refleksi biçiminde algılanabilecek güvenlik kavramı, bugün bir ulusun nükleer silahlardan korunması kapsamında düşünülebilir. Buradan hareketle toplumsal, siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak güvenlik algılaması ve devletlerin güvenlik politikaları, dönemin ihtiyaçlarına göre yeni anlamlar kazanmakta ve farklı boyutlara ulaşmaktadır demek yerinde olacaktır. Bu bölümde önce “Güvenlik” ardından “Ulusal Güvenlik” kavramları tanımlanacak ve ulusal güvenlik kavramı konstrüktivizm çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır.

3.1. Ulusal Güvenlik Kavramı ve Ulusal Güvenliğin Epistemolojisi

Tarihin büyük bir bölümünün çatışma üzerine yoğunlaştığı düşünülürse güvenlik kavramının tarihin ilk dönemlerinden beri kullanılageldiğini söylemek yanlış olmaz. Nitekim tarihsel süreçte ele alındığında güvenlik teriminden, zihnin felsefi ve psikolojik durumunu ifade eden anlamı ile ilk defa Cicero ve Lucretius tarafından “*Securitas*” (endişe olmaksızın) olarak bahsedilmiştir (Brauch, 2008: 2). Latince olan “*Secura*” (se+cura) kavramı daha geniş olarak “kaygıdan üzüntüden uzak olma, emniyet hali” gibi anlamlara gelmektedir (McSweeney, 1999: 27). “*Se*” ve “*Cura*” eklerinin bileşiminden oluşan kelimedeki “se” eki Latince’de “free from” yani bir şeyden emin olma ya da özgür olma durumunu temsil ederken “*cura*” ya da “*care*” ise kaygı üzüntü anlamına gelmektedir (Glare, 2005: 1722).

Antik Yunan’da güvenlik ya da güvende olmak anlamına gelen farklı kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Yunanlı tarihçi Tukidides (M.O. 460-400) Atinalıların emperyal tutumu karşısında ayakta durmaya çalışan Sparta’da güvenlik siyasetinin temel hedef halini aldığından söz etmekte ve bu durumu açıklamak için güreşte ayakta kalmak anlamına gelen “*Asphaleia*” kelimesini kullanmaktadır. “*Asphaleia*” başkası hakkında birine teminat sunmak, kaygıyı ve üzüntüyü gidermek, sakinleştirmek anlamlarına da gelmektedir (Frederik ve Arends, 2009: 7).

Eski Roma tarihinde ise güvenliğin daha çok barış, savaş olmama hali şeklinde anlaşıldığı ve Latince’de barış anlamına gelen “*Pax*” kelimesiyle ifade edildiği hatta 1. yüzyıldan itibaren de “*Pax Romana*” (Roma Barışı) bağlamında temel bir siyasi kavram olarak kullanıldığı görülmüştür (Rostovtzeff, 1926: 53). Antik Roma dönemi sonrasında ise güvenlik kavramının tanımında değişiklik olmuş, Hristiyanlığın yükselişiyle birlikte Augustinus gibi Hristiyan yazarlar güvenliği insan güvenliğinden çok “*Dubatio*” yani şüphenin karşıtı, inancın güvencesi olarak ifade etmiş ve kullanmışlardır (Arends, 2009: 18-19).

Orta çağın sonunda ise securitas kavramı yerini “*Certitudo*” (kesin var olan, söz, yemin) kavramına bırakmış ve kavram Thomas Hobbes döneminde başlayan ikinci aşamada modern devletin büyük paradigmatik sözcüklerinden birisi haline gelmiştir. Güvenlik bu aşamada Hobbes’un, Leviathan’ı ile anlatılmış yani iç savaşların önlenmesi hedefine hizmet eden süper devletin var olmasıyla oluşmuştur (Arends, 2009: 22-24).

Türkçe’de ise güvenlik kelimesi, itimat ya da inanmak anlamına gelen “*Güven*” (küven) kökünden türetilmiştir. 8 ile 11. yüzyıllar arasında Orta Asya Türkçesinde ün, nam, iktidar anlamında kullanılan “*Küve*” ya da “*Küv*” kelimeleri, kelimenin etimolojik kökenini oluşturur. Böbürlenmek, mağrur olmak anlamına da gelen “*Küven*” kökünden dolayı kelime 19. yüzyıla dek çoğunlukla olumsuz anlamda kullanılmıştır. Sıfatlardan soyut ad ya da adlardan işlev belirten ad türeten ‘-lik’ ekinin güven köküne eklenmesiyle kavram “Güvenlik” halini almıştır. Bu haliyle günümüz Türkçesinde kullanılan “Güvenlik” dil devrimiyle türetilmiş bir kelimedir (Nişanyan, 2009: 219). Köken olarak Latince’ye dayanan “*Security*” kavramı ise kelimenin uluslararası alanda kullanılan yaygın İngilizce karşılığıdır. “*Security*” kelimesinin yazımda kullanımına ise 1432 tarihinden itibaren rastlanmaktadır (Glare, 2005: 1722).

Etimolojik olarak güvenlik kavramı pozitif rahatlıktan negatife giden bir ivmeyi sembolize etmektedir. Bu anlamlandırmalardan yola çıkarak güvenlik kelimesinin etimolojik kökeni ile uyum içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü günümüzde de güvenlikle ilgili yapılan tanımlamalar emniyet, tehlikeden uzak olma güvencesi (freedom from fear) ve gereksinimleri karşılayabilme güvencesini (freedom from wants) içinde barındırmaktadır (Kerr, 2007: 98).

Temelini güven sözcüğünden alan güvenlik kavramı, dış etkenlere bağlı olarak tanımlanır ve kavram olarak pasif bir içeriğe sahiptir. Güvenlik, toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet hali olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017a). Kişilerin güven içinde olmaları, her türlü saldırı, tehdit ve olası kazalara karşı korunması anlamına gelmektedir. Kavram kısaca, kişilerin can, ırz ve mallarına gelebilecek tehlike ve tehditlerin yokluğunu ifade etmektedir.

Güvenlik; birçok alanı ve şahıs, kurum, sistem veya devlet gibi birçok muhatabı etkileyen, gerekliliği herkes tarafından kabul görmüş ve hayatımızın her aşamasına girmiş bir kavramdır. İnsanları toplu halde yaşamaya iten nedenlerin başında bile güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Güvenlik konusunun muhatabı kim veya ne olursa olsun bu bir ihtiyaçtır ve bu ihtiyaç hayatın devamıyla ilgili olduğu için temel bir ihtiyaçtır. Yani bir duygu ve his olarak güvenliğin çıkış kaynağı ontolojiktir. Sosyal bilimci Abraham Maslow'un "İhtiyaçlar Piramidi"nde ihtiyaçlar sıralaması; fizyolojik, güvenlik, toplumsal saygı ve kendini gerçekleştirme şeklindedir (Maslow, 1968: 38). Görüldüğü üzere güvenlik ihtiyacı, yaşamak için zorunlu fizyolojik ihtiyaçlardan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Beslenme ihtiyacının ardından güvenli bir ortamda barınma isteği gelmektedir. Bir kişi yarın ne olacak endişesi taşıyor, neyle karşılaşacağını bilmiyorsa; bulunduğu ortamı huzurun sağlandığı bir yer olarak algılamıyorsa, güvende hissetmeyecektir.

Güvenlik, toplum ve bireylerin çeşitli etkenlerden zarar görmeden yaşayabilmesidir. Yani güvenliğin sağlanması, toplumsal bir ihtiyaçtır. O nedenle, güvenlik sözcüğü "Emniyet" ve "Asayiş" sözcüklerini çağrıştırır. Emniyet, güven, inanma, itimat, güvenlik işlerinin yürütüldüğü yer olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017b). Emniyet güvende olma yani tehlikede olmama durumudur. Güvenlik kavramı, soyut ve olumsuz içerikliken, emniyet kavramı güvenlikten daha dar, somut ve olumlu bir içeriğe sahiptir. Asayiş ise, bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu, düzenlilik anlamına gelmektedir (TDK, 2017c). Asayiş, korku ve endişeden uzak olma, yasa, nizam ve hakimiyetin oluşu, huzur, düzenlilik ve sükunet halidir (Kaypak, 2012: 3).

Baldwin'e (2003: 5) göre, güvenlik hali hazırda değişen ve sürekli yeni tehditlere göre tanımlanan bir kavramdır. Fakat tehdit, güvenliğin zıt anlamlısı değildir. Güvenliğin tanımlanması ve anlaşılması için bir dikotomi olarak "Tehdit" kavramına ihtiyaç duyulur. Tehditler tanımlanmadan güvenlik tanımlanamaz veya tehditler yok olmadan güvenlikten söz edilemez (Birdişli, 2011b: 46). Tehdit; bir devlet, toplum ya da bireyin yaşamına veya sahip olduğu değerlere yönelik olumsuz sonuçlar doğurma potansiyeli olan olaylar ya da olgular şeklinde tanımlanmaktadır (Krahmann, 2005: 4). Tehdit kavramının temel özelliklerinden biri ise; bir yanıyla gerçek olgu ve olaylara dayanması, bir yanıyla da algı ve tahminlere göre şekillenmesidir. Tehdidin algı ve tahmin boyutu, gerçek olmayan ya da gerçekleşme ihtimali zayıf olan durumların da tehdit olarak kabul edilmesi olasılığını doğurmaktadır. Yani tehdit ve güvenlik göreceli kavramlardır (Waever, 1993: 23). Bunun yanında güvenlik bir duygu ve algıdır (Chace ve Carr, 1988: 74).

Güvenliği uluslararası ilişkiler disiplininde kavramsal olarak ilk ele alan Arnold Wolfers (1952: 150), elde edilmek ya da korunmak istenen değere yönelik gerçekte herhangi bir tehdidin bulunmaması halini "Nesnel Güvenlik (Objektif Güvenlik)" olarak nitelerken, korunmak istenen bu değerler hakkında bir korku ve endişenin bulunmaması halini ise "Öznel Güvenlik (Sübjektif Güvenlik)" olarak nitelendirmiştir. Wolfers'ın buradaki amacı, güvenliğin yalnızca algılamaya dönük sübjektif bir kavram olmadığını, objektif olarak da ele alınıp incelenebilir bir kavram olduğunu göstermeye çalışmaktır. Objektif güvenlik bir aktörün, başka bir aktör tarafından kendine zarar verilip

verilmeyeceğine ve tarafların niyetine bağlıdır. Sübjektif güvenliğin ise ucu açıktır çünkü bir aktörün kendisini güvende hissetmesinin sınırları belirsizdir (Lamborn ve Leppgold, 2003: 224). Dolayısıyla sübjektif güvenlik gerçek bir tehdit ya da tehlike olup olmamasına değil, güvenlik referans nesnesinin algılamalarına bağlıdır (Buzan vd., 1998: 36).

Güvenlik konusuyla ilgili diğer bir önemli kavram ise “Çıkar”dır. Çok genel anlamıyla, korunmak istenen şeye katkı ve yarar sağlayacağı düşünülen her şey çıkar olarak tanımlanabilir. Güvenlik çalışmalarında çıkar kavramı referans nesnelere göre açıklanan bir konsepttir (Birdişli, 2016b: 22-23).

Richard Ulman (1983: 133) güvenliği yalnızca bir amaç değil, aynı zamanda bir sonuç olarak tanımlamaktadır. Ona göre güvenlik öncelikli olarak amaca yönelik bir anlamı bünyesinde barındırmaktadır. Güvenlik ile amaç arasında doğrudan bir ilinti bulunmaktadır. Amaç değiştikçe ya da geliştikçe, tehdit algılaması da değişmektedir. Ulman güvenliğin sonuç olarak da tanımlanması gerektiğini ve onu kaybetme tehdidi ile karşılaşana kadar, güvenliğin ne olduğu ve ne kadar önemli olduğunu kavrayamayacağımızı öne sürmektedir.

Güvenliğin kavramsal analizinin Wolfers’ın 1952 yılında yazdığı “*National Security: As an Ambiguous Symbol*” başlıklı makalesi ile başlayıp bittiğini söylemek yanlış olacaktır. Güvenlik kavramının birçok tanımı mevcuttur ve her geçen gün bu tanımlara bir yenisi eklenmektedir. Uluslararası İlişkiler terminolojisinde bilim adamlarınca güvenlik kavramı tartışmalı, sınırlandırılmayan, karmaşık ya da eksik yorumlanmış olarak düşünülmektedir (Baylis, 2001: 254). Tanımlamalardaki bu güçlük sistemi anlatmaya yönelik farklı yaklaşımlardan ve kavramın taraflarca farklı değerlendirilebilir olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu farklı yaklaşımların bir kısmı içeriğe yönelikken, bir kısmı da analiz yöntemine ilişkindir. Bu yaklaşımlar arasından bazıları birbirini tamamlar nitelikteyken, bazıları da birbirlerine alternatif olarak geliştirilmişlerdir (Dedeoğlu, 2003: 28).

Güvenlik teorilerden türetilen bir kavramdır ve her teoriye göre kavramın referans objesi ve buna bağlı olarak tanımları değişkenlik göstermektedir. Devlet için güvenli olan, kişisel güvenlik açısından tartışmalı olabilir. Bu sebeple güvenlik ilişki düzeyine göre tanımlanması gereken bir kavramdır (McSwyeneey, 1999: 24). Ayrıca göreceli bir kavram olması sebebiyle Baldwin’e (1997: 9) göre güvenlik manipüle edilmeye son derece açıktır. Çünkü yukarıda da bahsedildiği üzere güvenlik kavramı kendisiyle ilintili tehlike, tehdit, çıkar, dost, düşman gibi kavramlar çerçevesinde şekillendirilebilecek, kişiden kişiye, toplumdan topluma, ülkeden ülkeye, içi farklı şekillerde doldurulabilecek bir kavramdır. Bahsedilen bu sebeplerde kavramın tanımlanmasında ki farklılıkları ve çeşitliliği ortaya koyar niteliktedir.

Genel olarak literatürde güvenlik ve ulusal güvenlik kavramlarının benzer anlamda kullanıldığını söylemek mümkündür. Ancak detaya inildiğinde, güvenlik ve ulusal güvenlik kavramları arasında amaç farklılıklarının bulunduğu görülmektedir. Çünkü güvenlik kavramına ulusal sıfatının eklenmesiyle kavramın ulusal güvenlik şeklinde kullanılmasının iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, *ulus* ve *devlet* arasındaki bağlantıyı vurgulamaktır. Ulusal güvenlik kavramı, güvenlik kavramından daha fazla biçimde güvenliğin objesinin yani güvenliği tehdit altında olanın ve korunması gerekenin (referans nesnesinin) ulus olduğu algısını güçlendirmek amacıyla kullanılmaktadır (Buzan, 1983: 70). Ayrıca, devlet güvenliği yerine ulusal güvenlik veya milli güvenlik gibi kavramların kullanılması, uygulanan güvenlik politikasının meşruluğuna halkın ikna edilmesi ve inandırılması amacı taşımaktadır (Bilgin, 2005b: 64). İkincisi, Realist ekolün güvenlik kavramına olan yaklaşımıdır. Güvenliği devletlerin askeri güç kullanımından gelecek zararları savuşturma kabiliyeti olarak tanımlayan Realist araştırmacılar, çatışmaların ve savaşların nedenlerini araştırıp bulmayı da güvenlik çalışmalarının en temel uğraşı olarak düşünürler (Walt, 1991: 212). Realistlere göre devlet, vatandaşlarının fiziksel güvenliğini bütünsel olarak sağlamak durumunda olduğundan, devletin güvenliği aynı zamanda bireyin güvenliği olarak algılanır. Bu sebeple güvenlik kavramı, ulusal güvenlik kavramı ile eşanlamli olarak kullanılmaktadır.

Bir Amerikan terimi olan ve ilk kez Amerika Birleşik Devleti Başkanı Franklin Roosevelt döneminin Denizcilik ve Harry Truman döneminin Savunma Bakanı olan James Forrestal tarafından kullanıldığı iddia edilen (Del Rosso Jr, 1995: 183), ulusal güvenlik kavramının siyasette kullanımı ise dönemin kongresi tarafından çıkartılan “National Security Act” (Ulusal Güvenlik Yasası, 18 Ekim 1947) yasası ile başlamış ve üne kavuşmuştur (Wolfers, 1952: 482). Yasanın çıkış amacı; ulusal güvenliği ilgilendiren konularda tüm devlet kurumlarının Savunma Bakanlığı nezdinde, sivil denetim altında sevk ve koordine edilmesine olanak sağlayacak hukuki zeminin oluşturulmasıdır (Birdişli, 2016b: 98). Bu tarihten sonra ulusal güvenlik kavramıyla birlikte ulusal güvenlik politikaları konuşulmaya ve belirlenmeye başlanmıştır (Wolfers, 1952: 452).

Ulusal güvenlik kavramının günümüzde anlaşıldığı şekliyle ortaya çıkışı ve evrensel bir boyut kazanması ise İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni uluslararası koşullarda gerçekleşmiştir (Sheehan, 2005: 6). Bu dönemin ardından ulusal güvenlik kavramı Uluslararası İlişkiler literatürüne girmiştir (Mangold, 1990: 2). Soğuk Savaş döneminin parametrelerine uygunluk ve Realist kuramın alan içindeki üstünlüğüne bağlı olarak şekillenen ulusal güvenlik kavramı belirtilen geleneksel anlamıyla, korunması gereken değerler olan siyasal bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü içermektedir (Baldwin, 1997: 13). Bir devletin varlığını sürdürebilmesi için kendisine yönelen tehditleri nasıl algıladığını ifade etmekle birlikte ulusal güvenlik kavramının anlam ve içeriği zaman içerisinde değişmiştir (Torun, 2012: 18). Spesifik bir anlama sahip olmayan dolayısıyla kendisine atfedilen değerlere bağlı olarak anlam ve mana kazanan ulusal güvenlik, farklı boyutlarda tanımlanabilen bir kavramdır. Ulusal güvenlik kavramı sadece askeri boyuta indirgenerek ve olağan olmayan dönemlerde alınacak olan önlemleri de kapsayacak biçimde dar anlamda kullanılabilir. Bu anlamıyla ulusal güvenlik kısa ve özlü bir ifadeyle, bir ülkenin iç ve dış tehditlerden korunması biçiminde tanımlanabilir. Daha genel ve geniş anlamda ulusal güvenlik, devlet düzenini korumak amacıyla alınan her türlü önlemin ulusal güvenlik kavramının içeriğini oluşturması şeklinde tanımlanabilir. Bu anlamıyla ulusal güvenlik kavramı; bir devletin siyasi bağımsızlığını ve özgür karar verebilme yeteneğini silahlı kuvvetler, diplomasi ve istihbarat servisleri aracılığıyla sağlayabilmesi anlamına gelmektedir (Sheehan, 2005: 16).

Güvenlik kavramının objektif ve sübjektif olarak ikiye ayrıldığından ve güvenliğin hem sübjektif hem objektif bir kavram olarak ele alınıp incelenildiğinden bahsetmiştik. Buna karşılık Ümit Cizre (2006: 159), ulusal güvenlik kavramının objektif kriterlerle belirlenebilen bilimsel bir olgu olmadığını savunmaktadır. Cizre’ye göre ulusal güvenlik:

Öznel algılayışları, entelektüel bir birikimi, yaşama bakış felsefesini yansıtır. Kimin üstlendiğine bağlı olarak iktidar sahiplerini, dengesini, dağılımını ideolojisini hem belirler hem de açığa vurur. Kimin oluşturduğuna ve formüle ettiğine bağlı olarak içeriği ve dolayısıyla hizmet ettiği amaçlar değişir.

Türk Dil Kurumu Büyük Sözlüğünde ise ulusal güvenlik “Devletin her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017d). Türkiye Büyük Millet Meclisinin resmi sayfasında ulusal güvenlik ya da devlet güvenliği “Devletin varlığını devam ettirmek, geliştirmek, kendini tehdit edebilecek iç ve dış tehlikelere karşı her türlü savunma tedbirlerini almak ve gerekiyorsa kuvvet kullanılmasına başvurmak” olarak tanımlanmaktadır.

3.2. Ulusal Güvenlik Politikaları

Güvenlik kavramı tarihin başından bu yana hem bireysel hem toplumsal hem de siyasal alanda kullanılmış bir kavram olup, tüm bu referans objeler için yaşamsal bir zorunluluk halidir. Güvenlik en temelde bireyle başlamakta yavaş yavaş halkalar şeklinde ulusal ve uluslararası sisteme kadar büyümektedir. Uluslararası ilişkiler

alanında yer alan tüm aktörlerin, büyüklük ve amaçlarına göre farklı güvenlik anlayışlarına ve arayışlarına sahip olduklarını ifade etmek mümkündür. Aktörlerin farklı tehdit anlayışları, onları farklı güvenlik arayışlarına, faaliyetlerine ve politikalarına yönlendirmektedir. Bu durum aktörün, uluslararası sistemde taşıdığı ağırlığa, güç ve kapasite büyüklüğüne, içsel dinamiklerine, uluslararası sistemi algılayış biçimine ve kendisine verdiği role göre değişmektedir. Bununla birlikte, uluslararası sistemdeki gelişmelere karşı davranışı, gerginlik ve kriz durumlarına karşı hassasiyeti, bölgesel ve küresel süreçleri etkileyiş biçimleri de güvenlik anlayışının ve politikalarının gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının temelde birkaç düzlemde bulunacağı söylenebilir. Bunlar (Dedeoğlu, 2003: 11- 13):

- a. Uluslararası sistemin bütünü ya da bütüne yakınının güvenliği,
- b. Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği,
- c. Devletin güvenliği,
- d. Toplumun güvenliği,
- e. Toplumsal alt grupların güvenliği,
- f. Bireylerin güvenliğidir.

Devlet güvenliği bağlamında aktörler güvenliklerini “Ulusal Güvenlik Politikaları” ile korumaya çalışmaktadır. Literatürde Ulusal Güvenlik Politikası “Bir ulusun toplumsal, iktisadi ve siyasi kurumlarının güvenliğini, diğer bir bağımsız devletten kaynaklanan tehditlere karşı arttırmaya ve korumaya yönelik geliştirdiği siyasalardır” biçiminde açıklanmaktadır (Özdemir, 2003: 3). Devletlerin güvenlik anlayışları ve politikaları geçmiş tecrübeler, tarihi süreçlere ve mevcut durumda gerçekleşen olaylara göre şekillenmekte, değişen tehdit ve risk algılamaları ulusal güvenlik politikaları üzerinde etkili olmaktadır.

Güvenlik olgusu, çağdaş devletlerin olmazsa olmaz hizmet alanları arasında yer almakta ve devletlerin var olma nedenlerinin başında gelmektedir. Tarihsel olarak büyük ölçüde askeri açıdan tanımlanan ulusal güvenlik politikalarının literatüre hakim olduğu görülmektedir. Askeri açıdan tanımlanan ulusal güvenlik politikalarının temel ilgi alanı ise devletlerin kendilerine yönelik tehditlerle mücadele etmek için geliştirmeleri gereken askeri imkan ve kabiliyetlerdir (Baylis, 2008: 73).

Tarihsel süreçte ulusal güvenlik büyük ölçüde güç politikalarına dayandırılmış bir konunun ulusal güvenlik konusu olup olmadığına ilişkin ayrım geleneksel askeri-politik yaklaşım içerisinde bulunmuştur. Bu anlayışta güvenlik, devletin bekasıyla ilgilidir ve buna yönelik yaşamsal bir tehdit söz konusudur. Bu güvenlik anlayışı, tehdidin ortadan kaldırılması için kuvvet kullanımı dahil olağanüstü önlemler alınmasını meşru görmektedir (Buzan vd., 1998: 21). Fakat son zamanlarda, bu güvenlik anlayışı eleştirilmekte ve birçok uluslararası ilişkiler uzmanı, ulusal güvenlik politikalarını diğer meseleleri de içerecek şekilde genişleterek, genişletilmiş bir güvenlik kavramı önerisinde bulunmaktadırlar (Baylis, 2008: 73). Günümüzde devletler için en önemli ve öncelikli sorunlardan biri olan güvenlik, askeri, ekonomik, siyasi, toplumsal, psikolojik ve tüm diğer başka boyutları da dikkate alması gereken bir olgu haline gelmiştir (Torun, 2012: 14). Devletin kendi varlığına yönelik tehditlerin olmayışı askeri alanda güvenlik, devletlerin egemenliğine-meşruluğuna yönelik tehditlerin olmayışı siyasi alanda güvenlik, milliyet ve din gibi yapılara yönelik tehditlerin olmayışı ise sosyal alanda güvenlik olarak tanımlanabilir.

Uluslararası İlişkiler disiplininin merkezi ve anahtar kavramlarından biri olan ulusal güvenlik, bir devletin iç ve dış politika kararlarının alınmasında belirleyici faktördür. Karar vericiler, ulusal güvenlik politikalarına aykırı olan herhangi bir iç veya dış politika kararını ya da uygulamasını, kendi kamuoylarına ne açıklayabilirler ne de savunabilirler (Walt, 1991: 212). Güvenlik konusunun hem bireysel hem devlet boyutunda ki önemi ve politikadaki etkisi göz önüne alındığında ulusal güvenlik konusu uluslararası ilişkiler disiplininde bir alt dal olmaktan çıkıp başlı başına bir alan haline gelmiştir.

3.3. Ulusal Güvenliğe Teorik Yaklaşımlar

Tehlike, tehdit, dost, düşman gibi kavramlar etrafında şekillenen güvenlik, bir politika olarak düşünüldüğünde “güç” ve “çıkar” kavramlarından ayrı düşünülemez. Bu durumda ulusal güvenlik politikasının bileşenleri, bastan sona doğru; güvenliğin ondan türetileceği bir “tehdit”, bu tehdidi uzaklaştırarak fiili güvenliği doğuracak “güç”, bu gücü ortaya koyacak bir “eylem” bu eylemlere amaçsal bir yön çizecek olan “çıkarlar” ve son olarak da bu güç ve eyleme mesruiyet zemini sağlayacak bir “politika”dan oluşur. Güç, politika, mesruiyet gibi kavramlar ise siyasal düşüncelerin temel kavramları olarak siyasal kuramlar içinde yerini alır. Bu nedenle de ulusal güvenlik politikalarını şekillendiren düşünceler de kaynağını İdealizm, Realizm, Liberalizm ya da Marksizm’den almaktadır (Birdişi, 2011a: 150). Bu doğrultuda ilk olarak Uluslararası İlişkilerin ana düşünce akımları olan İdealizm, Realizm, Liberalizm ve Marksizm’in, ikinci olarak da idealizm içinde gelişen bir analiz yöntemi olan Konstrüktivizm’in güvenliğe nasıl yansıdığı ele alınacaktır.

3.3.1. Ana Akım Teorileri

İdealizmin güvenlik teorilerine yansımaları; gerçekte tehditlerin ve düşmanlıkların olmadığı, tehditlerin insan davranışları sonucunda ortaya çıktığı, insan davranışlarının ise çevreden etkilendiği dolayısıyla çevresel koşulların değiştirilmesiyle ve eğitimle insan davranışlarının değiştirilebileceği şeklindeki düşüncüdür (Birdişi, 2011a: 153).

Realizm ise en temel anlamda idealizmin karşıtı olarak tanımlanabilir. Çünkü realistler, idealistlerin yaklaşım ve amaçlarını reddetmektedirler. İdealistler her şeyin öncelikle insanı değiştirmekle, eğitmekle mümkün olabileceğini savunurlarken, realistler bunun azınlık için mümkün olsa bile çoğunluk için gerçekleşmesinin imkansız olduğunu öne sürerek reddetmektedirler (Birdişi, 2011a: 154). İnsan doğasına dayandırılan realizme göre insan doğası kötüdür ve bu doğanın değişmesi neredeyse mümkün değildir. Realistler devletlerin dış politikasını belirleyen ana unsurun tıpkı insanlarda olduğu gibi diğerlerine hakim olma arzusu olduğunu iddia etmekte ve güvenlik anlayışlarını beş temel sav üzerine oturtmaktadırlar. Birincisi, uluslararası sistemin temel aktörlerini egemen devletler olarak görmektedirler. İkincisi, sistemin yapısının anarşik olduğu varsaymaktadırlar. Üçüncüsü, mevcut anarşik düzende devletlerin amaçlarına ulaşmak için önlerindeki tek engelin diğer devletlerin güçleri olduğu kabul etmektedirler. Dördüncüsü, devletlerin çıkarlarını her zaman maksimize etmelerini öngörmektedirler. Beşincisi, savaşların çıkar çatışmaları sonucunda güvenlik ve güç için yapıldığını savunmaktadırlar.

Realistlere göre güvende olmak için güçlü olmak gerekmektedir. Realizme göre önemli olan mutlak güç değil, göreceli güçtür. Bu noktadan hareketle egemen bir devletin gücü ancak başka devletlerle kıyaslandığında ortaya çıkmaktadır. Realizme göre güvenlik en basit tanımıyla devletlerin silahlı bir tehdidi bertaraf edebilme potansiyeli yani askeri açıdan güçlü olmak demektir. Devletin varlığını devam ettirmesinin, toprak bütünlüğünü ve ulusal egemenliğini korumasının yegane yolu iyi kanunlara ve güçlü ordulara sahip olmaktan geçmektedir ki buda devlet merkezli realist güvenlik yaklaşımının çıkış noktası oluşturmaktadır (Machiavelli, 2005: 70). Realistler, uluslararası ilişkileri neredeyse tamamiyle ulus-devletler arasındaki güç ve çıkar mücadelesi olarak gördüklerinden dolayı, çatışmalar ve savaşlar güvenlik çalışmalarının en temel kavramları olarak görülmektedir. Realizmde bütün ülkelerin nihai hedefi düşman ve anarşik ortamda güvenliğini sağlamaktır ve bu nedenle bütün politikalar ulusal güvenliğini sağlayacak güç hesaplarıyla belirlenmektedir. Realizmde devletin güvenliği sağlandığında dolayısıyla bireyin güvenliği de sağlanmış olur. Bu nedenle realizmde savaş ve güvenlik konuları üst düzey politika (high politics) olarak kabul edilirken toplumsal ve kültürel konular ile ekonomi alt politika (low politics) olarak görülmektedir (Arı, 2004: 93). Çünkü ekonomik konular askeri konulara göre ulusal güvenliği daha az ilgilendirmektedir.

Güvenlik teorilerine kaynaklık eden bir diğer teori Liberalizmdir. Liberalizm'in, Realizm ve İdealizm'den en önemli farkı insanın doğasını dikkate alarak onu değiştirmeye çalışmak yerine pozitif yönde yönlendirmeyi tercih etmiş olmasıdır (Birdişli, 2011a: 158). Liberalizm de realizmin devlet merkezli yaklaşımları eleştirilmekte ve devletler tek aktör olarak kabul edilmemektedir. Liberalizm de birey daha ön plandadır ve bireysel özgürlük, eşitlik gibi kavramlar oldukça önemlidir. Liberalizmde devlet bireyin güvenlik ve özgürlüğünün korunmasında temel oyuncu olarak ele alınmaktadır. Liberal teori bu bağlamda insan merkezli güvenlik yaklaşımına kaynaklık etmektedir. Liberal düşünürlerden olan Locke, insanın kendi vücudunu ilk ve en temel mülkiyet olarak görmekte ve hayatın devamlılığı için ihtiyaç duyulan zenginliğin korunmasını, vücudu korumak gibi temel hak ve özgürlüklerden saymaktadır (Tannenbaum ve Schultz, 2006: 271). Bu yaklaşım liberalizm kaynaklı güvenlik politikalarına, ontolojik güvenlikle mülkiyet güvenliğini eş düzeyde gören katı bir kendini koruma (self-preservation) refleksi kazandırmıştır (Birdişli, 2011a: 160). Onlara göre önce birey, sonra devlet, sonra sistemin güvenliği tesis edilmelidir. Liberal teori kendi içinde; politik liberalizm, kültürel liberalizm, ekonomik liberalizm, sosyal liberalizm, muhafazakar liberalizm ve neoliberalizm gibi birçok alt kola ayrılabilir; politik liberalizm ve ekonomik liberalizmin, liberal düşünce akımının ana kollarını oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz. Politik liberalizmden kast edilen liberal demokrasidir (Bacon, 2010: 172). Ekonomik liberalizmden kast edilen ise özel mülkiyetin varlığı, devlet mülkiyetinin yokluğu ve devletin ekonomiye müdahale etmemesidir. Bu bağlamda liberalizmin güvenlik teorilerine ya da güvenlik politikalarına yansımaları politik ya da ekonomik çıkarları koruma kaygısı üzerinden gerçekleşmiştir (Birdişli, 2011a: 159).

Liberaller güvenlik kavramının salt askeri temellere dayandırılmayacağını savunurlar. Bu bağlamda ekonomik, ticari, mali, kültürel, çevresel, eğitim, göç, enerji, bilimsel ve teknolojik konularında günümüz güvenlik paradigmasının ayrılmaz bir parçası olduğunu ortaya koymaktadırlar. Salt çıkar ve güvenlik kavramları üzerine kurgulanmış sistemler liberallere göre savaş riskini arttırmaktadır. Savaşların insan doğasının kötü oluşundan kaynaklanmadığını toplumdaki çarpıklıklardan kaynaklandığını ortaya koyan liberaller savaşları doğal olarak görmezler. Aksine savaşlar kaçınılması mümkün ya da önlenilebilir olgulardır. Bu sebeple devletlerin savaşma yetenekleri asgariye indirilmeli, barış ve işbirliğine odaklanılmalıdır. Liberaller işbirliği odaklı, Ortaklaşa (Kolektif) Güvenlik üzerinde durmaktadırlar. Onlara göre uluslararası hukuk, norm ve kuralların tesisleriyle kolektif güvenliğin sağlanması mümkündür.

Güvenlik politikalarına eleştirel düzeyde katkıda bulunan Marksist yaklaşımda ontolojik güvenliğin hareket noktası sosyal adalet ve eşitlik düşüncesi üzerindedir (Birdişli, 2011a: 163). Marksist yaklaşım güvenliği sınıf mücadelesi ve eşitsizlikler üzerine kurgulamaktadır. Marksizm de devlet, egemen sınıfın egemenliklerini devam ettirmelerinin bir aracıdır. Üretim araçlarını elinde bulunduran ve maddi güce sahip olan egemen sınıf, kendi çıkar ve beklentilerini toplumun çıkar ve beklentileri gibi sunmaktadır. Bu durumda egemen sınıfın çıkarlarına yönelik tehditler yaygın bir tehdit gibi gösterilerek kolektif güvenlik politikaları içinde sınıfsal çıkarların güvenliği korunmaktadır (Birdişli, 2011a: 164). Mücadele sınıflar arası bir mücadele olarak görüldüğünden ulus devletlerle sınırlı kabul edilmemekte ve evrensel bir anlam taşımaktadır.

3.3.2. Konstrüktivist Yaklaşım

İlk kez Nikolas Onuf (1989: 2) tarafından 1989'da yapılan bir çalışmayla dile getirilen, uluslararası ilişkileri sosyal yapılar üzerinden tanımlama çabaları ise "Konstrüktivizm" olarak adlandırılmıştır. Kavramı Uluslararası İlişkiler alanında ilk kez Nicholas Onuf kullansa da onu popülerleştiren kişi Alexander Wendt'tir. Onuf ve Wendt'in dışında, Friedrich Kratochwil, Emanuel Adler, Peter Katzenstein, Richard Ashley ve John Ruggie de önde gelen konstrüktivistler arasındadır. Konstrüktivizm en dar anlamıyla sadece bir metodoloji (Checkel, 1998: 325) olarak algılanırken, en geniş

anlamıyla eleştirel yaklaşımları kapsayan genel bir terim olarak kabul edilmektedir (Mearsheimer, 1994: 95).

Emanuel Adler'e göre (1997: 320), konstrüktivizmin son dönemlerde öneminin bir hayli artmasının yanında "kuramın doğası ve özü konusunda çok az netlik ve hatta çok az fikir birliği vardır." Bu sebeple konstrüktivizm kavramının Uluslararası İlişkiler disiplindeki yeri tartışılmakla birlikte disiplinin gelişmesi ve yeni konularda tartışma zemini hazırlaması açısından önemlidir.

Konstrüktivizm, sürekli üretilen ve değişken bir yapıya sahip olan sosyal olgular bakımından içinde taşıdığı refleksif epistemoloji nedeni ile realist ve pozitivist düşünceleri eleştiren bir yaklaşım olarak görülmekte ve eleştirel yaklaşım, sosyal inşacı kuram veya üçüncü tartışma olarak da adlandırılmaktadır (Güner, 2008: 12-13).

Kuramsal olarak da konstrüktivizm, ontoloji konusunda farklı bir tutum ya da yoruma sahip olmadığından, diğer kuramlarla birlikte ele alınan bir yaklaşım olarak kabul görmektedir. Bu nedenle konstrüktivizm; liberalizm, kurumsalcılık, eleştirel çalışmalar ve hatta realizm içinde bile kendine yer bulabilmektedir (Birdişi, 2011b: 71). Ulusal güvenlik politikaları açısından ise konstrüktivizm başlı başına bir siyaset teorisi olmayıp idealizm içinde gelişen bir analiz yöntemi olarak ele alınmaktadır (Birdişi, 2016b: 31).

Nicholas Onuf'a göre (1989: 36) konstrüktivizm en basit haliyle "insanların ve toplumların birbirlerini kurduğu ya da oluşturduğu" anlamına gelmektedir. Onuf içinde yaşadığımız dünyayı hem fiziki hem de sosyal bir mekan olarak görmektedir. Dünyada yaşamak fiziki varlığımızla ilgili bir olguyken, onu kullanımımız sosyal yanımızla ilgilidir ve biz farkında olmasak bile sosyal dünyamızın yapım sürecine katılırız (Ateş, 2008: 222). Bireylerin ve devletlerin dahil olduğu bu sosyal etkileşim sürecini inceleyen konstrüktivizm de, bir anlamda uluslararası toplumun sosyolojisini üretmektedir. Konstrüktivistler, sistemi oluşturan tüm faktörlerin yine sistem ile karşılıklı bir etkileşim sürecinde inşa edildiğini öne sürmektedirler (Wendt, 1994: 385). Bunun yanında ulusal çıkar, güç, anarşi, güvenlik ikilemi gibi kavramları ve sistemin diğer içinde barındırdığı kavramları sistemin yapısının bir sonucu olarak görmeyip, bu kavramların sistem içerisinde sosyal olarak inşa edilmiş olduklarını savunurlar (Holtsi, 2017: 19).

Alexander Wendt ise 1990'lar da yaşanan Soğuk Savaş'ın ve Sovyetlerin çöküşüyle küresel ölçekte yayılma gösteren ayrılıkçı milliyetçi çatışmaların, sadece siyaset dünyasını değil, Uluslararası İlişkiler disiplinini de zora soktuğunu ortaya koymuştur. Etnik, dinsel ve kültürel çatışmalarla yoğrulan bu karmaşık atmosferde, materyalist ve birey odaklı geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin, sistemde oluşan beklenmedik ve büyük değişiklikleri açıklamakta yetersiz kaldığı fark edilmiştir (Wendt, 1999: 4). Bu da Eleştirel Teoriler üzerine çalışan araştırmacıların sayısının hızla artmasına neden olmuştur. Eleştirel yaklaşımlarla yakın bir ilişkisi olan Konstrüktivistler, geleneksel teorilerin yarattığı boşluğu doldurmak ve dünya üzerinde olup biteni açıklamak için daha iyi bir yöntem sunabilme çabası içine girmiş, hakim teorik geleneğe yönelik eleştirilere ve bu teorilerin göz ardı ettiği şeyler üzerine odaklanmışlardır. "Dünya siyaseti, sosyal etkileşim sayesinde nasıl inşa ediliyor?" sorusu bağlamında konstrüktivistlerin iki önemli iddiası vardır. Birincisi, uluslararası politikanın esas yapısının maddi değil, sosyal temellere dayalı olduğu; ikincisi bu temellerin sadece aktörlerin eylemlerine değil, aynı zamanda kimlik ve çıkarlarına da şekil verdiğidir (Wendt, 2005: 201).

Wendt "Sosyal Konstrüktivizm" olarak ünlenen düşüncelerini geliştirirken rasyonalist araçlarla ise başlamış, kendisini rasyonalizm ve eleştirel teori arasında "orta bir yere" yerleştirerek adeta bir köprü (via-media) görevi üstlenmeyi uygun görmüştür (Wendt, 1999: 40). Bu sebeple çoğu yazar konstrüktivizmi eleştirel teoriler ve daha geleneksel yaklaşımlar arasında bir tür orta yol olarak yorumlamaktadır. Konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler çalışmalarında diğer postpozitivist (ya da reflektivist) teorilere oranla daha etkili olmasının sebepleri arasında bu "ara yerdeki" konumunun etkili olduğu düşünülmektedir (Sarı Ertem, 2012: 188). Konstrüktivizmin uluslararası ilişkilerle uyum içinde olmasının sebebi ise; bireyin kimliği ile ilgili saptamalardan yola çıkarak aktörlerin, özellikle de devletlerin davranışlarına açıklama

getirmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. Ateş'e göre, konstrüktivizme esin kaynağı olan Anthony Giddens'in "Yapılandırma (Structuration)" kuramıdır ve bu kuramda aktör insan iken, konstrüktivizmde devlet halini almıştır. Yani konstrüktivistler, devletleri toplumdaki bireye benzetmektedirler (Ateş, 2008: 222). Bireylerin çıkarları olduğu gibi devletlerin de çıkarları vardır ve bu çıkarlar devletlerin davranışlarını yönlendirici niteliktedir.

Materyalist söylemin önemini yadsımaksızın, kültürel yapıları birleştirerek, kimlik, farklılıklar gibi etmenleri göz önünde alarak kavramları açıklayan (Güner, 2008: 12-13), sosyal dünyanın oluşmasında ve ortaya çıkmasında düşünsel unsurların kurucu rolüne de vurgu yapan konstrüktivizm, toplumsal bir nitelik kazanmış olan düşüncelerin dünya politikasındaki rolüne dikkat çekmektedir (Küçük, 2009: 777). "Güç", "Çıkar" ve "Kurumlar" gibi maddi unsurlara odaklanan uluslararası ilişkiler çözümlemelerine "Düşünce" gibi soyut bir unsurun da eklenmesi gerekliliği üzerinde duran konstrüktivistlere göre düşünceyi meydana getiren inanç sistemleri ve algılar dış politika yapım sürecini mutlaka etkilemektedir (Wendt, 1999: 92). Konstrüktivistler, devlet faaliyetlerinin ve uluslararası kurumların anlaşılması için kolektif kültürel-kimliksel öngörülerin veya kabullerin incelenmesi gerektiğini savunurlar (Dağı, 2007: 134). Devletin ve uluslararası ilişkilerin nasıl algılandığı konstrüktivist yaklaşım ve güvenlik arasında ki bağlantıyı anlamlandırmamız açısından önemlidir.

Konstrüktivistler de realistler gibi uluslararası ilişkilerde temel aktörü devlet olarak kabul etmektedir ancak devleti tek aktör olarak görmemektedirler. Onlara göre devlet sosyal bir varlıktır. Devletler sahip oldukları toplumun kimliğinden ya da kimliği üzerindeki değişikliklerden etkilenirler ve bu etki devletlerin dış politika hareketlerine farklı bir yön verebilir. Hatta bu etkiler "Anarşik" olarak tanımlanan sistemi bile anarşik olmaktan çıkarıp, devletleri iş birliğine yönlerebilir. Wendt mevcut düzenin anarşiye dayandığını kabul etse de "Kendine Yardım (Self-Help)" gibi anarşik sistemin bazı temel güdülerinin ilelebet var olmayabileceğini öne sürmektedir. Ona göre anarşi aslında devletlerin ona yükledikleri anlamdır (Wendt, 1992: 392).

Konstrüktivistler, uluslararası ilişkileri "sosyal bir alan" olarak görmekte ve bu alanı aktörler ile sistem arasında karşılıklı sosyal etkileşimin bir ürünü olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda sürekli olarak uluslararası kuralların, normların, kurumların, düşünsel unsurların ve bilişsel faktörlerin siyasi rolüne dikkat çekmektedirler (Küçük, 2009: 776). Onlara göre uluslararası olan her şey devletin davranışlarını sınırlar fakat diğer taraftan da bireylerin ve toplumların sosyal kimliklerinin oluşumuna da zemin hazırlar. Realistler, Liberaller ve Marksistlerden oluşan baskın yapısalcı akımın aksine, konstrüktivistler sadece uluslararası sistemin yapısını değil, aktörleri de incelemeye değer bularak, bir aktörü diğerinden daha önemli saymamaktadırlar. Konstrüktivistler, yapısal değişikliklerin de, devamlılıkların da aktörlere dayandığını öne sürmekte; aynı şekilde aktörlerin de içinde buldukları sosyal, mekansal ve tarihsel şartlar ile karşılıklı bir etkileşim içinde olduklarını ortaya koymaktadırlar (Klotz ve Lynch, 2007: 3). Wendt'in vurgusuyla (1999: 109) "Devletler her zaman mantıklıdır ancak bu onların geçmiş deneyimlerini çöpe atacakları anlamına gelmemektedir. Devletler için tarih önemlidir."

Tarihsel etmenlerin yanında kimliğinde siyasi eylemlere yön verdiğini ortaya koyan konstrüktivist yaklaşıma göre; kimliğin en önemli niteliği verili, durağan bir değer olmamasıdır. Bu yaklaşıma göre kimlik, inşa edilebilen, değişken bir kavramdır (Wendt, 1999: 224-225). Wendt'e göre, devletlerin sahip olduğu kimlikler, onların eylemleri üzerinde etkilidir. "Kimlik" devletlerin iç ve dış politikalarında büyük bir öneme sahiptir. Sosyal etkilere açık bir yapı olan anarşik sistemde, kimlik ve çıkar tanımları da devletlerarası ilişkiyi etkilemektedir. Bu açıdan "Uluslararası sistemin aktörlerinin ne yaptığı ve ne oldukları arasında doğrudan bir ilişki vardır" (Wendt, 1992: 398). İnşa edilebilen bir kavram olan kimlik, ulusal çıkar dediğimiz kavramı da kendisiyle birlikte inşa etmektedir. Yani sistemdeki kimlik ve çıkarlar (aktör ve yapı arasında geçen) interaktif bir sürecin sonucudur (Wendt, 1992: 402). Bu bağlamda aktörlerin sahip oldukları kimlik özellikleri ile eylemleri arasında incelenmesi gereken bir ilişki olduğu ortaya konmuş ve bu fikirler ışığında pek çok kavram otomatik bir kabul olmaktan çıkmıştır. "Güç", "güvenlik", "tehdit" ve "çıkar" gibi, realizmin oldukça

popüler kavramlarının yanı sıra, yakın zamana kadar arka plana itilmiş “kültür” ve “kimlik” gibi kavramların önemi de bu fikirler doğrultusunda bir hayli artmıştır (Sarı Ertem, 2012: 182). Konstrüktivist bakış açısıyla ele alındığında, bir devletin kimliği aynı zamanda onun tercihleri ve eylemleri anlamına gelmektedir. Etnisite, din ve kültür gibi pek çok unsurdan etkilenecek şekilde şekillenen kimlik, devletlerin kendi stratejilerini belirlediği gibi, diğer devletlerin olası eylemlerini önceden tahmin edebilme fırsatını da bünyesinde taşımaktadır. Kimliklerin olmadığı ya da dikkate alınmadığı bir dünya, kaos dünyasıdır, çünkü kimlikler devletlerin hareketlerinin tahmin edilebilirliğini sağlamakta; belirsizliği azaltmaktadır (Hopf, 1998: 174-175). Bu durum birey hakkındaki gerçeklerle uyum içindedir. Kimlik kategorizasyonları “ötekinin” hareketlerini tahmin etme amacına da hizmet ettiği için belirsizlikleri azaltarak bireyin ve toplumların düzen ve istikrara dayalı güvenlik arayışlarını da kolaylaştırmaktadır ki bu devletler için de geçerlidir (Stryker ve Statham, 1995: 321-323).

Devletlerin karşılıklı ilişkilerinden etkilenecek şekilde oluşan tarihsel ve kültürel kimliklerin ülke çıkarlarını ve davranışlarını etkilediği (Dağı, 2007: 134), bütün devletlerin objektif olarak tanımlanan milli çıkarlarının peşinde koştuğu ve bu hedefler uğruna güvenliklerini azami derecede arttırmaya çalıştıklarını ortaya koyan konstrüktivistler için mesele, aktörlerin sadece bencil amaçlar peşinde koştuğu düşünülen klasik söylemden çok daha karmaşıktır (Wendt, 1999: 36). Konstrüktivistler milli çıkarları hem devletleri hem de içinde buldukları yapıyı dönüştüren pratiklerin bir ürünü olarak görmektedir. Doğal olarak milli çıkarların ve buna bağlı olarak güvenliğin hangi durumlarda şekilleneceği her şahsın bakış açısına göre değişecektir. Bu bakış açısı kimliklere göre değişiklik göstereceğinden, tarihi, kültürel ve siyasi birikim, farklı toplumların aynı olaylara değişik açılardan bakmasını açıklamaktadır (Çalış vd., 2001: 334). “Ben ve öteki arasındaki ayrımlara dayanan kimlik tanımları, ulusal güvenlik politikaları üzerinde güçlü etkileri olan tehdit ve çıkar tanımlarını içinde barındırmaktadır” (Katzenstein, 1996: 18-19). Tehdit aktörlerin içinde bulunduğu sosyal ortamdan bağımsız olmadığından, tehdit de içinde bulunduğu çevreyle karşılıklı sosyal bir etkileşim sürecinde inşa edilmektedir. Her devletin tehdit algısı kendi şartları dahilinde gerçekleşmektedir. Tehdit algılamasında içinde bulunulan sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel durumun yanı sıra, geçmiş deneyimlerden güç alan iç ve dış dinamiklerin de etkili olduğunu söylemek mümkündür (Sarı Ertem, 2012: 224-225). Yani ulusal kimlikler toplumsal bir etkileşim sürecinde inşa edildiği gibi toplumların tehdit algılamaları da bu süreçte inşa edilmektedir çünkü toplumsal değerler, neyin tehdit olduğuna ve neyin olmadığına karar veren kültürel kimliklerdir (Krause ve Michael, 1996: 242). Başka bir deyişle kimlik, bir ülkenin diğerlerini dost ya da düşman olarak kategorize etmesinde veya ötekileştirmesinde temel değişkendir. Hiç önemini kaybetmeyen tek değer kimliktir ve kimlik için tehdit olan bir unsur, ulus için mutlak bir tehdittir.

Weldes devletlerin güvenlik tehditlerini farklı kimliklerin neticesi olarak ortaya çıkan bir güvensizlik durumu olarak görmektedir. Ona göre “Güvensizlik; benlik ve öteki veya ötekilerin ayrımının yapılabildiği bir kimlik oluşumu sürecinin sonucudur.” Kısacası kimlik ve güvensizlik birbirini dönüştüren kavramlardır (Çalış vd., 2001: 334). Kimliğin değişime açık bu değişken yapısı çıkar, tehdit, dost-düşman ve tehlike algılamalarının da zaman içinde değişebileceğini ortaya koymaktadır. Bu sebeple konstrüktivistlerin, her devletin kendi amaçları, coğrafyası, kültürü, kimliği, sosyal ve ekonomik koşulları bakımından eşsiz olduğu ve böylece devletlerin güvenlik algılamalarında birbirinden farklı olduğu argümanı makul görünmektedir.

Kimlik kavramı sadece çıkar, güvensizlik ya da dost gibi kavramları dönüştürmez. Kimliğin, güvenlik kavramıyla da yakın ve dönüştürücü bir ilişkisi vardır. Konstrüktivistlere göre güvenlik, insanlar arasında karşılıklı etkileşim sonucu kurulan kültür ve kolektif kimlik kodlarının ürettiği kavramların ve değerlendirmelerin ışığında tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım güvenliği tüketilen bir olgu olmaktan çok üretilen bir olgu olarak kabul etmektedir (Kardaş, 2007: 134).

Konstrüktivistlere göre güvenlik, silahlı kuvvetlerin ve askeri maddi faktörlerin kabiliyetler oranında ortaya koyulduğu objektif bir nitelik değildir (Klotz ve Lynch, 2007: 17). Katzenstein’in de altını çizdiği gibi, devletlerin askeri kararlarına dahi

kültürel ve kimliksel nitelikler yön vermektedir (Katzenstein, 1996: 2). Bu sebeplerle askeri ağırlıklı güvenlik anlayışı terk edilmiştir. Konstruktizmin güvenlik çalışmalarına yansması sosyal yapıların güvenlik konusuna olan katkılarıyla başlamıştır.

Güvenlik ya da güvensizliğin kaynağını sosyal yapılar içinde arayan konstruktivist güvenlik, ilk olarak 1990 sonrası dönemde Birleşmiş Milletler'in güvenliği yeniden tanımlama girişiminde kendini göstermiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi üzerine güvenliği iki kutuplu realist yapılanma yerine sosyal adalet, çevre sorunları, ekonomi, politika, toplum gibi konular içinde inceleyen Birleşmiş Milletler'i daha sonra Kopenhag Üniversitesi'nde yapılan çalışmalar izlemiştir (Birdişi, 2016b: 84).

Konstruktivistler; küreselleşmenin yarattığı ikilemleri, krizleri, değişim-dönüşümleri, ayrışmaları ve birleşmeleri açıklamada, güç ya da piyasa etkileşimi gibi maddi yapılar yerine fikirler, normlar, kültürler ve kimliklerden oluşan sosyal yapıyı analiz düzeyi olarak ele almakta ve güvenliği bu çerçevede yorumlamaktadırlar. İnşacı kuram, geleneksel olgulardan farklı olarak kimlik ve güvenlik arasındaki bağıntıyı açıklamaya çalışmakta ve klasik güvenlik anlayışına yeni bir boyut kazandırmaktadırlar. Bunun yanında bireysel ya da toplumsal güvenliğin ait olduğu ülkenin güvenliğinden ayrı düşünülmemeyeceği fikrini taşıyan ve tehdit kavramının içeriğini genişleten konstruktivist güvenlik yaklaşımı, açlık, işsizlik, yoksulluk, salgın hastalıklar gibi birçok sorunu içermekte ve bu konuları güvenlik gündeminde üst sıralara taşımaktadır (Ateş, 2008: 213). Bu yönüyle farklı bir perspektif sunan inşacı kuram bir anlamda klasik güvenlik paradigmasını yeniden üretmektedir.

Devletlerin tek aktör olarak kabul edilmediği uluslararası sistemde güvenlik için harekete geçen aktörler de çeşitlidir. Dolayısı ile realizmin aksine milli çıkarlar soyut veriler olarak ele alınmamaktadır. Bütün bu yapının belirli bir siyasi ve sosyokültürel bir inşa sürecinden geçerek bu hale geldiğine dikkat çekilmektedir (Dağı, 2007: 134). Bu yaklaşıma göre ulusal çıkarlar sosyal etkileşim süreci sonunda paylaşılan fikirler doğrultusunda belirlenir. Bu nedenle ulusal çıkarlar denen olgunun devletler tarafından anlamlar yüklenen fikirler olduğu ve yine devletler tarafından tanımlanması gerektiği ileri sürülmektedir (Uzer, 2006: 62). Bu tanımlamalar devletin çıkarlarını bireylerin çıkarlarına eş değer gördüğünden ortak güvenlik anlayışından türetilmiş bir stratejik kültürü ve otoriter eğilimleri taşımaktadır (Lantis, 2002: 93).

Konstruktivistler güvenlik sorunlarının ekonomik, askeri veya maddi bir alt yapısı olduğunu kabul ederler fakat temelinde yatan şeyin normlar ve değerler gibi ideal düşüncelerden kaynaklandığına vurgu yaparlar. Demokratik barış, güvenlik topluluğu, stratejik kültür ve kolektif güvenlik kavramları sosyal konstruktivizmin birer ürünüdür (Güner, 2008: 14).

4. GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

Kültür kavramı tanımı itibariyle “yüzü geçmişe dönük olan ve kaynakları geçmişte bulunan, uzun bir tarihsel sürecin biriktiregeldiği, vicdan, sanat, anlayış, fikir, yaşayış biçimi gibi alanları kapsar” (Pala, 2010: 398). Kültür; öğrenilen, paylaşılan, aktarılan tarihsel süreklilik gösteren, toplumsal ve bütünleştirici bir olgudur. Kültür, toplumların ihtiyaçlarını karşılayan, değişime açık, ideal kurallar sistemidir. Aile ve eğitim yapıları, ekonomik şartlar, diller, semboller, dinler ve inançlar, tutumlar ve davranışlar, normlar ve değerler, gelenek ve görenekler kültürün belli başlı unsurları arasında yer almaktadır. Çeşitleri bakımından kültür; Milli Kültür-Evrensel Kültür, Alt Kültür-Karşı Kültür, Kitle Kültürü-Popüler Kültür, Seçkin Kültür-Yüksek Kültür, Sözlü Kültür-Yazılı Kültür-Seyirlik Kültür gibi alt kollara ayrılmaktadır.

Bu kadar önemli ve kapsamlı bir kavram olmasına karşın 1980’li yılların başına kadar uluslararası ilişkiler ve uluslararası güvenlik çalışmalarında pek fazla ilgi çekici olmayan kültür kavramı, Soğuk Savaş sonrası dönemlerde devletlerin ulusal güvenlik politikalarının incelenmeye başlamasıyla popülerleşmeye başlamıştır. Kültürün, devlet stratejilerini ve davranışlarını etkilediğinin farkedilmesiyle kavram uluslararası ilişkiler disiplininde de sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Lantis, 2002: 87). Soğuk Savaş sonrası dönemde kültür; birey, örgüt ve devlet davranışını biçimlendiren bir olgu olarak incelenmeye başlanmıştır (Cohen, 2002: 12-13). Bu çerçevede tarihsel gelişmeler, çatışmalar ve siyasi olaylar, insanlar, toplumlar ve devletlerarasındaki ilişkilerin, hatta devletlerin birbirleriyle çatışmalarının anlaşılmasında kültürün önemli bir rol oynadığı (Uz Zaman, 2009: 69), kültürün genel strateji ve devlet davranışlarını etkileyebildiği iddia edilmiştir (Lantis, 2002: 87). Kavram hakkındaki tanım çokluğu ve anlamının genişliği, her disiplini kendi amaç ve ihtiyaçları doğrultusunda kültürü tanımlamaya yöneltmiştir. Kültür kavramının tercihler üzerinde biçimlendirici bir etkisinin olduğunun tartışılmaya başlanması ve konstrüktivist kuramın popülerleşmesiyle çeşitli kültürel teoriler gibi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Örgütsel kültür, diplomatik, politik/siyasal kültür, stratejik kültür, güvenlik kültürü gibi yeni kavramlar ortaya atılmıştır. Bu bölümde konuyla ilintili olan siyasal kültür, stratejik kültür ve güvenlik kültürü kavramları açıklanacak ve ayrıca güvenlik kültürü kavramının inşa boyutundan söz edilecektir.

4.1. Siyasal Kültür

Ulusal güvenlik politikalarına etki eden inşacı unsurlar genellikle siyasal kültür kavramı ekseninde ele alınmaktadır. Siyaset bilimine ait olan “Siyasal Kültür” kavramını incelemeyen önce siyaset kavramını tanımlamakta fayda vardır. Laswell’e ait tanımıyla siyaset “kimin, nerede, ne zaman, ne elde edeceğinin otorite yoluyla belirlenmesi” veya “kaynakların ve değerlerin otorite yoluyla dağıtımını” (Aktaran: Yayla, 1998: 2). Siyaset, çatışma ve uzlaşma kavramlarını içinde barındıran bir olgudur. Bu sebeple siyaseti “belli bir toplumda çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması faaliyeti” şeklinde tanımlamak da mümkündür (Aktaran: Kapani, 1989: 20).

Kültür kavramını kendi amaç ve ihtiyaçları yönünde kendine özgü bir biçimde tanımlayan Siyaset Bilimi, siyasetin kültürel boyutunu, siyasal kültür kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Kültürün bir alt kolu olan Siyasal Kültür’ün çalışma alanını ise paylaşılan davranışlar ve değerlerin siyasal sistemi nasıl etkilediği, inanç, fikir ve değerlerin siyasal iktidar üzerindeki etkisi, toplumsal varoluşun anlamı, toplumsal öncelikler ve aktüel politikalar gibi konular oluşturmaktadır (Price, 1999: 1; Sarıbay ve Ögün, 1999: 76).

Siyasal kültür, en küçük kabilelerden en büyük imparatorluğa kadar, ilkçağlardan günümüze toplumların siyasal ve sosyal gelişmelerinin incelenmesinde kullanılan eski bir kavramdır. Siyasal kültür kavramına ilk olarak dolaylı da olsa Eski Yunan’da değinilmiştir. Yunanlı düşünürler bu dönemde siyasal kurumların doğuşu, gelişimi ve yıkılışını günümüzün sosyal psikolojik terimleriyle açıklamaya çalışmışlardır. Siyasal kültür alanında yürüttükleri çalışmalarlarıyla bu konuya öncülük eden filozoflar arasında;

Perikles, Platon, Aristoteles, Machiavelli, Montesquieu, Rousseau, Tocquevelli sayılabilir (Tosun, 1991: 9). Bu filozoflar çalışmalarında siyaseti kültürel boyutta ele alsalar da tam bir kavramsallaştırma söz konusu olmamıştır. Buradan hareketle siyasal kültür, eski düşüncelere ait yeni bir kavramsallaştırmadır demek yanlış olmaz.

Kültür kavramını belirleyici bir değişken olarak ele alıp, 1956'daki "Comparative Political Systems" çalışmasında "Siyasal Kültür" kavramını kullanan ilk isim Gabriel Almond'dur (Almond, 1956). İlk olarak Almond tarafından kullanılan kavram, Aydınlanmanın ve liberal beklentilerin başarısızlığa uğramasıyla 1960'lardan sonra popülerlik kazanmıştır (Ateş, 2004: 330; Armaoğlu, 2003: 220). Siyasal kültür çalışmaları bir nevi siyasal yapıların incelenmesinde "kuramsalcı" yaklaşımın süreçleri ve ilişkileri anlamlandırmada yetersiz kalmasıyla oluşan ikilemleri ortadan kaldırma ihtiyacından doğmuştur (Tunaya, 2004: 30-31). Samuel Beer, Lucien Pye, Sidney Verba, Gabriel A. Almond, Seymour Lipset ve Robert Dahl gibi Amerikalı siyaset bilimciler tarafından kullanılmaya başlanan kavram siyaset biliminin önemli bir ögesi haline gelmiştir. Siyasal kültür çalışmaları, sosyoloji, psikoloji, antropoloji alanındaki gelişmeler ve alan araştırmaları metodolojilerindeki çeşitlenmeler ile günümüzdeki anlamına kavuşmuştur (İnalçık, 1985: 1540).

Gabriel Almond'un (1993: 15) siyasal kültür teorisinin dört özelliği vardır. İlki; siyasal kültürün, milli popülasyondaki veya milli popülasyonun alt kümelerindeki politikaya öznel yönelimler kümesi olmasıdır. İkincisi; siyasal kültürün, bilişsel, etkili-duygusal ve değerlendirici-yargıci özelliklere sahip olmasıdır. Siyasal kültürün bilişsel boyutu, bireyleri kuşatan siyasal sistem hakkındaki bilgilerini; etkili-duygusal boyutu, sisteme karşı ya da sistemin içindeki duygusal tepkilerini; değersel-yargısal boyutu ise, sistem hakkındaki bireyin yargılarını ve değerlendirmelerini kapsamaktadır. Üçüncüsü; siyasal kültürün içeriğinin, çocukluktaki sosyalizasyon, eğitim, medyanın etkisi ve idari, sosyal, ekonomik görevlerin yerine getirilmesi ile ortaya çıkan yetişkinlik deneyimlerinin sonucu olmasıdır. Siyasal kültürün son özelliği ise, siyasal idari yapılar ile onların performanslarını etkilediğidir. Almond'a göre (1956: 396):

Her politik sistem, politik eylem için bir politik yönelim örüntüleri içerisinde yer alır. Bunu da politik kültür olarak ifade etmenin faydalı olacağını gördüm. Politik kültür kavramına ilişkin iki nokta vardır. Birincisi, bu kavram verili bir politik sisteme ya da topluma uymamaktadır. Politik yönelim örüntüleri muhtemelen ve genellikle politik sistemlerin sınırlarının ötesine geçer. İkinci nokta, politik kültür her ne kadar egemen kültür ile ilgili olsa da, onunla aynı şey değildir. Çünkü politik yönelim, egemen kültürün standartları ve değerleri kadar bilinç, zihin ve dışsal durumlara uyumu içermektedir ve kültürden farklılaşmış bir parça olarak kendine has mutlak bir özerkliğe sahiptir.

Siyasal kültür üzerine karşılaştırmalı olarak yapılan ilk çalışma ise Gabriel A. Almond ve Sidney Verba tarafından gerçekleştirilmiştir. 1963 yılında "The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations" adlı eser, kavramın hem resmi olarak literatüre girdiği hem de kavramı günümüzdeki anlamına kavuşturan en bilindik klasikleşmiş temel kamuoyu araştırmasıdır⁴. 1958-1962 yılları arasında

⁴ Söz konusu araştırma, bilimsel yöntemlerle belirtilen ülkelerin siyasal kültürlerinin demokrasinin gelişmesine uygunluk derecesini ortaya koymaktadır. Bu nedenle araştırma salt siyasal kültür araştırması değil, bir yurttaşlık ve demokrasi kültürü araştırması özelliğindedir. Araştırma, siyasal kültür konusundaki teorik yaklaşımı, araştırma modeli ve 5000 kişilik örnekleme ile alanındaki ilk sistematik, karşılaştırmalı ve büyük ölçekli siyasal kültür araştırmasıdır. Almond ve Verba'yı harekete geçiren soru ise şu olmuştur: "I. ve II. Dünya Savaşları esnasında dönemde Avrupa kıtasında demokratik rejimler önemli yaralar almışken, neden Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de demokrasi varlığını devam ettirebilmiştir?" Dünya Savaşları'nın ardından dekolonizasyon ve yeniden demokratikleşmenin görüldüğü

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, İtalya ve Meksika’da yapılan bu çalışma, günümüzde hala popüleritesini devam ettirmektedir. Çalışmada siyasal kültür kavramı, siyasal sistemle olan bireysel ilişkiler, siyasal oryantasyon (uyum) ve davranışlar üzerinden tanımlanmaktadır. Bireylerin siyasal sistemle olan ilişkilerinde ise “psikolojik uyum” ile “bilgi düzeyi, duygu ve değerlendirmeler” vurgulanmaktadır (Khan, 1990: 235). Almond ve Verba’ya göre (1963: 33) siyasal kültür “siyasal sisteme ilişkin siyasal yönelimleri” ifade etmektedir. Bu bağlamda “Bir toplumun siyasal kültüründen konuştuğumuzda, o toplumun üyelerinin politik sisteme yönelik kavrayışları, kanaatleri ve değerlendirmelerinin içselleştirilmesinden söz ediyoruz” (Almond ve Verba, 1963: 14) demektir. Almond ve Verba’nın yaptığı siyasal kültür kavramsallaştırması görüldüğü üzere bireyin tutumlarını, tepkilerini, isteklerini ve tercihlerini algılamaya yöneliktir. Çünkü siyasal kültürün içeriği ancak toplumsal özneler/bireyler tarafından kabul edilebilirlikleri oranında geçerli olmakta ve bu sayede geçerliliklerini sürdürmektedirler (Ok, 2005: 17). Zira bireysel inanç, tutum ve değerler davranıştan soyutlanamaz bir yapıya sahiptir. Siyasal kültür kavramı, bireysel yönelimlerin ve davranışların bir arada bulunduğu bir çerçevede değerlendirilmelidir (Yücekök, 1987: 17), çünkü siyasal kültür toplumdaki bireylerden bağımsız, üstün ve onları bir arada tutan davranış kalıpları, kurallar ve inançlardan oluşmakta ve toplumsal aidiyeti ifade etmektedir (Sarıbay, 1998: 47).

Almond ve Verba çalışmalarında, bireylerin siyasal sisteme ilişkin üç tür eğiliminin olduğunu belirtmektedirler. Bu eğilimler, bireylerin sosyo-psikolojik temelli etki ve tepkilerini ifade etmekte (Sarıbay ve Ögün, 1999: 75) ve aynı zamanda siyasal kültürün boyutlarını da oluşturmaktadır (Almond ve Verba, 1963: 15). Siyasal kültürün üç boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlardan ilki “**Bilişsel (Cognitive) Boyut**” yani siyasal sistem hakkında sahip olunan bilgilerden oluşan tanıma yönü, bilme, algılama ve inanmayı kapsamaktadır. İkinci boyut “**Duygusal (Affective) Boyut**” tur. Duygusal Boyut, kurumlara, önder ve seçkinlere duyulan kişisel bir bağlılığı, siyasal yapıları, olayları ve kişileri duygusal dürtülerle algılamaya dayanır. Üçüncü boyut “**Değerlendirme ya da Yargısal (Evaluative) Boyut**” tur. Siyasal olaylar üzerinde varılan değer yargılarını içeren, daha önce edinilen temel kabulleri referans alan ve bu genel kabullerden hareketle yaşanan yeni siyasal olguların değerlendirildiği boyuttur (Duverger 1982: 89). Belirtilen bu üç boyut, ülkeden ülkeye değişen, etnik gruplara göre farklılık gösteren “siyasal kültürü” oluşturmaktadır (Çam, 2000: 201). Bu sebeple farklı farklı birçok siyasal kültürden söz etmek mümkündür.

Verba’ya göre (1956: 15) siyasal kültür “herhangi bir insan topluluğundaki siyasi aksiyonun bütün yönleriyle içerisinde cereyan ettiği ve çerçeveyi belirleyen tecrübi inançların, açıklayıcı sembollerin ve değerlerin oluşturduğu sistemdir.” Yücekök’e göre (1987: 17):

Siyasal kültür toplumda var olan inançlar sistemini içerir. Bu inançlar siyasal ortamın ne durumda olduğunu ya da olması gerektiğini saptayan inançlardır. Siyasal kültür, siyasal olaylar ve bu olaylar karşısında etkilenen kişilerin davranışları arasında bir köprüdür. Bu davranışlar da insanların olayları nasıl yorumladıklarına dayanmaktadır.

---

yeni dünya kültüründe, ülkelerin demokratikleşme yolundaki pozitif ve negatif siyasi yaklaşımları üzerinde duran çalışmada siyasal kültürün, siyasal rejimler ve demokrasi ile etkileşim içerisinde olduğuna ve ülkelerin kültürel yapısının, siyasi rejimlerinin belirlenmesinde önemli olduğuna işaret edilmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında birçok, az gelişmiş ülke demokrasiyi yerleştirme konusunda zorluklar yaşamıştır. Demokratik bir rejimi yaratmak için sadece yasaların ya da kurumların, demokrasiyi ana ilkelerini aynen kopyalamanın yeterli olmadığı, toplumların demokrasi unsurlarını oturtabilmeleri için geleneksel siyasal kültürlerinin demokrasi için gereken temele hazır olması gerektiği çalışmada varılan sonuçtur.

Brint'a göre (1994: 3) ise "Eğer 'kültür' dünyaya anlam vermemizi sağlayan hareketlerimizin bir doğrultuda olmasını yönlendiren kafamızdaki resimleri içeriyorsa, 'siyasal kültür' de toplum içinde iktidarı elde tutma ve ele geçirme yarışı ile ilgili bu zihinsel resimleri içermektedir." Beer ise kavramı "Toplumun genel kültürünün belli görünümleri, özellikle hükümetin nasıl yönetilmesi gerektiği ve ne yapmayı deneyeceği konusuyla ilgilidir. Kültürün bu çeşidi siyasal (politik) kültürdür" diyerek tanımlamaktadır (Beer ve Ulam, 1958: 6). Siyasal kültürü, siyasal sistemi şekillendiren en güçlü etkenlerden biri olarak gören Jackson, siyasal kültürün insanların nasıl davranması gerektiğine ilişkin inançları yani normları meydana getirmekte olduğunu ve bu normların sosyal davranışları etkilediğini belirtmektedir (Jackson ve Jackson, 1997: 98). Kavanagh'a (1972: 13) göre ise:

Siyasal kültür bir toplum ya da topluluk içinde fertlerin çoğu tarafından siyasal sistemin çeşitli boyutlarıyla ilgili olarak taşınan, geniş bir milli ya da uluslararası çevrenin sağladığı, siyasal, ekonomik, tarihsel ve toplumsal koşullarla etkileşim içinde, ancak 'özgün' bir biçimde biçimlenen, belirli bir toplumsal-siyasal sürekliliği sağlayacak şekilde ve siyasal semboller, kurumlar sistemi içinde üretilip, yeniden üretilme yoluyla aktarılan 'siyasal yönelimler' bütünüdür.

Özbudun (1990: 61) kavramı "Genel anlamda kültür, toplum üyelerinin, sosyal olaylar karşısındaki psikolojik yöntemlerini ifade eder. Siyasal kültür ise siyasal eylem ve objeler karşısındaki yönetimler sistemidir" şeklinde tanımlamaktadır. Parla (1991: 40) siyasal kültürü, bir topluluğun siyasal nesnelere (anayasa, devlet, siyasi partiler, demokrasi, insan hakları vb.) karşı yöneliş ve tutum alışları olarak tanımlamaktadır. Çam'a göre (2000: 200) "... siyasal kurumlar siyasal yönlü alt yapılar siyasal yapıyı oluştururken, bu yapı siyasal kültür ile bir anlam kazanmaktadır. Siyasal kültürü, bireylerin siyasal sistem karşısındaki eylem biçimleri, inanç ve tutumları oluşturmaktadır." Ozankaya'ya göre (1971: 1) siyasal kültür "...insanların içinde yaşadıkları topluluk veya toplumun yönetimi ile ilgili algı, ilgi, bilgi, değer ve eylemlerini, bu arada özellikle otorite sembolleri ile meşruluk ölçülerini ve bunları etkileyen madde ve manevi şartları" anlatmaktadır. Sarıbay ve Ögün'ün tanımıyla (1999: 76) üyelerinin çoğunluğu tarafından paylaşılan ve mantıksal olarak birbiriyle bağlantılı olan karmaşık inanç değişkenlerini, bunların nasıl organize olduğunu ve topluluk üyelerinin düşünce ve davranışlarını nasıl ortaya çıkardığını anlatan bir kavram olarak siyasal kültür "verili bir gruba, onun temel inançlarını veri almak suretiyle bu inançların doğası ve karşılıklı etkileşimlerini kapsayan bir model geliştirmek için geliştirilmiş olan bir yaklaşım ve yöntem"dir. Öztekin (2007: 215) siyasal kültürü "Bir toplumun gerek o toplumun siyasal sistemi içinde yer alan, gerekse öteki siyasal oluşumlar dediğimiz, devlet, parlamento, hükümet, siyasi parti, kamu yönetimi, siyasal iktidar, demokrasi, seçim, anayasa vb. gibi kavramlar konusundaki bilgisi, görgüsü, alışkanlıkları, yaklaşımları, tutum ve davranışlarının tümüdür" şeklinde tanımlamaktadır. Uluslararası Sosyal ve Davranış Bilimleri Ansiklopedisi siyasal kültürü "siyasi süreç anlam ve düzen veren, siyasal sistemin davranışını yöneten temel varsayımları ve kuralları sağlayan tutum, inanç ve duygular kümesi" olarak tanımlamaktadır (Aronoff, 2001: 11640-11644).

G.M. Patrick ise siyasal kültürle ilgili yapılan tanımları dört ayrı çerçevede incelemiştir. Bunlar (Akşit, 2016: 39):

- David Easton'un Nesnel (Objective) Kavramlaştırması,
- Almond, Verba ve Powel'in Öznel ya da Psikolojik (Subjective) Kavramlaştırması,
- Lucian W. Pye'in Bulgusal (Heuristic) Kavramlaştırması
- Fagen ve Tucker'in Kapsamlı (Comprehensive) Kavramlaştırmasıdır.

David Easton'un nesnel kavramlaştırmasında, siyasal kültürün bireylerden bağımsız ama aynı zamanda onları birlikte tutan bir bütün olduğu üzerinde durulmaktadır. Almond, Verba ve Powell'ın (1978) öznel kavramsallaştırmasına göre siyasal kültürü şekillendiren başlıca faktörler "ulusun (milletin) tarihi ve yürürlükteki toplumsal, iktisadi ve siyasal faaliyet süreçleri" olarak ele alınmaktadır (Aktaran: Altındal, 1982: 39). Yani siyasal kültür, bireylerin siyaset karşısındaki tutum ve davranışlarının yansımaları olarak görülmektedir. Pye'nin (1966: 104) bulgusal kavramsallaştırmasına göre siyasal kültür "siyasi sürece düzen ve anlam veren, siyasal sistem içinde bireylerin davranışlarını düzenleyen temel düşünce ve kuralları sağlayan tutumlar, inançlar ve duygular bütünüdür." Bu bütünü oluşturan olgular, idari, adli, bürokratik kurumlar, siyasi partiler, baskı ve menfaat grupları ile aynı zamanda bireylerin kendilerini siyasal aktör olarak görmeleri ve değerlendirmeleriyle ilişkileri bağlamında geliştirdikleri algılamalardır (Jackson ve Jackson, 1997: 98). Pye'nin siyasal kültürü "bir toplumun geleneklerini, kamu kurumlarının ruhunu, yurttaşlık ağını, kolektif akıl yürütmeyi, liderlerin üslubunu ve kodlarını içermektedir" (Aktaran: Türkahraman, 2000: 27). Bu yaklaşım siyasal kültürü, o toplumun gelenekleri, kamu kurumlarındaki ruh, yurttaşlık bağı, toplumdaki liderler gibi daha özel ve özgün verilerle değerlendirmektedir. Bu tanıma göre siyasal kültür test edilebilmektedir. Fagen ve Tucker'in kapsamlı kavramsallaştırmasında siyasal kültür "hem örtük hem de açık siyasal davranışlar ile bunları yönlendirme de etkili psikolojik faktörlerin tamamı" (Görmez, 1997: 28) olarak değerlendirilmektedir. Çünkü siyasal kültür kavramını psikolojik yönü ile sınırlamak onun köklü bir şekilde özneleştirilmesine yol açmaktadır (Almond, 1993: 24). Bu tanım hem nesneyi hem özneyi kapsayan, siyasal süreçler ve kurumların kesiştiği noktada ortaya çıkan siyasal eylemlerin, bireylerin başta siyasal olmak üzere tüm davranışlarını nasıl bir zihinsel değerlendirme sürecinden geçirerek gerçekleştirdiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır (Ok, 2005: 18).

Siyasal kültürün tanımlanması noktasında, farklı bileşenlerin önceliğine ya da tanım referansı olarak ele alınan ögenin vurgusuna göre bazı farklılıkların olduğu yukarıda verilen farklı tanımlamalarda açıkça görülmektedir. Tanımlama farklılığının diğer bir sebebinin de Almond ve Verba'nın "*The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*" adlı eserlerinde siyasal kültürü üç türe ayırmalarının da etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Almond ve Verba'nın siyasal kültür tipolojisindeki ilk tür "***Dar görüşlü ya da Yöresel Siyasi Kültür (Parochial Political Culture)***" dır. Bu tip siyasal kültür Duverger'a göre (1982: 89) köy, soy, bölge gibi yerel siyasi kültürlerin birbirlerine eklenmesiyle oluşan ancak gerçek anlamda ulusal bir kültürden söz edilemeyen kültürdür. Bu tarz siyasi kültürlerde, vatandaşlar merkezi yönetimin varlığının, bireyin siyasal sisteme olabilecek etkisinin ya da siyasal sisteme karşı yükümlülüklerinin bilincinde değildirler. Vatandaşlar devletin aldığı kararlardan ve siyasi olaylardan uzak ve ilgisiz bir şekilde hayatlarını sürdürmektedirler (Huntington ve Dominguez 1995: 20). Bu siyasi kültüre, dinsel siyasal kültür de denmektedir ve genellikle adem-i merkezîyetçi, geleneksel siyasi yapıya sahip yerlerde ya da geçiş toplumlarında görülmektedir. Bireyler ulusaldan çok yöresel sorunlara ya da kurumlara karşı ilgi duymaktadırlar (Kışlalı, 1987: 105).

İkinci tür "***Teba, Uyruk ya da Bağımlılık Siyasal Kültürü (Subject Political Culture)***" dır. Uyruluk siyasal kültüründe vatandaşlar, merkezi hükümetin ve siyasal sistemin bir parçası olduğunun bilincindedirler ancak siyasal sistem içerisindeki güçlerinin, sisteme nasıl etki edebileceğinin farkında değildirler. O yüzden kişilerin siyasal hayattaki rolleri aktif değildir. Bu nedenle bireyler hükümet tarafından kolayca yönlendirilebilmektedirler. Bireyler siyasal tercihlere, yönetimle ilgili olumlu ya da olumsuz beklentilere sahip olmalarına rağmen, siyasal katılımcı değildirler (Huntington ve Dominguez, 1995: 21). Bu tarz siyasal kültürler bağımlılık siyasal kültürü olarak da bilinmektedir ve genellikle merkezileşmiş, otoriter yapılarla uyum içindedir (Kışlalı, 1987: 105).

Üçüncü tür "***Katılımcı Siyasal Kültür (Participant Political Culture)***" dır. Katılımcı siyasal kültürde vatandaşlar çeşitli şekillerde hükümete nüfuz edebilmekte ve ondan etkilenmektedirler. Bireyler, sisteme, hem siyasi hem de idari yapılara ve

süreçlere bütünüyle entegredirler ve siyasi konulara, faaliyetlere karşı da oldukça ilgilidirler. Vatandaşlar siyasi katılım için fırsatları değerlendirme dürtüsüne ve siyasal etkinlik duygusuna sahiptirler (Almond ve Verba, 1963: 17). Bu tür siyasi kültürler genellikle demokratik siyasi yapılarla uyum içindedir. Almond ve Verba'ya göre bu siyasal kültür modelleri bir diğer modeli tamamen yok etmemekte ancak onun önüne geçmektedir. Bu yüzden her ülkenin siyasal kültüründe dinsel, bağımlılıkçı ve katılcı öğelere aynı anda rastlamak da mümkündür (Kışlalı, 1987: 105).

Pye (1965) "*Political Culture and Political Development*" adlı eserinde, toplumların siyasal kültürünün bazı özelliklerle tanımlanabileceğini öne sürmektedir. Ona göre ilk özellik, kişilerin milli bütünlük içerisinde kendilerini nasıl gördüğüyle alakalı olan "*Milli Özdeşleşme*" özelliğidir. Eğer vatandaşlar kendilerini devletin ve toplumun bir üyesi olarak hissetmiyorlarsa, sorunlara duyarsız ve ilgisiz kalarak kendilerini sadece kendi bölgesel çevrelerine karşı sorumlu hissetmektedirler. Bireylerin topluma ait hissetmemesi, kişilerin kendilerini etnik grup gibi daha küçük alt kültür düzeylerine bağlılık duymalarıyla ilişkili olabilir ve bu da milli özdeşleşmenin önünde bir engel teşkil etmektedir (Yücekök, 1987: 21). Bu noktada, alt ve üst kültür kavramlarına kısaca değinmek faydalı olacaktır. Duverger (1982: 84-94) üst kültürü "Ulusal kültürlerin üzerinde birçok kültürde ortak olan öğelerden oluşan üst kültürler bulunmaktadır. Bunlar kendilerine bağlı olan kültürleri bütünleştirme ve alt kültürlerin yerini alabilme eğilimi taşırlar" şeklinde tanımlanmaktadır. Örneğin; bugün sıkça duyduğumuz Avrupalı ya da Batı kültürü üst kültüre örnek verilebilir. Alt kültürler ise "Belli bir kültüre sahip olan topluluk içerisindeki özel topluluklardır." Aynı toplumda yaşayıp farklı yaşam şartlarına sahip toplumun kültürel yapısına tam olarak adapte olamamış sosyo-ekonomik ya da etnik toplumsal kesimler alt kültürden sayılmaktadır (Tolan, 1996: 228). Bu alt kültürler bazen, köylü kültürü, kentli kültürü, doğu kültürü gibi sıfatlarla birbirlerinden ayrılabilir ancak bunların aynı zamanda ulusal kültürün bir parçası olduğunu unutmamak gerekir (Kışlalı, 1987: 107-112). Buradan hareketle ikinci özellik bireylerin toplumdaki "*Vatandaşlarla Özdeşleşmesi*" de yine önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer toplum içerisindeki gruplar birbirleriyle çatışma halindeyse ve güven ortamı yoksa yine o toplumdaki siyasal sistemin işleyişi sekteye uğrayacaktır (Yücekök, 1987: 22). Üçüncü bir özellik olarak "*İktidar Uygulaması*" öne çıkmaktadır. Toplumun çıkarları ulusal düzeyde görüldüğü zaman hükümet uygulamaları da vatandaşlar için bir anlam ifade etmeye başlamaktadır. Bunun neticesinde, vatandaşlar siyasi süreçlerle ilgilenmeye başlamakta ve bu şekilde de siyasi katılım yoğunlaşmaktadır. Son özellik ise "*Karar Alma Süreci*" dir. Bazı toplumlarda, kişiler karar alma süreçlerinde etkili olabileceklerinin farkında olmamakta, siyasal kararların nasıl alındığıyla ilgilenmemekte, sadece alınan kararlara ve uygulamalara bağlı olmak zorunda olduklarını düşünmektedirler. Siyasal süreç içerisinde kendisini etkisiz gören kişiler genellikle kurumlara karşı da soğuk ve uzak kalmaktadırlar. Bu da hükümet uygulamalarının halka inememesine neden olmaktadır. Bunun neticesinde halk siyasal sürece uzak olduğundan siyasi mercilere taleplerini ulaştıramamaktadır (Yücekök, 1987: 23). Bu sebepten alınan kararlar toplumun sorunlarını çözme konusunda tam anlamıyla başarılı olamaz. Bütün bunlardan hareketle Almond ve Verba üç tip siyasal kültürün bir arada bulunduğu yeni bir üst siyasal kültüre işaret etmekte ve bu şekilde "*Sivil Kültür (Yurttaşlık Kültürü) Teorisini*" ortaya koymaktadırlar. Sivil Kültür, bir vatandaşın sisteme katılıp, sistemi etkilediği, ayrıca kendini bu sistemin bir parçası olarak gördüğü ve geleneksel olarak da bağlı hissettiği bir kültürü ifade etmektedir (Almond ve Verba, 1963: 29-31).

İfade edildiği üzere siyasal kültür çözümlemeleri, siyasal tutum ve davranışların arka planında yatan düşünce sistemlerini ya da bunların nedenlerini incelemektedir (Sarıbay ve Ögün, 1999: 74). Siyasal kültür, siyasal kurumların ve sistemlerin incelenmesinde sosyo-kültürel ve ideolojik etkenlerin irdelenmesine olanak sağlamaktadır (Tosun, 1991: 9). Siyasal kültür kavramı, bireylerin tutum ve davranışlarının, geçici psikolojik tavırlarına göre değil, bu tavırları belirleyen daha derindeki inanç kategorileriyle ilişkilendirilmesini sağlamaktadır (Sarıbay, 1998: 80-81). Özetle siyasal kültür kavramı, aslında farklı insan gruplarının tutumları ya da varsayımları ve bu tutumların hangi yollardan ortaya çıktıkları üstünde odaklanarak

kültür ve siyaset alanları arasındaki bağlantıyı kurma gereksiniminin bir anlatımıdır (Burke, 2006: 147). Siyasal yapı ve siyasal davranışlar arasındaki etki-tepki ilişkisinin anlaşılabilmesi ise ancak bir toplumun siyasal kültürünün incelenmesiyle mümkündür (Kohn, 1961: ii). Siyasal kültürü anlamak, siyasi ilişkileri ve süreçleri anlama konusunda önemli bir adımdır. Turan (1996: 33), siyasal kültürün siyasal süreçler açısından iki temel işlevi olduğunu belirtmektedir. Birincisi; kültür, bazı inanç ve davranış kurallarının standartlaşması yoluyla siyasal sürecin işleyişini kolaylaştırmaktadır. İkincisi ise; siyasal kültür, mevcut siyasal sistemin benimsenmesini, yönetmekte haklı ya da meşru görülmesini ve dolayısıyla devamlılığını sağlayan bir araç niteliği taşımaktadır. Siyasal hayat siyasal toplumla başlamakta ve bir anlamda siyasal kültür, siyasal sistemdeki sürekliliğin taşıyıcısı olmaktadır.

Kültür siyasetin oluşumunda etkili olduğu gibi, siyaset de kültürün oluşmasında etkili olmaktadır. Siyasal kültür, siyasal alan içinde bulunan tüm güçler, alışkanlıklar, doğrular/yanlışlar, siyasal kabullenmeler hakkındaki tutumlardır. Sınırları toplumsal kabullenmeler doğrultusunda çizilen ve siyasal hayatı biçimlendiren tüm kararlara, kurumlara, düşünce sistemine etki eden bir duruştur. Siyasi kültür; bireylerin ve grupların siyasal duruş ya da tavırlarını ve genel olarak tüm siyasi pratikleri şekillendiren, insanların siyasal nesnelere, olaylara ilişkin olarak sahip oldukları algılar, tepkiler, değerler, ritüeller, semboller ve ampirik inançlar bütünüdür (Türküne, 2003: 223). Fakat bunun yanında siyasal kültürün belirgin bir şekilde biçimlendirilmesi yani inşa edilmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu durumda kişilerin siyasal tepkileri ise inşa edilen siyasal kültür ortamı tarafından şekillendirilebilmektedir. Bunun sebebi siyasi kültürün, siyasete yön veren siyasal elitlerin, iktidar ile organik bağı olan tüm güç ve çıkar odaklarının etkileme alanı içerisinde olmasından kaynaklanmaktadır (Parla, 1991: 11).

Siyasal kültür, bir siyasal sistemin ortak tarihi ile belli bir zamanda sistemi oluşturan bireylerin hayat tarihçelerinin ürünüdür. Siyasal kültür köklerini hem kamusal olaylardan hem de özel deneyimlerden almakta ve bir toplumun temel siyasal değerlerine biçim vermektedir (Huntington ve Dominguez: 1985: 19-20). Siyasal kültür, toplumun maddi ve manevi gereksinimlerinden, toplumsal kültürün diğer öğelerinden ve uluslararası kültür hareketlerinden soyutlanamaz bir olgudur. Çünkü kültür belli bir zaman ve sürecin sonucunda kolektif olarak üretilen, emek verilmiş, mücadele edilmiş, onları ötekilerden ayıran bir birikimin ürünüdür.

Tüm bunların yanı sıra siyasal kültür kavramıyla ilgili, sosyoekonomi ile siyasal kurumlar arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin siyasal kültür ve diğer olgular üzerindeki etkilerini göz ardı ettiği, sınıf ve katılma arasındaki birlikteliği görmezden geldiği (Street, 1994: 100), yoğunlukla bireye ya da topluma odaklanarak devlet davranışlarını açıklamakta yetersiz kaldığı hatta davranışsal açıdan da hem kültürün nasıl işlediğini hem de siyasal eylemin nasıl yorumlanabileceğini açıklamada yetersiz kalmasına yönelik birçok eleştiri de söz konusudur. Siyasal kültür tanımlamaları, siyasal davranışı açıklamakta fakat siyasal davranışların güvenlik politikalarındaki yansımalarını ve etkilerini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Siyasal kültür kavramının açıklamakta yetersiz kaldığı alanları tanımlamak için çoğu yerde bu kavram yerine Jack Snyder tarafından geliştirilen stratejik kültür kavramı tercih edilmektedir (Lantis, 2002: 87).

4.2. Stratejik Kültür

Stratejik kültür kavramını incelemeyen önce strateji kavramına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Kavramın eski Yunancada kullanılan “*Stratos Ago*” ya da “*Strategus*” kelimelerinden geldiği düşünülmektedir. “*Stratos*” ordu, “*Ago*” da kullanma anlamında yani orduyu kullanma ya da başka bir ifadeyle sevk ve idare etme anlamına gelmektedir. “*Strategus*” ise geniş yetkili askeri ifade etmektedir (Cömert, 2000: 106). Tarihsel süreçte savaşların nasıl kazanılacağına yönelik askeri taktik ve yöntemler olarak ele alınan strateji kavramı Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğünde “Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017e).

Strateji terimi zamanla askerin ve askeri gücün kullanımı şeklindeki dar kalıbının dışına çıkmaya başlamıştır. Askeri olmayan diğer başka faktörlerin etkisinin fark edilmesi ve artmaya başlamasıyla kavram çok boyutlu bir anlam kazanmıştır (Cömert, 2000: 107). Kültür kavramının popülerleşmesinin ardından stratejik araştırmalar kültürel yaklaşım çerçevesinde ele alınmış, devletlerin benimsediği davranışlar ve takip ettikleri stratejiler ile kültürleri arasındaki bağlantı araştırılmaya başlanmıştır. Bu anlamda önemli klasik eserlerden kabul edilen Thucydides ve Sun Tzu'nun çalışmalarında kültürün ulusal güvenlik politikaları üzerindeki etkisi incelenmektedir. Sun Tzu özellikle “kendini bilme” ve “düşmanını tanımaya” önem vererek kültürel bir süreç çerçevesinde gelişen kimliğe vurgu yapmaktadır (Gray, 2006: 3).

Modern stratejinin en önemli teorisyeni olarak kabul edilen Alman stratejist Carl von Clausewitz bu fikirleri daha da ileriye taşıyarak savaşın “ahlaki ve fiziksel (maddi ve manevi) güçlerin bir sınavı” olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle ona göre savaş stratejisinin önceliği düşmanı savaş alanında yenmekten çok onun moralinin yok edilmesidir (Lantis, 2006: 3). Clausewitz'e göre, savaş iki iradenin yarısıdır ve bu irade de kültür olarak özetlenebilecek moral faktörler tarafından belirlenmektedir (Gray, 2006: 3). Clausewitz “*Savaş Üzerine (On War)*” (1999: 83) adlı eserinde stratejiyi savaşların kazanılması amacıyla yapılan planlar ve doktrinsel taktikler olarak tanımlamıştır. Clausewitz'in strateji teorisine göre savaşlar, bir politika aracı olarak ülkelerin ulusal çıkarları doğrultusunda politik hedeflerin elde edilmesinde kullanılmasıdır. Strateji ise politik hedefleri elde etmek için askeri ve askeri olmayan araçları kullanma sürecidir. Fakat günümüz dünyasında savaşların niteliğinin değişmesiyle, sadece stratejik hareket etmenin ya da sadece güçlü olmanın yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte etnik, dinsel çatışmalar, başarısız devletler, terör örgütleri, kitle imha silahlarının yayılması ve benzeri birçok unsur devletlerin tehdit algılamalarını hem değiştirmiş hem de çoğaltmıştır. Bununla beraber 1990'larda uluslararası güvenlik araştırmalarında kültürün, devlet stratejilerini ve davranışlarını etkilediğinin görülmesi ile uluslararası ilişkilerde kültür kavramı sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Lantis, 2002: 87). Dönemin sonlarına doğru stratejik çalışmalarda kullanılmaya başlanan norm, kimlik, kültür gibi olgular hayli ön plana çıkmış ve bu kavramlar uluslararası sistemin anlaşılmasında güç kavramı kadar belirgin olmaya başlamıştır.

20. yüzyılda bu alanda yapılan ilk çalışmalarda ise kültürün; birey, örgüt ve devlet davranışını biçimlendiren bir olgu olarak incelendiği (Cohen, 2002: 12-13), stratejik tercihlerdeki kültürel faktörlerin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı görülmektedir. Buradan hareketle kültürün devletlerin davranışını etkilediği ve biçimlendirdiği iddiaları strateji çalışmaları açısından incelenmeye değer olarak kabul edilmiş ve yaşanan bu değişimler, stratejik kültür kavramının gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu alandaki çalışmalara temel teşkil eden çalışma ise 1977 tarihinde Rand Corporation tarafından yayınlanan Jack Snyder'ın Sovyetlerin nükleer stratejisini incelediği “*The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*” adlı araştırma raporudur.

Stratejik kültür araştırmalarının arkasındaki temel itici güç, farklı toplumlardaki karar vericilerin benzer şart ve karar aşamalarında farklı düşünüp farklı hareket etmelerinden kaynaklanan inançlardır (Lahi, 2012: 17). Kültür terimini kullananların çoğu, doğrudan ya da dolaylı olarak farklı devletlerin, devletin biçimlendirici tecrübelerinde kök salmış, devlet ve elitlerin felsefi, siyasal, kültürel ve kavramsal karakterlerinden süzülen farklı stratejik tercihlere sahip olduklarını tartışma eğilimine yönelmişlerdir. Bu çalışmalarda teknoloji, sistemin kutupluluk biçimi ve materyal kapasite gibi değişkenler ikinci plana itilmiş, bu değişkenlere anlam veren belirleyici unsurun stratejik kültür olduğu üzerinde durulmuştur (Johnston, 1995a: 34). Bu anlamda en çok dikkat çekense kültürün genel strateji ve devlet davranışlarını etkilediği iddiasıdır (Lantis, 2002: 87). Bu çerçevede tarihsel gelişmelerin, çatışmaların ve siyasi olayların, insanların, toplumların ve devletlerarasındaki ilişkilerin hatta devletlerarası çatışmaların anlaşılmasında kültürün önemli bir rol oynadığı ortaya konmuştur (Uz Zaman, 2009: 69).

Soğuk savaş dönemi boyunca silahlanma yarışının yaşandığı uluslararası ortamda süper güçlerin farklı stratejik tercihleri benimsediği görülmüştür. Süper güçlerin bu stratejik eğilimlerinin yapısı, stratejik kültürün analitik kategorisi altında incelenmiş ve strateji ile kültür arasında artan oranda bir korelasyon olduğu görülmüştür (Johnston, 1995a: 32). Devletlerin güvenlik ve dış politika tercihlerinin arka planında yer alan normların ve mitlerin oluşumu ile bu unsurların karar alma sürecindeki etkileri araştırılırken, devletlerin sahip oldukları stratejik kültürlerin incelenmesi gerekliliği ortaya atılmıştır. Aktörler, ulusal ve uluslararası sorunların çözümüne yönelik tercihlerinde ve bu tercihlerin zihinsel arka planında yer alan kültürel derinliklerin etkisiyle birlikte yönelimler belirlemede ve böylece stratejik kültürlerini oluşturmaktadırlar. Ortaya çıkan bu stratejik kültürler, devletlerin tutum ve davranışlarını etkileyebildiği ölçüde de önem kazanmaktadır. Ulusal güvenlik ve savunma politikalarının stratejik kültür ve normlar bağlamında ele alınması ise, geçmişin olduğu gibi değil, toplumlar ve onların yönetici ağları (ruling networks) tarafından nasıl algılandığını anlamaya imkan sağlamaktadır. Bu çerçevede, geçmişte ve günümüzde yaşanan olayların devletlerin kolektif hafızasında önemli izler bıraktığı ve bugün dahi devletlerin dış politika kararlarını etkilediği söylenebilir. Stratejik kültür, güvenlik ve savunma politikalarında ülkeler için bir çeşit pusula görevi görmektedir. Devletlerin sahip oldukları tehdit algılamaları, güç kullanımına ilişkin meşru kabul edilen amaç ve araçları tarihsel süreç içinde oluşmuş ve stratejik kültürlerinin de etkisiyle günümüzdeki politikalarına yansımıştır (Meyer, 2006: 1-2). Bu açıdan stratejik kültür kısaca güvenlik ve savunma konularında ortak düşünme yolu olarak ifade edilebilir.

Strateji ve kültür arasındaki bağlantının akademik alanda ilgi uyandırmaya başlaması ile birlikte farklı yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Literatürde genel kabul gören Alastair Ian Johnston'un stratejik kültür çalışmalarını üç kuşağa ayıran yaklaşımıdır (Uz Zaman, 2009: 74).

“Birinci Kuşak Yaklaşım” Jack L. Snyder'in stratejik kültür tanımlaması başlangıç olarak kabul etmektedir (Johnston, 1995b: 5). Snyder'a göre (1977: 8) stratejik kültür “stratejik bir toplumun üyelerinin stratejik tercihle ilgili eğitim ya da taklit yoluyla edindikleri ve birbirleriyle paylaştıkları alışılmış davranış kalıplarının, şartlı duygusal tepki reflekslerin ve fikirlerin toplamı” olarak tanımlanabilir.

Birinci Kuşak, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetlerin nükleer strateji hakkında neden farklı düşündüklerini açıklamaya çalışan grup oluşmaktadır. Bu grup içinde değerlendirilen yazarlar stratejik kültürün tarihsel geçmişten, coğrafyadan, ulusal davranışlardan, inançlardan etkilendiğini belirtmekte (Calin, 2007) ve Sovyetler ile Amerika Birleşik Devletleri arasında ki farklılıkların da bu faktörlerden kaynaklandığını öne sürmektedirler (Johnston, 1995a: 36; Johnston, 1995b: 5). Jack Snyder araştırma raporunda “Amerika Birleşik Devletleri'nin sınırlı nükleer eylemlerine karşı Sovyetlerin tepkisine neden olabilecek etkenleri” tespit etmeye çalışmıştır. Snyder, Sovyetlerin tepkilerini öngöremeyeceğini fakat bunun yerine “bir krizde Sovyetlerin karar verme sürecini sınırlayan/bağlayan, entelektüel, kurumsal ve stratejik kültür etkenlerini” ortaya koyarak bağlamın daha iyi anlaşılabilirliğini belirtmiştir (Snyder, 1977: 3). Snyder çalışmasında, Sovyet stratejik düşüncesinin devletin tarihsel tecrübelerinden etkilendiğini (Snyder, 1977: 9) bir tehdit anında güç kullanmaya eğilimli oldukları için, saldırıyı tercih edeceklerini ve bu nedenlerden dolayı da nükleer güç altyapılarını modernize ettikleri sonucuna ulaşmıştır (Lantis, 2006: 7). Snyder'e göre Amerikan analistler soğuk savaş stratejilerine karşı Sovyet stratejisini tahmin etmekte başarısız olmuşlardır.

Colin S. Gray'de 1981'de Amerikan stratejik kültürünü incelediği yazısında (1981: 28) kültürü tarihsel tecrübelerin yansıması olarak kabul etmektedir. Gray'e göre Amerikan stratejik kültürü ulusal tarihsel tecrübe algılamasından, yurttaşlık kültürü gibi etmenlerden türemiştir ve Amerikan stratejik kültürü “kuvvete göre düşünce ve hareket biçimleri” olarak düşünce-eylem birliğini savunmaktadır. Gray'e göre stratejik kültür, stratejik fikir ve savunma kararlarının tartışıldığı ve karara bağlandığı çerçeveyi belirlemektedir. Stratejik kültür karar vericilerin neden o kararı verdiğini açıklanmasını kolaylaştırmaktadır. Geçmiş ve şimdiki zamanın anlaşılması halinde ise stratejik kültür

gelecek ile ilgili tahminde bulunmayı da mümkün kılmaktadır (Gray, 1981: 22). Gray'in vurguladığı temel nokta stratejik kültürün, stratejik davranışların nedenini açıklamaktan ziyade, anlamak için gerekli bağlamı sağladığıdır. Stratejik kültür bir yandan davranışın bağlamını oluştururken diğer yandan da bizzat davranışın temel ögesi kabul edilmektedir (Gray, 1999: 49-50). Gray stratejik kültürün “kendimizi, ötekini ve ötekinin kendimiz hakkındaki düşüncesini daha iyi kavramada kullanışlı bir araç” olduğunu iddia etmektedir (Gray, 1984: 26).

David R. Jones ise bir devletin stratejik kültürünü oluşturan üç girdi düzeyinin olduğunu savunmaktadır. Bunlardan birincisi coğrafya, etno-kültürel nitelikler ve tarihten oluşan bir makro-çevresel düzey, bir diğeri toplumun siyasal, ekonomik ve sosyal yapısından meydana gelen bir toplumsal düzey ve üçüncüsü ise sivil-asker ilişkileri ve askeri kurumlarda meydana gelen bir mikro düzeydir. Jones'a göre bu üç değişken girdi, büyük saldırgan stratejilere değerinden fazla önem veren Sovyet stratejik kültürünü üretmiştir (Jones, 1990).

Stratejinin düşünsel temelleri ile süper güçler arasındaki ilişkileri inceleyen Ken Booth'a göre (2005: 25-26) stratejik kültür tarihten, coğrafyadan ve siyasal kültürden türetilen bir kavramdır. Stratejik kültür savaş ve barış hakkındaki davranışlara yön veren bir olgudur. Ayrıca stratejik kültür uluslararası politikada kuvvet kullanımı, sivil-asker ilişkileri ve stratejik doktrinler gibi konularda aktörlerin davranışlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Stratejik kültür “tehdit veya güç kullanımına karşı bir ülkenin sahip olduğu gelenekleri, değerleri, tutumu, davranış kalıpları, alışkanlıkları, sembolleri, başarıları, çevreye adaptasyonu ve sorunları çözme yöntemleri”dir.

Johnston'a göre ise, stratejik tercihleri her biri tek başına açıklayabilecek bu değişkenlerin bir tanımda toplanması bu tercihlere stratejik kültür dışında bir açıklama yapılmasını zorlaştırmaktadır. Kültür ve strateji arasındaki yenilikçi bakış açısına sahip olmasına rağmen Johnston'a göre birinci kuşak stratejik kültür yaklaşımının ciddi eksiklikleri bulunmaktadır. Birinci kuşak yaklaşımının en temel sorunlarından biri kavramla ilgilidir. Birinci kuşak yaklaşımının ortaya koyduğu stratejik kültür uygulanması zor görünen bir kavramdır. Çünkü “teknoloji, coğrafya, kültür, gelenekler, tarihsel stratejik pratikler, siyasal kültür, ulusal karakter, siyasal psikoloji, ideoloji ve hatta uluslararası sistem yapısı” gibi kavramlar tam olarak tanımlanmamış stratejik kültür kavramıyla doğrudan ilgili girdilerdir. Ayrıca bu değişken girdilerin tamamı farklı sınıftan girdilerdir ve her biri ayrı bir stratejik tercih tanımını ifade etmektedir (Johnston, 1995a: 37). Bu bağlamda birinci kuşak stratejik kültür yaklaşımı, davranış kalıplarını stratejik kültür tanımı içine dahil etmeleriyle stratejik düşüncenin tek tip bir davranış biçimi ortaya çıkardığını ima etmektedir. Bu noktadan hareketle Sovyet stratejik kültüründen farklı olan tek bir Amerikan stratejik kültürü olduğu sonucuna varan birinci nesil yazarlara göre, Amerikan stratejik kültürü bir nükleer savaş kazanma yeteneğine sahip değildir (Johnston, 1995a: 38).

Johnston birinci kuşak yaklaşımının stratejik kültürle, davranış arasında tutarlılık ya da bir bağlantı bulunmadığı takdirde stratejik kültürün var olamayacağı savının da literatürü açıklamada yetersiz kalacağını savunmaktadır (Johnston, 1995a: 37). Her stratejik tercihi açıklayacak tek ve sürekli bir stratejik kültür anlayışı aşırı deterministik bir yaklaşımdır (Poore, 2003: 280). Birinci nesil yazarlarda rastlanan temel sorunlardan biri stratejik kültür tanımının çok geniş tutulmasıdır. Ülkelerin stratejik kararlarını anlamaya çalışırken birinci nesil yazarların benimsedikleri geniş tanımlar, bu amaca ulaşmada pek başarı sağlayamamış ve eleştirilerin odak noktası haline gelmiştir. Ayrıca Johnston'a göre birinci kuşak yaklaşımının ortaya koyduğu tanımlamalar stratejik kültürün kaynaklarının neler olduğunu, bunların hangi tarihsel dönemlerden süregeldiğini, bazı dönemsel kaynakların stratejik kültürün oluşumuna etkisinin olduğu halde bazılarının neden etkili olmadığını ve bunların zaman içerisinde değişip değişmediği gibi sorulara dolaylı da olsa bir cevap veremediğini belirtmektedir. (Johnston, 1995a: 39). Ayrıca birinci neslin stratejik kültürün değişmediğine, zaman içinde homojen olduğuna ilişkin görüşleri de eleştiri konusu olmuştur (Stone, 2006: 1).

Bu tezatlıklar birinci kuşak stratejik kültür yaklaşımının en önemli problem sahalarını oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili başta Johnston'un, sonradan Gray'in düşünce-eylem birliğini eleştirmesiyle başlayan Gray-Johnston tartışması literatüre

damgasını vurmuş, stratejik kültür alanında yaşanan bu tartışma ikinci nesil çalışmalarının ihmal edilmesine neden olmuştur.

“İkinci Kuşak Yaklaşım” stratejik kültür çalışmaları 1980’lerde ortaya çıkmıştır. İkinci kuşakta nükleer güç dışındaki farklı güvenlik sorunları yine kültürel bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılmıştır. İkinci kuşak yaklaşımının temel argümanını; liderlerin düşünce ve resmi söylemleri ile eylemleri arasında ciddi farklılıklar olduğu, liderlerin yaptıklarının arka planında derin nedenlerin bulunduğu iddiası oluşturmaktadır (Johnston, 1995b: 15). Stratejik karar alma sürecinde stratejik kültür bir politik hegemonya aracı olarak kabul edilmekte ve görülmektedir. Buda devletin varsayılan düşmanlara karşı meşru güç kullanma yol ve yönelimlerini oluşturmaktadır. Bu açıdan iki tip stratejiden bahsetmek mümkündür. İlki ilan edilen (declaratory) strateji, ikincisi ise operasyonel stratejidir (Johnston, 1995a: 39).

Bu kuşağın önemli temsilcilerinden olan ve Amerikan stratejik kültürünü inceleyen Bradley S. Klein’e göre stratejik kültür “tarihsel tecrübenin bir ürünüdür” ve bu tarihsel tecrübeler devletleri birbirinden ayırt etmektedir. Bu bağlamda farklı devletler farklı stratejik kültürlere sahiptir (Klein, 1988). Bradley Klein’in bu görüşüne örnek olarak, Amerika’nın Soğuk Savaş yıllarındaki nükleer caydırıcılık politikasını/doktrinini göstermek mümkündür. Savunma, misilleme ve caydırma stratejisine dayalı olan nükleer caydırıcılık doktrini, operasyonel düzeyde aktif bir karşı saldırı stratejisinin benimsendiğini de belirtmektedir (Klein, 1998: 138). İlan edilen bu strateji, operasyonel stratejinin kültürel gerekçelendirilmesini oluşturmak amacıyla yöneticiler tarafından bir araç olarak da kullanılmıştır. Böylece potansiyel düşmanlar sindirilip, susturulup, yanlış yönlendirilmekte ve saldırgan dış politika için gerekli destek sağlanabilmektedir (Uz Zaman, 2009: 77-78). İkinci kuşak yaklaşımda stratejik kültüre araçsal bir tanımlama getirilmiş olsa da stratejik kültür askeri ya da siyasi liderlerin ürünü olarak görülmemektedir.

Klein’in stratejik kültür anlayışının üç ögesi bulunmaktadır. Bunlar “Sosyal Gerçekliğin İnşası, Stratejik Kültür ile Strateji Politikaların Kapsamı, Stratejik Kültür ile Stratejik Uygulama” arasındaki ilişkidir. Klein, stratejik araştırmaların gönderme yaptığı gerçekliğin, devletler sistemi ve güvenlik kavramı dahil tamamen sosyal olarak inşa edildiğini belirtmektedir. Buna göre de stratejik kültür “stratejiye ilişkin siyasi eylemleri mümkün kılan sembollerden oluşmuş bir özneler arası sistem” olarak tanımlanmaktadır. Klein, çalışmasında stratejik kültürü devletlerin savaş yapma tarzı, askeri kurumları ve bunların askeri geleneklerinin toplamı olarak ele almaktadır. Klein’in önemle üzerinde durduğu bir diğer konu kimlik ise politikalarıdır ve bu sebeple stratejik kültür ile aktörlerin kimliğinin nasıl inşa edildiğini incelemektedir (Lock, 2010: 698).

İkinci nesil, stratejik kültürü daha geniş tanımlaması bağlamında diğer kuşaklardan ayrılmaktadır. Çünkü birinci ve üçüncü nesil yazarlar stratejik kültürü daha dar kapsamlı olarak ele almakta, siyasi ya da askeri yöneticilerin askeri güç kullanacakları belli durumlarda siyasi süreci şekillendirdiğini ifade etmektedirler. Stratejik kültür aynı zamanda güç kullanımının gerekçelendirildiği siyasi tartışmaların bağlamını sağlayarak stratejik eylemlere anlam kazandırmaktadır. Böylece kimi stratejik uygulamalar mümkün ve yasal kabul edilirken diğerleri imkansız ve yasadışı ilan edilebilmektedir. Sürekli bir inşa sürecinden bahsedildiğini göz önüne alırsak, ikinci nesil çalışmaları diğer nesillerden ayıran bir diğer farkın konstrüktivizmden kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz. Bu nesili diğerlerinden ayıran en temel özelliğin yoğun bir biçimde görülen konstrüktivizm etkisi olduğu söylenebilir (Lock, 2010: 698).

Bu nesilde ki yazarlara ilişkin de çeşitli eleştiriler söz konusudur. Johnston’un ikinci nesile yönelttiği en temel eleştiri ve ikinci kuşak stratejik kültür yaklaşımının en önemli sorunsalı, stratejik kültür ile davranış arasındaki ilişkiye yöneliktir. Buna göre elitler, bir taraftan söylemleri ile stratejik kültürü oluşturmakta; diğer yandan da önceki neslin inşa ettiği sembolik mitler tarafından davranışları sınırlandırmaktadırlar. Davranış hegemon bir grubun çıkarlarını yansıttığından, stratejik tercih stratejik kültürden ziyade bu çıkarlara göre belirlenmektedir. Bu noktada devletlerin farklı stratejik kültür dillerini konuşmasına rağmen beden dillerinin benzer olduğunu

söylemek mümkündür. Söylemler ulusal olarak değişiklik gösterebildiğine göre davranış düzeyinde de çapraz ulusal farklılıkların olması beklenebilir. Johnston'a göre yapılan tanımlamalarda stratejik söylemin davranışı etkileyip etkileyemeyeceği net değildir ve stratejik kültür ile davranış arasında bir bağlantısızlık vardır (Johnston, 1995a: 40-41). Bu sebeple Stone da (2006: 1), ikinci nesil araştırmaların stratejide çapraz ulusal farklılıkları kabul edip, etmediğine karar verememesini bir eleştiri olarak ortaya koymaktadır.

“*Üçüncü Kuşak Yaklaşım*” 1990’larda ortaya çıkmıştır. Üçüncü nesil araştırmacıların en çok atıf yapılan yazarı olan Johnston’un, önceden yapılan araştırmalara yönelttiği eleştiriler ile Çin’in stratejik kültürünü incelediği eseri literatürde önemli bir yer edinmiştir. Üçüncü nesil araştırmaların temel özelliği stratejik kültür kavramını pozitivist bir yaklaşımla, test edilebilir bir kavram olarak ele almalarıdır. Üçüncü kuşak stratejik kültür yaklaşımı düşünsel bağımsız değişkenlerin kavramlaştırmasında daha sert, seçici ve özenli olmayı, bağımlı değişkenler olarak stratejik kararlara daha sınırlayıcı ve dar bir bakış açısıyla odaklanmayı tercih etmektedir. Bağımsız değişkenler olarak askeri kültür, siyasi-askeri kültür ve örgütsel kültür kullanılmaktadır (Johnston, 1995a: 41). Üçüncü kuşak yaklaşımı egemen neorealist açıklamalara uymayan tercihleri anlamada örgütsel, kurumsal normların rolünü araştırmaktadır (Johnston, 1995b: 5).

Üçüncü kuşak yazarlarının ortak özelliği yaptıkları stratejik kültür tanımlarına davranışı dahil etmemeleridir. Kültür kavramında, davranış bir öge olarak ayrı tutulmakta dolayısıyla birinci kuşağın totolojik hatasına düşülmemektedir. Üçüncü kuşağın askeri kültür, siyasi-askeri kültür, örgütsel kültür ve stratejik kültür tanımları birinci kuşağın tanımlamalarından çok da farklı değildir. Tanımlarda kültürel değerlerin kaynağı güncel pratik ve tecrübenin ürünü olarak ortaya çıkmakta, tarihsel kökene daha az vurgu yapılmaktadır (Johnston, 1995a: 41). Üçüncü kuşakta yer alan Johnston, Katzenstein, Lapid, Wendt gibi teorisyenler güvenlik çalışmalarında kültürün değerini yeniden keşfetmişlerdir. Üçüncü nesil yazarları kimlik, kültür ve gelenek gibi kavramların önemine dikkat çekerek kültürel değerleri tarihsel deneyimden ziyade güncel tecrübelerde aramışlardır (Calin, 2007). Lantis’e göre (2005) üçüncü kuşak teorisyenlerinin ortaya koyduğu yeni kavramlar ile stratejik kültür yaklaşımı uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan salt materyal unsurların yanında uluslararası sistemin ve dünya politikalarının anlaşılmasında düşünsel unsurların rolüne vurgu yapan konstrüktivist teorinin yükselişini ifade etmektedir. Konstrüktivist yaklaşım uluslararası ilişkiler disiplininde düşünsel unsurları “birincil, özerk ve kurucu” rol oynayan unsurlar olarak tanımlamaktadır (Küçük, 2009: 777).

Üçüncü nesil yazarlardan Stephen P. Rosen, “*Societies and Military Power*” adlı eserinde stratejik kültürü “uluslararası askeri davranışlar ile ilgili inanç ve varsayımlar, özellikle savaş kararı, saldırgan, yayılmacı veya savunmacı savaş usülleri ve savaş zamanında kabul edilebilir kayıplar ile ilgili düzeylere ilişkin görüşler” olarak tanımlamaktadır (Meyer, 2005: 105).

Johnston, Gray’e yönelttiği eleştirilerden yola çıkarak stratejik kültürü bağımsız, davranışları ile bağımlı değişken olarak kabul etmekte ve “davranışsal tercihleri sınırlandıran düşünsel bir ortam” olarak tanımlamaktadır (Johnston, 1995b: 36). Ayrıca ona göre stratejik kültür, zaman içinde sınırlı ve sıralı büyük stratejik öncelikler olarak belirlemekte, bu stratejik öncelikler tutarlı ve zaman içinde devam eden bir nitelik taşımaktadır. Kültürün öncelikler/tercihler sıralaması ve davranış biçiminde maddileştiğini iddia etmesiyle Johnston yanlışlanabilir bir teori ortaya atmıştır. Ona göre tercihler sıralaması süreklilik arz ediyorsa stratejik kültür daimidir yani sıralı stratejik tercihler ile gerçek stratejik eylem arasında yüksek bir korelasyon varsa stratejik kültür önem taşımaktadır (Neuman ve Heikka, 2005: 8).

Johnston’a göre üçüncü nesil çalışmaların öncekilere göre birtakım avantajları bulunmaktadır. Üçüncü nesil, davranışı bağımsız değişken olarak kullanmadığından, birinci neslin determinizmiyle farklılık göstermektedir. Kültür, köklü tarihsel uygulamalara değil, yeni tecrübelerle dayandırılmaktadır ve böylece kültürün değişebileceğinin varsayılması bir avantaj olarak görülmektedir. Bir diğer avantaj, stratejik kültür kavramının karşılaştırmalar yoluyla incelenmesidir. Legro, savaş ve

savaştaki sınırlamaları realist model ile kurumsalcılık ve kurumsal kültür yöntemlerini karşılaştırarak incelerken, Kier askeri kültürü, yapısal realizm ile bürokratik kurumsal modelleri çarpıştırarak ele almaktadır (Johnston, 1995a: 41).

Johnston üçüncü neslin karşılaştığı sorunları da ele almıştır. Ona göre, Realizmin belirli bir yorumu olmadan-kullanılmadan, stratejik tercihlerle ilgili neorealist model ile kültürel modelleri karşılaştıracak testler gerçekleştirmek zordur. Neorealizmde hayatta kalmak ve güç maksimizasyonu gibi amaçlarda/devlet tercihlerinde, optimal stratejilerin sıralaması, tercih yelpazesindeki hangi amacın incelendiğine bağlı olarak değişmektedir. Bir diğer sorun, stratejik tercihlerde kurumsal kültürün bağımsız değişken olarak kullanılmasından ortaya çıkmaktadır. Kültürel-düşünsel değişkenlerin davranışlar üzerinde gözle görülür etkileri vardır. Fakat kimi zamanlarda kültür bağımlı değişken kabul edilmekte ve bu durumda ilan edilen ile operasyonel strateji arasındaki fark üçüncü nesil yazarları tarafından açıklanamamaktadır. Ayrıca üçüncü neslin kullandığı stratejik kültür tanımları standart-temel bir niteliktedir. Kültür hem sınırlı tercihlere sahip karar vericileri temsil etmekte hem de tercihlerin görünüşü (algılanma biçimi) ve etkililiğini değiştiren mercek görevi görmektedir. Bu tanımlama nihai olarak verilen kararların nedenlerini tam açıklamadığından, ek değişkenlere gerek duyulmaktadır (Johnston, 1995a: 42).

Johnston'un bu çeşitli görüşlerine temel eleştiriler yine Colin Gray tarafından yönetilmiştir. Johnston'un birinci nesil ile ilgili eleştirilerine Gray, 1999 yılında yayınladığı "*Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back*" makalesi ile cevap vermiştir (Gray, 1999: 49-69). Gray'e göre sorun, Johnston'un stratejik kültürün doğası, niteliği ve işleyişini yanlış anlamasından kaynaklanmaktadır. Gray, davranış ile stratejik kültür ayırımına karşı çıkmakta, bunun bir doktorun hastasının bedenini ve ruhunu ayırmasına benzediğini ifade etmektedir. Yanlışlanabilir bir teori ortaya atmak adına beden ve ruhun ayrılması mümkün değildir. Johnston, Gray'in, fikirler ile davranışları ayırt etmeyeşine karşı çıkmakta, yanlışlanabilir bir teori ortaya atmanın önemine vurgu yapmaktadır. Fakat davranışların stratejik kültür tanımına dahil edilmesi, bu kavramın hem girdi hem çıktı, hem neden, hem sonuç olması gibi çelişkili bir durumu ortaya çıkarmakta ve stratejik tercihlerin arkasındaki nedenlerin açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Johnston'a göre teknoloji, coğrafya, örgütsel/kurumsal kültür, gelenekler, tarihsel stratejik uygulamalar, siyasi kültür, ulusal karakter, siyasi psikoloji, ideoloji ve hatta uluslararası sistemin yapısının stratejik kültür tanımına dahil edilmesi karmaşaya sebep olmaktadır. Bu nedenle tüm bu girdi türleri bağımsız olarak tanımlanmalıdır (Johnston, 1995a: 37).

Johnston'a göre bağımsız bir değişken olarak davranışı açıklayan stratejik kültür "davranışsal tercihleri sınırlayan düşünsel bir ortamdır ve bu ortamdan stratejik tercihlerle ilgili özel çıkarımlarda bulunmak mümkündür" (Johnston, 1995a: 46). Johnston, stratejik kültürü aynı zamanda "sosyal, kurumsal ve siyasi çevreleriyle ilişkide bulunan birey ve grup düşüncelerini bir ölçüde düzenleyen ortak varsayım ve karar usulleri" olarak da ifade etmektedir (Lantis, 2006: 15). Johnston'un yaklaşımına göre kültür ve davranış özdeş olamaz fakat kültür davranışları etkileyen önemli bir değişkendir. Kültürün etkisini diğer kültürel olmayan değişkenlerden ayırmaya çalışan Johnston'un yaklaşımı pozitivist bir çizgide seyretmektedir. Johnston'un stratejik kültür tanımı Geertz'in "semboller sistemi olarak kültür" (muhakeme, tartışma, yargılama yapıları, dilleri, analogileri, metaforları) tanımına dayanmaktadır (Johnston, 1995a: 46). Gray ise, Johnston'un fikirleri, inançları ve normları bağımsız değişken olarak görmesini ve davranışları açıklamakta stratejik kültürü etkili bir bağımsız değişken olarak ele almasını eleştirmektedir. Buna karşılık Gray siyasi aktörlerin davranışlarını kapsayan bağlam olarak kültürü kavramsallaştırmaktadır (Gray, 1999: 59). Gray, Johnston'u bir bütünün yapışkan/tutarlı parçasını oluşturan unsurlarını (kültür ve davranış) yapay olarak ayırmakla suçlamaktadır (Meyer, 2005: 527). Bağlam olarak kültür, davranışı anlamamızı sağlar. Gray, kültürün nedensel bir değişken olarak öngörü yapmak için kullanılamayacağını, davranışı etkileyen çok sayıda faktörün olduğunu, kültürün bunlardan sadece biri olduğunu fakat bağlam olarak aktörlerin politikalarını ya da davranışlarını motivasyonlarını anlamaya katkı sağlayacağını belirtmektedir. Özetle Gray, stratejik kültürün açıklayıcı bir nedensellik sağlamak yerine, hem davranışın bir

bileşeni olduğunu, hem de anlam için bir bağlam oluşturduğunu iddia etmektedir (Gray, 1999: 50). Gray'e göre stratejik kültürün bir yandan davranışları etkilediğini diğer yandan da stratejik kültürü içselleştirmiş olan karar vericilerin ve kurumların davranışlarıyla-kararlarıyla stratejik kültürü şekillendirdiğini düşünen Gray, bu görüşünü ideallerin ve davranışların kültür tanımına dahil edilmesinden yola çıkarak desteklemektedir. Gray'in bir diğer eleştirisi de stratejik kültürün değişmesiyle ilgilidir. Gray'e göre stratejik kültür yeni tecrübeler ve deneyimlerle zaman içinde değişecektir. Fakat üçüncü nesil yazarlara göre stratejik kültürün yeni tecrübelerle dayanarak değiştiğini söylemek güçtür. Çünkü kültür yavaş değişir ve bunun aksinin kabulü, kültürün gereğinden fazla yüceltilmesine yol açmaktadır (Gray, 1999: 52).

Görüldüğü üzere üç kuşak yaklaşımında da kavramsal ve metodolojik sorunlar bulunmaktadır. Farklı kuşakların stratejik kültür kavramına getirmeye çalıştığı farklı tanımlamalar, kendi içerisinde farklı çelişkileri de ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Johnston ile Gray arasında ki tartışmanın stratejik kültürün tanımlanmasına farklı bir perspektif sağladığını söylemek yanlış olmaz. Johnston'a (1995a: 43) göre üç kuşak yaklaşımı içerisinde literatürde en yaygın kullanılan kavram birinci kuşak yaklaşımının ortaya koyduğu stratejik kültür kavramıdır. Birinci nesil yazarlar tanımlamalarına maddi-düşünsel çok sayıda faktörü dahil ederken, üçüncü nesil yazarlar kapsamı daha dar tutarak stratejik kültürün esas nedenleri üzerinde durmaktadırlar. Ancak birinci neslin kavramın kapsamını geniş tutan bu yaklaşımı, stratejik kültür kavramını belirsizleştirdiğinden ötürü ileriye götürme konusunda başarılı olamamıştır (Meyer, 2005: 528). Johnston'a göre ise kavram yeniden tanımlanmalıdır.

Kuşaklar arasında ki fark sadece kavramsal değildir. Metodolojik anlamda birinci ve üçüncü kuşak stratejik kültür yaklaşımına göre bir devletin savaşın amaç ve araçları hakkındaki tarihsel ve kültürel kökenli görüşleri karar alıcıların tercihlerini sınırlandırırken, ikinci kuşak yaklaşımı fikirleri siyasi elitlerin sınırlandırdığı görüşüne katılmamaktadır. Fakat Johnston'a göre kültürel ve davranışsal motifler aynı şeyler değildir. Kültür seçenekleri sınırlamakta ve kültür üyelerinde çevresel etkileşim yoluyla davranış değişikliğe yol açmaktadır. Bir devletin, toplumun ya da örgütün içerisinde birçok kültür bulunabilir ancak genelde mensubu bulunanların mevcut durumun devamından yana olduğu bir tek baskın kültür vardır (Johnston, 1995a: 45-46). Bu noktadan hareketle Johnston öncelikle kültürün ana parçalarını hassas bir şekilde stratejiye aktarmanın gerektiğini ifade etmektedir. Johnston'a göre stratejik kültür davranışsal tercihleri sınırlayan düşünsel bir ortamdır. Bu sınırlandırmalar stratejik seçeneklerden özel tahminler elde edilmesini de sağlayacaktır. Bu bağlamda Johnston'a göre (1995a: 46) stratejik kültür:

Devletlerarası siyasi ilişkilerde askeri gücün etkinliği ve rolünün kavramlarını biçimlendirerek ve bu kavramları stratejik tercihlerin benzersiz bir şekilde gerçekçi ve tesirli gibi görüldüğü gerçekçilik havası ile giydirerek, nüfuz eden kalıcı stratejik tercihleri kurmak için hareket eden semboller sistemidir.

“Semboller sistemi” olarak tanımlanan stratejik kültür iki parçadan meydana gelmektedir. Birinci parça stratejik çevrenin düzeni hakkındaki temel varsayımdan oluşur. Buna; insan ilişkilerinde savaşın kaçınılmaz olup olmadığı yani sıfır toplamlı ya da değişken toplamlı oyun teorisi ile düşmanın niteliğine ve ortaya çıkan tehditleri bertaraf edecek uygun kuvvetin kullanım etkinliğine ilişkin düşünceler örnek olarak verilebilir. Bu varsayımların tamamı stratejik kültürün ana paradigmasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda stratejik kültürün ana paradigması stratejik çevrenin belirsizliği hakkında bilgi vermektedir ancak sağlanan bu bilgi güncel çevreden değil derin tarihsel kaynaklardan gelmektedir (Johnston, 1995a: 46; Johnston, 1996: 223). Stratejik kültürün ikinci parçası ise daha çok operatif seviyedeki varsayımlardan oluşmaktadır. Stratejik kültürün bu bölümünde tehdit ortamında en etkili stratejik seçeneğin ne ya da neler olduğu sorusuna cevap aranmaktadır. Bu düşük seviyedeki varsayımlar mantıksal olarak stratejik kültürün ana paradigmasından çıkmaktadır. Tüm

bu belli grupların buldukları yere bağlı olarak, benzer şekilde stratejik tercihleri de değişecektir. Örneğin güçlü gruplar, saldırgan stratejileri yani sert gücü tercih ederken, daha düşük seviyedeki zayıf başka bir grup daha uzlaşmacı diplomatik araçları yani yumuşak gücü tercih edebilmektedir (Johnston, 1995a: 47; Johnston, 1996: 223).

Birinci ve üçüncü nesil stratejik kültür teorisyenleri arasında yaşanan başka bir temel metodolojik tartışma ise stratejik kültür kavramının devletlerin güvenlik ve savunma ilişkilerindeki stratejik davranışlarını “açıklamaya” mı yoksa “anlamaya” mı hizmet ettiği konusudur (Meyer, 2005: 527).

Stratejik kültür kuramına ilişkin çalışmalar ya da yazarlar sadece bunlarla sınırlı değildir. Andrew Scobell stratejik kültürü “bir ülkede insan ilişkilerinde savaşın rolü, siyasi ve askeri seçkinler tarafından uygulanan kuvvetin yeterliliği hakkındaki temel ve sürekli ilkeler” olarak tanımlamaktadır. Scobell’e göre bu ilkeler ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir (Scobell, 2002: 2). Iver B. Neumann ve Henrikki Heikka (2005: 19) stratejik kültürü “güvenlik politikalarının ortaya çıktığı dönemin tarihsel ve toplumsal ortamını incelemeye yarayan kullanışlı bir kavramsal araç” olarak görmektedir.

Rajesh M. Basrur ise stratejik kültürü, kültürel çalışmaların yoğunlaştığı düşünceler ve eylemler ayırımından daha öteye götürerek düşünsel, pratik ve yapısal çerçeveden oluşan unsurları ile birlikte ele almaktadır. Basrur’a göre stratejik kültürün düşünsel unsurunu tehdit algılamaları, nükleer silahların rolü ile benzeri konular hakkındaki temel fikir ve düşünceler oluşturmaktadır. Tehditlere karşı kullanılacak olan silahlar, silahların cinsi ve sayısı gibi unsurlar ise stratejik kültürün operatif seviyesini meydana getirmektedir. Stratejik kültürün pratik unsurunu ise eylemin zamanla tekrar eden örnekleri oluşturmaktadır. Stratejik kültürün yapısal çevresi ise üç yönü bulunan kavramsal bir yeniliktir. Basrur’a göre bunlar; “stratejik çevredeki bozulmaya verilecek tepkiler, baskıcı ya da aceleci tepkiler, belirsizliğin yüksek ya da düşük toleransı ve silahların kontrolüne ilişkin olumlu ya da olumsuz niyet”tir (Basrur, 2001: 183-184).

Yitzhak Klein ise stratejik kültürü “düşünce ve eylem alışkanlıkları” ve “bir askeri kurum içinde savaşın siyasi hedefi ile buna ulaşmak için en etkin strateji ve operasyonel metoda ilişkin tutum ve inançlar kümesi” olarak tanımlamaktadır (Meyer, 2005: 105). Per M. Martinsen ise kavramı Avrupa’yı merkeze alarak güvenlik bağlamında tanımlamayı tercih etmiştir. Ona göre, Avrupa stratejik kültürünü “Avrupa güvenlik ve savunma politikalarının oluşum süreçlerine dahil olan aktörler tarafından paylaşılan fikirler, beklentiler ve davranış kalıpları” oluşturmaktadır (Martinsen, 2003: 7).

Stratejik kültür “güvenlik hedeflerini elde etmek için uygun amaç ve araçları belirleyen, kolektif kimliği ve diğer gruplarla ilişkileri biçimlendiren, ortak tecrübeler ve (hem sözlü hem yazılı) kabul edilen öykülerden türemiş ortak davranış biçimleri, varsayımlar ve inançlar sistemidir” (Johnson vd., 2009: 3). Stratejik kültür yaklaşımına göre uluslararası sistemde devletlerin stratejik tercihlerinin kaynağı düşünsel ve kültürel alanlarda aranmalıdır. Stratejik kültür yaklaşımında stratejik çevreyi oluşturan semboller sistemi, bir devletin savaş ve çatışmaya yönelik düşünceleri ile ilgili geliştirdiği metafor ve tasvirlerin temel varsayımlarından meydana gelir. “Stratejik kültür devletlerin uluslararası sistemin eşit olmayan kuvvet dağılımındaki değişiklikleri yorumlayan/anlamlandıran bir prizma olarak görülebilir” (Kardaş, 2007: 140-141). Özetle stratejik kültür ile güç kullanımı arasındaki ortak tutum ve davranışların anlaşılması ile inanç ve değerlerin, güvenlik ve dış politika konuları üzerindeki etkisi incelenebilir (Coşkun, 2007: 75).

Stratejik kültür kavramına ilişkin çok sayıda tanımlama yapılmasına rağmen kavramla ilgili hala bir muallıklık söz konusudur ve alanın uzmanlarınca ortak bir tanım üzerinde henüz uzlaşma sağlanamamıştır. Fakat yapılan çalışmaların çoğu inançlar, fikirler, davranışlar, dünya görüşü, kolektif anılar kadar, adet, alışkanlık, davranış biçimlerini de dahil ederek geniş bir stratejik kültür tanımı ortaya koymaktadır (Meyer, 2005: 528). Bunun yanında kavram her ne kadar uluslararası ilişkiler ve uluslararası güvenlik çalışmalarında kullanılmaya başlansa da halen tam olarak teorize edilmemiştir. Bu teori eksikliğinden dolayı stratejik kültürün gücünün tanımlanmasında ya da davranış üzerinde fazla etkisi olmadığı yönünde literatürde birçok farklı görüş

bulunmaktadır. Buna karşın literatürde iki çeşit stratejik kültürün varlığından söz edilmektedir. Birincisi demokratik güvenlik toplumlarındaki devletler tarafından benimsenen “*İdeal Politik Stratejik Kültür*” diğeri ise demokratik güvenlik toplumu dışında kalan devletlerin benimsediği “*Reel Politik Stratejik Kültür*” dür. Bu iki çeşit stratejik kültür devletlerin davranışlarının belirlenmesinde ana parametreleri oluşturmaktadır (Johnston, 1995a: 62).

Darryl Howlett (2005: 4-7) ise, stratejik kültür kavramının kaynaklarını ele almıştır. Howlett, kapsamlı bir kaynak listesinin hazırlanmasının teori oluşturmada kompleks sonuçlara yol açacağı gerekçesiyle bunun sakıncalı olacağını belirtmiştir, bu sebeple de kaynakların etkilerinin önemine göre sıralanması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre, stratejik kültürün şekillenmesinde coğrafya, iklim ve doğal kaynakların temel etkileri bulunmaktadır. Bu unsurlar fiziksel çevre, özellikle siyasi yapı, savunma/askeri kurumlar, mit ve semboller gibi düşünsel değişkenleri biçimlendirmektedir. Howlett’e göre büyük güçlere olan yakınlık, yaşamsal kaynaklara erişim ile ülkenin sınırlarının yapısı gibi fiziksel faktörler de stratejik kültürün şekillenmesinde büyük öneme sahiptir. Örneğin sorunlu sınırlara sahip olan ülkelerde büyük bir nükleer güce sahip olma isteği bu bağlamda daha iyi anlaşılabilir (Lantis, 2006: 16). Tarihsel deneyimler bağlamında devletlerin kuruldukları tarihten itibaren geçirdikleri her evrenin tehdit algılamalarının, günümüzdeki politikalarını da etkilediği söylenebilir. Bu açıdan devletlerin zayıf-güçlü, kolonyal-postkolonyal, modern-postmodern oluşu onların farklı stratejik sorunlar ile karşılaşmalarına ve bunu farklı biçimlerde politikalarına yansıtmasına neden olabilir. Stratejik kültürü etkileyen bir diğer önemli faktör ise ülkelerin sahip olduğu siyasi sistemlerdir. Ülkelerin liberal demokrasi veya totaliter devlet oluşu stratejik tercihlerinin belirlenmesinde etkili olabilmektedir. Buna benzer biçimde ülkelerin kabile, din veya etnik temelde sadakate bağlı olmasında stratejik kültürün alacağı şekli belirlemektedir. Ülkelerin askeri kurumlarının örgütsel yapısı, sivil-asker ilişkileri veya ülkelerin kolektif bir savunma örgütüne dahil olmasında stratejik kültürlerine yön veren bir başka temel etkidir. Mit ve sembollerde stratejik kültür kimliğinin oluşmasında etkilidir. Yapılan çalışmalarda sembollerin, stratejik düşünce ve eylem için ortak bir anlayış geliştirilmesi bakımından katkı sağladığı ortaya konmuştur. Bir sistem içindeki semboller, verileri kavramsallaştırmak, açıklamak ve anlamak için önemli bir kaynak niteliğindedir ve kimliğin bütünleştirilmesine katkı sağlamaktadır (Astrada, 2010: 4). Stratejik kültür kavramının kaynakları yazarların kabul ettikleri stratejik kültür tanımının kapsamına göre değişiklik göstermektedir.

Stratejik kültürün kim tarafından ve nasıl sürdürüldüğü de ayrıca önemlidir. Bu çerçevede siyasal kültür devreye girmektedir. Çünkü çok sayıda siyasi lider ve kurum dış politikanın tarihsel olarak yorumlanmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Kurumsal süreçler, alışılmış usüller ve standart idari prosedürler, karar vericilerin maruz kaldığı bilgileri sınırlandırarak siyaseti şekillendirebilmektedir. Dış politika hedeflerinin belirlenmesinde, yeni sorunlar karşısında belirlenen politikanın yeniden yapılandırılmasında ve stratejik kültürün sürdürülmesinde o toplumda yer alan siyasetçilerin ve aydınların katkısı göz ardı edilmemelidir. Liderler çok taraflılık ve tarihsel sorumluluk gibi kökleşmiş inanç ve kanaatlere saygı göstermekle birlikte gerektiğinde alışılmış dış politika davranışları dışına çıkabilmektedirler. Bu nedenle liderlerin stratejik kültürün kullanıcıları ile dış ve güvenlik politika söylemlerinde mümkün olanın sınırlarını yeniden belirleme yetkisine sahip olduğu söylenebilir (Lantis, 2006: 20). Liderlerin yanı sıra askeri kurumlar, partiler ve ülke içindeki koalisyonlar dış politika tutumlarının belirlenmesinde önemli etkilere sahiptirler. Bu yapılanma geleneği “Kurumsal Kültür” olarak ifade edilebilir. Kier’e göre, kurumsal kültür kolektif anlayışa şekil veren temel varsayımlar, değerler, normlar, inançlar ve formel bilgilerin tümüdür. Bir kurumun kültürü, üyelerinin algılayışına yön vermektedir ve bu bakımdan kurumsal kültür bir yandan karar alma süreçlerinin çerçevesini çizerken diğer yandan karar alma süreçlerine sınırlamalar getirmektedir (Kier, 1996: 202). Kurumsal kültür geleneği buna ek olarak stratejik kültürün sürdürülmesine veya değişmesine de neden olabilmektedir.

Stratejik kültürün hangi etkiler ve şartlar altında değiştiği, meydana gelen değişikliklerin ülkelerin stratejik kültürlerine ne şekilde yansıdığı, stratejik kültürü

oluşturan anların neler olduğu, değişim sürecini tetikleyen içsel ve dışsal etkenlerin neler olduğu, stratejik kültürdeki değişimin anlaşılması için önemlidir (Lahi, 2012: 26).

Stratejik kültürün değişmesi doğrudan kültürün değişmesi ile bağlantılı olarak ele alınabilir fakat stratejik kültür araştırmalarının çoğu devlet tutumlarının sürekliliğini ortaya koymaktadır. Çünkü araştırmalara göre devletler stratejik kültürlerinin değişimine sert direnç göstermektedirler. Ancak son dönemde yapılan çalışmalar incelendiğinde, stratejik kültürün zaman içinde değişebileceği varsayımının kabul edilmekte olduğunu ve buna bağlı olarak bu konu ile ilgili çalışmaların sayısının artmaya başladığını söylemek yanlış olmaz. Tarihsel bellek, siyasi kurumlar ve çok taraflı taahhütlerin stratejik kültürü şekillendirdiği kabul edilirse, zaman içinde bu faktörlerde meydana gelen değişiklikler sonucunda stratejik kültürün de değişeceği kabul edilecektir. Ülkelerin kolektif hafızalarına etki eden dramatik olaylar ya da travmatik tecrübeler (devrim, savaş ya da ekonomik krizler) kökleşmiş inanç ve değerleri sarsarak stratejik kültürde değişikliğe neden olabilir (Lantis, 2006: 26). Bu tür anlara gelişim-oluşum anları denmektedir. Örneğin; savaşların stratejik kültürün değişmesine etkisi birçok yazar tarafından kabul edilmektedir. Savaşların sadece doğrudan ve maddi anlamda yansımaları olmamakta, manevi yönden de etkileri bulunmaktadır. Chris Hedges bu durumu “Savaş kendi kültürünü oluşturur” sözleriyle ifade etmektedir. Ona göre “Savaş kültüre hükmeder, tarihsel belleği siler, dili bozar ve hatta mizahı dahi değiştirir.” Fakat her ülkenin savaştan aldığı dersler farklı olduğundan bunun stratejik kültürlerine yansımaları da farklı olmaktadır (Hyde-Price, 2004: 323). Berger’e göre her ülkenin geçmişinden aldığı dersler politik-askeri kültürünü⁵ şekillendirmektedir (Lantis, 2002: 110).

Stratejik kültürün değişim ve dönüşüm süreci elbette ki kolay değildir. Çünkü ülkelerin sahip olduğu normlar değişik yollarla kurumsal bir yapı kazandığından ve sürekliliğe sahip olduğundan değişimleri oldukça zordur. Berger kültürün üç nedenle değişime direnç gösterdiğini ifade etmektedir. Birinci neden; mevcut politik kültür toplumun geniş bir kesimi tarafından paylaşılması, alternatif fikirlerin az destek görmesi, bunların paylaşılan kültürün yerini alması ihtimalini zayıflatmaktadır. İkinci neden; stratejik kültürün bazı standart öğelerinin, özellikle değerlendirci ve duygusal bileşenlerinin değiştirilmesinin ya da yanlışlanmasının çok zor olmasıdır. Potansiyel olarak dahi yanlışlanamayan bilişsel unsurlar tutarlılık arayışındaki psikolojik fenomen tarafından korunmaktadır. Mevcut inançları ve imgeleri güçlendiren bilgiler hemen özümserken, tutarsız bilgiler hakim bilişsel yapılarla uyumlu hale getirilmesi amacıyla göz ardı edilmesi, reddedilmesi veya anlamlarının çarpıtılması ise üçüncü nedendir (Lantis, 2002: 110).

Christoph Meyer (2006: 15) de normatif değişim sürecinin üç yolla gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu yollar; “Tehdit Algılamalarındaki Artış ya da Azalış”, “Medyalştırılmış Kriz Öğrenimi (Mediatized Crisis Learning)” ve “Kurumsal Olarak Yönlendirilmiş Toplumsallaşma (Institutionally Driven Socialisation)”dır. Meyer’e göre bir ülkenin siyasi, askeri, ekonomik, kültürel ve ideolojik anlamlarda tehdit algılaması stratejik kültüründe kalıcı izler bırakır. Ona göre ülkelerin tehdit algılamaları nesnel olabileceği gibi tarihsel tecrübeler, kendi çıkarları ile düşmanın çıkarlarının uyumsuz oluşu, temel siyasi aktörlerin araçsal çıkarları, tehditler hakkında yeterli bilgiye erişim gibi etkenler tarafından da belirlenebilmektedir. Stratejik norm, inanç ve değerler de tehdit algılamalarından etkilenerek değişebilmektedir (Meyer, 2006: 32). Ona göre tehdit, stratejik kültürdeki değişimin temel bileşenlerinden biridir. Bu tehdit belirli bir süre için ulusal bilinci etkiliyorsa mevcut stratejik düşünce ve normlar ile davranış kalıpları yeni tehdide uyum sağlayarak değişmeye başlamaktadır. Fakat bu değişim kısa sürede gerçekleşmez. Buna örnek olarak Sovyetlerin dağılmasının ardından dahi 90’lar boyunca Batı’da Rusya’nın şüpheyle karşılanması gösterilebilir. Günümüzde ise iletişim araçlarının hızla yayılması, dünyadaki gelişmelerin anında takip edilebilir hale gelmesiyle, toplumların doğrudan bir tehdit

⁵ Berger stratejik kültür kelimesini kullanmamaktadır. Bunun yerine politik-askeri kültür kavramını tercih etmektedir.

olmadan da diğer ülkelerde yaşanan olaylardan etkilenmelerine neden olmaktadır. Kitle iletişim araçları insani ve güvenlik krizleri ile ilgili farkındalığı arttırarak kolektif normlarda değişikliğe neden olmaktadır. İşte bu mekanizma Meyer tarafından “Medyalştırılmış Kriz Öğrenimi” olarak adlandırılmaktadır (Meyer, 2006: 34). Meyer, üçüncü değişim sürecine “Kurumsal Olarak Yönlendirilmiş Toplumsallaşma” ismini vermektedir. Ulusal stratejik normların kalıcı olması, toplumsallaşma süreçleri, okul, aile ve sosyal ağ gibi kurumlar sayesinde gerçekleşmektedir. Güvenlik ile ilgili normlarda askeri kurumlar ve ilgili bakanlıkların kurumsal yapısı da önemli etkiye sahiptir (Meyer, 2006: 36).

John Müller ise stratejik kültürdeki değişimi ulusal düzeyde meydana gelen siyasal değişikliklere bağlamaktadır. Buna örnek olarak da 1980’lerde Sovyetler Birliği ideolojisinde meydana gelen radikal değişikliklerin dış politika kararlarını da etkilediğini, kısacası Sovyetlerdeki değişimin uluslararası yapı, askeri yeteneklerdeki değişiklikler tarafından değil, bizzat içerideki dönüşüm sürecinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Gray, 1999: 56). Gray’e göre, stratejik kültür ülkelerin kararlarında etkili olmasına rağmen bu ülkelerin her zaman stratejik kültürleri çerçevesinde hareket ettikleri anlamına da gelmemektedir (Gray, 1999: 68). Buradan hareketle stratejik kültürün devletlerin davranış biçimlerini açıklamakta kullanışlı bir kavram olduğunu fakat toplumların dış dünya ile ilgili algılarını, düşüncelerini ve bunların nedenlerini içermediğini söylemek yanlış olmaz. Bu sebeple, bu durumu açıklamak için bu çalışmada Güvenlik Kültürü kavramı tercih edilmiştir.

4.3. Güvenlik Kültürü

Pek çok yazar tarafından uluslararası güvenlik çevriminin materyal olgulardan ziyade kültürel öğeler tarafından biçimlendirildiği düşünülmekte ve savunulmaktadır (Örn. Katzeinstein P., 1996; Went A., 1999; Kier E., 1996). Özellikle 1990 yıllarının başında Sovyetler Birliği’nin beklenmedik biçimde dağılması ve bu sonucun siyaset biliminin klasik teorileriyle açıklanmasının zorluğu, bilim dünyasını alternatif arayışlara sürüklemiş ve yapısalcı, inşacı (konstrüktivist) teoriler ilgi görmeye başlamıştır. Bu teorilerde kültür, siyasal davranışı açıklamak için kullanılan önemli bir öge haline gelmiştir. Bunun ardından kültürel öğeler sadece ulusal düzeyde olmayıp uluslararası ilişkilerde de açıklayıcı bir fenomen olarak kabul edilmiştir. Fakat kültüre dayalı olarak yapılan açıklamaların bir yönünü, iç politikanın devlet davranışlarını ve dış politikayı biçimlendirdiği yönünde ki konstrüktivist yaklaşım oluşturmaktadır. Diğer yönünü ise uluslararası ilişkileri biçimlendiren sosyolojik bir ortamın varlığı oluşturmaktadır (Birdişli ve Başurgan, 2017: 65).

Bu konuda yapılan çalışmalardan biri olan Katzenstein’in “*The Culture of National Security*” kitabında bu ortama “Uluslararası Kültürel Çevrim (International Cultural Environment)” denilmektedir. Katzenstein (1996: 8) ve arkadaşlarına göre bu kültürel çevrimi oluşturan üç tabaka uluslararası sistem içinde gözlemlenebilir. Bunlar; “Uluslararası Kurumlar”, “Uluslararası Siyasal Kültür” ve “Uluslararası Alanda Cari Olan Dost ve Düşman Paterni”dir.

Uluslararası kültürel çevrimi biçimlendiren uluslararası kurumlar; NATO, AGİT, Şangay İşbirliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu gibi güvenlik temelinde işbirliğine dayalı uluslararası örgütlenmeler ile uluslararası hukuk ve normlar kapsamında biçimlenmiş olan silahsızlanma rejimi, nükleer silahların yayılmasını önleme, sınır aşan suçlarla mücadele ve terörle mücadele vb. uluslararası rejimlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla uluslararası güvenlik çevriminin ilk tabakasını oluşturan kurumlar, uluslararası örgütler ve rejimlerden müteşekkildir (Birdişli ve Başurgan, 2017: 65).

Uluslararası siyasal kültür ise başta uluslararası hukuk olmak üzere bağımsızlık ve egemenlik konusunda uluslararası alanda kanıksanmış normlar, uluslararası alanda benimsenmiş ve standartlaşmış müzakere koşulları, giderek birbirine eklenerek küreselleşen ekonomi politikaları ve organizasyon teorileri ile daha çok uluslararası af örgütü, insan hakları izleme komiteleri, çevre örgütleri gibi Sivil Toplum Kuruluşları

(Non Governmental Organization) tarafından yürütülen transnasyonal siyasi tartışmaların etkileşiminden oluşmaktadır (Birdişi ve Başurrgan, 2017: 65).

Üçüncü tabaka ise uluslararası alanda cari olan dost ve düşman paternidir. Dost ve düşman paterni için sabit bir tanım ve kural getirmek oldukça zordur. Çünkü uluslararası ilişkilerde bir devlet için tehdit olarak görülen, diğer bir devlet ya da başkaları için müttefik olabilmekte ve bu konsept sürekli yer değiştirebilmektedir. Katzenstein'e (1996: 3) göre bu otonomi güç politikasının doğurduğu bir epifitten kaynaklanmaktadır.

Bunların dışında literatürde ulusal güvenlik kültürünün uluslararası sistemin anarşik yapısından (Waltz, 1979: 74-77), uluslararası rejimlerden (Krasner, 1983: 362-364) veya uluslararası ilişkilerin sosyolojik yapısından (Keohane, 1990: 183) etkilendiğini ileri süren pek çok argüman bulunmaktadır. Bu yaklaşımların tümü, ulusal güvenlik çevriminin veya bir tür uluslararası kültürü doğuran sosyolojik/sosyopolitik ortamın dış etkenler tarafından nasıl biçimlendiğini açıklamaya yönelik çabaları içermektedir. Bu çalışma da ise uluslararası alanda var olduğu düşünülen uluslararası sosyolojik ortamdan veya bir uluslararası kültürel çevrimden ziyade, devletlerin dış politikalarına etki eden ulusal sosyolojik/sosyopolitik ortama odaklanılmaktadır (Birdişi ve Başurrgan, 2017: 66).

Devlet politikaları ile toplumun kültürü arasında bir etkileşim olduğu düşünülmekte ve bu alanda yapılan çalışmalar "Siyasal Kültür" başlığı altında incelenmektedir. Siyasal kültür kavramı güvenlik çalışmalarında açıklayıcı bir kavram olarak kullanılmasına rağmen devletlerin davranış biçimlerini ve devlet politikaları ile toplum kültürü arasında ki etkileşimin güvenlik politikalarındaki yansımalarını ifade etmek için "Stratejik Kültür" kavramı tercih edilmektedir (Birdişi ve Başurrgan, 2017: 58). Stratejik kültür kavramı öncelikle güvenlik çalışmalarını siyasi kültür üzerine yapılan siyaset bilimi çalışmalarından ayırmaya yarayan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle stratejik kültür kavramı güvenlik politikalarını ulus devlet üzerinden çözümleyen devlet düzeyinde ve kolektif bir üst bakış sağlamaktadır (Birdişi ve Başurrgan, 2017: 66). Fakat stratejik kültür kavramı devletlerin davranış biçimini açıklarken, toplumun dış dünya ile ilgili algılarını, düşüncelerini ve bunların nedenlerini içermemektedir. Bu bağlamda toplumu oluşturan bireylerin ve toplumun güvenlik konusunda dış dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için sahip olduğu algı, norm ve değerleri ifade etmek üzere daha öznel bir yaklaşım içerdiği ve güvenlik politikalarını toplum düzeyinde analiz etmeyi amaçladığı için (Birdişi ve Başurrgan, 2017: 59) bu çalışmada güvenlik kültürü kavramı tercih edilmiştir.

Literatürde Güvenlik Kültürü kavramı genel bir betimleyici kavram olarak görülmektedir. Özkan ve Lajunen'in (2003: 3) tanımına göre güvenlik kültürü:

Güvenliği veya emniyeti tehdit edebilecek davranış veya uygulamalarla bunların yer aldığı ortak kullanım ya da etki alanında bulunan canlıların veya nesnelere zararını en aza indirmeyi amaçlayan, güvenlik veya emniyete öncelik veren algılar, inançlar, tutumlar, kurallar, roller, sosyal, teknik ve politik uygulamalarla, yetkinlikler ve sorumluluk hislerinin bütünüdür.

Carrol' a (1998) göre güvenlik kültürü:

Güvenlik hakkında bireysel ve toplumsal tutumlar ile toplumsal kararları etkileyen, paylaşılan değerler, inançlar, varsayımlar ve normlardır. Güvenlik kültürü ayrıca, güvenliği korumak ve yükseltmeye yönelik eylemler, güvenliğe yönelik kişisel sorumluluk alma ve bu değerlerin tutarlı olarak ödüllendirilmesiyle ilgili beklentileri de ifade etmektedir.

Cox ve Cox (1991) ise güvenlik kültürünü “Güvenlikle ilgili çalışanlar tarafından paylaşılan, değerler, algılar, inançlar ve tutumları yansıtır” olarak tanımlamaktadır. Mearns ve arkadaşları (1998) ise kavramı “Belli bir grup insan tarafından, risk ve güvenlikle ilgili paylaşılan inançlar, normlar, değerler ve tutumlar” şeklinde tanımlamaktadır. “Güvenlik kültürü, maruz kalınan tehlike veya zararlarla ilgili koşulları minimize etmekle ilgili, sosyal ve teknik uygulamalar, roller, tutumlar, normlar ve inançların bir setidir.” “Güvenlik kültürü, birey ve grup değerlerinin, tutumların, algıların, yetkinliklerin ve bağlılığı belirleyen davranış örüntülerinin bir ürünüdür” (ACSN, 1993). Ostrom ve arkadaşlarına (1993) göre güvenlik kültürü “Eylemler, politikalar ve prosedürlerde açığa çıkan ve güvenlik performansını etkileyen, inanç ve tutumlarla ilgili bir kavramdır.” Berends (1996) ise kavramı “Toplum üyelerinin oluşturduğu grubun, güvenliğe yönelik ortak zihinsel programlaması” olarak tanımlamıştır. Helmreich ve Merritt (1998) ise güvenlik kültürünün bir grubun üyelerine davranışlarında yol gösterdiğini, bu yol göstermenin, grup üyelerinin, güvenliğin önemi konusunda ortak inançları ve grubun güvenlik normlarını kendi isteğiyle onaylama ve diğerleri tarafından da destekleneceği konusunda ki anlayışı paylaşmasıyla sağlandığını ortaya koymuştur. Flin ve arkadaşları (1998) için kavram “Bir grup insan tarafından güvenlikle ilgili paylaşılan fikirler ve tutumları” ifade etmektedir. Cooper (2000) güvenlik kültürünü “Bütün toplum üyelerini yönlendiren günlük temelde güvenliği arttırmaya yönelik ilgi ve eylemleriyle ilgili görünür çabaların seviyesi” olarak tanımlamaktadır. Hale (2000) ise güvenlik kültürünü “norm ve değerleri tanımlayan doğal gruplar tarafından paylaşılan tutumlar, inançlar ve algılar” olarak tanımlar. Westrum’a (2004) göre ise güvenlik kültürü toplumun karşılaştığı fırsatlar ve problemlerle ilgili tepki örüntüsüdür. Fang ve arkadaşlarına (2006) göre ise güvenlik kültürü “toplumun güvenlikle ilgili sahip olduğu, inançlar ve değerler ile hakim göstergelerin bir setidir.” Wiegmann ve arkadaşları (2002: 8) ise güvenlik kültürüyle ilgili farklı tanımlardan yola çıkarak güvenlik kültürünü şu şekilde tanımlamışlardır:

Güvenlik kültürü, bir toplumun her bir seviyesindeki ve her bir gruptaki herkeste, çalışanların ve kamunun güvenliği konusunda kalıcı bir değer ve önceliğin yerleşmesidir. Birey ve grupların güvenliğe yönelik kişisel sorumluluk alması, koruyucu eylem, güvenlik ilgisini arttırmak ve iletme, aktif olarak öğrenmeye çaba göstermek, hatalardan öğrenilen dersleri (hem bireysel hem de grup düzeyinde) davranış temelinde benimseme ve değiştirme, bu değerleri sürekli bir şekilde ödüllendirmeyi ifade etmektedir.

Görüldüğü üzere güvenlik kültürü kavramının da belirgin bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun ise temelde iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, farklı araştırmacıların birkaç boyut dışında farklı güvenlik kültürü boyutlarına vurgu yapmalarıdır. İkinci nedeni ise, her çeşit kültür kavramını, kavramın doğası gereği, öz/kısa bir şekilde tanımlamanın son derece güç olmasıdır (Yule, 2003: 2). Diğer taraftan “Kültür” kavramının oldukça soyut bir kavram olması siyasal kültür ve stratejik kültür gibi kültür temelli kavramlarında tanımlanmasını zorlaştırmaktadır (Sutton, 2008: 274). Bununla birlikte, güvenlik kültürüyle ilgili bu farklı tanımlamalara bakıldığında bazı ortak özelliklerin olduğu da görülmektedir. Bu ortak özelliklere göre (Wiegmann vd., 2002: 5):

- Güvenlik kültürü, grup veya daha üst seviyelerde, toplumun bütün üyeleri veya bütün grup tarafından paylaşılan *değerleri* ifade eden bir kavramdır.
- Güvenlik kültürü, bir toplumdaki *formel güvenlik sorunlarıyla* da ilgilidir. Ancak sadece yönetim ve denetim sistemleriyle sınırlı değildir.
- Güvenlik kültürü, toplumda ki herkesin *katılımı* üzerinde durmaktadır.
- Güvenlik kültürü, toplum üyelerinin *davranışını* etkiler.

- e. Güvenlik kültürü, bir toplumda meydana gelen ve gelmiş olaylardan, hatalardan, savaşlardan ve barışlardan edinilen tecrübeleri öğrenmeyi ve gelişmeyi yansıtır.
- f. Güvenlik kültürü, değişime karşı oldukça *dayanıklı, sabit ve dirençlidir*.

Güvenlik kültürüyle ilgili farklı tanımlamalar, bu kavrama yönelik yorumlayıcı ve fonksiyonel olmak üzere iki farklı bakış açısını da yansıtmaktadır. Yorumlayıcı tanımlar, güvenlik tutumları, güvenlik algıları, güvenlik inançları, güvenlik değerleri, güvenlik biçimleri, güvenlik vasıfları, güvenlik karakteristikleri, zihinsel modeller, güvenlik amaçları ve benzeri kavramları içermektedir. Yorumlayıcı araştırmalar, kültürün fonksiyonları üzerinde yoğunlaşmaktan ziyade, güvenliğe etki eden kültürel görünümlere odaklanmaktadır. Fonksiyonel bakış açısıyla ilgili tanımlar ise risklerin azaltılması ve güvenliği iyileştirmesi gibi güvenlik kültürünün çıktılarını üzerinde durmaktadır.

Güvenlik kültürü kavramı bir toplumun güvenlik konusundaki algı ve tutumunu betimleyen öznel bir kavramdır ve bu kavram altında güvenlik politikaları ile etkileşim içinde bulunan güvenlik konusundaki toplumsal algı ve tutumun analiz edilmesi önem arz etmektedir. Kısaca güvenlik kültürü, dış politika ile etkileşim içinde olan, bir toplumun dış dünyayı algılama biçimine dayalı kolektif dost ve düşman tanımı ve millî benlik paternidir. Bu nedenle güvenlik kültürü sadece başkalarını nasıl gördüğünüzü değil, kendinizi nasıl gördüğünüzü de içeren sosyal bir biliş içerir. Güvenlik kültürünün sosyolojik ve politik olmak üzere iki inşa boyutu bulunmaktadır (Birdişli ve Başurrgan, 2017: 66).

4.3.1. Güvenlik Kültürünün Sosyolojik İnşa Boyutu

Güvenlik kültürü siyasal kültürün bir görünümüdür. Almond ve Verba (1963: 11-14) siyasal kültürü, devletlerin politik davranışlarını etkileyen toplumun inançlar ve değerler kümesi olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla siyasal kültür, dış dünyayı algılama konusunda, fikir, inanç ve ahlak gibi normatif değerlerin yanı sıra bireysellik ya da toplumsallık gibi genel eğilimler ile demokrasi kültürü ve kurumlar gibi daha somut görünümleri de içeren kolektif bir algıdır. Siyasal kültür iç ve dış politikada siyasal davranışı açıklamak için kullanılırken, Jack Snyder (1977) siyasal kültürün güvenlik politikaları için de oldukça açıklayıcı olduğunu düşünmüş ve daha özel bir kavramla bunu derinleştirmek istemiştir. Bu kapsamda stratejik kültür kavramını ortaya atarak siyasal kültürün geniş kavramsal çerçevesini daraltmaya çalışmıştır. Böylelikle güvenlik konusundaki ulusal stratejilerin dayandırıldığı “politik” sosyalizasyon sürecine odaklanma imkanı bulunmuştur (Lantis, 2002: 93).

Stratejik kültürle ilgili analitik çalışmalar işe, siyasal kültür bağlamında politikayı etkileyen kültürel etmenleri açıklayarak başlar. Buna göre politikayı etkileyen kültürel etmenler (Swidler, 1986: 273); “Genel inanç, tutum ve davranış paternleri”, “Sembolik araçlar”, “İnanç ritüelleri”, “Sanat formları”, “Törenler”, “Kültürel pratikler (dil, söylemler, hikayeler ve günlük yaşama dönük ritüeller)” gibi faktörlerden oluşmaktadır.

Stratejik kültürü etkileyen ya da biçimlendiren faktörler ise Snyder (1977: 94) tarafından şu şekilde sıralanmıştır; “Algılanan tehditler”, “Teknolojik gelişmeler”, “İnanç ve tutumlarla iç içe geçmiş güçlü bilişsel kapasite”, “Tarihsel miras (etnosentrizm, eksepsiyonizm, tarih vizyonu)” ve “Politika yapım sürecinde yer alan diğer kurumların ve ordunun siyasette rolü konusundaki yaygın toplumsal kanaat ve inançlar.”

Her iki sınıflandırmada yer alan faktörler dikkate alındığında gerek siyasal kültür ve gerekse stratejik kültürün ortak kesişim alanında algı ve inançların önemli yer tuttuğu görülmektedir. Diğer faktörler incelendiğinde ise stratejik kültürün iç politikanın durumuna göre daha öznel ve daha edilgen, güvenlik politikaları üzerindeki etkisinin ise yarı kalıcı (semipermanent) olduğu düşünülmektedir (Gray, 1984: 36-37). Bu açıklamalardan yola çıkıldığında toplumun güvenlik algısının nasıl ve hangi faktörlere dayalı olarak biçimlendiği ya da stratejik kültürün bağımsız ve bağımlı değişkenlerinin

neler olduğu oldukça önemlidir. Güvenlik kültürü kavramıyla, güvenlik çalışmalarında bağımsız değişken olarak görülen stratejik kültürün dayandırıldığı sosyolojik ve sosyal psikolojik aktörlerin açıklanması amaçlanmaktadır. Özetle siyasal kültür devlet davranışının dayandırıldığı sosyolojik form; stratejik kültür, sosyalizasyon sürecinin ortaya çıkarttığı algıya dayalı, ulusal güvenlik konusundaki davranış paternleri; güvenlik kültürü ise bu davranış paternini biçimlendiren sosyopsikolojik değişkenlerdir. Bir toplumun güvenlik kültürünün analiz edilmesi gerek toplumun sosyal dokusunu gerekse güvenlik politikasının gerçek hedeflerini açıklamak için büyük önem taşır (Birdişi ve Başurğan, 2017: 67).

Strateji çalışmalarında sıklıkla atıf yapılan Clausewitz herhangi bir savaşta üç unsurun önem taşıdığını vurgular. Birincisi savaşın amaçlarını belirleyen hükümetler, ikincisi bu amaç doğrultusunda savaşan ordular ve üçüncüsü bunları destekleyen insanlardır. Bu nedenle Clausewitz liderlerin mobilize olmuş kitlesel toplumların gerçek potansiyelini göz ardı etmemeleri gerektiğini özellikle vurgulamaktadır (Howard, 1991: 28). Dolayısıyla toplumdaki genel kanaat üzerine oluşturulmuş siyasal koşulların nükleer stratejiyi bile belirleyecek kuvvete malik olduğu uzmanlar tarafından vurgulanırken, Snyder (1977: 8) elitlerin özel bir sosyalizasyon sonucu ortaya çıkan bir stratejik kültürü, güvenlik ve askeri konulara eklemeyerek ulusal ve uluslararası politikalarını yürüttüklerini ileri sürmektedir.

Bu anlatılardan yola çıkarak güvenlik kültürünün sosyalizasyon sürecini oluşturan sosyopsikolojik faktörleri ise “*Toplumsal ya da Sosyal Biliş*”, “*Schizmogenezis ya da Pygmalion (Beklenti) Etkisi*” ve “*Kültürel Farklılıklar*” şeklinde sıralayabiliriz.

4.3.1.1. Toplumsal ya da Sosyal Biliş

Sosyal dünya üzerinde düşünme biçimimiz, davranışlarımızı da belirleyen en önemli etkenlerin başında gelmektedir. Dış dünyayı anlamak ve anlamlandırmak için bilgiye ihtiyacımız vardır. Fakat bilginin bizatihi kendisi iş görmemektedir. Bu bilgiyi nasıl seçtiğimiz, hangi yollarla topladığımız, yorumladığımız, anımsadığımız ve nasıl kullandığımız önemlidir. Bu konudaki temel varsayımlar, insanların genellikle dünya hakkında doğru izlenimler edinmeye çalıştıkları ve çoğu zaman bunu başardıkları yönündedir (Aronson vd., 2012: 122).

İnsanların dış dünyadan algıladıkları bilgi doğrultusunda sahip oldukları düşünce ve edindikleri izlenimleri “*Toplumsal ya da Sosyal Biliş*” olarak adlandırılır. En genel tanımıyla Toplumsal ya da Sosyal Biliş, bizim toplumsal dünyaya ilişkin bilgileri yorumlama, analiz etme, anımsama ve kullanma biçimimizdir (Gökdağ, 2011: 37). Toplumsal ya da Sosyal Biliş; kendini bilme, başkalarını algılama ve kişiler arası motivasyonlar gibi sosyal etkileşimleri kolaylaştıran, içerisinde birçok alt küme ve süreçleri barındıran çok boyutlu psikolojik bir kavramdır (Amodio ve Frith, 2006). Toplumsal ya da Sosyal Biliş; yüz ifadelerinden, ses tonu değişimlerinden yani emosyonel bilgiyi diğerlerinden doğru bir şekilde alma becerisi ve zihin kuramı olarak ifade edilen diğerlerinin niyetleri ve davranışları hakkında yüksek düzey çıkarımlar yapma becerisi gibi iki önemli beceriyi kapsar. Sosyal Biliş, sosyal etkileşimlerin altında yatan zihinsel operasyonlardır (Pinkham vd., 2003).

Sosyal etkileşim sürecinde herkes yaşadığı sosyal dünyayı elinden geldiğince doğru algılamaya çalışmaktadır. Fakat bu süreçte birçok açıdan yanılmak ya da yanlış izlenimlere kapılmak da mümkündür. Kimi zaman yaşanan sosyal dünya ile ilgili beklentilerin varlığı da sosyal dünyanın doğru algılanmasını engelleyebilmekte, hatta bireylerin beklentileri, bireyleri koşullandırarak içinde bulunulan sosyal dünyanın doğasını değiştirebilmektedir. İçinde yaşadığımız dünya hakkındaki bu güdümlü düşünüşün temel nedenleri aşağıdaki güdülerden kaynaklanmaktadır (Aronson vd., 2012: 61):

- a. Kendimizle ilgili olumlu bir görüşe sahip olma gereksinimi yani öz saygı
- b. Dünyayı doğru görme gereksinimi yani sosyal biliş

- c. Kendi çevremiz üzerinde belirli bir oranda kontrol sahibi olma gereksinimi yani otonomi.

Sosyal psikoloji uzmanlarına göre, bu güdülerin sevkiyle yaşanan dünyanın keşfi ve anlaşılması yönündeki çabanın kaynağı olan iki farklı sosyal biliş türü vardır. Birisi “*Hızlı ve Otomatik Düşünme*” diğeri ise “*Kontrollü Düşünme*”dir. Bu iki düşünüş biçimi doğrultusunda yaşadığımız dünyayı algılar ve ona uygun tavırlar sergileriz. Bu düşünüş biçimi, algı ve tutumlarımız bizim için kültürel bir çerçeve çizer.

Hızlı ve otomatik düşünme düşük eforlu bir düşünme biçimidir. Bilinçdışı, kasıtsız, istemsiz bir düşünme biçimi olarak da tanımlanır. Hızlı ve otomatik düşünme karşılaştığımız yeni durumları önceki deneyimlerimiz ile bağlantı kurarak anlamamıza yardım etmektedir. Dolayısıyla bir konu, bir kişi, bir durum, bir olay ya da bir nesne hakkında daha önce edindiğimiz bilgiler, yaşam tecrübelerimiz, inançlarımız ve kanaatlerimiz yeni durumları anlamamızı kolaylaştıran zihinsel şemaları (Aronson vd., 2012: 125-126) oluşmaktadır.⁶ Şemalar, kimi kavram ya da uyarılara ilişkin organize edilmiş, biçimlendirilmiş biliş setleridir (Gökdağ, 2011: 39). Karşılaştığımız her durumu, her insanı; bu şemaları kullanarak değerlendiririz. Şemalar kullanılarak yapılan bu değerlendirmeler; çok hızlı, etkili ve üzerinde düşünmeden kendiliğinden gerçekleşmektedir (Gökdağ, 2011: 51). Başka bir ifade ile zihinsel şemalarımız karşılaştığımız durumlara yönelik ilk tepkilerimizi belirleyen hızlı, kısa yollardır. Zihinsel şemalar farkına vardığımız, üzerine düşündüğümüz ve anımsadığımız bilgileri etkilemektedir. Şema çok genel bir terimdir; başka insanlar, kendimiz, sosyal roller (örneğin, bir kütüphaneci ya da mühendisin nasıl birisi olduğu) ve belirli olaylar (örneğin, insanlar bir restoranda yemek yerken olup bitenler) gibi birçok şey hakkındaki bilgilerimizi kapsar. Bu örneklerin her birinde şemalarımız sosyal dünya ile ilgili bildiklerimizi ve yeni durumları yorumlayışımızı düzenlemek için kullandığımız temel bilgi ve izlenimlerimizi içermektedir (Aronson vd., 2012: 135).

Bireyler şemalara sahip olduklarında, buldukları bir ortamda kendilerine ulaşan pek çok bilgiyi ekonomik olarak kullanabilmektedirler. Bir olayla ilgili şemalara sahip olduğunda, o olay ya da kişi daha rahat ve farklı özellikleriyle anımsanabilir hatta bir konudaki bilgi boşluğu şemalar aracılığıyla kolayca doldurabilir. Bunun yanında şemalara sahip olmanın yorum yapmaya olanak sağlaması, geleceğe ilişkin beklentiler yaratması gibi etkileride bulunmaktadır. Zihindeki kimi şemalar bazı duygularla birlikte bulunmaktadır ve bu şemalar kullanılmak durumunda kalındığında, yapılan değerlendirmelerde duygular da doğal olarak işe karışmaktadır. Şemaların yukarıda sayılan avantajları yanında duygularında değerlendirmelere dahil edilmesi bir dezavantaj olarak görülebilir. Bunun dışında şemaların, insanı doğru olmayan değerlendirmelere götürmesi, hatalı beklentiler içine sokması ve tepkilerde esneklik tanınamaması gibi dezavantajlarıda bulunmaktadır (Gökdağ, 2011: 51).

Şemalar, belli kişiler, toplumsal roller, kendimiz ve kimi objelere ilişkin tutumlar olabileceği gibi, gruplara ilişkin ya da toplumsal olayların algılanmasına ilişkin “Stereotipler (Kalıp yargılar)” de olabilir (Gökdağ, 2011: 39). Bir sosyal gruba atfedilen şemalar genel olarak stereotipler olarak adlandırılır (Aronson vd., 2012: 125-126). Stereotipler bir sosyal sınıfın bütün üyeleri tarafından paylaşıldığına inanılan özellikler topluluğudur. Bu inançlar toplumsaldır ve çevreden öğrenilmiştir. Stereotipler cinsiyet, ırk, meslek, fiziksel görünüş, yerleşim yeri, bir örgüt ya da gruba üye olma gibi ayırt edici bir özelliğe dayanan özel bir şema türüdür. Bu anlamda kalıpyargı insanları kategorilere koyma ve aralarında hiçbir fark görmeksizin belli özelliklere sahip olarak düşünme biçimidir (Gökdağ, 2011: 42-43). Örneğin “pis Arap”, “Barbar Türk”, “cimri Yahudi” gibi olumsuz imajlar veya “çalışkan Japonlar”, “zeki Almanlar”, “kurnaz ve hileli İngilizler” gibi olumlu imajlar; “kızlar pembe giyer”, “erkek çocuk oyuncak olarak araba veya silahla oynamayı sever” gibi yargılar yaygın stereotiplerdir.

⁶ Şemalar ve streotipler (kalıp yargı) önyargı anlamına gelmez. Ön yargılar tutumların duygusal bileşenlerine sahiptir. Şemalarda ise genellikle bu duygusal bileşenler bulunmaz. Önyargı bir tutumdur şemalar ise bilgileri etkileyen zihinsel yapılarıdır.

Stereotip, aralarındaki farklılıkları göz önüne almaksızın bir grubun hemen hemen bütün üyelerine aynı karakteristik özellikleri atfederek bir grup insan hakkında genelleştirme yapmaktır. Stereotipler bir kez oluştuğunda yeni bilgilerin ışığında değişime karşı direnirler. Stereotip deneyime ne kadar dayanıyorsa ve ne kadar doğruysa, karmaşık olayları ele almada uyumsal bir kestirme yol olarak o kadar çok kullanılabilir (Aronson vd., 2012: 752). Kalıpyargısal düşünmenin en temel niteliği hızlı ve etkili olmasıdır (Gökdağ, 2011: 43).

Bir konu hakkında üzerinde fazla düşünmeden karar verdiğimiz durumlarda bu şemalar ve stereotipler işimizi kolaylaştırmaktadır. Şemalar bilgi eksikliğinin olduğu konularda boşlukları hızlıca doldurmamızı, yaşadıklarımıza zahmetsizce anlam vermemizi sağlamaktadır. Bu kapsamda şemalar olup biteni anlamamıza yardım ettikleri için özellikle karmaşık durumlarda yararlı olmaktadır. Dolayısıyla bir konu hakkında bilgimiz ne kadar az ve belirsiz ise boşlukları doldurmak için şemalara, stereotiplere o kadar çok başvururuz.

Şemalar ve streotipler kendi hayat tecrübemiz doğrultusunda oluşabildiği gibi dışarıdan yapılan girdilerle de oluşabilmektedir. Örneğin Herold Kelley (1955) tarafından yapılan bir alan araştırmasında öğrencilere, kendilerine sunum yapacak öğretmen hakkında bilgi içeren kısa bir biyografik not dağıtılmıştır. Öğrencilerin bir kısmına verilen notta öğretmenin kişiliği ile ilgili “cana yakın”, “üretken”, “eleştirici” ve “pratik” birisi şeklinde, diğer kısmına verilen notta ise öğretmen hakkında “oldukça soğuk”, ciddi” vb. tanımlamalarda ve bilgi paylaşımında bulunulmuştur. Öğretmenin herkese yaptığı yirmi dakikalık bir sunumdan sonra öğrencilerden izlenimlerini değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde ise öğrencilerin biyografik notta verilen şemayı boşlukları doldurmak için kullandıkları saptanmıştır. Ellerindeki notta öğretmen için “cana yakın”, “üretken”, “pratik” yazan öğrencilerin öğretmeni değerlendirmeleri bu yönde olurken, diğerleri aynı öğretmeni “soğuk” ve “mesafeli” bulmuşlardır. Bu ve benzeri pek çok alan araştırması dışarıdan aldığımız bilgilerin şema veya stereotip olarak yaşadığımız dünyayı algılama noktasına hizmet ettiğini ortaya koymaktadır.

Şemalar ve stereotipler yaşadığımız sosyal dünya ile ilgili bilgilerimizi ve tutumlarımızı düzenleyen zihinsel yapılar olduğundan, güvenlik kültürü açısından da önemi büyüktür. Çünkü Uluslararası politika toplumun geneli için anlaşılması zor olgu ve olaylarla doludur. Bu durumda siyasetçiler toplumda yer edinmiş şema ve stereotipleri kullanılarak ya da şema ve stereotipleri oluşturularak yürüttükleri politikalara toplumsal destek sağlayabilir ya da bu desteği arttırabilirler. Örneğin; bir devlete ya da topluma yönelik oluşmuş tarihsel düşmanlık ya da güvensizlik o devlete karşı hükümetçe yürütülen politikalarda katalizör rol oynadığını söylemek yanlış olmaz. Bu kapsamda Soğuk Savaş yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nin Sovyetler Birliği'ne yönelik politikaları ve hükümetler tarafından yürütülen nükleer programlar zihinsel şemalar ve streotipler sayesinde toplumda kolaylıkla destek bulmuştur (Birdişli ve Başurğan, 2017: 69).

Hızlı ve otomatik düşünmede yararlanılan yollardan bir diğeri de zihinsel stratejilerden ve kısa yollardan yararlanmaktır. Günlük yaşamımızda yaptığımız seçimlerin çoğunda tüm seçenekleri uzun uzadıya incelemeyiz. Bunun yerine kararları kolaylaştıran zihinsel stratejilerden ve kısa yollardan yararlanırız. Bu stratejiler her zaman en iyi karara varmamızı sağlamasada bizi kararsızlığın gri alanlarından kurtararak makul zamanlar içinde bir sonuca ulaşmamızı sağlarlar. Bu kısa yollar sezgisel kestirmelerden oluşur. İngilizce’de bu durumu ifade etmek için “Heuristic” kavramından yararlanılır, bu kavram Yunanca’da “Keşfetme” anlamına gelmektedir. Bir yargının akla en kolay gelen düşünceye dayandırılması “Sezgisel Kestirme” olarak tanımlanabilir. Örneğin; hekimlerin bir hastalığa tanı koyarken sezgisel kestirme yollara başvurduğu sıklıkla görülmektedir. Uluslararası politika ve güvenlik konusunda da insanlar karşılaştıkları durumları, zihinsel stratejiler üzerinden anlamlandırmaktadır. Dış politika alanında bir ülke ile yaşanan problemde sorunun kaynaklarını irdelemek ya da proaktif düşünmek yerine sorunun örneğin, Hristiyan-Müslüman çatışması ya da Doğu-Batı rekabeti gibi nedenlere bağlanması zihinsel stratejilere bir örnektir (Birdişli ve Başurğan, 2017: 69).

Kontrollü düşünme ise bir durumu yavaş ve dikkatli bir biçimde değerlendirip analiz etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle kontrollü düşünme bilinçli, kasıtlı, istemli ve eforlu düşünme olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar genellikle istençli olarak bu düşünmeyi etkinleştirebilir ya da devre dışı bırakabilirler ve ne düşündüklerinin bütünüyle farkında olurlar. Ayrıca, bu düşünmenin eforlu olması, zihinsel enerji gerektirdiği anlamına gelmektedir. İnsanlar bir kerede yalnızca tek bir şeyi bilinçli, kontrollü bir şekilde düşünebilirler. Örneğin; insanlar hem bir yandan ne yiyeceklerini düşünüp hem de karmaşık bir matematik sorusunu çözemezler. Buna karşılık, arka planda gerçekleşen otomatik düşünme ise herhangi bir bilinçli çaba gerektirmemektedir (Aronson vd., 2012: 164).

Toplumsal ya da Sosyal Bilişte kültürel farklılıkların da etkisi görülmektedir. Yani genel olarak insanların dünyaya yönelik bazı temel algılama ve düşünme biçimleri kültürden etkilenmektedir. Richard Nisbett ve arkadaşları (Nisbett, 2003; Nisbett, 2001; Norenzayan ve Nisbett, 2000) tarafından yapılan araştırmalarda Batı kültüründe yetişen insanların genellikle çözümlenici düşünme tarzına sahip olduklarını yani çevrelerindeki bağlamı dikkate almadan nesnelere özelliklerine odaklandıklarını ortaya konmuştur. Araştırmaya göre, Doğu Asya düşünme tarzında ise insanlar genellikle bütünselci düşündükleri yani genel bağlama ve nesnelere arasındaki ilişkiye daha çok odaklandıkları görülmüştür. Bu farklılıkların kökeni Doğu ile Batı'nın farklı felsefe geleneklerine sahip olmasına dayanmaktadır. Doğu düşüncesi her şeyin bağlantılı ve görece olduğunu vurgulayan Konfüçyüs, Taoizm, Budizm gibi felsefi modelleri etkilemiştir. Batı düşüncesinin temelinde ise nesnelere bağlamından bağımsız olarak yöneten yasalara odaklanan Aristo ve Platon geleneği bulunmaktadır (Aronson vd., 2012: 158).

4.3.1.2. Schismogenesis ya da Pygmalion Etkisi (Beklenti Etkisi)

Schismogenesis, dış politikada ya da güvenlik politikalarında bir tür siberetik çevrim yaratmaktadır. Kısaca başkaları hakkındaki önyargılarımız ya da stereotip yaklaşımımıza dayalı olarak geliştirdiğimiz tutumumuz karşımızdakinin de davranışını etkileyerek ortaya tam da beklentilerimiz ya da yargılarımız doğrultusunda bir sonuç çıkmasına neden olur ki bu duruma Pygmalion (Beklenti) etkisi veya kendini doğrulayan kehanet adı da verilmektedir. Amerikalı antropolog Gregory Bateson düşman tutumların adeta düşman davranışı teşvik ederek kendi gerekçesini sağlaması şeklinde ilerleyen etki-tepki zincirini ifade etmek üzere bu Schismogenesis kavramını kullanmıştır. Türkçe karşılığı bulunmayan kelime kavramsal olarak her ne kadar "Ayrılarak Doğma" gibi bir anlama geliyorsa da bu tanımlama Schismogenesis'i tam olarak ikame edememektedir (Birdişi ve Başurğan, 2017: 70).

Bateson iki tür Schismogenesisen söz etmektedir. **Simetrik Schismogenesis**, durumunda tarafların her biri karşısında gördüğü güç belirtilerine tepki göstermektedir. Rakip ne zaman kuvvet ve kararlılık gösterse, daha etkili bir kuvvet ve kararlılık yoluna gidilir. Güvenlik politikalarından biri olan caydırıcılık ve nükleer rekabet simetrik schismogenesis sonucudur. Simetrik schismogenesis çatışan taraflarda kendini öne çıkarma duygusunu besler ve rasyonel müzakere ve anlaşma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. **Tamamlayıcı Schismogenesis**, tamamen zıt varsayımlardan doğar ve ikili ilişkilerin kopmasına neden olmaktadır. Fakat bu kez taraflardan biri karşı tarafın güç ve kararlılığı karşısında gerilerken, diğer taraf bu zayıflık belirtisi üzerine kendi kararlılığını daha da arttırmaktadır. Bu uluslararası alanda tipik olarak merkez-perifer ilişkisinde görülen bir etkileşimdir. Ulusal planda ise tamamlayıcı schismogenesis, egemen ve azınlık gruplar arasındaki ilişkide kendini göstermektedir. Toplumda çoğunluğu oluşturan etnos, bir azınlığın varlığını ancak azınlığın canla başla egemen değerleri kabul ettiğini ve bu egemen kurallara göre yaşamaya istekli olduğunu göstermesi koşuluyla kabul edilebilmektedir. Kısacası tamamlayıcı schismogenesis, karşılıklı taraflardan her birinin öteki tarafın ihtiyacı olan bir şeyi karşıladığı bir ilişkidir (Bauman, 2017: 62-64).

Tarih boyunca pek çok ulus birbiri ile etkileşim halinde olmuş, bu etkileşim kimi zaman ticaret, kimi zaman savaş biçiminde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu tecrübeler

ışığı altında toplumların/ulusların birbiri hakkında genel yargıları zihinsel şemaları, stereotipleri ve kısa yolları oluşmuştur. Bu zihinsel şemalar genellikle din ya da ırk/milliyet etrafında şekillenmiştir. Bu durum kendisini dış politikada “Pan İslamizm”, “Pan Türkizm”, “Pan Slavizm”, “Pan Germenizm”, “Enosis”, “Kızılçılma”, “Nippon Milliyetçiliği”, “Hristiyan-İslam Rekabeti ya da Çatışması”, “Haçlı Zihniyeti” gibi politika ve kavramlarla kendini göstermektedir (Birdişli ve Başurgan, 2017: 70).

İnsanlar başkalarına davranma biçimiyle farkında olmadan şemaların gerçekleşmesini sağlayabilirler. Karşımızdaki kişilere dair beklentilerimiz bizi belli bir davranışa iterken bu davranış biçimimiz de karşımızdakinin davranışını tetikleyerek ortaya en baştaki beklentilerimizi doğrulayan sonuçlar çıkarabilir. Kendini doğrulayan kehanet, bilinçli ve kasıtlı bir hareket değil daha çok otomatik düşünmenin bir örneğidir.

4.3.1.3. Kültürel Farklılıklar

Toplumsal ya da Sosyal Biliş üzerine yaptığımız bu açıklamalardan yola çıkarsak, insanların çoğunluğunun kontrollü düşünme yerine otomatik ve hızlı düşünmeye daha yatkın oldukları gerçeği bizi toplumun iç ya da dış politika konusunda şemalar ve stereotipler yoluyla tutum sergilediği sonucuna ulaştırır. Bu düşünme tarzının dış etkenlere, yönlendirmelere açık olması nedeniyle kısa ve uzun vadeli stratejilerle toplumu belli bir davranışı sergilemeye yöneltmek mümkündür. Bunun yanı sıra güvenlik kültürü üzerinde kültürel farklılıkların da önemli etkisi vardır. Bu bağlamda Batı ülkeleri ulusal çıkarları doğrultusunda politikalar geliştirmekte ve bunun için toplumsal destek bulmakta zorlanmazken, Doğu ülkeleri ulusal çıkarlarını daha geniş tabanlı ve bölgesel politikalarda aramayı tercih etmişlerdir. Panslavizm, Pantürkizm, Panarabizm, Pan Germenizm gibi politikalar böyle bir yaklaşımın sonucudur. Bu kültürel farklılıklar felsefi temellere dayandığından düşünce ve yaşam biçiminde yaşanan köklü değişikliklere, inkılaplara, devrimlere ve modernizasyon çabalarına bağlı olarak değişebilmekte ve toplumlarda zaman zaman kültürel kaymalara sebep olabilmektedir. Örneğin Osmanlı döneminde dış politikada önce İslamcılık daha sonra ise Türkçülük üzerinden bölgesel ve kolektif politikalar takip edilmek istenirken, Cumhuriyet döneminde Batı felsefesini ve yaşam biçimini benimseyen Atatürk, Türkiye'nin dış politikasını öznel ulusal çıkarlar üzerine şekillendirmek istemiş ve felsefi açıdan Türkiye'de bir eksen kaymasına neden olmuştur. Fakat bu değişim tüm yönleriyle kökleşemediğinden Türkiye; Doğudan bakıldığında Batılı, Batıdan bakıldığında Doğulu bir toplum gibi görülür (Birdişli ve Başurgan, 2017: 71).

4.3.2. Güvenlik Kültürünün Politik İnşa Boyutu

Stratejik kültür üzerine çalışmaları bulunan Snyder (1977: 8) elitlerin özel bir sosyalizasyon sonucu ortaya çıkan bir stratejik kültürü, güvenlik ve askeri konulara eklemeyerek ulusal ve uluslararası politikalarını yürüttüklerini ileri sürmüştür. Buradan hareketle güvenlik kültüründe politik inşa sürecinin nasıl işlendiği konusuna iyi bir örnek olarak Kopenhag Okulu'nun geliştirdiği “*Güvenlikleştirme (Securitisation)*” teorisini ele almak yerinde olacaktır.

Kopenhag Okulu'nun yaklaşımına göre, güvenlik bir söz-edim olarak görülmektedir. Dahası, meseleler söz-edimler yoluyla güvenlik problemi olarak sunulabilmekte ve buna “Güvenlikleştirme” denmektedir. Güvenlikleştirme kavramı ilk olarak Ole Waever'in 1995 yılında yayınlanmış olan ünlü makalesi “*Securitization and Desecuritization*”da ortaya atılmıştır (Waever, 1995: 54). Güvenlikleştirme Teorisi, daha sonra, 1998 yılında basılan “*Security: A New Framework for Analysis*” başlıklı kitapta ayrıntılı bir şekilde tartışılarak güvenlik çalışmaları akademik yazınında yerini almıştır. Bu teoriye göre, en basit anlatımıyla, bir konuyu “Güvenlik” olarak adlandırmak onu bir güvenlik problemi haline getirir. Bunun haricinde, Kopenhag Okulu belirtilen konunun “gerçek” bir tehdit olup olmadığıyla ilgilenmez çünkü inşacı bir bakış açısıyla güvenliği öznelarası bir yapım olarak tanımlar (Buzan vd., 1998: 31). Yani özetle siyasal alan içinde çözülebilecek bir problemin tehditler ve çıkarlarla

ilişkilendirilerek bir güvenlik sorunu haline gelmesi sürecine güvenlikleştirme denilir (Birdişi, 2016a: 101; Emmers, 2008: 112).

Teoriye göre bir sorunun güvenlikleştirilmesi o soruna karşı olağan üstü önlemlerin alınmasını makul hale getirir. O nedenle toplumun ikna edilmesi alınacak olan her türlü önlemin ya da yürütülecek olan politikanın işlerliği açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda Kopenhag Ekolü güvenlikleştirme sürecini iki aşama halinde ele alır.

İlk aşama bir konunun referans objelerden birisi için tehdit haline geldiğini betimlemektir. Bu aşama devlet ya da diğer referans objelerden biri tarafından başlatılabilir. Fakat bu süreç içinde devlet dışı aktörler de önemli rol oynamaktadır (Emmers, 2007: 111). Bu aşamada öngörülen tehditlerin politik olanaklar kullanılarak görülür hale getirilmesi gereklidir. Dolayısıyla bu aşamaya "*Tehdit Algılama Aşaması (Threat Perception Stage)*" denilir.

İkinci aşamada ise kamuoyu ve paydaşların sorunun gerçekten bir güvenlik tehdidi oluşturduğu yönünde ikna edilmesi sürecidir. Bunun için güvenlikleştirme aktörlerinin inandırıcı bir söyleme ve kendilerini haklı çıkaracak nedenlere ihtiyaçları vardır. Böylelikle güvenlikleştirmenin gerektirdiği sıra dışı önlemler ve yoğun politikalar hayata geçirilebilir. Bu aşamaya ise "*İkna Aşaması (Persuasiveness Stage)*" adı verilir (Emmers, 2007: 112). Her iki aşamada hükümetin diğer aktörlere nazaran önemli avantajları vardır, çünkü hükümetin kontrolünde olan kurumlar, basın-yayın ve eğitim sistemi güvenlikleştirme sürecine hizmet edebilmektedir.

Güvenlikleştirme sürecinin aktörleri siyasal seçkinler kadar askeriye, sivil toplum ya da hükümet olabilir. Buna karşın korunmak istenen referans objeler: Devlet, gruplar, ulusal bağımsızlık, resmi ideoloji, ekonomi vb. şeylerdir. Neticede referans objelere yönelik tehlikeler birer tehdit olarak tanımlandığında alınacak sert önlemlerde toplum tarafından hazmedilebilir. Bu nedenle ulusal çıkarlar olarak tanımlanan şeylerin gerçekten bütün bir toplumun mu yoksa askeri, siyasal ya da ekonomik seçkinlerin mi çıkarları olduğu konusu tartışıla gelmektedir (Wolfers, 1952: 482).

Güvenlikleştirme aktörlerine yönelik algılanan tehditler, bu tehditlere yönelik olağanüstü önlemleri gerektirir. Bu nedenle güvenlikleştirme süreci sıra dışı bir siyasallaşma sürecidir (Buzan vd., 1998: 23). Habermas, modern sosyal düzenin sadece ahlaki normlarca değil aynı zamanda giderek artan bir ölçüde politik kurumlar ve yasalarca da şekillendiğini belirtmektedir (Finlayson, 2007: 156). Hatta referans objelerce sağlanan bireysel haklar politik topluluğun ideallerine ve değerlerine bağlıdır ve ondan türemektedir (Finlayson, 2007: 161). Tehdit algılama ve ikna sürecinde teknoloji, inanç ve tutumlarla iç içe geçmiş güçlü bilişsel kapasite, tarihsel miras ve vizyon, siyaset yapım sürecinin resmi ve gayri resmi aktörleri önemli roller oynamaktadırlar (Snyder, 1977: 94).

5. SOSYAL BİLİMLERDE ÖLÇME VE ÖLÇEK GELİŞTİRME

Kişiden kişiye, durumdan duruma değişkenlik gösteren özelliklerin beraberinde getirdiği farklılıklar bulunmaktadır. Bu özellikleri ya da farklılıkları sayısal olarak ifade etme çabası da ölçme olarak tanımlanmaktadır. Tüm özellikleri aynı kurallara göre ölçen tek bir ölçek yoktur. Farklı özellikleri, farklı değişkenlere göre ölçen çeşitli ölçek türleri bulunmaktadır. Bu ölçeklerin yöntemsel olarak geliştirmesi oldukça zor ve dikkat gerektiren bir iştir. Bu bölümde ölçme ve ölçek kavramları açıklanarak, ardından ölçek türlerine yer verilecektir. Son olarak da ölçek geliştirme adımları ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılacaktır.

5.1. Ölçme ve Ölçek Kavramları

Ölçme kavramsal olarak, varlık veya olayların belirli bir özelliğe (nitel veya nicel) sahip oluş derecelerini belirleme işlemidir (Özçelik, 1981: 10). Herhangi bir objenin belirli bir niteliğini, belirli kurallara göre, sayarak, sınıflandırarak, derecelendirerek ya da birimlerle sayısal olarak ifade etme sürecidir (Özgüven, 1999: 36). Öncül (2000) ölçmeyi “içinde birim miktarının kaç kez var olduğunu ortaya koymak amacı ile bir nesnenin aynı türden bir birim ya da standart miktarlarla karşılaştırılması” şeklinde tanımlamaktadır (Aktaran: Bindak, 2004: 16). Stevens (1906-1973) ölçme işlemi “bir niteliği gözleme ve gözlem sonuçlarını sayı ya da sembollerle ifade etme” olarak tanımlamıştır (Aktaran: Tavşancıl, 2010: 4). Bu tanımlardan yola çıkarak ölçmeyi kabaca üç basamağa ayırabilmek mümkündür (Turgut, 1988: 12).

- Ölçülecek niteliğe karar vermek ve başka niteliklerden ayırt etmek,
- Ölçmenin amacına uygun bir sayı veya semboller kümesi seçmek,
- Ölçme kuralını belirlemek.

Ölçmede konu olan şey bir özelliktir. Belli bir özelliğe sahip oluş derecesi nesneden nesneye, durumdan duruma, zamandan zamana değişebilmektedir. Bu değişkenlik farkı doğurmakta ve ölçme de bu farktan oluşmaktadır (Tekin, 2010: 31).

Ölçme bir gözlemlenebilir türdür ve ilgilenilen özelliğin niceliğini belirlemeye yarar. Ölçme ile elde edilen veriler sayı olarak ifade edilebildiğinden diğer gözlem türlerinden daha kesin, daha objektif ve daha güvenilirdir (Yıldırım C., 1983: 2). Ölçmede özelliklerden bazıları doğrudan gözlemlenebilirken, bazıları dolaylı gözlem gerektirmektedir. Bu yüzden doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki çeşit ölçme türü vardır.

Doğrudan Ölçme, özelliğin belli bir ölçü birimine göre, aynı türden bir araçla kişi tarafından doğrudan doğruya ölçüldüğü ölçme türüdür (Binbaşıoğlu, 1983: 3). **Dolaylı Ölçme**, doğrudan ölçülmesi imkansız olan özelliğin, başka bir özellik gözlenerek, başka bir değişken aracılığıyla ölçülmesidir (Yıldırım A., 2006: 19). Gözlenen özelliklerden bazıları fiziksel, bazıları ise psikolojiktir. Fiziksel özellikler doğrudan gözlemlenebilen özelliklerken, psikolojik özellikler ancak dolaylı olarak gözlemlenebilirler (Tavşancıl, 2010: 5).

Ölçmede hatasız bir işlem yürütmek oldukça önemlidir. İşe sağlam bir şekilde başlamanın esas şartı ölçümün doğru yapılıp, verilerin doğru kodlanmasıdır (Ergün, 1995: 27). Ölçme aracıyla hatasız bir ölçüm elde etmek, şüphesiz ölçme yapan kişi için en önemli amaçtır. Ancak uygulamada hatasız bir ölçme elde etmek pek de mümkün değildir. Fiziksel ölçmelerde doğrudan ölçme yapıldığı halde elde edilen ölçümlere; ölçme aracından, ölçme yapan kişiden ve ölçülen özellikten kaynaklanan az da olsa bir miktar hata karışmaktadır. Dolaylı ölçmelerde ise ölçme aracından, ölçen kişiden ve ölçülen özellikten kaynaklanan hatalara ek olarak, başka hata kaynakları da bulunmaktadır. Ölçmedeki hatalar istatistiksel analizin her tarafına yansıtıldığından, ölçmelere karışmış bulunan hata payının belirlenmesi de oldukça zordur. Çünkü ölçülmek istenen özelliğin gerçek değeri bilinmemektedir (Bindak, 2004: 18). Burada

hataların etkisini en aza indirmek temel amaç olmalıdır. Bunun için de hataları ve hata kaynaklarını tanımak önemli bir unsurdur. Özçelik'e (1998: 29) göre ölçme hatası "aynı koşullarda birbirinden bağımsız olarak tekrarlanan ölçme sonuçlarından hesaplanan değer ile ölçülen özelliğin gerçek değeri arasındaki fark"tır. Özgüven (1999: 40) ölçmedeki hataların, ölçmeyi yapan kişiden, ölçme aracından, ölçülen kişi veya nesneden, ölçmenin yapıldığı ortamdaki, ölçülen özellikten ve ölçülen bireylerin bu sayılan etkenlerle etkileşiminden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Ölçme hataları üç grup altında incelenmektedir. Bunlar, her bir ölçmede aynı yönde etki yapan ve miktarı değişmeyen "**Sabit Hatalar**", bütün ölçmeler için sabit olmayan, yordanabilir nitelikli "**Sistemli Hatalar**" ve kaynağı bilinmeyen, ne yönde etki ettiği kestirilemeyen, ölçme sonuçlarına gelişigüzel karışan "**Rastgele Hatalar**"dır (Tavşancıl, 2010: 15).

Ölçme sonuçlarını gösteren sembol ya da sayıların biçimsel nitelikleri anlamında "Ölçek" kavramı kullanılmaktadır (Turgut, 1988: 16). Demirel (2003) ölçek sözcüğünü "ölçme sonuçlarını gösteren simge ya da sayıların matematiksel nitelikleri" olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Bindak, 2004: 16). Baykul (1999) ise ölçek kelimesini "ölçme teorisine paralel, ölçme sonuçlarının formal nitelikleri" olarak tanımlamaktadır. Formal kelimesini de "ölçme sonuçlarına uygulanabilen (ya da uygulandığında daha anlamlı olan) işlemler yönünden özellikleri" ifade etmektedir (Baştürk, 2011: 7).

5.2. Ölçek Türleri

Her ölçme işleminde ölçülmek istenen bir özellik ile bu özelliğin ölçülmesine yarayan bir ölçek bulunmaktadır. Her değişken aynı kurallara göre ölçülemez. Ölçmede kullanılan ölçme türüne göre elde edilen veriler farklı kurallara göre ölçülebilir ve toplanan verilerin çözümlenmesinde, yararlanılan istatistiksel teknikler değişiklik gösterebilir (Bindak, 2004: 16-17). Veri ölçümü çeşitleri 1946'da Stevens tarafından sınıflandırılmıştır (Ergün, 1995: 22). Stevens ölçekleri sınıflamanın en geçerli ölçütünün, ölçme sonunda elde edilen ölçümlerin bir sayı sistemi olarak, matematiksel özellikleri olabileceğini düşünmüş ve ölçme sonuçlarına uygulandığında anlamlı olacak matematiksel işlemlere göre, dört tür ölçek üzerinde durmuştur (Turgut ve Baykul, 1992: 34). Günümüzde de aynı sınıflandırma kullanılmaktadır. En çok kullanılan ölçekleme türleri "**Sınıflayıcı, Sıralayıcı, Aralıklı ve Oranlı Ölçek**"tir (Bindak, 2004: 17).

Sınıflayıcı (Nominal) Ölçek, bilimsel çalışmalarda kullanılan en basit ölçek türüdür. Sınıflayıcı ölçek ile mevcut veriler "Evet" ya da "Hayır" gibi kesin olarak karar verilebilen sınıflara ayrılmaktadır ve ayrılan sınıflar birbirinden bağımsız olmaktadır. İnsanların kız-erkek, öğrencilerin tembel-çalışkan olarak sınıflandırılmaları bu tip ölçeklemeye örnektir. Sınıflayıcı ölçekte her grup bir sayı, bir harf veya harfler grubu ile adlandırılmakta ve böylece cevaplar kategorize edilmektedir. Sayı ya da sembollerin ayrımının belirleyicilik yani kategorizasyon işlevinden başka hiçbir anlamı yoktur (Bindak, 2004: 17).

Sıralayıcı (Ordinal) Ölçek, sınıflandırma kategorilerinin kendi aralarında sıralanabildiği ölçek türüdür. Sıralayıcı ölçekte ilgilenilen bir özellik söz konusudur ve bir veri kümesindeki elemanlar bu özelliğe göre, büyüken küçüğe ya da küçükten büyüğe doğru sıralanmaktadır. Örneğin ilgilenilen özellik ağırlık, renk, uzunluk, yeteneklilik, hız, fiyat ya da kıdem olabilir. Sıralayıcı ölçeklerde ölçülen özellikler belirli bir ölçüte göre sıralanmakta ve başka hiçbir matematiksel işlem (toplama, çıkarma, çarpma, bölme) veya oransal karşılaştırma yapılmamaktadır (Baştürk, 2011: 9).

Aralıklı (Interval) Ölçek, birey ya da nesnelerin belli bir özelliğe sahip oluş derecesi bakımından, belli bir başlangıç noktasına göre eşit aralıklarla sıralandığı ya da sıralar arası farkların eşit olduğu ölçeklerdir (Demirel, 2007: 214). Bu ölçeklerde birbirine eşit bir birim ve izafi bir başlangıç noktası bulunmaktadır. Aralıklı ölçeklerde başlangıç noktası olarak belirlenen sıfır izafidir. Yokluk anlamındaki gerçek sıfır değildir. Yalnızca bir başlangıç noktasını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır.

Sıcaklığı ölçen termometreler, takvimler, saat, dakika, saniye cinsi olarak kullanılan zaman birimleri, sosyal bilimlerde kullanılan her türlü sınav, anket sonuçları ve test puanları bu ölçek türüne örnek olarak verilebilir. Aralıklı ölçek türü ile elde edilen ölçme sonuçları üzerinde yalnızca toplama ve çıkarma işlemi yapılabilmektedir. Başka hiçbir matematiksel işlem bu ölçek sonuçları üzerinde kullanılmamakta ve özellikle oransal karşılaştırmalar yapılmamaktadır (Baştürk, 2011: 9).

Oranlı (Ratio) Ölçek, bilimsel araştırmalarda kullanılan en gelişmiş ölçek türüdür. Oranlı ölçekte birbirine eşit birimler ve yokluk anlamında gerçek sıfır olan bir başlangıç noktası bulunmaktadır. Yani başlangıç noktası mutlakdır. Ölçülen özelliklerin belirli bir ölçüte göre sıraya dizildiği oranlı ölçekte her bir aralık birbirine eşittir. Birimler sıfır noktasından başlanarak eşit aralıklarla sıraya dizilmekte ve böylece hem birimler arası uzaklık, hem de aralarındaki oran bilinmektedir. Bu ölçek türüne örnek olarak ağırlık birimleri, uzunluk birimleri ve para birimleri verilebilir. Başlangıç noktası gerçek sıfır olduğu için, bu ölçek türü ile elde edilen ölçme sonuçları üzerinde her türlü matematiksel işlem ve oransal karşılaştırmalar yapılabilir (Tavşancıl, 2010: 9-10).

Ölçme duyarlılığı bakımından en duyarlı olan oranlı ölçektir. Daha sonra aralıklı ve sıralayıcı ölçek gelir. En az duyarlı olanı ise sınıflayıcı ölçektir (Bindak, 2004: 17).

5.3. Ölçek Geliştirme Yöntemi ve Adımları

Bir ölçme aracının bilim çevreleri tarafından kabul görebilmesi ve gelecek zamanlarda da kullanılabilir olması için, ölçme aracının belirli standartlara uygun olması gerekmektedir. Ölçek geliştirme ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, ölçek geliştirme sürecinde izlenmesi gereken adım sayısı yazardan yazara farklılık gösterse de, bu adımların ve her adımda yapılması gereken işlemlerin büyük oranda benzerlik gösterdiği görülür. Devellis'e (2017: 60-101) göre ölçek geliştirme süreci şu adımlardan oluşmaktadır;

- Ölçülmek istenen değişken, yapı veya özelliğin açıkça belirlenmesi ve ölçme tekniğinin seçilmesi,
- Ölçüm formatının/biçimin belirlenmesi,
- Madde havuzunun oluşturulması,
- Madde havuzundan seçilen sorulardan oluşan taslak anket formunun uzman değerlendirmesi,
- Geçerli maddelerin ölçeğe dahil edilmesi,
- Seçilen örnekleme pilot uygulamanın yapılması,
- Maddelerin Güvenirlik ve Geçerlik değerlendirmesinin yapılması, puanların yorumlanması,
- Ölçek uzunluğunun optimize edilmesi.

Ölçek geliştirme sürecinde, izlenmesi gereken adımlar ve her bir adımda yapılması gereken işlemlerin kısaca açıklanması faydalı olacaktır.

5.3.1. Ölçülecek Yapının Belirlenmesi Aşaması

Ölçme işleminin yapılabilmesi için ölçülecek yapının belirlenmesi, kapsamının belirlenmesi ve tanımlanması gerekmektedir. Burada bahsedilen tanım soyut ve kuramsal bir tanımdır. Ölçülmek istenen yapının kuramsal tanımı çerçevesinde, gözlenmek istenen tepkileri uyuracağı düşünülen durumların tasarlanması ve kullanılan ölçekleme tekniğine uygun olarak ifade edilmesi gerekir. Buradaki uyarıcı durumlar, belirli bir özellik konusuna ve nesnesine ilişkin, tutumun göstergesi sayılan ifadelerdir (Tezbaşaran, 2008: 10-11).

Araştırma probleminin cevaplanmasıyla ilgili olan bütün insanların oluşturduğu yani yapılacak araştırmada incelenecek olan en geniş kümeyle araştırmanın evreni ya da

ana kitle denir (Padem vd., 2012: 62). Bütün evrenin araştırmaya dahil edilmesine, yani gruptaki herkes hakkında bilgi toplamaya tam sayım denir. Ancak, zaman ve mali kaynaklar konusundaki sınırlılıklar çoğunlukla tam sayımı imkansız kılar. Bu durumda izlenecek olan yol evrenin içinde yer alan, özellikleri ve verdikleri cevaplar açısından evreni yansıtan daha küçük bir gruptaki insanlardan bilgi toplamaktır. Bu nedenle araştırmayı ilgilendiren grubun tümünden (evren), bu grubu temsil edecek bir altküme (örneklem) seçilir. Evreni temsilen seçilen altküme “Örneklem” olarak adlandırılır. Bilgileri evrenin tamamı yerine, evrenden seçilen bir örneklemden toplamak, daha ucuz, daha hızlı ve daha kolay bir yoldur (De Vaus, 1990: 60).

Örneklem seçiminde önemli olan ana kitleyi iyi temsil etmesi, geçerlik ve güvenilirlik seviyesinin yüksek olmasıdır (Padem vd., 2012: 63). Örneklem, ait oldukları evrenleri farklı doğruluk derecelerinde temsil ederler. Ait olduğu evreni doğru bir şekilde temsil eden örneklem “Temsili Örneklem” denir. Örneklem temsili olması, evrendeki belirli kişileri sistematik olarak dışlamıyor olması anlamına gelir. Eğer bir dışlama söz konusuysa bu örneklem “Önyargılı Örneklem” olarak adlandırılır ve önyargılı örneklem analiz sırasında uygun istatistiksel düzenlemeler yapılmadan evrene genelleme yapmak için kullanılamazlar (De Vaus, 1990: 60). Örneklem ilişkili bulguların evrene genellenmesi sürecine ise “Çıkarsama” denir (Lin, 1976: 146).

Örneklem seçimi ile ilgili çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur. Örneklem seçim teknikleri “*Olasılığa Dayalı Örneklem Seçim Teknikleri*” ve “*Olasılığa Dayalı Olmayan Seçim Teknikleri*” olarak ikiye ayrılır.

A. Olasılığa Dayalı (Temsili) Örneklem Seçim Teknikleri

Olasılığa dayalı örneklem evrendeki herkesin eşit seçilme şansına sahip olduğu örneklemdir. Seçimde eşit olasılık sağlamanın en kesin yolu, tesadüfi seçim yolunu kullanmaktır. Bu teknik, evrendeki herkesin adının yer aldığı bir liste oluşturmayı gerektirmektedir. Bu listeye örneklem çerçevesi adı verilir. Olasılığa dayalı örneklem seçiminin dört temel tipi bulunmaktadır (De Vaus, 1990: 61).

Birinci tip “*Basit Tesadüfi Örneklem Seçimi*”dir. Basit tesadüfi örneklem seçiminde evrende yer alan herkes listelenir. Araştırmadaki vaka sayısı kadar örneklem seçilir ve seçilen sayılara karşılık gelen vakalar örneklem dahil edilir. Bu tekniğin sorunu, iyi bir örneklem çerçevesi gerektirmesidir. Fakat büyük evrenler için genellikle böyle listeler yapmak mümkün değildir (De Vaus, 1990: 61-64).

İkinci tip “*Sistemik Örneklem Seçimi*”dir. Sistemik örneklem seçim tekniği, basit tesadüfi örneklem seçim tekniğine benzer, aynı sınırlılıklara sahiptir, ancak daha basittir. Sistemik örneklem seçiminde önce örneklem çerçevesi oluşturulur ve evrendeki her birime bir numara verilir. Sonra örneklem aralığı belirlenir. Örneklem aralığı, örneklemdeki eleman sayısının evrendeki eleman sayısına oranıdır (De Vaus, 1990: 64). Bu teknik basit tesadüfi örneklem ile aynı sorunu paylaşmasının yanında örneklem çerçevesinin aralıkları da bu teknik için ayrı bir sorundur. Örneklem çerçevesinde, belirli bir grubun sistematik olarak örneklem dışında kalmasına yol açacak bir aralığın olması bu seçim tekniğinin dezavantajıdır.

Üçüncü tip “*Tabakalı (Katmanlı) Örneklem Seçimi*”dir. Bu örneklem tekniği, basit tesadüfi örneklemeye oranla daha küçük bir örneklem grubu ve daha düşük bir maliyetle çok daha yüksek bir kesinliğe ulaşma olanağı sağlayan bir tekniktir. Bu tekniğin özü, örnekleme seçmeden önce evreni bazı alt tabakalara ayırmak, sonra da örnekleri bu tabakalardan seçmektir. Başka bir deyişle örneklem evrenin bütününden seçilmemekte, evren homojen altkümelere ayrılmakta ve her altkümeden uygun sayıda birim seçilmektedir. Tabakalar belirlendikten sonra, tabakalardan bireyler yine basit tesadüfi veya sistemik örneklem seçim tekniğiyle seçilmektedir. Bir araştırma evrenini tabakalarına ayırmak için cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik durum, ikamet edilen yer gibi ölçütler kullanılabilir. Tabakalı örneklemede birden fazla tabaka da kullanılabilir. Evreni tabakalarına ayırmak için kullanılacak ölçütlerin araştırmada kullanılan değişkenlerle ilgili olması önemlidir. Tabakalama tekniği, örnekleme hatalarını azaltarak daha yüksek bir temsil yeteneğine sahip örneklem

oluşturmak için kullanılmaktadır. Tabakalı örneklem seçimi “Orantısız ve Orantılı Tabakalı Örneklem” olmak üzere ikiye ayrılır.

Orantısız tabakalı örneklem seçiminde her tabakadan seçilecek örnek sayısı belirlenir ve tabakaların evren içindeki oranına bakılmaksızın eşit sayıda örnek alınır (Sencer ve Sencer, 1989: 466-470). Orantılı tabakalı örneklem seçiminde ise her tabakadan, o tabakanın evren içindeki yeriyle orantılı örnek seçilir (De Vaus, 1990: 66).

Dördüncü tip “*Küme (Çok Aşamalı) Örneklem Seçimi*”dir. Örneklem tekniklerinin hepsinde ki sorunlu nokta, coğrafi olarak geniş bir alana yayılmış olan evrenlerde örneklem girenlere ulaşmanın zorluğu ve örneklem çerçevesinin listelenemediği durumlarda bu tekniklerin kullanılamaz olmasıdır (De Vaus, 1990: 66-67). Bu sorunları aşmak için küme örneklem seçim tekniği kullanılmaktadır. Küme örneklem tekniğinde, öncelikle bireylerin içinde yer aldıkları gruplar, yani kümeler, basit tesadüfi, sistematik ya da tabakalı örneklem yoluyla seçilir. Daha sonra örneklem giren kümeler içinden belirli sayıda birey, basit, tesadüfi ya da tabakalı örneklem yoluyla seçilir (Sencer ve Sencer, 1989: 472-473). Küme örneklem tekniğinin, çok aşamalı örneklem tekniği olarak da adlandırılmasının nedeni bu teknikte örneklem seçiminin en az iki aşamadan oluşmasıdır (Rose, 1982: 53). Küme örneklem tekniği, evrene giren bütün bireylerin listelenemediği ancak evrenin kendiliğinden alt gruplara ayrılmış olduğu ve bu alt gruplara giren bireylerin listelenebildiği durumlarda son derece kullanışlıdır (Earl, 2004: 209). Fakat bu tekniğinin dezavantajı ise örneklem hatasının yüksek olma olasılığıdır. Küme örneklem tekniğinin bir çeşidi de alan örneklemesi ya da coğrafi küme örneklemesi olarak bilinen tekniktir.

B. Olasılığa Dayalı Olmayan (Yargısal) Örneklem Seçim Teknikleri

Olasılığa dayalı olmayan örneklem seçimi bulguların daha geniş bir evrene genellenmesinin amaçlanmadığı, grupların tam olarak kaç kişiden oluştuğunun ya da özelliklerinin bilinmediği gibi durumlarda yani örneklem çerçevesi oluşturmanın mümkün olmadığı durumlarda kullanılan tekniktir. Bu gibi durumlarda olasılığa dayalı olmayan (yargısal) örneklem seçim teknikleri kullanılır (Lin, 1976: 157).

Olasılığa dayalı olmayan örneklem seçiminde örnekler tesadüfen seçilmez, seçilecek örneklerde belirli özelliklerin varlığı aranır. Bu nedenle olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim tekniklerinde evrendeki herkesin örneklem seçilme şansı eşit değildir (De Vaus, 1990: 60).

Olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim tekniklerinden ilki “*Gelişigüzel (Rastgele) Örneklem Seçim Tekniği*”dir. Bu teknik, araştırmacının örnekleme hiçbir ölçüt kullanmadan seçmesinden oluşur. Bu teknikle seçilen örneklemin evreni ne derece temsil ettiği ya da ne ölçüde evrenden farklılaştığını bilinmez (Lin, 1976: 157).

İkincisi “*Kota Örneklem Seçim Tekniği*”dir. Kota örneklem tekniği, hedeflenen evrenin özelliklerinin betimlenmesiyle başlamaktadır. Daha sonra örneklem girecek olan birimlerde aranacak özellikler konusunda belirli kotalar (kontenjanlar) oluşturulmakta ve bireyler bu kotaları dolduracak şekilde seçilmektedir (Sencer ve Sencer, 1989: 482). Kotalar belirlendikten sonra gözlemci, elindeki kotalarda öngörülen sayıya ulaşmak amacıyla ilgili özellikleri taşımak şartıyla istediği kişiyi örneklem dahil edebilir. Kota örneklem pratik ve ekonomiktir ancak örneklerin seçimini bir ölçüde verileri toplayan gözlemciye bıraktığı için görüşmeci yanlılığı söz konusudur. Kotanın ölçütlerini yerine getiren herhangi bir kişiyle görüşülebileceği için daha kolay ulaşılanlar, daha yakın yerlerde oturanlar, araştırmaya katılmaya istekli olanlar örneklemede daha fazla temsil edileceklerdir (Sencer ve Sencer, 1989: 485).

Üçüncüsü “*Amaçsal (Monografik) ve Teorik Örneklem Seçim Tekniği*”dir. Örneklemin, evrenin özellikleri hakkındaki bilgiye dayanılarak ve araştırmanın amacına göre seçilmesine amaçsal örneklem adı verilir. Amaçsal örneklemede araştırmacı, evreni temsil ettiğini, evrenin tipik bir örneği olduğunu düşündüğü bir alt grubu örneklem olarak seçer. Özellikle örneklem çerçevesinin belirli olmadığı ve araştırmacının evren hakkında bilgili olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir (Sencer ve Sencer, 1989: 481-484). Amaçsal örneklemin bir çeşidi de teorik örneklemedir.

Teorik örneklemede örneklem, amaçsal örnekleme tekniğiyle aynı şekilde seçilir. Ancak bu teknikte araştırmacı, örneklem büyüklüğünü önceden belirlemez, değişkenler arasındaki ilişkileri ve kategorileri ortaya çıkarana kadar amaçsal örnekleme yapmaya devam eder. Bu teknik, teori geliştirmek için yapılan çalışmalarda kullanılır (Lin, 1976: 158-159).

Dördüncüsü “*Kartopu Örneklem Seçim Tekniği*”dir. Kartopu örneklem seçim tekniği, evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu ve evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir. Örneğin belirli etnik ya da dini grupların mensupları, kaçak göçmenler ya da kayıtsız işçilerle ilgili yapılacak araştırmalarda, kimlerin bu gruplara dahil olduğunu saptamak mümkün değildir. Bu durumda araştırmacının, örnekleme girmeye uygun olan birkaç kişiyle görüşerek onlardan aynı ölçüde uyan diğer kişiler hakkında bilgi toplaması ve bu süreci defalarca tekrar ederek, yeterli sayıda insanla görüşmelerini tamamlaması gerekmektedir. Riskli gruplarda ki bireylerin, örnekleme girebilecek diğer kişilerin adlarını araştırmacıya vermekten çekinebilmeleri ise bu tekniğin dezavantajıdır. Bu sınırlılıklarla birlikte, örnekleme kimlerin girmesi gerektiğinin saptanamadığı durumlarda kullanışlı olan bir tekniktir (Lin, 1976: 163; Earl, 2004: 184).

Beşincisi “*Mekansal Örneklem Seçim Tekniği*”dir. Bazı evrenler sabit değildir ve sadece belirli bir olay söz konusu olduğunda oluşurlar. Bir protesto ya da politik gösteri grubu buna örnek olarak verilebilir. Bu gibi durumlarda tanımlanmış bir evren yoktur, katılımcılar değişir, alt gruplar oluşur, bu gruplar ortadan kalkar, insanlar gruptan ayrılır, yeni insanlar katılır. Evren hareketli durumdadır ve evreni belirleyen sosyal olayın kendisidir. Bununla birlikte, insanlar bu olay boyunca fiziksel olarak aynı yerde bulunurlar. Belirli bir alanda örnekleme girenlerin hepsinin hızlı ve eş zamanlı bir şekilde sistematik olarak seçilmesine mekansal örnekleme denir (Lin, 1976: 163-164).

Altıncısı ise “*Doyma (Tam Sayım) Örneklem Seçim Tekniği*”dir. Bu teknik, evrendeki her birimin örnekleme katıldığı örneklem seçim tekniğidir. Doyma tekniği, küçük ve coğrafi olarak belirli bir alanda yoğunlaşan evrenler için daha kullanışlıdır ama büyük evrenler için de kullanılabilir (Lin, 1976: 164).

Örneklem seçimi, örneklemin temsil yeteneğiyle ilgilidir. Örneklemin büyüklüğü ise yeterliliğini belirtir. İyi bir örneklem, hem evreni temsil etmeli hem de yeterli olmalıdır. Örneklemin yeterli olması, özelliklerinin kararlı olduğu yolunda güven verecek bir büyüklükte olması anlamına gelir. Yani örneklemin, evrenden alınabilecek aynı büyüklükteki sayısız örnekte benzer özelliklerin yineleneneğine güven duyabilmemizi sağlayacak büyüklükte olması gerekir (Sencer ve Sencer, 1989: 487). Evren ne kadar büyükse örneklemin de o kadar büyük olması gerektiği düşüncesi bir dereceye kadar doğrudur. Evrenin büyüklüğü örneklemin ne büyüklükte olacağını etkiler ancak örneklem yeterince büyükse, evrenin büyüklüğünden en düşük düzeyde etkilenir (Lin, 1976: 160). Bir örneklemin büyüklüğünü belirlerken dikkat edilmesi gereken öğeler:

- a. Evrenin niteliği,
- b. Aranan özelliklerin evren içindeki dağılımı,
- c. Araştırma olanakları,
- d. Örneklem seçim tekniği,
- e. Hipotezin özelliği,
- f. Tahmin için istenen güven derecesi ve
- g. Kabul edilebilecek hata payı/kesinlik deresidir.

Evrenin niteliğinden kasıt homojenliği ya da heterojenliğidir. Evren araştırılan özellikler açısından birbirine ne kadar benziyorsa, gerekli örneklem o derece küçüktür (Lin, 1976: 160). Aranan özelliğin evren içindeki dağılımından kasıt araştırma konusunu evren içinde sık rastlanan özellikler oluşturuyorsa örneklemin daha küçük, evrende seyrek rastlanan özellikler oluşturuyorsa örneklemin daha büyük olmasıdır (Sencer ve Sencer, 1989: 492).

Araştırma olanaklarından kasıt, hiçbir araştırmanın kaynakları sınırsız olmadığı için, eldeki mali ve teknik kaynakların örneklemin büyüklüğünü belirlemede etkili

olmasıdır. Eldeki kaynaklar yeterli büyüklükte örneklemin oluşturulmasına izin vermiyorsa, araştırma anlamsız ve yararsız olacaktır. Bununla birlikte, eldeki kaynaklar sınırsız bile olsa örnekleme gereğinden büyük tutmak anlamsızdır (Sencer ve Sencer, 1989: 490).

Örnekleme seçim tekniğinden kasıt farklı örnekleme tekniklerinin gerektirdiği örneklem büyüklüklerinin birbirinden farklı olmasıdır. Basit tesadüfi örneklem seçimi, tabakalı örneklem seçimi tekniğinden daha büyük bir örneklem gerektirir (Sencer ve Sencer, 1989: 491).

Hipotez özelliğinden kasıt araştırmada sınanacak hipotez ya da hipotezlerdeki bağımsız değişkenlerin sayısı ne kadar artarsa örneklem büyüklüğünün de o kadar artacağıdır (Sencer ve Sencer, 1989: 492).

Örnekleme hatasından kasıt, tam sayım yapılması halinde, bulunacak gerçek değerle örneklemden elde edilen değer arasında fark olmasıdır. Örnekleme hatası ve örneklem üzerinden yapılacak tahminlerin kesinliği, örneklem büyüklüğüne bağlıdır. Ancak bu, örneklem büyümeye devam ettikçe örnekleme hatasının azalmaya ve tahminlerin kesinleşmeye devam edeceği anlamına gelmez. Bütün örneklemlerde verilerin şu ya da bu düzeyde kesinlik taşımaları için gerekli bir alt büyüklük sınırı ve bir üst büyüklük sınırı vardır. Örneklem en uygun büyüklüğe ulaşıldıktan sonra daha fazla büyümek kazanç sağlamaz (Sencer ve Sencer, 1989: 495). Bu nedenle ne kadarlık bir örnekleme hatasının kabul edilebileceği önceden belirlenmelidir.

Güven derecesinden kasıt, tahminin gerçekten kabul edilebilen hata aralığı içinde olduğuna duyulan güven düzeyini ifade etmektedir. Güven derecesi, örnekleme elde edilen özelliklerin kararlılığına ilişkin bir özelliktir ve kabul edilebilir hata gibi örneklem seçilmeden önce kararlaştırılması gerekir (Sencer ve Sencer 1989: 496,499).

Örneklemden elde edilen bulgular evrene genellenmektedir. Bu tip bir genellemede çeşitli hatalar söz konusu olabilir. Bu sebeple bulgular evrene belirli bir güven derecesi çerçevesinde genellenmelidir (Lin, 1976: 146). Güven derecesi % 68, % 95 veya % 99 olabilir (Sencer ve Sencer, 1989: 500). Bununla birlikte, genellikle % 90 ve üzeri bir güven seviyesinin belirlenmesi uygun görülmektedir. Seçilen güven derecesi % 90 ise, gerçek değer % 90 olasılıkla saptadığımız hata aralığına düşmesini ya da örnekleme dahil ettiğimiz her 100 örnekten 90'ının bu hata aralığında yer almasını istiyoruz demektir. Genel kabule göre Sosyal Bilimler için kabul edilebilir hata payı maksimum % 5'tir. Örneklem büyüklüğü belirlenirken bu faktörlerin hepsi dikkate alınır ancak en önemlileri kabul edilebilecek hata payının ve tahmin için istenen güven derecesinin belirlenmesidir.

5.3.2. Ölçme Biçiminin Belirlenmesi Aşaması

Ölçülecek yapının belirlenmesinin ardından ölçüm tekniğinin ne olacağı belirlenmelidir. Veriler matematiksel özelliklerine göre "Sıralama, Sınıflama, Eşit Aralıklı ve Oran Ölçeği" teknikleriyle ölçülebileceği gibi bazı özel ölçüm teknikleri olan "Thurstone Tipi, Likert Tipi, Osgood Tipi ya da Bogardus Tipi" gibi teknikler de ölçüm için kullanılabilir (Tavşancıl, 2010: 5-13; 106-173).

Ölçme araçlarının temel işlevi, belirli sayıda ve belirli tekniklere dayalı olarak seçilmiş maddelere/sorulara (uyarıcılara) verdikleri cevaplara (gösterdikleri tepkilere) göre, bireyin ölçülen özelliği bakımından belirlemektir (Tezbaşaran, 2008: 4). Soru tipi olarak da tek tip bir uygulama yapılabileceği gibi karma bir anket uygulaması da yapılabilir. Anket, ölçülmek istenilen özelliklere göre bölümlere ayrılabilir ya da her amaç için ayrı bir anket hazırlanması tercih edilebilir. Buna göre anketlerde, ölçülen özelliğe göre dört farklı soru grubu kullanılabilir. Bunlar (Aiken, 1997; Balcı, 1997; Hayman, 1968; Plumb ve Spyridakis, 1992);

- Cevaplayıcıların demografik özelliklerini (cinsiyeti, yaş, meslek, eğitim düzeyi, ailenin sosyoekonomik ve eğitim göstergeleri, ve benzeri) betimlemeye yönelik *olgusal* sorular,
- Cevaplayıcıların bir konuda (sosyal, ekonomik, politik ve benzeri) ne bildiklerini ve bilgiye ulaşma kaynaklarını belirlemeye yönelik *bilgi* soruları,

- c. Bir konu veya objeye ilişkin davranışlarını belirlemeye yönelik *davranış* soruları,
- d. Bir konu veya objeye ilişkin duygularını ve görüşlerini belirlemeye yönelik *inanç* ve *kani* sorularıdır.

Bunun yanı sıra anket soruları, cevap seçeneklerinin belirgin olma durumuna göre “*Açık Uçlu (Yapılandırılmamış) Sorular* ve *Kapalı Uçlu (Yapılandırılmış) Sorular*” olarak ikiye ayrılabilir (Burgess, 2001; Robson, 1996).

Açık uçlu sorular, katılımcılardan serbestçe cevap vermelerinin istenmesi durumunda tercih edilmektedir. Yapılandırılmamış sorular olarak da bilinen açık uçlu sorularda cevaplayıcı, soruya serbestçe cevap verebilir. Bu tür soruların avantajı, araştırmacının beklemediği veya planlamadığı cevapları da alabilmesi ve böylece konu hakkında daha geniş ve ayrıntılı bilgiye sahip olunabilmesidir. Buna karşılık sorunun cevaplandırılmasında geçen sürenin uzun olması ve cevapların kodlanarak analiz edilmesindeki güçlükler açık uçlu soruların dezavantajıdır.

Kapalı uçlu sorular ise, cevaplayıcıya olası cevap seçeneklerinin verildiği soru türüdür. Yapılandırılmış sorular ismiyle bilinen bu tür sorularda cevaplayıcı, soruları güvenilir ve hızlı bir şekilde cevaplamakta, araştırmacı da cevapları hızlı ve güvenilir bir şekilde analiz edebilmektedir. Kapalı uçlu sorular, tek ve çok seçeneğin işaretlendiği soruları tanımlayan sınıflamalı sorular, sıralamalı sorular, derecelmeli sorular olarak ele alınmaktadır (Mertens, 1998).

Ölçme biçimde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da soruların yönüyle alakalıdır. Ölçekteki soruların çoğunun veya tümünün olumlu ya da olumsuz olmasının, cevaplayıcıyı soru olumluysa olumlu, soru olumsuzsa olumsuz cevap vermeye yönlendirme olasılığı yüksektir. İfadelerin/soruların anlam yükünün cevaplayıcıyı yönlendirici bir etkide bulunmasının önüne geçmenin yolu, ölçekte olumlu ve olumsuz ifadelerin bir arada bulunmasıdır (Tezbaşaran, 2008: 18).

5.3.3. Madde Havuzunun Oluşturulması Aşaması

Ölçülecek yapının ve ölçüm tekniğinin belirlenmesinin ardından madde/soru havuzu oluşturulmalıdır (Devellis, 2017: 63). Madde havuzunun oluşturulması ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasına yönelik maddelerin yazın aşamasıdır. Madde havuzu oluştururken öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılmalı ve daha önceden geliştirilen benzer tipte bir ölçek varsa incelenmelidir. Konuyla ilgili kuramsal çerçevenin bilinmesi ve daha önce yapılan benzeri araştırmalara ulaşılması maddelerin tasarlanmasında ve yazımında önemli kolaylıklar sağlar (Burgess, 2001; Robson, 1996).

Soruların oluşturulması aşamasında dikkat edilmesi gereken pek çok husus bulunmaktadır. Belirli bir tutumla ya da kavramla ilişkili olan her bir ifade (ölçek maddesi/sorusu), farklı bakış açılarına sahip bireyler tarafından farklı düzeylerde tepkide bulunmaya elverişli olmalıdır. Tutuma ya kavrama ilişkin farklı düzeylere sahip bireylerin bir ifadeyi aynı biçimde cevaplamaları bu maddenin ölçmede yetersiz olduğunu göstermektedir (Tezbaşaran, 2008: 11).

Soruların arzu edilenlerin/edilmeyenlerin ifadesi olmasına, olgusal değil algısal ifadelerle kurgulanmasına, geçmişten çok mevcut durumu ele alınarak geniş zamanda ifade edilmesine dikkat edilmelidir. Sorular değişik anlamlara yol açmadan, öz ve sade bir biçimde ifade edilmeli, dil bilgisi kurallarına uygun olmalı, belirsizlik ve kararsızlık yaratmadan kolayca anlaşılabilir, basit ve yaygın kullanılan sözcüklerle kurgulanmalı, belirsizliğe ve anlaşılabilirliğe yol açan durumlardan kaçınılmalı, birden fazla yargı/düşünce/duyuş bulunmamalıdır. Soruların yapısı bir cevaplama eğilimine sahip kişilere durumlarını yansıtabilme olanağı vermelidir (Tezbaşaran, 2008: 12-14; Tavşancıl, 2010: 142-144). Soruların hedef kitlenin yaşı ve eğitimi gibi durumları gözetenek o düzeye hitap etmesine ve soruların olabildiğince birbirini içermemesine dikkat edilmelidir (Ekici, 2012: 55-56; Erkuş, 2012: 37-51). Maddelerin ölçtükleri özellikler konu bakımından homojen olmalıdır (Tavşancıl, 2010: 32). Açılış soruları aranan bilginin türüne göre ve daha sonraki sorular üzerinde etkisi dikkate alınarak

düzenlenmelidir. Katılımcıların bir dizi kişisel ve paylaşmaktan çekineceği sorulara yer verilmemelidir (Naresh, 2006: 181).

Deneme uygulaması için geniş bir madde havuzu oluşturulması, geliştirilecek olan ölçeğin kapsam geçerliği bakımından önem taşımaktadır. Nihai ankette kullanılması planlanan soru sayısının bu aşamada üç dört katının hatta daha fazlasının yazılması, uzman görüşünde problemlili görülen ya da pilot uygulama sonucu geçerlik ve güvenilirlik düzeyi yeterli olmayan soruların anket kapsamında çıkarılması bakımından oldukça önemlidir. Deneme uygulaması sonrası yapılacak olan elemelerden sonra geriye kalan maddeler, eğer ölçülmesi amaçlanan yapıyı yeterince temsil etmiyorsa, ölçek geliştiricinin yazılmış olan maddeler üzerinde düzenlemeler yapması ya da yeniden madde yazması gerekebilir (Cohen ve Swerdlik, 2010).

Madde havuzunun oluşturulmasının ardından, madde havuzu içinden konuyla ilintili ortaya atılan hipotezi destekleyecek ya da çürütecek olumlu ve olumsuz yönlü sorular araştırmacı tarafından seçilerek bir taslak anket formu hazırlanır. Sorular haricinde bu ölçme aracının başında yanıtlayacak bireylere yönelik, kolay anlaşılabilir ve olabildiğince kısa uygun bir hitap bulunmalıdır. Ölçeğin başında verilecek bu genel yönerge de; ölçeğin amacı, kim tarafından yapıldığı ve ne için kullanılacağı gibi bilgilere yer verilmelidir. Ayrıca yönergede verilen cevapların yalnızca bilimsel amaçla kullanılacağı başka bir amaçla kullanılmayacağını taahhüdü gibi bir ibareye yer verilmesi, cevaplayıcının cevaplarında daha samimi olmasını da beraberinde getirecektir. Çalışmayı yapanın adı-soyadı ve varsa ünvanı yazılmalıdır. Ayrıca cevaplayıcıya katılımı için mutlaka teşekkür edilmelidir.

Genel yönergenin ardından ölçeğin yapısı hakkında bilgi verilmeli ve cevaplama yönergesi ele alınmalıdır. Bu yönerge de ölçeğin kaç maddeden oluştuğu, birden fazla cevap verilir verilmeyeceği, düzeltme yapılıp yapılamayacağı, cevabın nasıl işaretleneceği, uygulama süresinin ne kadar olduğu ve verilerin ne amaçla kullanılacağı gibi konulara değinilmelidir. Düzenlenen ölçek birden çok bölümden oluşuyorsa, her bölüm için bölüm başlığının altında yer alacak şekilde özel yönergelerin bulunması gerekmektedir. Aynı ölçek içinde değişik madde tipleri bulunduğunda bir başka deyişle cevaplama yolunu değiştiren bir durum söz konusu olduğunda, her değişikliğin başında cevaplama yolunu belirten bir yönerge verilmesi daha etkili olmaktadır (Tezbaşaran, 2008: 16). Birden çok soru tipinin kullanıldığı durumlarda maddelerin ölçek içinde ki düzeni cevaplama biçimine göre yapılmalıdır. Cevaplama biçimi aynı olan maddeler bir arada gruplanmalıdır (Tezbaşaran, 2008: 18). Açıklama ve yönerge kısmında önemli yerler koyu yazılmalı, altı çizilmeli veya büyük harflerle dikkat çekici hale getirilmelidir (Erkuş, 2012: 53-55).

Tezbaşaran'a göre (2008: 19) pilot uygulama yapılmadan önce hazırlanan taslak anket forumunun bir ön incelemeden geçirilmesi gerekmektedir. Ön incelemede dikkat edilecek hususlar ise;

- Yazılan soruların çalışma kapsamını tümüyle temsil etmesi ve sınırlanmayan yanının kalmaması
- Yazılan her bir sorunun, madde yazımında öngörülen özellikleri taşıması
- Olumlu ve olumsuz ifadelerin bir arada bulunması
- Deneme ölçeği içinde aynı öğeye ait hem olumlu hem olumsuz ifadelerin birlikte bulunmaması
- Her bir sorunun, bir diğerinden anlamca bağımsız olması
- Basılı materyalde yazım hatalarının, anlatım bozukluklarının olmaması
- Cevaplayıcılar için hazırlanan yönergelerin açık ve anlaşılır olması
- Çoğaltılan kopyalarda baskı hatalarının bulunmamasıdır.

Ölçek materyalinin düzeninden kaynaklanabilecek hataların önüne geçilmesi için, anket formunun dikkatle hazırlanması gerekmektedir. Anket formunda harf büyüklüğü, satır uzunluğu ve aralığı gibi ölçüler, cevaplayıcı kitlenin okumayı ve cevaplandırmayı etkileyebilecek özellikleri dikkate alınarak seçilmelidir. Ölçek maddeleri birbirinden kolayca ayırt edilebilecek aralıklarda olmalıdır. Gereksiz ayrıntı ve süslemelere yer verilmemelidir (Tezbaşaran, 2008: 15).

5.3.4. Uzman Değerlendirme Aşaması

Madde havuzu oluşturulduktan sonraki aşama, madde havuzu içinden seçilen sorular hakkında uzman yorumuna başvurmaktır. Bu aşamada, ilk olarak “Ankette yer alan maddeler, ihtiyaç duyulan olgusal ve/veya yargısal verileri kapsamada ve toplamada ne derece yeterlidir?” sorusunun cevabı aranır. Uzmanın beklenen, anket taslak formunda yer alan maddeleri kapsam geçerliği bakımından değerlendirmesidir. Maddeler uzmanlarca dil ve şekil bakımından da incelenmelidir. Uzmanlar soruların istenilen şeyi ölçüp ölçmediği, gerekliliği, açık ve özgüllüğünün değerlendirilmesini de yapmalıdır. Bunun için bir “Uzman Değerlendirme Formu” hazırlanmalı ve bu formda uzmandan beklentiler açıkça yazılmalıdır. Soruların geçerliğine/uygunluğuna ilişkin uzman görüşlerini belirlemek için “Uygun/Geçerli”, “Uygun Değil/Geçerli Değil” ve “Düzeltilmeli” şeklinde üç seçeneğe sahip bir cevap formatı kullanılabilir. Bu durumda uzmanların her bir sorunun geçerli olduğu noktada uyuşma düzeylerinin % 90-100 olması beklenir. Uzmanların % 70-80 oranında uyuşma gösterdikleri maddeler, eleştirilere göre düzeltmeler yapılarak ölçekte tutulabilir. Uygun olmayan maddeler formdan çıkartılabilir ancak tavsiyelere uyulup uyulmaması sonuç olarak ölçek hazırlayanın kendi iradesine bırakılmalıdır (Devellis, 2017: 85-87). Uzmanların katkı sağlamak adına önerdiği sorular ise uygunluğu ölçüsünde anket taslak formuna gene araştırmacının iradesi dahilinde eklenebilir.

Uzman yorumunun tamamlanması ile kapsam ve görünüm geçerliği değerlendirilmiş olur (Taşkın ve Akat, 2012: 20). Anketin kullanılabilirliğini arttırmak için uzmanlardan sayfa yapısı, soruların ve cevap seçeneklerinin sıralanışı, yazı formatı vb. hakkında da görüş istenmesi de mümkündür (Büyüköztürk, 2005: 140-141). Uzman görüşünden sonra uygun maddeler seçilerek taslak ölçek oluşturulur ve geçerli maddeler ölçege dahil edilir. Böylece anketin diğer geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmaya yönelik hedef kitleden seçilecek bir örnekleme uygulanmak üzere anketin pilot uygulaması aşamasına geçilebilir.

5.3.5. Pilot Uygulama Aşaması

Anket taslağı hazırlandıktan sonra uzman görüşüne göre şekillendirilen ölçek, anketin geliştirilmesi ve muhtemel hataları gidermek amacıyla asıl hedef gruba uygulamadan önce hedef kitleyi temsil eden küçük bir gruba uygulanmalıdır. Pilot uygulama için belirlenen örneklem büyüklüğünün yaklaşık % 5'i kadar bir grup yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2005: 10).

Pilot uygulama, anketin geçerlik ve güvenilirliğinin verilerle sorgulandığı bir aşamadır. Anketin taslak formundaki problemleri belirlemede kritik bir öneme sahip olan ve araştırmacının hedef kitleyle benzer özelliklere sahip bir grup üzerinde yapılacak ön uygulama, geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edebilmek için çok önemli bir aşamadır (Mertens, 1998). Elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucu nihai ölçek için en uygun maddelerin seçilmesi sürecini kapsar (Rust ve Golombok, 1997). Tasarlanan maddelerden hangilerinin istenen niteliklere sahip, hangilerinin ölçülmek istenen tutumu ölçmede yetersiz ve hangilerinin kusurlu olduğu deneme uygulamasından elde edilen görgül verilere dayalı olarak belirlenir. Bu nedenle deneme uygulaması, geliştirilecek ölçegin sahip olacağı niteliklerin temel belirleyicisidir (Tezbaşaran, 2008: 19).

Pilot uygulama için hedef kitleye benzer özellikler taşıyan kişilerin seçilmesi gerekmektedir. Ayrıca pilot uygulamaya katılan anket ve sorular hakkında olumlu/olumsuz görüşlerinin alınması asıl uygulama için önem teşkil etmektedir. Pilot uygulama ile aynı zamanda, anketin ne kadar sürede doldurulabileceği, soruların cevaplayıcılar tarafından tam anlaşılıp anlaşılmadığı, cevaplayıcıların tepkisine sebep olacak soruların varlığı, soruların sıralamasında varsa hataların tespiti gibi faktörler belirlenebilir ve eğer eksiklikler söz konusuysa bu eksiklikler giderilir. Ayrıca pilot uygulama ile analiz esnasında ortaya çıkabilecek problemler de önceden tespit edilebilir ve daha doğru sonuçlar elde edilir (Padem vd., 2012: 86). Böylece elde edilen verilerin

analizi doğrultusunda da araştırmacı istediği verilere ulaşım ulaşamadığını da değerlendirme fırsatı bulur.

Pilot uygulamada elde edilen verileri incelemedeki temel amaç, denemelik ölçeğin ve deneme uygulamasının elverdiği ölçüde güvenilir ve geçerli bir ölçek elde etmektir (Tezbaşaran, 2008: 21).

5.3.6. Geçerlik ve Güvenirlik Aşaması

Yöntemsel olarak iyi bir ölçme aracının taşınması gereken belirli nitelikler vardır. Bunlar Geçerlik ve Güvenirlik olarak ele alınabilir. Bunlar haricinde bir ölçekte Kullanışlılık ve Faktör Analiz yapısı da önemli etkenlerdir.

Geçerlik, ölçülmek istenen şeyin, ölçülebilmiş olma derecesi ya da bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellikle karıştırmadan yani diğer özelliklerin etkilerine kapalı kalarak, bu etkileri ölçümlere yansıtmadan doğru olarak ölçebilme derecesidir. Başka bir deyişle, ölçme aracının amaca hizmet etme derecesidir (Tekin, 2010: 42; Tavşancıl, 2010: 35). Geçerlik, amaca uygun ve yeterli cevaplar alabilme gücünü göstermektedir.

Geçerlik “İç ve Dış Geçerlik” olarak ikiye ayrılır. *Dış (Görünüş) Geçerlik*; hazırlanan araştırma formunun tasarımı, sade ve göze hitap ediyor olması olarak düşünülebilir. Bir ölçeğin maddelerinin içeriğine bakılmaksızın sadece görünüşünün amaçla ne kadar örtüştüğünün incelendiği geçerlik türüdür. Dış geçerlik için herhangi bir test yöntemi yoktur. Uzman görüşüne başvurulabilir (Kuzu, 2016: 17). İç geçerlik kendi içerisinde “Kapsam Geçerliği, Yapı Geçerliği ve Ölçüt Geçerliği” olarak üç bölümde incelenebilir. Yani totalde bir ölçme aracının geçerliğinin dört alt boyutu vardır (Kuzu, 2016: 15-16).

Kapsam Geçerliği (Örneklem Geçerliği); ölçme aracının ölçülecek özelliğin evrenini yeterince temsil edebilmesidir (Keleş, 1976: 43). Kapsam geçerliği incelenen yapının tanımıyla ilgilidir. Bir ölçeğin kapsamı, bu ölçeğe uygulanabilir kavramsal tanımı yansıtmalıdır (DeVellis, 2017: 60). Sosyal Bilimlerde ölçülmek istenen özelliklerin kapsamı çok daha geniş ve soyuttur. Soyut özellikler, somut ölçeklerle ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu noktada ölçme aracının, ölçülecek özelliği ne derece ölçtüğü yani geçerliği ön plana çıkmaktadır. Bu yüzden konuyla ilgili uzman görüşü alınır ya da kapsam geçerliği önceden kanıtlanmış benzer ölçeklerden faydalanılır (Kuzu, 2016: 16).

Yapı Geçerliği; ölçme aracının ya da takip edilen yolun araştırılmak istenen konuya uygunluğu olarak tanımlanabilir (Padem vd., 2012: 63). Bireye ya da nesneye ait özellikler ve bu özelliği ifade eden kavramlar, ögeler ve bunlar arasındaki ilişkileri içinde barındıran bir sistemdir (Atılğan vd., 2009: 59). Bir testin ilgilendiği yapı, kavramsal bir çerçeve içinde ele alınmalıdır. Kavramsal çerçeve, yapının anlamını, diğer yapılardan farklarını belirlemekte ve bu yapıya ait ölçümlerin diğer yapılarla nasıl bağlantılı olması gerektiğini göstermektedir (AERA, 1997: 12). Bir testin yapı geçerliğinin incelenmesi testin maddelerinin ilgili olduğu alanı kapsamasına ve bu maddeler arasındaki ilişkilerin analizine dayanmaktadır. Yapı geçerliğinin incelenmesinde sık kullanılan yöntemler; korelasyon çalışması, genelleştirilebilirlik teorisinden yararlanma, gruplar arasındaki fark, çoklu metod matris ve faktör analizi yöntemleridir (Tekindal, 2009: 39). Yapı geçerliğini saptamada en yaygın yöntem ölçek maddelerinin uzmanlar tarafından incelenmesidir.

Ölçüt Geçerliği; araştırmada kullanılan ölçek ya da ölçeklerin amaca uygun olup olmamasıdır (Padem vd., 2012: 63). Bir yapıyı ölçen testin, aynı yapıyı ölçtüğü bilinen geçerliği kanıtlanmış bir başka test ile korelasyonudur. Eğer ölçüt test ile kriter data aynı anda elde edilmiş ise uyum geçerliği, bireyin gelecek başarılarını kestirmek için kullanılırsa da yordam geçerliği adını almaktadır (Çelik, 2000: 51).

Araştırmanın geçerliğini uzman kişilere başvurularak ya da pilot bazı uygulamalarla test etmek mümkündür (Padem vd., 2012: 63-64). Geçerlik için ön şart yüksek güvenirlilik ve iç tutarlılıktır. Ölçek geliştirme çalışmalarında geçerlikten önce güvenirliliğe bakılmaktadır. Çünkü güvenilir olmayan bir ölçek geçerli de değildir (Bindak, 2005: 17).

Güvenirlilik, ölçme sonuçlarının tesadüfi hatalardan arınık olması anlamına gelmektedir (Yıldırım C., 1983: 137; Turgut, 1988: 32). Bir başka görüşe göre ise güvenirlilik, tekrarlı ölçümlerde aynı süreçlerin izlenmesi ve aynı ölçütlerin kullanılması ile aynı sonucun alınmasıdır. Ölçülen özelliğe bir değişiklik olmadığı sürece sonucun değişmemesi, güvenirliliğin uygulamadaki anlamıdır (Tekin, 2010: 55). Bir başka tanımla güvenirlilik, ölçme aracının ölçtüğü özelliği tutarlı olarak ölçme derecesidir (Ergün, 1995: 125). Güvenirlilik bir ölçme aracının duyarlı, birbiriyle tutarlı ve kararlı ölçme sonuçlarını vermesidir (Tezbaşaran, 2008: 47). En kısa tanımıyla güvenirlilik, aynı şeyin bağımsız ölçümleri arasındaki tutarlılıktır.

Güvenirliliğin yüksek olması açısından özellikle orta güçlükteki maddelerin kullanılması oldukça önemlidir. Çünkü maddelerin çok zor veya çok kolay olması alınan puanların birbirine çok yakın olmasına neden olabilmekte buda güvenirlilik derecesinin düşük olmasına sebebiyet verebilmektedir (Tan, 2012: 147).

Bir ölçümün güvenilir olarak nitelendirilebilmesi için, rastlantısal hataların olmaması gerekmektedir. Güvenirlilik katsayısı çeşitli şekillerde hesaplanabilen ve 0 ile 1 arasında değişen değerler alan korelasyon katsayısı ile belirlenir. Değer 1'e yaklaştıkça güvenirliliğin yüksek olduğu kabul edilmektedir (Bindak, 2004: 24). Bu değeri yüzde olarak okumakta mümkündür.

Ölçeğin güvenilir olabilmesi için ölçümler, ölçülen özelliğin gerçek durumu hakkında bilgi vermelidir. Güvenirlilik, ölçme aracında bulunması gereken en önemli özelliktir. Güvenirliliği etkileyen üç alt boyut bulunmaktadır. Bunlar “Duyarlılık, Tutarlılık ve Kararlılık” tır. Duyarlılık, ölçme aracının birimi ile ilgili bir kavramdır. Birimlerin arası ne kadar küçük ise ölçme aracı o derece duyarlıdır. Tutarlılık, her bir maddenin ölçtüğü özelliğin, testin bütününe ölçtüğü özellik ile benzer olmasıdır. İç tutarlılık olarak da adlandırılabilir. Kararlılık ise tekrarlı ölçümlerde elde edilen sonuçların benzer olmasıdır (Kuzu, 2016: 14).

Tekin'e (2010: 57) göre güvenirliliği test etmek için çeşitli kestirme yollar mevcuttur. Aynı ölçme aracının aynı (ya da benzer) koşullar altında, belli bir zaman aralığında, aynı gruba iki kez uygulanması yani “Zamana Göre Değişmezlik” bu yollardan biridir. Bu yola “Test Tekrar Test” tekniği adı da verilir. Güvenirlilik analizinde en çok kullanılan bu tekniğin en kritik yönü iki tekrar ölçme arasında bırakılması gereken zaman aralığının iyi bir şekilde ayarlanmasıdır. Eğer iki tekrar arası zaman gereğinden kısa ise bu durum yeniden hatırlamayı kolaylaştıracağından, yapay olarak yükselmiş bir güvenirlilik katsayısı elde edilecektir. Eğer iki tekrar arasındaki zaman gereğinden uzun ise ölçülen özelliğe bazı değişmelerin oluşması durumunda tekrar ölçme için aynı koşulların sağlanması olanaksız hale gelecektir. İki uygulamadan elde edilen ölçümler arasındaki korelasyonun bulunması yoluyla da kararlılık katsayısı hesaplanabilir.

Bir diğer yol “Bağımsız Gözlemciler Arası Uyum”dur. İki eşdeğer ölçme aracının, aynı gruba, aynı zamanda ya da belli bir zaman aralığıyla uygulanması ve birbirlerinden bağımsız olarak, aynı şeyleri ölçmeye çalıştıkları durumdur. Bu durumda ölçüm arasındaki korelasyonun bulunması yoluyla eşdeğerlik katsayısı hesaplanabilir. Bir diğer yol ise “İç Tutarlılık”tır. Bir gruba uygulanmış bir testin, iki eşdeğer yarıya bölünmesi ve bireylerin iki eşdeğer yarıdan aldıkları puanlar arasındaki korelasyonun bulunması yoluyla iç tutarlılık katsayısı hesaplanabilir (Tekin, 2010: 57-58).

İç tutarlılık ölçütü için bir başka yol ise “Test Yarılama (Bölünmüş Test)” tekniğidir. Bu teknikte ölçekte bulunan maddeler rastgele (genellikle tek numaralı ve çift numaralı maddeler olarak) iki eş gruba ayrılmakta ve her gruptaki toplam puanlar ölçeği cevaplayan herkes için ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Bu toplam puanlar arasındaki korelasyonun hesaplanmasıyla ölçeğin yarısına ilişkin güvenirlilik bulunmuş olur. Bu hesaplamanın ardından ölçeğin tümüne ait güvenirlilik başka bir düzeltme formülü ile saptanmaktadır (Tekin, 2010: 58).

Bir diğer güvenirlilik ölçme tekniği “Paralel Formlar”dır. Aynı amacı gerçekleştirmek üzere iki ayrı ölçme aracı hazırlanıp aynı gruplar üzerinde ayrı ayrı uygulanan bu teknikte, elde edilen sonuçların birbirine uyumluluk oranınca güvenirlilik derecesi belirlenmektedir (Bindak, 2004: 27; Tavşancıl, 2010: 26-34).

İç tutarlılığı bir sayı ile ifade etmek için çeşitli teknikler geliştirilmiştir. Bunlardan Kuder-Richardson formülleri ve Cronbach Alfa katsayıları en çok kullanılan tekniklerdir. Kuder-Richardson formülleri KR-20 ve KR-21 adlarıyla bilinirler, 1 ve 0 ile puanlanan ölçeklerde, ölçeğin tümüne ait güvenilirlik katsayısının hesaplanmasında kullanılırlar (Baykul, 2000: 52). Puan dağılımı sürekli değişken olan ölçeklerin güvenilirliğini kestirmede Cronbach (1951) tarafından geliştirilen ve “Cronbach Alfa” olarak adlandırılan katsayı sıklıkla kullanılır. Cronbach Alfa katsayısıda ölçeğin güvenilirliğini 1 ve 0 arasında puanlar ve buna göre ölçekte yeterli sayılabilecek güvenilirlik katsayısı olabildiğince 1 değerine yakın olmalıdır (Tezbaşaran, 2008: 48).

Hangi değer altına düşülünce güvenilirliğin yetersiz sayılacağı hakkında bir standart vermek güçtür. Ancak genel kanı 0.5 değerinden küçük katsayılı maddelerin güvenilirliklerinden kuşulanıp onların iyi bir madde olmadığı yönündedir. Fakat bazı araştırmacılar da alfa değerinin en az 0.70 olması gerektiğini belirtmektedirler (Tavşancıl, 2010: 29). Literatürde genellikle % 20'nin altındaki değerler çok az güvenilir, % 20-40 arası değerler az güvenilir, % 40-60 arası değerler orta düzeyde güvenilir, % 60-80 arası değerler güvenilir, % 80 ve üstü değerler ise çok güvenilir veya tam güvenilir olarak kabul edilmektedir (Padem vd., 2012: 64). Fakat % 85 ve üstü güvenilirlik değerleri bazı uzmanlarca verilerle oynanmış olunabileceği gerekçesiyle hoş karşılanmamaktadır. Bu sebeple genel kabul gören güvenilirlik düzeyi % 70 (0,7) ve % 85 (0,85) arasındadır. Güvenirliği düşük bir ölçmenin hiçbir bilimsel değeri olmadığı gibi, güvenilirliğin çok yüksek olması da yapılan ölçmenin amaca uygunluğunun garantisini de değildir. Buna göre güvenilirliğin de zorunlu fakat yeterli olmayan bir koşul olduğu söylenebilir (Bindak, 2004: 24).

Kullanışlılık, bir testin geliştirilmesi, çoğaltılması, uygulanması ve puanlanması aşamalarının kolay ve ekonomik olması demektir (Tekin, 2010: 77). Ölçme aracı seçiminde kullanılabilirlik aranması gereken son niteliktir. Öncelikle amaca uygun yani geçerli bir ölçek olup olmadığı incelenmelidir. Daha sonra aynı amaca yönelik ölçekler arasından en güvenilir olanı seçilmelidir (Kuzu, 2016: 17).

Faktör analizi de değişken sayısını azaltma ya da ana değişkenlerin tespit edilmesi ve soruların gruplandırılması şeklinde tanımlanabilir. Anketler birbirini destekleyen olguları veya tutumları farklı yönleriyle ölçmeye çalışan birçok sorudan meydana gelir. Hangi sorunun hangi olguyu ya da hangi tutumu ölçtüğünü anlamak içinse bu soruların gruplandırılması ya da değişkenlerin anlaşılması gerekir. Birbirleriyle ilişkili veri yapılarını, birbirinden bağımsız ve daha az sayıda veri yapılarına dönüştürmek, bir oluşumu ya da olayı açıkladıkları varsayılan değişkenleri gruplayarak ortak faktörleri ortaya koymak, bir oluşumu etkileyen değişkenleri gruplamak amacıyla başvurulan bir yöntemdir (Bindak, 2004: 29).

Faktör analizi, değişken sayısının çok olduğu durumlarda bu değişkenler arasındaki ilişkileri inceler ve ortak bir özellik belirlenmesine yardımcı olur. Bu ortak özelliğin her birine bir faktör adı verilir (Padem vd., 2012: 192-193). Faktör analizinin uygulanabilmesi için gerekli bazı şartlar bulunmaktadır. Bunlar; yeterli sayıda veri olması, değişkenlerin birbirleriyle az ya da çok ilişkili olmaları ve her bir faktörün en az üç değişken içermesidir (Padem vd., 2012: 194). Faktör sayısının belirlenmesinde yaygın görüş “Öz Değere Göre Belirleme (Eigenvalue)” yöntemidir. Öz değer yönteminde 1 ve 1'den büyük olan kadar her değer faktör olarak alınır (Padem vd., 2012: 195). Aynı sorunun iki farklı faktörde yer alması durumunda faktör başlığına göre sorunun hangi faktöre dahil edileceği ya da sorunun faktör başlığıyla uygun olmaması durumunda sorunun başka bir faktör altında ele alınması araştırmacının inisiyatifindedir. Ayrıca sosyal olguları ölçen araştırmalarda faktör sayısında sınırlama yapmak gene araştırmacının inisiyatifindedir.

5.3.7. Ölçek Optimizasyon Aşamaları

Optimizasyon aşaması anketin uyumlaştırma sürecini kapsamaktadır. Bu aşamada ölçek geliştirme sürecinin önceki adımlarını hatırlatmak yerinde olacaktır. Öncelikle amacı, yapısı ve biçimi gibi unsurları belirlenen ölçek çalışması için madde havuzu oluşturulur. Madde havuzundan seçilen sorular anket formuna dökülür ve

oluşturulan form uzmanlara gönderilir. Uzman görüşüne gönderilen anket soruları geçerlik açısından test edilmiş olur. Geçerliği test edilen anket, pilot uygulamaya tabi tutulmaktadır. Pilot uygulama aşamasında cevaplayıcılardan da anket hakkında görüşler alınır. Pilot uygulama sonrası anket güvenilirlik testine tabi tutulmaktadır. Ardından soruların faktörleşip, faktörleşmediği analiz edilir. Bu aşamaların tamamlanmasının ardından uzman görüşü sonrası problemleri görülen, güvenilirlik oranı düşük olan veya faktörleşemeyen sorular varsa bu sorular anket kapsamı dışında bırakılır ya da düzeltilir. Eğer bu aşamalarda herhangi bir sorun yoksa anket formu incelenmesi ve gerekli izinlerin alınması için uygulanacak kurum ya da kurumlardaki yetkili mercilere gönderilir. Optimizasyonu tamamlanan anket çalışması gerekli izinlerin alınması halinde nihai olarak uygulanabilir.

6. TUTUM ÖLÇEĞİ VE TUTUM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME

Bilimsel incelenmesi 19.yüzyılda başlayan tutum, tarih boyunca sosyal psikolojiye eşlik etmiş en önemli araştırma konularından biri olmuştur (Bilgin, 1995: 1). Tutum konularına olan ilgi ve araştırmalar son yıllarda büyük oranda artmıştır. Tutum konusuna bu kadar önem verilmesinin nedeni, bireyin çevresine uyum sağlamasını kolaylaştırmanın yanı sıra davranışlarını yönlendirici bir güce sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Baysal ve Tekarslan, 1998: 254). Bu bölümde tutumların oluşumu, değişimi, tutum-davranış ilişkileri anlatılarak, tutumların temel öğelerine yer verilmiştir. Ardından tutumların ölçülmesine yönelik özellikler ve tutum ölçekleri ele alınmıştır.

6.1. Tutumlar ve Tutumları Oluşturan Temel Öğeler

Tutum, bireyin çevresindeki herhangi bir olgu veya nesneye karşı sahip olduğu tepki eğilimini ifade etmektedir. Bireyin çevresinde sayılamayacak kadar çok tutum konusu vardır ve her bir konu için ayrı ayrı tutum oluşturmak oldukça karmaşıktır. Bu nedenle birey belirli konuları, belirli ölçülere göre gruplara ayırmakta ve bu gruplara uygun tutumlar oluşturmaktadır (Bindak, 2004: 8). Bireyin bir objeye karşı bir tutuma sahip olması, sadece o objenin birey etrafında bulunması ile alakalı değildir. Objenin birey için psikolojik bir anlam ifade etmesi de gerekmektedir. Bu tutumlar taşıdıkları önem ve yoğunluk açısından farklılık gösterirler (Aktaran: Memiş, 2012: 7).

Latince olan kökeninde harekete hazır anlamına gelen (Arkonaç, 2001: 158) tutum kavramıyla ilgili yapılan çalışmalar da, araştırmacılar kavramın tanımlanmasıyla ilgili ortak bir paydada buluşmamışlardır. Bunun sebebi tutumun sosyal bir değişken olmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan tanımlamalar tutumu tam olarak karşılayamasa da her bir tanım tutumun kendine has farklı özelliklerini ön plana çıkarmaktadır (Tavşancıl, 2010: 65).

Smith'e (1968) göre tutum "bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duyu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir" (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 129-130). Thurstone (1967: 15) tutumu, "psikolojik bir objeye yönelen olumlu veya olumsuz bir yoğunluk sıralaması ve derecelemesidir" şeklinde tanımlamaktadır. İnceoğlu (2010: 13) tutumu "bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir toplumsal konu, obje ya da olaya karşı deneyim, motivasyon ve bilgilerine dayanarak örgütlediği bilişsel, duygusal ve davranışsal bir tepki öneğilimi" olarak tanımlamıştır. Katz (1967: 457) tutumu "bireyin sahip olduğu değerler dizgesine bağlı olarak bir simgeyi, bir nesneyi, bir kişiyi veya dünyayı iyi ya da kötü, yararlı ya da zararlı yönleriyle algıladığı bir ön düşünce biçimi" olarak tanımlamıştır. Freedman, Sears ve Carlsmith'e (2003: 319) göre tutum "bilişsel ve duygusal öğeleri bulunan ve davranışsal bir eğilim içeren oldukça kalıcı bir sistem"dir. Özgüven'e (1999: 353) göre tutum "bireylerin belli bir kişiyi, grubu, kurumu veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazıroluş hali veya eğilimidir." Allport'a (1935: 4) göre tutum "yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu tüm obje ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumudur."

Tutumla ilgili yapılan tanım ve açıklamalardan yola çıkarak tutumların özellikleri şöyle sıralanabilir (Tavşancıl, 2010: 71):

- Tutumlar doğuştan gelmez, yaşantı yoluyla öğrenilir.
- Tutumlar geçici değildir, belli bir süre devamlılık gösterirler. Yani bireyler yaşamlarının belirli dönemlerinde aynı düşünceye sahip olurlar.
- Tutumlar, birey ve obje arasındaki ilişkide bir düzenlilik olmasını sağlarlar.
- İnsan-obje ilişkisinde, tutumların belirlediği bir yanlılık ortaya çıkar. Birey bir objeye ilişkin bir tutum oluşturduktan sonra ona yansız bakamaz.
- Bir nesneye ilişkin olumlu ya da olumsuz bir tutumun oluşması, ancak o nesnenin başka nesnelere karşılaştırılması sonucu mümkündür.

- f. Toplumsal tutumlar da kişisel tutumlarla aynı özelliklere sahiptir. Toplumsal tutumlar, toplumsal nesne, değer, konu, grup veya kurumlara yönelik tutumlardır (Tolan vd., 1985: 261).
- g. Tutum bir tepki şekli değil, tepkide bulunma eğilimidir.
- h. Tutumlar olumlu ya da olumsuz davranışlara yol açabilir.

Bir gruba, bir kuruma ya da sosyal bir konuya karşı tutum oluşması önemli bir konudur. Bir tutumun oluşması, kişinin artık bunlara karşı nötr olmadığı, kişi için olumlu ya da olumsuz anlam taşıdığını ifade etmektedir. Bir tutum, duruma göre belli bir beklentiyi, standardı ya da amacı belirlemektedir (Şerif ve W. Şerif, 1996: 490). Tutumlar doğuştan gelmediği için sonradan deneyim, pekiştirme, taklit ve sosyal öğrenme yolları ile oluşmaktadır (Tavşancıl, 2010: 80). Tutumların oluşumunda rol oynayan başka etkenler de vardır. Bunlar; genetik aktarım, aile, fizyolojik etkenler (ergenlik, yaşlılık ve benzeri), tutum konusu ile yüz yüze iletişim, kişilik, toplumsallaşma süreci, grup üyeliği ve sosyal sınıflardır. Bu faktörlerin her biri, tutum oluşumunu iki biçimde etkilemektedir. Birinci olarak, bireyin inanç sistemine tutumsal orjinallik katmakta; ikinci olarak da tutum sistemine, değişime, açıklık ya da bütünleşme gibi dinamik özellikler yüklemektedir (İnceoğlu, 2010: 142).

Tutumların kaynağı ile ilgili olan ve klasik olarak kabul edilen Allport'un dört koşulu vardır (İnceoğlu, 1985: 15) :

- a. Birinci koşul, aynı konuda olan deneyimlerin artmasıdır. Konuyla ilgili deneyimler birikince tutumlar oluşur.
- b. İkinci koşul olarak, bireyselleşme, farklılaşma ve ayrılma gelir. Biriken deneyimler böylece desteklenir. Tutum özelleşir ve belli bir tutum diğerlerinden ayrılır.
- c. Üçüncü koşul, kuvvetli bir etkileyici ya da dramatik bir deneyimin meydana gelmesidir.
- d. Son koşul ise tutumların taklit yoluyla edinilmesidir.

Yapılan birçok araştırma ortaya koymaktadır ki ilkökul çocuklarında oluşan tutumun kaynağı genellikle anne-babalardır. Çocuklar büyüdükçe anne-babaların, onların tutumları üzerindeki etkisi azalmaktadır. Özellikle ergenlik dönemlerinde sosyal etkenlerin rolü giderek artmaktadır. Bir bireyin tutumlarının büyük bir kısmı, 12 ile 30 yaş arasındaki dönemde son şeklini almakta ve daha sonraki dönemlerde çok az değişmektedir (Tavşancıl, 2010: 79-80). 12-20 yaş arasında bireylerin tutumları değişebilen tutumlardır. 20'li yaşlardan sonra birey birçok konuda kendini bağlamaya başlar. Örneğin; seçimlerde oy kullanırlar, eğitimlerini tamamlarlar, iş seçerler ve evlenirler. İlk yetişkinlik evresi denilen 20-30 yaşlar arasında ise tutumlar kristalleşmektedirler (Morgan, 2009: 386).

Tutumların sabit olduğunu ve bireyin yaşamı boyunca sabit kaldığını iddia etmek yanlış olur. Tutumlar, zaman içinde gelişme ve değişme gösterebilirler (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 147). İnsanlarda oluşan tutumlar zaman içerisinde yavaş bir şekilde, yeni bilgi ve deneyimler edindikçe değişebilmektedir (Davidoff, 1987: 569). Bir tutumun değişmesi, bireye tutum konusunda sürekli olarak ve sabırla bilgi aktarılmasına bağlıdır. Yani bu değişim kendiliğinden olmaz. Bir şekilde bilginin kişiye yüklenmesi yani iletişimin olması gereklidir (Usal ve Kuşluyan, 1999: 165). Tutum nesnesi ile ilgili bilgi değiştiğinde, tutum da değişir. İnsan kendi düşüncesine zıt olan bir düşünceyi söylemeye veya yapmaya zorunlu bırakıldığı zaman da tutum değişmesi görülebilir (Arkonaç, 1998: 446).

Tutumların hem nasıl oluştuklarını hem de nasıl değiştiklerini açıklamaya yönelik birçok kuram vardır. Freedman, Sears ve Carlsmith (2003: 324) bu kuramları "**Koşullama ve Pekiştirme, Özendiriciler ve Çatışma, İşlevselcilik ve Bilişsel Tutarlılık**" olarak dört başlıkta toplamışlar.

Koşullama ve Pekiştirme Yaklaşımı, tutumları öğrenilen her şey gibi alışkanlıklar olarak görmektedir. Bu yaklaşımın altında yatan temel varsayıma göre tutumlar, büyük ölçüde diğer alışkanlıklar nasıl öğreniliyorsa, öyle öğrenilmektedir. Bu

yaklaşımına göre insanlar, tıpkı bilgileri ve olguları öğrendikleri gibi bu olgulara bağlı duygu ve değerleri de öğrenirler. Koşullanma ve pekiştirme yaklaşımına göre bir birey, bir tutum geliştirirken “Çağrışım, Pekiştirme ve Taklit” yoluyla bilgi ve duyguları öğrenmektedir. Bir nesne, kişi ya da fikrin nitelik ya da özelliklerini öğrenmek, tutum geliştirirken çağrışımı oluşturmaktadır. Pekiştirme ise olumsuz bir eylemin birisi tarafından olumlanması ve bir başkası tarafından bu olumlanmanın desteklenmesi ile gerçekleşmektedir. İnsanların kendi davranışlarını, özellikle güçlü ve önemli insanların davranışlarına benzetmeye çabalaması ise taklit yoluyla tutumun geliştirilmesidir. Çağrışım, pekiştirme ve taklit, tutumların öğrenilmesinde temel mekanizmadır. Sonuç olarak bu yaklaşım, tutumların edinilmesi konusundaki en güçlü ve görece yalın bir yaklaşımdır. Koşullandırma ve pekiştirme yaklaşımı, bireyi temelde edilgen olarak ele almaktadır. Bireyler uyaranlar tarafından etkilenmekte, öğrenme süreçlerinden birinin aracılığıyla öğrenmekte ve bu öğrenme tutumlarını belirlemektedir. Sonuçta ortaya çıkan tutum, bireyin edinmiş olduğu bütün çağrışımları, değerleri ve diğer bilgi parçalarını içine almaktadır (Myers, 1990: 67; Freedman vd., 2003: 337-345).

Özendiriciler ve Çatışma Kuramı, özellikle tutum değişikliğini açıklamada etkilidir. Gerçekten öğrenme ilkeleri ve özendiriciler açısından yapılan açıklamalar tutum değişikliğindeki çalışmaların birçoğunda yaygın olarak yer almaktadır. Ereklere ve çatışma kuramı olarak da adlandırılan bu kuram, tutum değişikliğine bir yaklaşım ve uzaklaşma açısından bakmaktadır. Bir bireyin, bir konumu kabul etmesi için belirli nedenleri vardır. Onu reddedip, bir diğerini kabul etmesi içinse başka nedenleri vardır. Özendiriciler kuramına göre bu özendiricilerin görece güçleri, onun tutumunu belirlemektedir. Tutum değişikliği yalnızca, kişi yeni tutumu benimsemek için, eskisini sürdürmek için olduğundan daha fazla özendirici bulursa gerçekleşecektir (Tavşancıl, 2010: 84-85). Bu görüş, tutumun olumlu ve olumsuz öğelerin toplamı tarafından belirlendiğini ileri süren, koşullanma görüşüne benzemektedir. Aralarındaki fark, özendiriciler kuramının belirli bir konumu benimsemeyen bireyin, kazanıp kaybettiği üzerine vurgu yapmasından kaynaklanır. Bu görüşe göre bir birey, çatışan amaçları olduğunda, kazancını en üst düzeye çıkararak konumu benimsemektedir (Freedman vd., 2003: 345-350).

İşlevselcilik (Functionalism) Kuramı da, özendiriciler ve çatışma yaklaşımı gibi tutum değişikliğini açıklamada etkilidir. İşlevci yaklaşıma göre birey kendisi için gördüğü psikolojik işlev ya da sağladığı yararı göz önüne alarak, bir tutumu seçer, değiştirir ya da reddeder yani ilk tutumunu seçer ya da yeni bir tutuma geçer. Bu yaklaşıma göre bir tutumun şu işlevleri varsa birey tarafından benimsenebilir (Freedman vd., 2003: 350-356; Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 160; Tavşancıl, 2010: 85):

- a. Bir tutum, bireyin amacına ulaşmasında araç işlevi gördüğü için benimsenir.
- b. Bir tutumun değer-açıklayıcı işlevi varsa benimsenir. Tutumların, bir kişisel değer açıklama, kişisel değer ortaya koyma işlevi vardır. Bireyin kendisine ilişkin imgesinin bir kısmı, sahip olduğu merkezi değerler tarafından iyice sarılmıştır ve eğer tutumları bu değerlerin önem verilen bir yönünü ifade ediyorsa, birey kendini doyuma ulaşmış hisseder.
- c. Bir tutumun benliği savunma işlevi varsa benimsenir.

İşlevselci yaklaşım, belirli birey veya insan gruplarının sahip oldukları tutumlara, ne için sahip olduklarını anımsatmaktadır. Bu kuram olay sonrası açıklama yolu olarak tarihçiler, siyaset bilimciler ve sosyologlar tarafından kullanılmaktadır (Freedman vd., 2003: 350-356).

Bilişsel Tutarlılık Kuramı ise, insanların bilişleri ile davranışları arasında denge kurmak eğiliminde olduklarını ileri sürmektedir. Bunun tutumların gelişme ve biçimlenmesinde temel etken olduğu varsayılmaktadır. Birbirleri ile tutarsız birçok inanç ve değere sahip olan bir birey, bunları daha tutarlı hale getirmeye çalışmaktadır. Benzer biçimde, eğer bilişler tutarlı iken tutarsızlığa yol açacak yeni bir bilişle karşılaşır, tutarsızlık minimize edilmeye çabalanır. Çünkü denge durumunda olmayan tutum yapıları rahatsız edicidir ve hoş değildir (Tavşancıl, 2010: 83). Bu kuramı

“Denge (Tutarlık), Uygunluk (Dengeleme) ve Duygusal-Bilişsel Denge (Bilişsel Çelişki)” alt kuramları açıklamaya çalışır (Freedman vd., 2003: 356-363).

Denge alt kuramının ana fikri, dengesiz olan bir fikrin denge yönünde değişeceği biçimindedir. Uygunluk alt kuramına göre ise uygunsuzluk, değişiklik yönünde baskı yaratır ve değişikliğin yönü tutarlılığa doğru evrilir. Denge ve uygunluk kuramları insanların değişik nesnelere ilişkin duygularını nasıl uzlaştırdıkları üzerinde durmaktadır. Duygusal-Bilişsel denge (Bilişsel Çelişki) alt kuramı da, tutumun merkezindeki nesneye ilişkin duygudaki bir değişikliğin çok sayıda bilişsel değişikliği oluşturduğu yönünde bir varsayıma dayanmaktadır. Bu çok yönlü bilişsel değişiklik, oluşturulan değişikliklerin ortaya çıkarttığı dengesizlikleri azaltmak amacıyla hizmet etmektedir (Freedman vd., 2003: 356-363; Tavşancıl, 2010: 83-84).

Bilişsel tutarlılık kuramları yaptıkları kestirmelerden çok temelde açıklamaya çalıştıkları olgularda farklılık göstermektedirler. Denge kuramı en yaygın biçimde kişiler arasındaki çekiciliği özellikle de benzer tutumları olan iki insan arasındaki çekiciliği açıklamakta kullanılmaktadır. Ayrıca bir tutumun değişik öğeleri arasındaki tutarlılığa da geniş olarak uygulanmaktadır. Uygunluk kuramı öncelikle bir kaynakla, (iletişimci) dinleyici arasındaki görüş farkının bulunduğu etkileyici iletişim durumlarında ortaya çıkan tutarsızlığa uygulanmaktadır. Bilişsel çelişki kuramı, genel olarak bir bireyin tutumları ile davranışları arasındaki tutarsızlığın nasıl uyumlandırıldığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Bütün bu alt kuramlar iki ana noktada anlaşılmaktadır. Birinci nokta sistemde tutarsızlık olduğunda, o sistemde daha tutarlı yapı yönünde değişme eğilimi görülmektedir. İkinci noktada ise genel olarak bireyin en kolay çözüm yolunu seçtiği kabul edilirse bu değişiklik farklı birçok yoldan sağlanabileceği düşüncesi bulunmaktadır (Freedman vd., 2003: 356-363).

Tutum davranışla doğrudan ilgilidir ve tutum-davranış ilişkisi ölçüm yapılabilmesi açısından oldukça önemlidir. Tutum, davranış gözlenmeden önce değişmeyecek kadar güçlü ve açık olmalıdır. Tutumların ölçüldüğü zamanla, davranışın gözlendiği zaman çok önemlidir. Tutum ölçümü ile davranış gözlemi arasında geçen sürede tutum değişmiş olabilir. Tutumlarla davranışlar arasındaki tutarlılık aynı zamanda ölçülmeleri durumunda en yüksek düzeyde olmalıdır (Tavşancıl, 2010: 85). Abelson’a (1959) göre “Tutuma uymayan davranışın başlıca nedeni, bireyin tutumunu davranışla nasıl ifade edebileceğini öğrenmemiş olmasıdır” (Tavşancıl, 2010: 97).

Geçmişte, insanlar kişilerin davranışlarının tutumları tarafından belirlendiğini, tutum ve davranış arasında büyük bir tutarlılığın olduğunu varsayıyorlardı (Tavşancıl, 2010: 86). Günümüzde de tutumların insan davranışını etkilediği konusunda yaygın bir inanç vardır. Araştırmalara göre de tutumlar davranışları etkilemektedir (Arkonaç, 2001: 157). Yapılan pek çok araştırma davranış ve tutum arasında yüksek düzeyde bir tutarlılığın olduğunu göstermektedir fakat bu davranış-tutum tutarsızlığının hiç olmadığı anlamına da gelmez (Tavşancıl, 2010: 86-88).

Tutumlar davranışa dönüşürken bireyin bulunduğu ortamın etkisi ihmal edilmemelidir. Bazı ortamlar, tutumların davranışa dönüşmesine engel olur iken bazı ortamlar da, bireye hiçbir baskı yapılmaksızın tutumun rahatça davranışa dönüşmesini sağlamaktadır (Bindak, 2004: 10). Tutumlarla davranışlar arasındaki korelasyonu kısıtlayan etkenleri Collins “*Çevresel Etkenler, Tutum Dışı Etkenler ve Ölçüm Hatası*” olarak sıralamaktadır (Baysal ve Tekarslan, 1998: 260):

Çevresel Etkenler: Açık bir tepkidir. Hem tutumun hem de çevrenin etkisi altındadır. Eğer çevrenin etkisi güçlü ise tutumun tepkiye katkısı azalır, dolayısıyla tutum ve davranış arasındaki eş yönlü ilişki de azalır.

Tutum Dışı Etkenler: Tutum ölçme aracı öyle bir ortamda uygulanmalıdır ki, bireyde toplumca arzulanır tepkilere yol açmamalı yalnızca kişisel tutumu yansıtmalıdır.

Ölçüm Hatası: Ölçme araçlarında güvenilirliğin düşük olması, tutum ve davranış arasındaki ilişkinin yanlış saptanmasına neden olmaktadır.

Bu etkenlere ek olarak Freedman, Sears ve Carlsmith (2003: 337-338) tutumun gücünün ve açıklığının da tutum-davranış arasındaki korelasyonu etkilediğini savunmuşlardır. Tutumlar daha davranış ölçülemeden ya da gözlenmeden önce değişmeyecek kadar güçlü ve açık olmalıdır. Bu şart sağlanmadığında da tutum ile

davranış arasında tutarsızlık görülebilir. Sonuç olarak bazen tutum ve davranış arasında görülen tutarsızlık gerçek tutumun iyi bir şekilde saptanamamasından kaynaklanabilmektedir (Tavşancıl, 2010: 98).

Tanımlardan, tutumların gelişimi, değişimi ve davranış ile ilişkisinden de görüldüğü gibi bireylerin tutumları; deneyimler ve öğrenilen bilgilerin birleşiminden oluşmaktadır. Tutumların *Bilişsel*, *Duyuşsal* ve *Davranışsal* olmak üzere üç ögesi vardır (Tavşancıl, 2010: 72). Bu ögeler arasında iç tutarlılık olduğu varsayılmaktadır (İnceoğlu, 2010: 20). Tutum objeleri ile ilgili bilgi ve inançlar bilişsel öge, tutumun bireyden bireye değişen ve gerçeklerle açıklanamayan, hoşlanma-hoşlanmama yönü duyuşsal öge, bireyin tutum objesine ilişkin davranış eğilimi ise davranışsal ögeyi oluşturmaktadır (Çanakçı ve Özdemir, 2011: 20). Bireyin bir konu ile ilgili bildikleri o konuya olumlu bakmasını gerektiriyorsa bu bilişsel ögedir, birey o konuya ilişkin olumludur (Duyuşsal Öge) ve bunu sözleri ya da davranışları (Davranışsal Öge) ile gösterir (İnceoğlu, 2010: 15).

Bilişsel Öge (Zihinsel/Kognitif Öge): Tutumun gerçeklere dayanan bilgi haznesini oluşturur (Baysal ve Tekarslan, 1998: 254). Bireyin bir nesneye karşı tutumunun oluşabilmesi için öncelikle o nesnenin varlığına inanması gerekir. Daha sonra doğrudan ya da dolaylı olarak o nesne hakkında bilgiler edinilmelidir. Bu bilgiler değiştiğinde tutum da değişir (Kuzu, 2016: 24).

Duyuşsal Öge (Emosyonel Öge): Tutumun bireyden bireye değişen ve gerçeklerle açıklanamayan, hoşlanma-hoşlanmama, sevme-sevmeme gibi duygusal yönünü oluşturan ögedir (Baysal ve Tekarslan, 1998: 254). Duyuşsal ögeler olumlu veya olumsuz etkiler içerir. Tutumlar duyuşsal ögeleri içerme derecesine göre farklılaşmaktadır. Tutum konusuna olumlu ya da olumsuz duygular beslemek önceki deneyime bağlıdır. Bazı tutumlar mantıkla açıklanamazlar ve bu tutumlar tamamen duyuşsal ögeye sahiptirler (Morgan, 2009: 363). Duyuşsal öge aynı zamanda bireyin değerler sistemi ile yakından ilişkilidir. Tutum konusunun, bireyin amaçlarına hizmet edip etmemesi, olumlu ya da olumsuz duyguların oluşmasına neden olur. Bu öge, bilişsel ögeye göre daha basittir. Olumlu ya da olumsuz tepkiye bir ön eğilimdir. Fakat duygusal ögesi ağır basan bir tutumun değişimi daha güçtür. Çünkü bilgiler, duygulara göre çok daha hızlı değişebilir (İnceoğlu, 2010: 10). Tutuma süreklilik kazandıran, tutumun itici ve şekillendirici ögesidir (Erdoğan, 1999: 366). Ayrıca toplumun yapısı ve tercihlerine göre birey duygusal yönden etkilenebilmektedir.

Davranışsal Öge (Devinışsel Öge): Bireyin düşünce ve duyguları doğrultusunda bir tutum nesnesine ilişkin hareket eğilimini ifade etmektedir. Bireyin inanç ve bilgileri sonucunda ortaya çıkan yargısı onu bir objeye karşı olumlu veya olumsuz davranışa eğilimli hale getirecektir (Coşkun, 2012: 126). Bazı durumlarda düşünce ve duygulara göre davranış gösterilmese de, her bireyde bu düşünce ve duygulara göre davranış gösterme eğilimi bulunmaktadır. Davranışın temelinde olumlu veya olumsuz duygu ve ilişki kurma ya da kurmama çabası olmak üzere iki boyut vardır. En ileri yaklaşma biçimi olumlu ve olumsuz yaklaşma, en az yaklaşma durumu ise tutum objesinden kaçmak şeklinde gerçekleşir. Her davranışta ilişki ve duygusal olarak adlandırılan iki nitelik değişik ölçülerde birbirinin içine geçmiş durumdadır (Erdoğan, 1999: 366).

Genelde tutumlarda bir tepki ön eğiliminin varlığı kabul edilir. Ancak, Katz ve Stotland, her tutumda bir davranışsal ögenin bulunmasının gerekli olmadığını savunmaktadır. Buna örnek olarak da, bireyin resim sanatından hoşlanabileceği ancak bir sanat galerisine gitmek, resim sanatıyla ilgili kitap okumak ya da satın almak gibi bir davranışta bulunmayabileceğini gösterilmektedir (Triandis, 1967: 208).

Tutumun varlığı, onu yansıttığı varsayılan bir takım gözlenebilir davranışlardan anlaşılabilir. Herhangi bir tutum objesine ilişkin bir davranış söz konusu olmadığında, bireyde tutum gizli de olsa çevresindeki bireylerce gözlemlenemeyeceğinden varsayılmaz (Baysal, 1981: 18). Bireylerin davranışlarında toplumun olumlu veya olumsuz etkisinden de söz etmek mümkündür. Bireyin tercih edebileceği bazı tutumlar toplumsal baskılardan dolayı davranışa dönüşmeyebilir.

Bir tutum, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarını birbirleriyle uyumlu kılarak etkiler. Bu üç öge güçlü tutumlarda tam olarak bulunur. Zayıf tutumlarda özellikle davranışsal öge çok zayıf olabilir (Tavşancıl, 2010: 78). Tutum bireyi davranışa

hazırlayıcı karmaşık bir eğilimdir. Bunun sonucu bireyin çevresindeki çeşitli objelere ilişkin beslediği duyguları, o objelerle ilgili düşünceleri ve bilgileri, objelere yönelik davranışları devamlılık ve düzenlilik gösterir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 132). Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tutum ögeleri karşılıklı etkileşim içindedir ve birinde ortaya çıkan bir değişiklik, tutarlılığı korumak için diğer ögelerde zincirleme bir değişime neden olmaktadır. Yani bireyin bir tutum ögesine ilişkin olumlu-olumsuz durumu değiştiğinde, o objeye yönelik bilişsel ve davranışsal ögesini de yeniden düzenlenmiş olur (İnceoğlu, 2010: 29).

Ögeler açısından ele alındığında tutum, düşünce ve inançların birçok ortak noktasının olduğu görülmektedir. Üçü de çeşitli şekillerde tepki göstermek için öğrenilmiş eğilimlerdir. Tutumlar, bireylerin hedef nesne ile ilgili tercih edilebilir ve tercih edilemez değerlendirmesini temsil eder. İnançlar, bireyin nesne ile ilgili sahip olduğu bilgiyi temsil eder. İnanç kavramına nesne ya da olayların nitelikleri ya da varlıklarına ilişkin, biçimleyici değerlendirmelerini içeren duygusal öge katıldığında tutuma dönüşmesi, inanç ve tutum kavramlarının birbirlerine neden-sonuç ilişkisiyle bağlı olduğunu göstermektedir. İnançlar tutumların duygusal yönlerine eşlik eden söze dökülmüş anlatımlardır (Aktaran: Çanakçı ve Özdemir, 2011: 21). İnanç kavramına, nesne ya da olayların nitelikleri ya da varlıklarına ilişkin, biçimleyici değerlendirmeleri içeren duygusal öge katıldığında da inanç, tutuma dönüşür. Her tutumda inanç vardır; ancak her inanç, tutum oluşturmaz (İnceoğlu, 2010: 152). Bir nesneye yönelik olumlu veya olumsuz bir tutum varsa, o nesne hakkında olumlu veya olumsuz inanç da olacaktır. Tutumu diğerlerinden ayıran en önemli özelliği duygusal bileşenlerinin olmasıdır (Tavşancıl, 2010: 75). Tutumlar düşüncelerden daha uzun ömürlü ve köktencidirler ancak inançlar kadar derinde saklanmazlar (Munn vd., 1969: 610). İnançlar ve tutumlar arasında tutarlılık vardır (Atkinson vd., 1992: 725). Tutum ve inanç farklı kavramlar olmasına rağmen birbirlerini etkilerler ve daima birlikte bulunmaktadır. Bir tutuma eşlik eden inanca kanı denir (Morgan, 2009: 363). Kanılar tutumların oluşmasını sağlamazlar, tutumları yansıtırlar. Bireyin kendinden kattığı şeyler tutumlardır (Baysal, 1981: 21). Tutumlar olumlu-olumsuz yargılanabildiği veya yorumlanabildiği halde inançlarla ilgili bu şekilde yorum ve yargıda bulunulamaz (Tavşancıl, 2010: 75).

Tutumların ögeleri için geçerli olan bazı özellikler vardır. Bunlar “**Güç Derecesi, Karmaşıklık, Tutumlararası İlişki** ve **Ögeler Arası Tutarlılık**”tır.

Güç Derecesi: Her tutumun bir gücü vardır. Bu güç, üç tutum ögesinin toplamı olarak düşünülebilir. Tutumlar ve ögeleri güç bakımından farklılık gösterirler. Genellikle yerleşmiş, köklü tutumların gücü de, ögelerinin gücü de yüksek olur (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 137).

Karmaşıklık: Tutum kişinin içinde yaşadığı ekonomik, toplumsal, siyasal ve psikolojik ortamın bir ürünüdür. Bu nedenle tutumun kendisi ve ögelerinin her biri farklı seviyelerde karmaşık yapılarla sahiptirler (Usal ve Kuşluvan, 1999: 128).

Tutumlararası İlişki: Bir grup tutum arasında en önemli olan tutuma merkezi tutum denilmektedir. Diğer tutumlar merkezi tutumun etrafında toplanmışlardır. Bir tutumun değişmesi ya da değiştirilmesi diğer tutumların da değişimine sebep olabilir (Baysal ve Tekarslan, 1998: 258).

Ögeler Arası Tutarlılık: Tutumlar üzerinde yapılan çalışmalar ögelerin genellikle uyum içinde olduklarını göstermiştir. Özellikle de güçlü tutumlarda bu uyum oldukça belirgindir. Ögeler arası tutarsızlık varsa o tutum dengesizdir ve henüz yerleşmemiştir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 166).

6.2. Tutumların Ölçülmesi ve Tutum Ölçekleri

Tutumların ölçülebilmesi tanımlanabilmelerine bağlıdır. Tutumlar, en olumludan en olumsuzu kadar çeşitli yoğunluklarda olabilir. Olumsuz tutumlar; nesne ya da fikirler konusunda olumsuz inanca sahip olma, onu reddetme veya sevmeme, ona karşı hareketlerde bulunmayla kendini gösterebilir. Olumlu tutumlar ise; nesnelere ya da fikirler konusunda olumlu inanca sahip olma, onu benimseme ve sevme ile kendini gösterebilir (Demirhan ve Altay, 2001; Memiş, 2012: 7).

Tutumların ölçülmesi bireyin belli bir zaman birimindeki tutumlarının öğrenilmesidir. Tutum ölçme çalışmaları; bireylerin ilerideki davranışlarını tahmin etmek amacıyla, içindeki buldukları koşullarla ilgili tutumlarını saptamak amacıyla, tutumlarını değiştirmek veya yeni tutum oluşturmak üzere bireylerin mevcut tercihlerini öğrenmek amacıyla yapılabilir (Baysal ve Tekarslan, 1998: 263).

Hangi amaçla yapılırsa yapılsın tutum ölçme girişimleri üç kategoride toplanmaktadır. İlk kategori, bireylerin bir dizi cümle ya da sığata verdikleri tepkilere dayalı olarak çıkarsama yapmaya imkan sağlayan yöntemleri kapsar. Bu yöntemler “Ölçekleme Teknikleri” olarak tanımlanmakta ve “Ölçek” denilen araçları kapsamaktadır. İkinci kategori, bireylerin ortaya koydukları davranışlardan çıkarsamalar yapmaya izin veren yöntemleri içerir. Bu yöntemler büyük ölçüde gözleme dayalıdır. Üçüncü kategori, bireylerin fizyolojik tepkilerine dayalı olarak çıkarsamalar yapılmasına izin veren yöntemleri kapsar (Anderson, 1991: 241).

Sencer’e (1989: 259-264) göre tüm psikolojik özelliklerin ölçülmesinde olduğu gibi tutumların ölçülmesinde de kullanılan ölçek ve ölçülen özellik ile ilgili bazı temel öğeler vardır. Bu ölçeklerle elde edilen ölçme sonuçlarının, bu öğelerle karşılanabildiği ölçüde geçerli olabileceği söylenebilir. Bu öğeler “Süreklilik, Tek Boyutluluk, Doğrusallık ve Üretilirlik” olarak belirtilebilir.

Süreklilik: Psikolojik ölçeklerle ölçülen özelliğin sürekli olduğu kabul edilir (Özgüven, 1999: 35). Bir başka deyişle, tıpkı uzunluğun metre, desimetre, santimetre, milimetre olarak küçülebilen birimlerle ölçülebilmesi gibi, bir tutum nesnesi ile ilgili tavrı ölçmek için kullanılan ölçekte de en olumsuzdan en olumluya kadar uzanan boyutta, giderek küçülen sonsuz ölçüde dereceleme yapılabilir ve bu halde bile sürekliliğin korunacağı varsayılmaktadır (Memiş, 2012: 8).

Tek Boyutluluk: Psikolojik bir ölçekle ölçülen bir özelliğin diğer özelliklerden bağımsız olarak tek başına tanımlanabileceği ve ölçülebileceği anlamına gelir. Bir başka deyişle, bir psikolojik özelliğin her bir bireydeki bulunuşluk derecesinin diğer özelliklerle karıştırılmadan belirlenebileceği anlamına gelir (Memiş, 2012: 8). Tek boyutluluk, ölçekteki maddelerin veya alt boyutların iç tutarlılık dereceleri araştırılarak sağlanmaya çalışılmaktadır (Tavşancıl, 2010: 108).

Doğrusallık: Ölçeğin ölçüm sürekliliğini bir doğru çizgi biçiminde ölçmesi ve ilkece birbiriyle değiştirilebilir birimlerle gösterilen aralıklardan oluşması demektir (Sencer ve Sencer, 1989: 260). Cetvel doğrusallık için somut bir örnektir.

Üretilirlik: Ölçekten elde edilen bilgiye dayanılarak yeni bilgilere ulaşmak anlamındaki üretilebilirlik, tek boyutluluğun bir ürünü niteliğindedir. Özetle bir kişinin ölçekten aldığı puan bilinirse bütün cevapları üretilebilir. Ancak bu ideal durumdur. Gerçekte böyle kusursuz bir üretilebilirliğe ulaşmak çok güçtür. Bunun önemli bir nedeni ölçeklerin gerçekten tek bir boyutu olamamasıdır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014:157; Sencer ve Sencer, 1989: 337).

Tutumların ölçülmesi davranışların tutumlardan kaynaklandığı temeline dayanmaktadır (Özgüven, 1999: 353) . Tutumlar doğrudan ölçülemediği için dolaylı olarak davranış yoluyla ölçülebilir. Bu ölçmede genellikle kullanılan davranış, sorulara cevap vermek ya da fikir belirtme şeklinde beliren sözsel davranıştır. Bu amaçla sosyal psikologlar çeşitli tutum ölçme teknikleri geliştirmişlerdir. Tutum ölçme yöntemleri içerisinde en yaygın olarak kullanılanı sağladığı bazı avantajlardan dolayı “**Tutum Ölçekleri**”dir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 158).

Wells (2002) Tutum Ölçekleri ile çalışmanın getirdiği avantajları aşağıdaki gibi sıralamıştır (Aktaran: Tavşancıl, 2010: 106):

- Kullanımı basit olduğundan verimlilik sağlar.
- Pahalı olmaması, uygulama ve puanlama kolaylıkları nedeniyle kullanıcıya ve cevaplayıcıya rahatlık sağlar.
- Diğer veri toplama yöntemlerine göre daha net ölçümler sağlar.
- Kavram, yapı gibi soyut kavramların ölçümü açısından uygundur.
- Ölçümlerin tekrarlanabilmesine olanak sağlar.

Tutum ölçeklerinin kullanılma amaçları ise aşağıdaki gibi özetlenebilir (Özgüven, 1999: 91):

- Tutum ölçekleri bireylerin belirli bir tutum ve değerlerinin belirlenmesinde kullanılır.
- Bireylerin gözlenen tutum ve değer yargılarını etkileyen aile ve genel çevre faktörlerinin incelenmesi amacı ile kullanılır.
- Klasik ölçekleri ile birlikte davranışı etkileyen önemli bir faktör olarak bireyin uyum problemlerinin teşhisinde kullanılır.

En çok kullanılan tutum ölçekleri; Thurstone, Guttman, Osgood, Bogardus ve Likert tipi ölçeklerdir (Bindak, 2004: 20).

6.2.1. Thurstone Ölçeği (Eşit Görünen Aralıklar Yöntemi)

Thurstone sosyal tutumların ölçülebileceğini ilk defa dile getiren kişidir (Andrich, 1990: 819). Thurstone ve arkadaşlarının uzun süreli araştırmalarının başlangıç noktası, akademik psikolojideki psikofizik araştırmalarda çok kullanılan “ancak fark edilebilecek farklar” kavramıdır (Coşkun, 2012: 129). Thurstone tek boyutlu ölçek geliştirmek için çeşitli teknikler bulmuştur. Bunlar içinde en çok kullanılanı “Çiftli Karşılaştırmalar Tekniği ve Eşit Görünen Aralıklar Ölçeği Tekniği”dir. Bu teknikler maddelerin oluşturulmasına göre çeşitlilik göstermektedir. Eşit görünen aralıklar tekniği objelerin sıralı bir değerlendirmesini vermesi yanında, ölçek üzerindeki herhangi iki ölçüm arasındaki uzaklığa ilişkin yargılara varmayı da olanaklı kılmaktadır. Thurstone’un eğitsel, psikolojik, sosyolojik değişkenleri ölçmek ve anlamak için yaptığı ölçeklerin yorumu ile ilgili kapsamlı çalışması, ölçmenin temelini oluşturmuştur (Andrich, 1990: 820). Thurstone fiziki uyaranlar yerine tutum ifadeleri konulduğunda da aynı sonuçların elde edilmesinin mümkün olacağını dile getirmiş ve ilk araştırmasında deneklerden her bir ifadeyi birbirleri ile karşılaştırarak, iki ifadeden hangisinin tutum objesine yönelik daha olumlu ya da olumsuz olduğuna karar vermelerini istemiştir. Thurstone bu yaklaşıma “Çiftli Karşılaştırmalar Tekniği” adını vermiştir (Thurstone, 1967: 215-221).

Özgüven (1999: 35-36) Thurstone tutum ölçeği geliştirme aşamalarını şöyle özetlemiştir:

- Ölçülecek tutum konusuna ilişkin birkaç yüz değişik duygusal tonda ifade hazırlanır. İfadelerin sade, açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir. İfadeler pozitif ve negatif oluşlarına göre sıralanarak bir liste elde edilir.
- Her bir ifade ayrı ayrı kartlara yazılarak uzman kurula sunulur. Uzmanlar kartların her birini tek tek inceleyerek bu kartları en olumludan en olumsuz doğru süreklilik gösterecek şekilde 11 gruba ayırırlar.
- Daha sonra her gruba düşen maddeler kendi içinde incelenip değerlendirilerek, yerleri tutarsız olan maddeler çıkarılır. Uzmanların işaretledikleri derecelere göre her bir maddeye ölçek değeri verilir. Bu değer, jürideki üyelerin o madde için verdikleri derecelerin ortanca değeridir. Ölçek değeri yüksek olan maddeler seçilerek ölçek oluşturulur.
- Maddeler pozitiften negatife doğru yaklaşık eşit aralıklı olacak şekilde düzenlenir.
- Bireylere uygulanan ölçeklerde maddelerin ölçek değerleri yazılmaz. Ölçek puanı cevapların ortancasıdır.

Erkuş’a (2003) göre geliştirilmiş olan bu ölçek, tutumu ölçülecek katılımcılara ifadeleri karıştırılmış bir şekilde, kendi inanç ve duygularına uyanları işaretlemeleri için verilir. Cevaplayıcının katılıyorum dediği ifadelerin aritmetik ortalamasına bakarak tutum hakkında karara varılır (Aktaran: Memiş, 2012: 10).

6.2.2. Bogardus Toplumsal /Sosyal Uzaklık Ölçeği

İlk tutum ölçme tekniği olan toplumsal uzaklık ölçeği Bogardus tarafından 1925 yılında insanların, diğer ırklar, dinler ve sınıflardan olan kişilerle ilişkilerini kabul veya red derecelerini kıyaslamak amacıyla geliştirilmiştir. Bogardus, geliştirmiş olduğu ölçeği ilk kez 1926'da, 24 üniversiteden gelen 1725 Avrupa kökenli Amerikalı öğrenci üzerinde kullanmıştır. 1936'da Bogardus yurt dışında olduğundan ölçek uygulanamamış fakat sonrasında çalışmalar onar yıllık aralarla 1946, 1956 ve 1966 yıllarında yinelenmiştir. Bu ölçek, bölgesel farklılıklar ve toplumsal önyargılara ilişkin değişkenlerle ilgili araştırmalarda sınanmış ve değerli bilgiler sağlamış olmasına rağmen, günümüz tutum ölçme standartlarıyla karşılaştırıldığında oldukça yetersiz kalmıştır (Tezbaşaran, 2008: 5).

Ölçek herhangi bir grubun toplumsal bakımdan benimsenme derecesini ölçmek üzere seçilmiş bazı maddelerden oluşmaktadır. Bu maddeler çok yakın bir toplumsal ilişkiyi benimseme eğiliminden, uzak bir toplumsal ilişkiden kaçınma eğilimine doğru sistematik olarak sıralanmıştır (Hoşgörür, 1997: 346). Toplumsal uzaklık ölçeği, uygulama ve planlama kolaylığı nedeniyle etnik tutumların ölçülmesinde kullanılan bir ölçektir.

Bogardus toplumsal uzaklık ölçeği, sıralamalı bir ölçektir. Bundan dolayı birbirini izleyen ölçek konumları arasındaki uzaklığın eşit olması gibi bir öngörüsü yoktur ve ancak frekans ile yüzde bulunabilmektedir.

6.2.3. Guttom Ölçeği (Birlikli-Yığılımlı Ölçekleme Tekniği)

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan askerleri üzerinde yapılan araştırmalarda Louis Guttman "Scalogram" adını verdiği yeni bir tutum ölçeği geliştirmiştir. Guttman'ın getirdiği yenilik çok kesin ve katı bir şekilde hiyerarşik olan bir ölçek kurmaktır. Bir başka deyişle belirli düzeydeki bir önerme ile aynı görüşte olma halinin, daha alt düzeydeki önermelerle de aynı görüşte olmayı gerektirmesidir (Duverger, 1999: 284).

Guttman (1967), bir alanla ilgili olarak bazı sorulara verilen cevapların belirli bir düzene sokulduğu zaman ölçeklenebileceğini ifade etmektedir. Bu ölçek de Bogardus ölçeğiyle aynı varsayıma dayanmaktadır. Ölçeğin en belirgin özelliği, bireylerin bir dizi cümleden sadece birine verdikleri cevabın, diğer sorular hakkında da fikir yürütmeyi sağlamasıdır (Eren, 2001: 190).

Guttman ölçeklerinde ölçeğin bütün maddeleri aynı tutum boyutunu ölçmektedir (tek boyutluluk) ve bireyin ölçekten aldığı toplam puan ile o ölçekteki her bir maddeye ne şekilde tepkide bulunduğu tahmin edilebilir. Herhangi bir maddeye verilen olumlu bir yanıt o maddeden önceki maddelere olumlu yanıt verdiği anlamına gelir (Kağıtçıbaşı ve Cemalçılar, 2014: 155-156).

Guttman ölçeğinde tek boyutluluğun yanında "Üretilebilirlik" de önemlidir. Üretilebilirlik ilkesine göre bir kişinin ölçekten aldığı toplam puan bilinirse, ölçekteki her maddeye ne cevap verdiği üretilebilir veya doğru şekilde tahmin edilebilir (Bindak, 2004: 21).

6.2.4. Osgood Duygusal Anlam (Semantik Farklar) Ölçeği

Bu ölçek tek bir ölçekle farklı tutumları ölçme olanağı tanımaktadır. Özellikle sosyal tutumların ölçülmesine uygun bir ölçektir. Temelinde bireyin sahip olabileceği tutum hakkında taşıdığı anlamsal değerlerin incelenmesi yatar. Bu ölçek orijinalinde "bir objenin bir birey için anlamını ölçme yöntemi" olarak tanımlanır (Arkonaç, 2001: 174). Bu özelliklerinden dolayı ölçeğe semantik farklılık ölçeği de denilmektedir.

Duygusal anlam ölçeği kullanılarak pek çok kavramın duygusal anlamı ölçülmüştür. Ölçek uluslararası karşılaştırmalı ölçmeye de uygundur. Bu ölçekle çeşitli kültürlerin çeşitli olay, obje ve kavramlara verdikleri değer karşılaştırılabilmektedir (Osgood, 1967: 109).

Bu ölçek için çok sayıda sıfattan belirli sıfat çiftleri türetilir. Ölçek geliştirilirken deneklere bazı kavramlar verilir ve her bir kavramın değişik iki uçta değerlendirilmesi istenir. Ölçeklerin iki ucunda zıt sıfatlar bulunmaktadır. Cevap kategorileri 7 tanedir. Orta kategori nötrdür (Tavşancıl, 2010: 168-169).

6.2.5. Likert Tipi Tutum Ölçeği

Rensis Likert, Thurstone ölçekleme tekniğine yöneltilen eleştirileri bir ölçüde karşılayan ve dezavantajlarını gidermeye yönelik beş dereceli Likert (1932) tipi tutum ölçeğini geliştirmiştir (Tavşancıl, 2010: 138). Likert tipi ölçekler genellikle beşli olabildiği gibi uygulama alanı ve tutumun özellikleri gibi nedenlerden dolayı yedili, dokuzlu gibi daha çok seçenekten ya da ikili, üçlü gibi daha az seçenekten de oluşabilir.

Likert tipi ölçekler bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi (self report) esasına dayanır. Burada birey genel olarak, çeşitli özellikleri bakımından kendisini gözleyerek, kendisi hakkındaki gözlem sonuçlarını bildirir. Deneklerin ön plana alındığı ölçekleme yaklaşımının tipik bir örneği olan Likert ölçeğinde, tutumları ölçülecek bireyler, verilen her anlatıma ne ölçüde katılıp katılmadığını dereceler içinde belirtmektedir (Özgüven, 1999: 344; Selltiz vd., 1981: 418).

Likert tipi ölçek tekniğinin uygulanışında genel olarak izlenen yol, belirli bir durum karşısında bireyin nasıl bir davranış göstereceğinin kendisine yazılı ya da sözlü olarak sorulmasıdır. Bazen de bireyin davranışının gözleneceği durum deneysel olarak düzenlenebilir. Genellikle bireye bir soru listesi verilir ve bireyden listedeki ölçek maddelerine tepkide bulunması istenir (Tezbaşaran, 2008: 7). Denek benimsediği ifadeleri işaretlemek yerine, verilen her maddeye ne ölçüde katılıp katılmadığını dereceler içinde belirtir (Özgüven, 1998: 361). Köklü'ye (1995) göre bu ölçekler bir şahsın tek bir objeye karşı gösterdiği tutuma ilişkili olarak hazırlanmış cümle serileri içerir. Bu ölçeklerde iki tür cümle yapısı görülmektedir. Birinci tip, ilgi objesine karşı bir tutumu gösteren onaylama cümleleridir. İkinci tip, objeye karşı olumsuz bir tutumu gösteren onaylama cümleleridir (Aktaran: Memiş, 2012: 12).

Likert yönteminde ifadeler, obje ile doğrudan doğruya ilişkilerine bakılarak hazırlanmayıp, bunun yerine işe yarama derecelerine bakılarak konu ile ilişkisi olan hususlar dikkate alınarak dolaylı olarak hazırlanmaktadır. Bu durum ölçeğin kullanılabilirliğini arttırmaktadır (Eren, 2001: 189).

Likert tipi tutum ölçeği, diğer modellere oranla sezgilere daha çok dayanır. Likert tipi bir ölçekten alınan puan, genel olarak, kapsamındaki maddelere gösterilen tepkilere verilen ağırlıkların toplamından ya da puanların toplamından oluşur. Böylesi bir ölçekten elde edilen ölçümlere "Doğrusal Bileşke (Linear Composite)" denir (Tezbaşaran, 2008: 6). Elde edilen toplam madde puanı cevaplayıcının tutumu hakkında bilgi edinilmesini sağlar. Likert tipi ölçekler toplamlı ölçeklerin temel mantığına sahiptir.

Likert tipi tutum ölçeği, tutum ölçekleri içinde en çok kullanılanıdır. Likert ölçeğinin tutum ölçekleri arasında en yaygın kullanılan tür olmasının nedeni; ölçeğin geliştirilmesinin diğer ölçeklere göre daha kolay ve kullanılabilirliğinin de daha yüksek olmasıdır. Örnek verilmek istenirse, Likert tipi ölçek geliştirme Thurstone ölçeklerine oranla daha az çaba gerektirmektedir. Thurstone ölçekleri uzun çalışmaları ve uygun bir yargıç grubu oluşturma nedenleri ile zor hazırlanmaktadır. Likert ölçeklerinde bu dezavantajlar daha azdır (Sencer ve Sencer, 1989: 367). Ayrıca Thurstone ölçeğinde belli bir tutum konusunu belirleyecek ve aralarında eşit ya da az fark bulunacak 11 ifade bulmak zordur. Bulunsa bile, her seçenek arasındaki fark alanı çok dar olduğu için denekler seçmede zorlanırlar. Dar aralıklarla sıralanmış olan seçenekler arasındaki farklardan, araştırmacı da belirgin ve anlamlı sonuçlar çıkaramayabilir (Usal ve Kuşluyan, 1999: 155). Thurstone ölçekleriyle, Likert tipi ölçeklerin arasında yüksek korelasyon bulunması da Likert ölçeklerinin uygulamada daha çok kullanılmasına yol açan bir nedendir (Goode ve Hatt, 1976: 345).

Likert ölçeğinin avantajı, geliştirilmesinin diğer ölçeklere göre daha kolay olmasının yanı sıra, çok çeşitli tutum objelerine ve durumlarına uyum sağlayabilmesi ayrıca tutumun ölçülebilen boyutlarından hem yönünü hem de derecesini de

hesaplayabilme kolaylığı sağlamasıdır. Güvenirlilik oranı oldukça fazla olan Likert ölçekleri, madde analizinde de tek boyutluluğa en yaklaşan ölçektir. Buna karşın dezavantajı ise, farklı yanıt ifadelerinin aynı toplam puanı üretebilmesidir. Buda cevaplayıcıların tutumu hakkında kesin bir değer belirtmemesine, ölçeğin üretilebilirlik kuralını karşılamamasına neden olmaktadır. Likert ölçekleri bu yüzden tutumlardaki değişiklikleri ölçmede, Guttman ve Thurstone ölçekleri kadar duyarlı değildir (Anderson, 1990: 428). Likert tipi ölçek puanların anlamlılığı bakımından değerlendirildiğinde, puanların mutlak değerinin oldukça az olduğu kabul edilir. Bunun nedeni puanların yorumuna bakıldığında yandaşlık ya da karşıtlığın ölçülen kitleye oranını göstermesinden kaynaklanır. Oysa Thurstone ölçeklerinde elde edilen puanlar bağımsız olarak değerlendirilebilir. Likert ölçeği bir sıralama ölçeği olduğundan sıfır noktası yoktur. Tutumlar hesaplanırken ortaya yakın olanların yorumunu yazmak zordur. Likert ölçeğinde bireyleri bir tutum bakımından sıralamak olanaklı iken bir kişinin tutumunun bir başka kişiden ne kadar daha olumlu olduğunu bulmak olanaklı değildir. Bu ölçekte eşit aralıklar yoktur (Tavşancıl, 2010: 153).

Likert tipi soru veya ölçek geliştirilmesi, uygulaması ve değerlendirmesi kolay olduğu için eğitim araştırmalarında tutum, eğilim ve görüş ölçmek amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Ancak özellikle değerlendirme kolaylığı konusu tartışmalıdır. Üst düzey istatistiksel analiz gerektirmediği için değerlendirmesi kolaydır fakat bu tür verilerin analizinde hangi test türünün kullanılacağı konusunda görüş birliği olmaması araştırmacıların işini zorlaştırmaktadır (Turan vd., 2015: 200). Diğer taraftan çift sayıda tepki kategorili ölçeklerde, ne olumlu ne de olumsuz tutuma sahip olan bireyler, maddeyi boş bırakma seçiminde olabilirler. Thorndike (1997) genel olarak iki ucun birini seçmeye zorlayarak maddelerin boş bırakılmasından çok, tek sayıda tepki kategorisi olmasının daha iyi sonuç verdiğini savunmuştur. Anderson'a (1990: 427-428) göre ölçekteki seçeneklerde orta bir seçeneğin bulunma konusu tartışılan bir durum olmakla beraber, nötr bir seçeneğin olması gereklidir. Bunun ilk nedeni orta bir nokta olmadığı zaman, bazı insanların maddeyi boş bırakmakta ya da ortaldaki herhangi bir noktayı işaretlemeleridir. Diğer sebebi ise, araştırmalar göstermiştir ki nötr bir durumda olmadığı zaman nötr olmayan durumlara cevap veren insanların oranı, nötr bir nokta olduğu ve cevaplayıcıların çıkarıldığı zamanki cevaplayıcıların oranına benzer olmasıdır.

Likert tipi bir tutum ölçeği geliştirirken izlenmesi gereken bazı adımlar vardır. Bu adımlar şunlardır (Anderson, 1990: 427; Krech ve Crutchfield, 1970: 231):

- Belirli bir tutumla ilgili olduğu varsayılan olumlu ya da olumsuz çok sayıda tutum maddesi (100 civarında) yazılmalıdır.
- Yazılan maddelerin kontrolü için ölçeğin evreninden bireyler seçilmelidir ve bu bireyler cümleleri olumlu, olumsuz ya da nötr olarak sınıflandırmalıdır.
- Grup tarafından olumlu ya da olumsuz şekilde değerlendirilemeyen yani nötr olan maddeler ölçekten çıkarılmalıdır.
- Geriye kalan maddeler gelişi güzel sıralanmalıdır. Anlamlı ve güvenilir veriler elde edebilmek için örneklem sayısı madde sayısından birkaç kat (en az 5 kat) fazla olmalıdır. Ayrıca ölçekte yer alacak olumlu ve olumsuz madde sayılarının birbirlerine eşit olması gerekmektedir.
- Oluşturulan taslak likert ölçeği, ölçeğin üzerinde geliştirilmesi planlanan denek gruba uygulanmalıdır. Bu denek grubunun taslak ölçeğe karşı "kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum" şeklindeki tepkileri kaydedilir. Bu cevap kategorileri 1'den 5'e kadar puanlanır ve deneklerin toplam puanları hesaplanır.
- Her tutum maddesinden alınan puanla, bütün ölçekten alınan toplam puan arasında korelasyon katsayısı hesaplanmalıdır.
- Toplam puanla istatistiksel olarak korelasyon ilişkisi yeterli çıkmayan maddeler ölçekten çıkarılmalıdır.
- Kalan son maddeler ile ölçeğe son şekli verilir.

Sonuç olarak bakıldığında tutum kavramı, insanın ve insan davranışının sorgulanmasıyla hem davranış bilimlerinin; grup, topluluk ya da kitle içerisindeki bireylerin davranışlarının nasıl biçimlendiğiyle hem sosyal psikolojinin; kişinin zihinsel ve duygusal dünyasının, yaşam deneyi ve tecrübelerinin onun davranışlarını nasıl yönlendirdiğiyle hem de psikolojinin anahtar kavramlarından biri olarak öne çıkar. Tutumlara ilişkin incelemeler sadece bu alanlarla sınırlı olmayıp, bunların yanı sıra siyaset bilimi, ekonomi, tarih, antropoloji vb. sosyal bilimler kapsamındaki diğer alanlarda da tutumların incelenmesine özel bir önem verilmektedir. Tutumların ölçülebilmesi ve tutum ölçeklerinin gelişmesi, bireyin çevresindeki herhangi bir olay, olgu, durum veya nesneye karşı sahip olduğu olumlu ya da olumsuz tepkileri anlamlandırmamıza ve yorumlamamıza yardımcı olurken, tutum ölçeği oluşturmak ve geliştirmek bir o kadar zordur.

7. “GÜVENLİK KÜLTÜRÜ” ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Ölçeğin amacı, yapısı, kapsamı, tekniği gibi unsurların belirlenmesi geliştirilecek olan ölçeğin ana hatlarını oluşturmaktadır. Bu unsurların belirlenmesinin ardından ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasına yönelik maddelerin yazım aşamasına geçilerek madde havuzu oluşturulur ve bu havuzdan seçilen sorular uzman görüşüne sunulur. Uzman görüşüne göre düzenlenen taslak anket ölçeğin hedef kitlesindeki bireylere uygulanır. Bu pilot uygulama sonucu elde edilen veriler nihai ölçek için analiz edilir. Geçerlik ve Güvenirlilik düzeyi yüksek olan en uygun maddelerin seçimi yapılarak ankete son hali verilir. Bu bölümde yukarıda bahsedilen adımlar dahilinde “Güvenlik Kültürü Ölçeğinin” geliştirilme aşamaları ayrıntılı olarak ele alınacak ve nihai ankete giden süreçten bahsedilecektir.

7.1. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Teknik Parametreleri

Teknik, ölçek geliştirme sürecinde kullanılan yöntemlerin tümünü; parametre ise bu yöntemlerin simgesel ya da sayısal olarak karşılığını ifade etmektedir. Ana kitleye göre örneklem hesaplanması, soruların puanlanması, Cronbach Alfa katsayısı ile güvenilirlik düzeyinin elde edilmesi, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi ile faktör analizine uygunluğun ölçülmesi ve etki ya da ilişki göstermek için kullanılan değişkenlerin faktör analizi, ölçek geliştirme sürecinin teknik parametrelerini oluşturmaktadır.

7.1.1. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Ölçülecek Yapının Belirlenmesi

Ölçeğin amacının belirlenmesi aslında ölçek geliştirmenin ilk adımıdır. Ölçeğin geliştirilme amacı; ölçülmesi hedeflenen özellik, yapı veya değişken olarak ele alınmalıdır. Bu bölümde “Ölçek hangi yapıyı, özelliği ya da değişkeni ölçmek için geliştirilecek?”, “Ölçek hangi kullanım amacıyla geliştirilecek?”, “Geliştirilen ölçek kimlere uygulanacak?”, “Ölçekle ilgili yönetsel olarak hangi teknikler ve araçlar kullanılacak?” ve “Araştırmanın evreni, örnekleme, hata payı ve güven seviyesi ne olacak?” (Cohen ve Swerdlik, 2010) gibi sorular cevaplanacaktır.

Çalışmanın temel motivasyonu “Bir devletin başta dış politikası olmak üzere diğer pek çok politikalarına referans teşkil eden güvenlik politikası ile toplumun güvenlik kültürü arasında yakın bir ilişki olduğu” varsayımına dayanmaktadır ve çalışmanın hipotezi “bir toplumun güvenlik kültürünün niteliği ve inşa boyutu (sosyopolitik bileşenleri) sahadan yapılacak ampirik ölçümlerle saptanabilir ve analiz edilebilir” yönündedir. Söz konusu ilişkinin kanıtlanabilmesi için güvenlik politikaları ile korelasyon taşıması muhtemel kültürel öğelerin saptanarak, sahada test edilmesi gerekmektedir. Çalışmanın amacı; bu ilişkiselliğin olup olmadığını ampirik ölçümler ve analitik yorumlar yoluyla ortaya koymaktır. Bu konuda hazır bir ölçeğe rastlanmadığından yeni bir ölçek geliştirmekte amaçlanmaktadır.

Güvenlik politikaları ve güvenlik algısı arasında ki ilişkiselliği ampirik ölçümler yoluyla test edebilmek ve çalışmanın nicel kısmını oluşturmak için anket yönteminden faydalanılmıştır. Bu bağlamda Sosyal Bilimlerde en yaygın biçimde kullanılan ve sahadan istatistiksel bilgi üretilmesine olanak sağlayan alan anketi (survey research) tercih edilmiştir.

Ölçme işleminin yapılabilmesi için ölçülecek yapının belirlenmesi, kapsamının belirlenmesi ve tanımlanması gerekmektedir. Araştırma probleminin cevaplanmasıyla ilgili olan bütün insanların oluşturduğu yani yapılacak araştırmada incelenecek olan en geniş küme araştırmanın evreni yani ana kitlesidir (Padem vd., 2012: 62). Bu çalışmanın ana kitlesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde okuyan tüm öğrenciler olarak belirlenmiştir.

Geliştirilmesi amaçlanan ölçek geniş toplum kesimlerine uygulanabilir olmalıdır. Bu nedenle ölçek için saptanacak maddelerin farklı bölgelerde test edilmesi gerekmektedir. Çünkü kültürel öğeler toplumların kendilerine özgü, nesilden nesile

aktarılan maddi manevi değerler bütünüdür ve bu değerler bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Bu sebeple farklı bölgelerden üniversiteye okumak amacıyla gelen öğrenciler kültürel farklılıklar bağlamında, çalışmayı tek tip olmaktan çıkarıp, çalışmaya heterojen bir yapı kazandıracaktır. Evrenin bir üniversite olarak seçilmesinin nedeni saptanacak maddelerin farklı bölgelerde test edilmesi gerekliliğini kolay ve maliyetsiz kılmasıdır. Ayrıca evrenin öğrenciler olarak belirlenmesinin diğer bir sebebi ise öğrencilerin işbirliğine daha yatkın olmalarıdır.

Evrenin Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ile sınırlandırılmasının bir diğer sebebi ise ölçeğin henüz geliştirilme aşamasında olmasıdır. Üniversite çapında test edilecek olan ölçeğin ileride daha geniş evrende kullanılabilecek biçimde geliştirilmesiyle ölçek, bilimsel tutarlılığı oranında benzer bir çalışmanın gelecekte daha geniş bir evrende tekrar edilmesini mümkün kılacaktır.

Tablo 7.1. KSÜ Evren Kapsamı⁷

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ				
ENSTİTÜLER	FAKÜLTELER	YÜKSEKOKULLAR	MESLEK YÜKSEKOKULLARI	REKTÖRLÜĞE BAĞLI BİRİMLER
Fen Bilimleri Enstitüsü	Fen-Edebiyat Fakültesi	Afşin Sağlık Yüksekokulu	Afşin Meslek Yüksekokulu	Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi Bölümü
Sosyal Bilimler Enstitüsü	Eğitim Fakültesi	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	Andırın Meslek Yüksekokulu	Beden Eğitimi ve Spor Bölümü
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	Kahramanmaraş Sağlık Yüksekokulu	Göksun Meslek Yüksekokulu	Enformatik Bölümü
	İlahiyat Fakültesi	Yabancı Diller Yüksekokulu	Elbistan Meslek Yüksekokulu	Güzel Sanatlar Bölümü
	Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi	Göksun Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu	Türk Dili Bölümü
	Orman Fakültesi		Pazarcık Meslek Yüksekokulu	
	Tıp Fakültesi		Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu	
	Ziraat Fakültesi		Türkoğlu Meslek Yüksekokulu	
	Diş Hekimliği Fakültesi		Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	
	Güzel Sanatlar Fakültesi			
	Elbistan Teknoloji Fakültesi			
Öğrenci Sayısı = 33.175				

Çalışmanın evreni olarak belirlenen Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi bünyesinde 3 enstitü, 11 fakülte, 5 yüksekokul ve 9 meslek yüksekokulu bulunmaktadır. Üniversitede bulunan toplam öğrenci sayısı ise tabloda görüldüğü üzere 33.175'tir.⁸

⁷ KSÜ Evren Kapsam Tablosu yazar tarafından oluşturulmuştur.

⁸ Araştırmanın evreni dahilinde ki Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde okuyan öğrencilerin toplam sayısına <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz> linkinde bulunan haritadan ulaşılmıştır.

Ana kitlenin tamamına anket uygulaması yapmak zaman ve mali kaynak sınırlılıkları bakımından neredeyse imkansızdır. Bu durumda evrenin içinde yer alan, özellikleri ve verdikleri cevaplar açısından evreni yansıtan daha küçük bir gruptaki insanlardan bilgi toplanır. Araştırmayı ilgilendiren grubun tümünden (evren), bu grubu temsil edecek bir altküme seçilir ve bu küme “Örneklem” olarak tanımlanır. Örneklem seçim teknikleri “Olasılığa Dayalı Örneklem Seçim Teknikleri” ve “Olasılığa Dayalı Olmayan Seçim Teknikleri” olarak ikiye ayrılır. Olasılığa dayalı örneklem seçim tekniklerinde tüm evrenin listelenmesi gerekliliği söz konusudur. Bu zorluğu ve Sosyal Bilimler de daha sık kullanılması sebebiyle bu çalışma kapsamında olasılığa dayalı olmayan örneklem seçim tekniklerinden “Gelişigüzel (Rastgele) Örneklem Seçim Tekniği” tercih edilmiştir ve anket uygulaması araştırmacı tarafından örnekleme doğrudan uygulanacaktır.

Gelişigüzel (rastgele) örneklem seçim tekniği araştırmacının örnekleme hiçbir ölçüt kullanmadan seçmesinden oluşur. Rastgele örneklemede evreni oluşturan her elemanın örnekleme girme şansı eşittir. Dolayısıyla hesaplamalarda da her elemana verilecek ağırlık aynıdır (Arıkan, 2004: 141). Bu yöntemin kullanılabilmesi için ele alınan problemlerle ilgili bilgilerin evrene göre benzeşik (homojen) olması gerekir (İslamoğlu, 2003: 147). Çalışmanın evrenini üniversite öğrencilerinin oluşturması, rastgele örneklemin homojen yapı kriterini sağlar niteliktedir. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde okuyan tüm öğrencilerin örnekleme girme şansları da eşittir.

Örneklemin büyüklüğünü belirlerken “Kabul edilebilecek hata payı/kesinlik dereesi” ve “Tahmin için istenen güven derecesi” gibi unsurlar önceden belirlenmelidir çünkü örneklemden elde edilen bulgular evrene genellenmektedir. Bu tip bir genellemede çeşitli hatalar söz konusu olabilir ve uygulamada hatasız bir ölçme elde etmek pek de mümkün değildir. Doğrudan ölçme yapıldığı durumlarda ölçümlere; ölçme aracından, ölçme yapan kişiden ve ölçülen özellikten kaynaklanan az da olsa bir miktar hata karışabilmektedir. Bu nedenle ne kadarlık bir örnekleme hatasının kabul edilebileceği önceden belirlenmelidir. Literatürde Sosyal Bilimlerde kabul edilebilir hata payı maksimum % 5 olarak alınmaktadır.

Evrene genellenen bulgularda, hatasız ölçmenin mümkün olamadığı da göz önüne alınarak belirli bir güven derecesi çerçevesinde genellenmelidir (Lin, 1976: 146). Güven derecesi için herhangi bir sınırlama söz konusu olmamakla birlikte literatürde genellikle % 90 ve üzeri bir güven seviyesinin belirlenmesi uygun görülmektedir. Seçilen güven derecesi % 90 ise, gerçek değerlerin % 90 olasılıkla saptadığımız hata aralığına düşmesini ya da örnekleme dahil ettiğimiz her 100 örnekten 90’ının bu hata aralığında yer almasını istiyoruz demektir. Örneklem büyüklüğü belirlenirken en önemlileri faktörlerin, kabul edilebilecek hata payının ve tahmin için istenen güven derecesinin belirlenmesidir.

Evrende bulunan toplam öğrenci sayısı 33.175’tir. Bu çalışma kapsamında kabul edilebilir hata payı % 5, güven seviyesi ise % 99 olarak belirlenmiştir. Evreni temsil edecek örneklem büyüklüğünü saptamak için çeşitli formüller bulunmaktadır. Yapılan hesaplamalar ve belirlenen değerler doğrultusunda Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nin örneklem tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 7.2. KSÜ Örneklem Büyüklüğü Hesaplama Tablosu

Araştırmalar İçin Güven Seviyesi Kabul Edilebilir Hataya Göre Önceden Örneklem Büyüklüğü Hesaplama Tablosu				
Kabul Edilebilir Hata	+/-	=	% 5	
Evren Büyüklüğü		=	33.175	
Güven Seviyesi			% 90	% 95
Önerilen Örneklem Büyüklüğü			269	380
			533	651

Hata payının % 5 ve güven seviyesinin % 90 olarak alındığı durumda Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi için örneklem sayısı 269, güven seviyesinin % 95 olarak alındığı durumda örneklem sayısı 380, güven seviyesinin % 98 olarak alındığı durumda örneklem sayısı 533 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma kapsamında da hata payı % 5, güven seviyesi % 99 olarak belirlenmiş ve bu değerler doğrultusunda örneklem büyüklüğü 651 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 7.3. KSÜ Örneklem Hata Hesaplama Tablosu

Yapılmış Olan Araştırmaların Örneklem Sayısından Kaynaklanan Hatasını Hesaplama Tablosu					
Evren Büyüklüğü	=			33.175	
Örneklem Büyüklüğü	=			651	
Yüzdesi	=			% 50	
Güven Seviyesi		% 90	% 95	% 98	% 99
Hata		% 3,19	% 3,80	% 4,51	% 5,00

Örneklem sayısından kaynaklanan hata hesaplama tablosu belirlenen örneklem büyüklüğünün, önceden belirlenmiş hata oranıyla sağlamasını yapmamıza yardımcı olur. Çalışma kapsamında uygun görülen % 99 güven seviyesi için gerekli olan örneklem büyüklüğünün kabul edilebilir hata oranı görüldüğü üzere % 5'tir.

7.1.2. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Madde Havuzunun Oluşturulması

Madde havuzunun oluşturulması ihtiyaç duyulan verilerin toplanmasına yönelik maddelerin yazın aşamasıdır. Bu aşamada öncelikle konuya ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Bunun sebebi konuyla ilgili kuramsal çerçeveyi bilmek ve daha önce yapılan benzeri araştırmalar varsa mevcut araştırmaların maddelerin tasarlanmasında ve yazımında kolaylık sağlamasıdır. Daha öncede belirtildiği üzere güvenlik kültürü konusunda kullanılabilecek prototip bir ölçeğe, Fikret Birdişi (2016a) tarafından daha önce tasarlanmış ve dar bir evrende kullanılmış olan bir ölçekten başkasına, gerek Türkçe ve gerekse İngilizce literatürde rastlanamamıştır.

Soruların oluşturulması aşamasında dikkat edilmesi gereken pek çok husus olduğundan, ölçek geliştirme adımları kısmındaki madde havuzu oluşturulması bölümünde ayrıntılı olarak bahsetmiştik. Bu çalışmada da madde yazın aşamasında belirli bir tutumla ya da kavramla ilişkili olan her bir ifadenin (ölçek maddesi/sorusu), farklı bakış açılarına sahip bireyler tarafından farklı düzeylerde tepkide bulunmaya elverişli olmasına, soruların arzu edilenlerin/edilmeyenlerin ifadesi olmasına, soruların olgusal değil algısal ifadelerle kurgulanmasına, geçmişten çok mevcut durumu ele alarak geniş zamanda ifade edilmesine dikkat edilmiştir. Sorular değişik anlamlara yol açmadan, öz ve sade bir biçimde yazılmaya çalışılmıştır. Belirsizlik ve kararsızlık yaratacak ifadelerin kullanılmamasına ve soruların kolay anlaşılır olmasına dikkat edilmiş, sorular basit ve yaygın kullanılan sözcüklerle kurgulanmaya çalışılmıştır. Soruların birden fazla yargı/düşünce/duyuş içermemesine de ehemmiyet gösterilmiştir.

Madde havuzunun oluşturulması aşamasında nihai ankette kullanılması planlanan soru sayısının üç-dört katının hatta daha fazlasının yazılması, uzman değerlendirmesinde problemlili görülen ya da pilot uygulama sonucu geçerlik ve güvenilirlik düzeyi yeterli olmayan soruların anket kapsamından çıkarılması bakımından oldukça önemlidir. Bu sebeple bu çalışma için 146 soruluk bir madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan madde havuzuna çalışmada EK-1 olarak yer verilmiştir.

Madde yazın aşamasında kısıtlayıcı olmaması bakımından herhangi bir soru tipi belirlenmemiştir ve bu sebeple karma bir soru havuzu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda hazırlanan 146 sorunun 32 tanesi kapalı uçlu test tipi, 3 tanesi puanlı sıralama, 1 tanesi klasik ve 109 tanesi 5'li Likert tipi formatındadır.

Soruların yönü, yazın aşamasında ya da soru biçiminin belirlenmesinde önemli hususlardan biridir. Yön kavramıyla kast edilen soruların anlamsal ya da yapısal olarak olumlu ya da olumsuz olmasıdır. Bu bağlamda hazırlanan 146 soruluk madde havuzu yönü bakımından ele alınacak olursa, soruların 59 tanesi negatif yani olumsuz yönlüken, maddelerin 87 tanesi pozitif yani olumlu yönlüdür. Madde havuzundaki soruların yönü soru tiplerine göre ele alınacak olursa da, Likert formatlı 109 sorunun 53 tanesi olumsuz, 56 tanesi olumlu; test tipi 32 sorunun 6 tanesi olumsuz, 26 tanesi olumlu; puanlama ve klasik sorular ise olumlu yöndedir.

7.1.3. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Ölçme Biçiminin Belirlenmesi

Ölçme araçlarının temel işlevi, belirli sayıda ve belirli tekniklere dayalı olarak seçilmiş maddelere/sorulara (uyarıcılara) verdikleri cevaplara (gösterdikleri tepkilere) göre, bireyin ölçülen özelliği bakımından belirlemektir (Tezbaşaran, 2008: 4). Ölçme biçimlerinin matematiksel özelliklerine göre sıralama, sınıflama, eşit aralıklı ve oran ölçeği şeklinde ya da bazı özel ölçüm şekillerine göre Thurstone tipi, Likert tipi, Osgood tipi, Bogardus tipi gibi tekniklerle ölçülebildiğinden önceki bölümlerde bahsetmiş ve bu tekniklerin hepsini tanımlamıştık. Bu çalışmada 5’li Likert tipi ölçüm tekniğinin kullanılması uygun görülmüştür.

Anketlerde, ölçülen özelliğe göre farklı soru grupları ya da türleri kullanılabilir. Bu çalışma kapsamında cevaplayıcıların demografik özelliklerini (cinsiyeti, yaş, meslek, eğitim düzeyi, ailenin sosyoekonomik ve eğitim göstergeleri, ve benzeri) betimlemeye yönelik olgusal sorular; cevaplayıcıların bir konuda (sosyal, ekonomik, politik ve benzeri) ne bildiklerini ve bilgiye ulaşma kaynaklarını belirlemeye yönelik bilgi soruları ve cevaplayıcının bir konu veya objeye ilişkin duyguları ile görüşlerini belirlemeye yönelik inanç ve kanı soruları birlikte kullanılmıştır.

Soru tipi olarak da tek tip bir uygulama yapılabileceği gibi karma bir anket uygulaması yapılabilir. Bu çalışma kapsamında daha kullanışlı veriler elde edilebileceği düşünülerek yapısal olarak karma anket uygulaması tercih edilmiştir. Farklı soru tiplerinin bir arada kullanılması sebebiyle, sorular tiplerine göre sınıflandırılmıştır. Çalışmanın bu bağlamda üç bölümden oluşması tasarlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümü demografik özellikleri ölçmeye yönelik olgusal sorulardan oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünü deneklerin sorulara ne ölçüde katılıp katılmadığını “Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum, Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde dereceler içinde belirtmesi gereken 5’li Likert tipli inanç ve kanı sorularından oluşmaktadır. Çalışmanın son bölümü ise kapalı uçlu test tipi sorular ile önem derecesini anlamamıza yardımcı olacak puanlama yani sıralama tipindeki bilgiyi ve bilgi kaynaklarını bulmayı amaçlayan sorulardan oluşmaktadır. Çalışmada cevap seçeneklerinin belirgin olma durumuna göre kapalı uçlu yani cevaplayıcıya olası cevap seçeneklerinin verildiği soru türü tercih edilmiştir. Kapalı uçlu diğer adıyla yapılandırılmış soruların tercih edilmesinin sebebi, hem cevaplayıcılara soruları hızlı ve güvenilir bir şekilde cevaplama olanağı tanınması hem de araştırmacıya cevapları hızlı ve güvenilir bir şekilde analiz edebilme olanağı sağlamasından kaynaklanmaktadır.

Hazırlanan 146 soruluk madde havuzundan, güvenlik kültürünün ulusal güvenlik politikalarını etkilediği yönündeki varsayımı destekleyecek ya da çürütecek ve bu ilişkiselliği ortaya çıkarmaya yönelik en uygun 38 soru seçilerek taslak ön uygulama formu hazırlanmıştır. Seçilen soruların tür ve yön bakımından dağılımını inceleyecek olursak; 38 sorunun 31 tanesi Likert tipi, 6 tanesi kapalı uçlu test tipi, 1 tanesi puanlı sıralama formatındadır. Likert tipi soruların 19 tanesi olumlu, 12 tanesi olumsuz; kapalı uçlu test tipi ve puanlı sıralama sorularının tamamı ise olumlu yöndedir. Seçilen soruların totalde 26 tanesi olumlu, 12 tanesi olumsuz yöndedir.

7.1.4. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Ölçek Materyalinin Hazırlanması

Taslak ön uygulama için seçilen soruların düzenlenip, anket formunun şekil itibariyle tasarlandığı evre materyal hazırlık aşamadır. Bu aşamada anket formunda ki

harf büyüklüğü, satır uzunluğu ve aralığı gibi ölçüler göz önünde bulundurularak cevaplayıcı kitlenin okumasını ve cevaplandırmasını etkileyebilecek özellikler dikkate alınarak hazırlık yapılmıştır. Ölçek maddelerinin birbirinden kolay ayırt edilebilir aralıklarda olmasına, gereksiz ayrıntı ve süslemelerin olmamasına özellikle dikkat edilmiştir. Bunun nedeni ölçek materyalinin düzeninden kaynaklanabilecek hataların önüne geçmektir.

Taslak ön uygulama formu için seçilen 38 sorunun, üç farklı soru tipinden meydana geldiğinden yukarıda bahsetmiştik. Bu çalışma kapsamında üç farklı soru tipi kullanıldığından soruların ölçek içinde ki düzeni cevaplama biçimine göre yapılmış, cevaplama biçimi aynı olan sorular bir arada gruplandırılarak anket formu önceden de tasarlandığı gibi üç bölüme ayrılmıştır.

Cevaplayıcıların anket hakkında bilgi edinmeleri amacıyla genellikle anket formlarının en başında genel yönergeler yer verilmektedir. Bu çalışma kapsamında ki genel yönergede çalışmanın amacı, kim tarafından yapıldığı ve ne için kullanılacağı gibi bilgilerin yanında ankete verilen cevapların yalnızca bilimsel amaçla kullanılacağı başka bir amaçla kullanılmayacağına taahhüdü de yer almaktadır. Ayrıca katılımcıya vakit ayırdığı ve bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunduğu için teşekkür edilmektedir.

Taslak ön uygulama formu birden çok bölümden oluştuğu için genel yönergenin yanı sıra, her bölüm için, bölüm başlığının altında yer alacak şekilde özel yönergeler de yer verilmiştir. Aynı anket içinde değişik soru tipleri bulunduğundan, bir başka deyişle cevaplama yolunu değiştiren bir durum söz konusu olduğundan, her değişikliğin başında cevaplama yolunu belirten yönergeler hazırlanmıştır.

Bu hazırlıkların tamamlanmasının ardından hazırlanan formun basılı bir kopyası alınmıştır. Çoğaltılan kopyalarda baskı hatalarının bulunmaması adına, örnek basılı materyalde yazım hatalarının olup olmadığı, anket içi düzeni ve anketin şekilsel formu gibi unsurlar gözden geçirilmiştir.

Gerekli ön incelemelerin tamamlanmasının ardından taslak anket formuna son şekli verilmiştir. Oluşturulan taslak ön uygulama formu çalışmaya EK-2 olarak eklenmiştir.

7.1.4. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Taslak Anket Formunun Uzman Değerlendirmesi

Uzman değerlendirme aşamasında ilk olarak “Ankette yer alan maddeler, ihtiyaç duyulan olgusal ve/veya yargısal verileri kapsamada ve toplamada ne derece yeterlidir?” sorusunun cevabı aranır ve bu sorunun cevabını almak için uzmanlara başvurulur. Bunun için bir “Uzman Değerlendirme Formu” hazırlanmış ve bu formda uzmandan beklentiler açıkça yazılmıştır. Uzmandan beklenen, anket taslak formunda yer alan soruların kapsam geçerliği bakımından değerlendirilmesidir.

Hazırlanan uzman değerlendirme formu; anketin genel yapısı bakımından kapsam geçerliği ve anket soruları bakımından kapsam geçerliği olarak ikiye ayrılmıştır. Anketin genel yapısı bakımından kapsam geçerliği; ölçülecek özelliği temsil, hedef kitle tarafından anlaşılabilirlik, yönerge yapısı, sayfa yapısı, soru ve cevap sıralanışları, yazı formatı ve cevaplama yönergesi olarak ele alınmıştır. Uzman görüşlerini belirlemek için; “Uygun/Geçerli”, “Uygun/Geçerli Değil” ve “Düzeltilmeli” şeklinde üç seçeneikli bir cevap formatı kullanılmıştır.

Hazırlanan taslak anket formu, çalışmanın bir bacağına siyaset sosyolojisine dayanması sebebiyle, İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı’nda ki (Genel Sosyoloji ve Metodoloji ABD) Doç. Dr. Ali ESGİN’e gönderilmiştir. Uzman hocamızın özgeçmişine EK-3, kendisine gönderilen değerlendirme formu ve hocamızın değerlendirmelerine EK-4 olarak çalışmada yer verilmiştir. Diğer bir taslak anket formu ise, çalışmanın ölçek geliştirme çalışması olması sebebiyle, ölçme değerlendirme uzmanı olan, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalı’nda görevli Dr. Öğr. Üyesi Erkan Hasan ATALMIŞ’a gönderilmiştir. Uzman hocamızın özgeçmişine EK-5, kendisine gönderilen değerlendirme formu ve hocamızın

değerlendirmelerine EK-6 olarak çalışmada yer verilmiştir. Uzmanların konu kapsam ve çerçevesi bakımından fikir sahibi olmaları ve soruları bu bağlamda değerlendirmeleri adına uzman değerlendirme formunda konunun genişletilmiş özetine de yer verilmiştir. Genişletilmiş özet çalışmaya EK-7 olarak eklenmiştir.

Doç. Dr. Ali ESGİN’in uzman görüşü (EK-4): Taslak anket formunun temel sorunlar hakkında önemli verilere ulaşabilecek nitelikte olduğunu belirten Esgin, bazı sorulara küçük müdahaleler, bazı sorulara uyarılar yaparak anket formunun içeriğini daha verimli hale getirecek önerilerde bulunmuştur. Konunun önemini ve konunun kapsamının genişliğini düşününce çok farklı soruları akla getirdiğini dile getiren hocamız ankete dahil edilebilecek bazı soru önerilerinde de bulunmuştur. Kardeş sayısının kullanışlı bir veri üretmediğini, etnik köken sorusunun ise sosyolojik açıdan rahatsız edici olabileceğini belirten hocamızın önerileri doğrultusunda bu sorular anket kapsamından çıkartılmıştır. Bu sorular yerine demografik sorular kısmına “Ailenizin Yaşadığı Bölge” sorusu eklenmiştir. Esgin’in görüşleri doğrultusunda 21 numaralı soruya açıklama eklenmiş ve taslak anket formuna iki soru daha eklenmesi uygun görülmüştür. Gerekli düzenlemelerin yapıldığı taslak sorular “Uygun/Geçerli” olarak değerlendirildiğinden, demografik sorular kapsamından çıkarılan iki soru haricinde taslak anket formundan herhangi bir soru çıkartılmamıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Erkan Hasan ATALMIŞ’ın uzman görüşü (EK-6): Taslak anket formunun yapısı ile ilgili teknik hataların olduğunu belirten Atalmış, soruların aynı kalıpla yazılmasının gerekliliği ve bu gerekliliğin soruların anlaşılabilirliği üzerindeki etkisinden bahsederek küçük uyarılarda bulunmuştur. Bu uyarıların akabinde Likert tipi soruların tamamı “... olduğuna inanıyorum/inanmıyorum/inanırım” şeklinde aynı formatla yazılarak düzeltilmiş ve anlam bütünlüğü sağlanmıştır. Atalmış, teknik anlamda anket taslak formunu daha verimli hale getirecek önerileriyle ankete katkı sağlamıştır. Yapısal olarak soru sayısı, soru ve cevap sıralanışını “Düzeltilmeli” olarak değerlendiren hocamızın uyarıları dikkate alınmış, taslak sorular “Uygun/Geçerli” olarak değerlendirildiğinden anket formundan herhangi bir soru çıkartılmamıştır.

Sonuç olarak uzmanların soruların geçerliği noktasında uyuşma düzeylerinin % 90 oranında olduğunu söylemek yanlış olmaz. Alınan uzman görüşlerinin ardından tekrar düzenlenen ön uygulama formu çalışmaya EK-8 olarak eklenmiştir. Uzman değerlendirmeleri sonucunda katkı sağlamak adına önerilen iki soru⁹ uygunluğu ölçüsünde ankete dahil edilmiş böylece anketteki soru sayısı 40’a yükselmiştir. Son halinde anketteki 40 sorunun 31 tanesi Likert tipi, 8 tanesi kapalı uçlu test tipi, 1 tanesi puanlama formatındadır. Likert tipi soruların 19 tanesi olumlu, 12 tanesi olumsuz¹⁰; kapalı uçlu test tipi ve puanlama sorularının tamamı ise olumlu yöndedir. Seçilen soruların totalde 28 tanesi olumlu, 12 tanesi olumsuz yöndedir.

7.1.5. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Pilot Uygulama

Pilot uygulama yapılmadan önce çevremizden sorular hakkında görüş almanın faydalı olacağı düşünülmüş ve birçok kişiden bu konuda fikir alınmıştır. Olumsuz herhangi bir geri dönüt alınmamıştır.

Anketin geliştirilmesi ve muhtemel hataları gidermek amacıyla asıl hedef gruba uygulamadan önce küçük bir gruba pilot uygulama yapılması gerekir. Pilot uygulama, anketin geçerlik ve güvenilirliğinin verilerle sorgulandığı bir aşamadır. Ayrıca pilot uygulama ile analiz esnasında ortaya çıkabilecek problemler de önceden tespit edilebilir ve daha doğru sonuçlar elde edilebilir (Padem vd., 2012: 86). Böylece elde edilen verilerin analizi doğrultusunda da araştırmacı istediği verilere ulaşmış ve ulaşamadığını pilot uygulama aracılığıyla değerlendirme fırsatı bulur.

⁹ Çalışmaya EK-8 olarak eklenen ön uygulama formunda ki 37 ve 39. sorular uzman görüşü sonucu eklenmiştir.

¹⁰ Çalışmaya EK-8 olarak eklenen ön uygulama formunda ki Likert tipi sorulardan 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 17, 20, 22 ve 31. sorular olumsuz yönlü sorulardır.

Pilot uygulama belirlenen örneklem büyüklüğünün yaklaşık % 5’i kadar bir grupta uygulanmalıdır (Büyüköztürk, 2005: 10). Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi anket örnekleme 651 kişi olarak hesaplanmıştır. Pilot uygulama için örneklemden hesaplanan sayının (33 kişi) düşük olması sebebiyle yukarıda belirtilen diğer hususlar göz önünde bulundurularak ve uzman görüşü de alınarak Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde okuyan rastgele seçilen 100 öğrenciye pilot uygulama yapılmıştır.

Pilot uygulamaya katılanların anket ve sorular hakkında olumlu/olumsuz görüşleri uygulama sonrasında alınmaya çalışılmıştır. Ön uygulamaya katılan öğrencilerden olumsuz yönlü hiçbir eleştiri alınmamış aksine soruların anlaşılabilirliği, güncelliği gibi konularda olumlu geri dönütler alınmıştır. Cevaplayıcıların tepkisine sebep olacak hiçbir soru tespit edilmemiş, verilen cevaplardan soruların anlaşıldığı kanaatine ulaşılmıştır. Yapılan pilot uygulamaların ardından soruların açık olduğu, soru akışının mantıksal olduğu, cevap alternatiflerinin yeterli olduğu ve anketin cevaplılarının ilgisini çektiği gözlemlenmiştir. Deneme uygulaması sonucu görgül verilere dayalı olarak ölçülmek istenen tutumu ölçmede yetersiz ya da kusurlu soru olmadığından herhangi bir soru anket kapsamından çıkarılmamıştır.

7.1.6. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Soru Analizi ve Puanlamasının Yapılması

Pilot uygulamada elde edilen verileri incelemedeki temel amaç, denemelik ölçeğin ve deneme uygulamasının elverdiği ölçüde güvenilir ve geçerli bir ölçek elde etmektir (Tezbaşaran, 2008: 21). Madde analizi yapılırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise madde puanlamasıdır. Tabii ki puanlamanın soru formatlarına göre değişkenlik gösterdiğini, her soru tipinin aynı şekilde puanlamayacağını belirtmek yerinde olacaktır. Maddelerin puanlanması veri girişi açısından, veri girişi ise geçerlik, güvenilirlik ve faktör analizi açısından oldukça önemlidir.

Likert tipi sorularda madde puanlaması öncelikle maddenin olumlu ya da olumsuz oluşuna bağlı olarak değişir. Geliştirilen anket çalışmasında 5’li Likert tipi kullanıldığı için puanlama da birden beşe kadardır. Anketin son halinde 31 tane Likert tipi soru bulunmaktadır ve bu sorulardan 19 tanesi olumlu, 12 tanesi olumsuz formattadır. Likert tipi soruların puanlaması aşağıda gösterildiği gibidir.

Tablo 7.4. Likert Tipi Soruların Puanlama Tablosu

OLUMLU		OLUMSUZ	
Kesinlikle Katılmıyorum	1	5	Kesinlikle Katılmıyorum
Katılmıyorum	2	4	Katılmıyorum
Kararsızım	3	3	Kararsızım
Katılıyorum	4	2	Katılıyorum
Kesinlikle Katılıyorum	5	1	Kesinlikle Katılıyorum

Likert tipi sorularda olumsuz maddeler, olumlu maddelerin tersine puanlanır ve böylece yüksek ölçek puanları daima olumlu tutumu gösterir. Olumlu maddelerle 1 puan olumsuz uçtaki tutumun derecesini, 5 puan olumlu uçtaki tutumun derecesini temsil eder. Olumsuz maddeler içinse tam tersi söz konusudur. Her ifadede üç puan kararsızlığı ifade etmektedir (Tezbaşaran, 2008: 21).

Anket formunda geri kalan 9 sorunun 8 tanesi kapalı uçlu test tipi, 1 tanesi puanlama formatındadır. Kapalı uçlu test tipi sorularda cevaplayıcıya birden fazla seçeneği işaretleme olanağı verilebilir. Bu çalışma kapsamında da kapalı uçlu test tipi sorular için çoklu seçenek işaretleme olanağı tanınmıştır. Çoklu seçenek işaretlendiği durumda sorunun veri girişinin ve puanlamasının nasıl olacağı aşağıda gösterildiği gibidir.

Tablo 7.5. Kapalı Uçlu Test Tipi Soruların Puanlama Tablosu

Soru - Televizyonda izlediğiniz programlar aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?						
a) Diziler						
b) Belgesel Proramları						
c) Tartışma Programları						
d) Haber Programları						
e) Spor Programları						
f) Magazin Programları						
	Diziler	Belgesel Programları	Tartışma Programları	Haber Programları	Spor Programları	Magazin Programları
1.Kişi	1		3			
2.Kişi		2	3	4		6
3.Kişi	1			4	5	
4.Kişi		2				

Kapalı uçlu test tipi sorularda birden fazla seçenek işaretleme olanağı verilebileceğinden bahsetmiştik. Yukarıda verilen örnek tabloda 6 seçenekli bir soru bulunmaktadır ve bu soruda birden fazla seçenek işaretlenebilmektedir. Bu tür sorularda kodlama yapılırken her seçenek, birer soru yani bir değişkenmiş gibi ele alınmaktadır. Seçeneklere sırasına göre 1’den 6’ya kadar puan verilmeli, kodlama ise işaretlenen seçeneklerin puanlamasına göre yapılmalıdır. Görüldüğü üzere yanıtlayıcılardan ikinci kişi 4 seçenek işaretlerken, dördüncü kişi tek seçenek işaretlemiştir ve seçenekler puanlarına göre kodlanmıştır. Kodlama aşamasında her satır denemelik ölçeğin uygulandığı bireylerden birine ait verileri, her sütun da bu ölçekteki sorulardan birine ait verileri içerir. Ayrıca birden fazla seçenek işaretleme olanağı bulunan kapalı uçlu test tipi soruları analiz ederken her cevap bir kişiymiş gibi algılanmaktadır. Yani yukarıdaki örnekte 4 cevaplayıcı bulunmasına karşın verilen cevap sayısı toplamda 10 olduğu için sayısal olarak cevap sayısı baz alınmakta ve analiz programında 10 cevaplayıcı varmış gibi görünmektedir. Bu tarz sorularda örneklem sayısı ile soruya cevap veren kişi sayısı arasındaki farklılıkların temel sebebi bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Sıralama sorularında kapalı uçlu test tipi sorularına benzer bir kodlama ve puanlama söz konusudur. Sıralama sorularının puanlanması aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 7.6. Sıralama Sorusu Puanlama Tablosu

Soru – Bilgi kaynaklarınızı önem derecesine göre 1’den 3’e kadar puanlayınız.									
( ) Gazete ( ) İnternet ( ) Televizyon									
Cevaplayıcı 1.Kişi	Cevaplayıcı 2. Kişi			Cevaplayıcı 3. Kişi					
(3) Gazete (1) İnternet (2) Televizyon	(3) Gazete (2) İnternet (1) Televizyon			(2) Gazete (1) İnternet (3) Televizyon					
	Gazete 1	Gazete 2	Gazete 3	İnternet 1	İnternet 2	İnternet 3	TV 1	TV 2	TV 3
1.Kişi			3	1				2	
2.Kişi			3		2		1		
3.Kişi		2		1					3

Sıralama sorularında her seçenek için puanlamanın en üst limiti kadar sütun açılır ve bu sütunlar da puan üst limiti kadar numaralandırılır. Özetle bu soruların veri girişinde ve puanlamasında sıralanacak 3 seçenek varsa 9 sütun, sıralanacak 8 seçenek varsa 64 sütun açılması gerekmez. Her satır bireylere ait verileri içermektedir. Tabloda görüldüğü üzere ilk kişi gazete seçeneğe 3 puan vermiştir ve bu cevabın kodlaması 3 numaralı gazete sütununa yapılmıştır. Yani verilen puan kaçsa cevap kodlaması o puan sayısına eşdeğer olan sütuna kodlanır.

Bu çalışmanın veri girişleri, kodlamaları ve analizleri SPSS programı ile yapılacaktır. Maddelerin puan değerlerinin yukarıda belirtildiği doğrultuda verilmesi ve veri girişlerinin de bu çerçevede gerçekleştirilmesi, analiz sonuçlarının doğruluğu açısından oldukça önemlidir. Ön uygulama veri girişlerinin yapılmasının ardından geçerlik ve güvenilirlik analizi aşamasına geçilir.

7.1.7. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Geçerlik ve Güvenirlik Testi

Araştırmada geçerlik, amaca uygun ve yeterli cevaplar alabilme gücünü göstermektedir. Araştırmanın geçerliği uzman kişilere başvurularak ya da pilot bazı uygulamalarla test edilebilir (Padem vd., 2012: 63-64). Daha önce ki aşamalarda da belirttiği üzere alınan uzman görüşlerine ve yapılan pilot uygulamaya dayanarak anketin iç ve dış geçerlik koşullarını sağladığını söylemek yerinde olacaktır.

Güvenirlik ise kullanılan veri toplama aracının ve örneklemelerin tutarlı olmasıdır. Bu çalışmada güvenilirlik yaygın kullanılan yöntemlerden biri olan Cronbach Alfa katsayısı ile ölçülmüştür. Bu yöntemde test sonucunda 0 ile 1 arasında bir değer bulunur. Değer 1’e yaklaştıkça güvenilirlik düzeyinin arttığı ya da yüksek olduğu kabul edilir. Gerçekleştirilen ön uygulama ile ilgili katılım ve güvenilirlik düzeyi ise aşağıda verilen tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 7.7. Pilot Uygulama Katılım Tablosu

Durum İşlem Özeti			
		Frekans	%
Durum	Geçerli	82	82,0
	Hariç	18	18,0
Genel Toplam		100	100,0

Tablo bize pilot uygulamaya katılım sayısını ve bu katılımın dışında bırakılan kişi sayısını göstermektedir. Tabloda görüldüğü ve planlandığı üzere pilot uygulama için hedeflenen 100 kişiye ulaşılmış ve % 100 katılımı pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Soruların boş bırakılması sebebiyle 18 katılımcı dışarıda bırakılmıştır.

Tablo 7.8. Pilot Uygulama Güvenirlik Tablosu

Güvenirlik İstatistiği	
Cronbach’s Alpha	Madde Sayısı
,829	31

Güvenirlik istatistiklerinin yer aldığı bu tabloda anketteki 31 Liket tipi sorunun güvenilirlik analizine tabi tutulduğu ve Cronbach’s Alfa katsayısına göre anketin güvenilirlik puanının $\alpha = 0,829$ olduğu görülmektedir. Yani anketin güvenilirlik oranı % 82’dir. Maddelerin total istatistik tablosunda güvenilirlik değerini çok fazla etkileyecek bir orana rastlanmadığından, anket kapsamından herhangi bir soru çıkartılmamıştır. Literatürde genellikle % 80 ve üstü değerler çok güvenilir veya tam güvenilir olarak

değerlendirilir (Padem vd., 2012: 64). Fakat % 85 ve üstü güvenilirlik bazı uzmanlarca verilerle oynanmış olunabileceği gerekçesiyle hoş karşılanmamaktadır. Bu sebeple genel kabul gören güvenilirlik düzeyi % 70 (0,7) ve % 85 (0,85) arasındadır. Görüldüğü üzere yapılan pilot uygulama sonuçlarına göre anket güvenilirlik koşulunu da sağlamaktadır. Maddelere göre total güvenilirlik istatistik tablosuna çalışmada EK-9 olarak yer verilmiştir.

7.1.8. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Faktör Analizi

Anketler birbirini destekleyen olguları veya tutumları farklı yönleriyle ölçmeye çalışan birçok sorudan meydana gelir. Hangi sorunun hangi olguyu ya da hangi tutumu ölçtüğünü anlamak içinse bu soruların gruplandırılması ya da değişkenlerin anlaşılması gerekir. Faktör analizi değişken sayısını azaltma ya da ana değişkenlerin tespit edilmesi ve soruların gruplandırılması şeklinde tanımlanabilir. Faktör analizi, değişken sayısının çok olduğu durumlarda bu değişkenler arasındaki ilişkileri inceler ve ortak bir özellik belirlenmesine yardımcı olur. Bu ortak özelliğin her birine bir faktör adı verilir (Padem vd., 2012: 192-193). Faktör analizinin uygulanabilmesi için gerekli bazı şartlar bulunmaktadır. Bunlar; yeterli sayıda veri olması, değişkenlerin birbirleriyle az ya da çok ilişkili olmaları ve her bir faktörün en az üç değişken içermesidir (Padem vd., 2012: 194).

Elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi ile açıklanabilir (Çokluk vd., 2012; Büyüköztürk, 2010; Karagöz ve Kösterelioğlu, 2008). KMO değerinin yüksek olması, ölçekteki her bir değişkenin, diğer değişkenler tarafından mükemmel bir şekilde tahmin edilebileceği anlamına gelmektedir. Değerlerin sıfır ya da sıfıra yakın çıkması durumu verilerin faktörleşemeyeceği anlamına gelir. Literatürde ki genel kabule göre Kaiser-Meyer-Olkin ve Barlett testi değerinin 0.50’den düşük olmaması gerekir. KMO Barlett sayısı 0.50’nin altındaysa faktör analizine devam edilemez (Çokluk vd., 2012: 207).

Tablo 7.9. Faktör Analizi KMO – Barlett Testi

KMO - Bartlett's Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçüsü		.679
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1028,690
	df	465
	Sig.	,000

Tabloda görüldüğü üzere KMO değeri % 67 olarak bulunmuştur ve verilerin faktör analizi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Faktör sayısının belirlenmesinde yaygın görüş “Öz Değere (Eigenvalue) Göre Belirleme” yöntemidir. Öz değer yönteminde 1 ve 1’den büyük olan kadar her değer faktör olarak alınır (Padem vd., 2012: 195). Aynı sorunun iki farklı faktörde yer alması durumunda faktör başlığına göre sorunun hangi faktöre dahil edileceği ya da sorunun faktör başlığıyla uygun olmaması durumunda sorunun başka bir faktör altında ele alınması araştırmacının inisiyatifindedir. Ayrıca sosyal olguları ölçen araştırmalarda faktör sayısında sınırlama yapmak gene araştırmacının inisiyatifindedir.

Öz değer yöntemine göre herhangi bir sınırlama yapmadan geliştirilen ölçeğin yapılan testler sonucunda 11 faktörlü olduğu görülmüştür ve bu tabloya çalışmada EK-10 olarak yer verilmiştir. Elde edilen faktör sayısının büyüklüğü ve teorik arka planı göz önüne alınarak çalışmanın 5 faktörle sınırlandırılması uygun bulunmuştur. Güvenlik kültürünün gerek sosyal ve gerekse politik boyutunda bir inşaa sürecinden söz etmek mümkündür. Araştırmanın bulgularına göre bir toplumun güvenlik kültürünü oluşturan sosyo-psikolojik faktörler; Toplumsal ya da Sosyal Biliş, Schizmogenezis veya Pygmalion Etkisi ve son olarak toplumların kültürel farklılıklarından

kaynaklanmaktadır. Bunun yanında çalışma uluslararası ilişkiler teorilerinin ana akımları (İdealizm-Realizm-Liberalizm-Marksizm) ve idealizm içinde gelişen bir analiz yöntemi olarak ele alınan Konstrüktivizm üzerine temellendirilerek adlandırılmıştır. Bunlar göz önüne alınarak faktör sayısı 5’le sınırlandırılmıştır.

Tablo 7.10. Sınırlandırılmış Faktör Analizi

Toplam Varyans Açıklaması						
Başlangıç Özdeğeri				Karesel Yüklerin Toplam Çıkmaları		
Bileşen	Genel Toplam	% Varyans	Kümülatif %	Genel Toplam	% Varyans	Kümülatif %
1	9,780	25,078	25,078	9,780	25,078	25,078
2	5,070	12,999	38,077	5,070	12,999	38,077
3	3,514	9,010	47,087	3,514	9,010	47,087
4	3,166	8,119	55,206	3,166	8,119	55,206
5	2,717	6,966	62,171	2,717	6,966	62,171

Tabloda ölçeğin kaç faktörden oluştuğu ve bu faktörlerin ölçülmek istenen olguyu ne derecede ölçtükleri görülmektedir. Tabloyu incelediğimizde birinci faktörümüzün ölçtüğümüz olguyu % 25,0; ikinci faktörümüzün % 12,9; üçüncü faktörümüzün % 9,0; dördüncü faktörümüzün % 8,1; beşinci faktörümüzün % 6,9 oranında ölçtüğü görülmektedir. Ayrıca 5 Faktör ve 39 soru¹¹ ile yapılan analiz sonucunda belirlenen faktörlerdeki değişkenlerin % 62,17’sini temsil ettiği görülmektedir. Literatürde % 50 ve üzeri olan değerler kabul edilmektedir (Padem vd., 2012: 196).

Hangi maddenin hangi faktöre ait olduğunu öğrenme ve faktör yapısını oluşturma için Rotated Component Matrix tablosu kullanılır. Rotated Component Matrix tablosu incelenirken her bir maddenin hangi faktör altında en yüksek değere sahip olduğuna bakılır. Değerlerin pozitif veya negatif olmasının bir önemi yoktur. Sayısal olarak hangi değer yüksekse negatif veya pozitif olmasına bakılmaksızın o değer baz alınmalıdır. Daha sonra bu maddeler gruplandırılarak faktör yapısı oluşturulur. Rotated Component Matrix tablosuna çalışmada EK-11 olarak yer verilmiştir.

Birinci faktör grubunda 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 21, 23, 24, 26, 27 ve 28 numaralı sorular; ikinci faktör grubunda 7, 19, 20, 22, 29, 32, 36, 37 ve 38 numaralı sorular; üçüncü faktör grubunda 2, 15, 16 ve 39 numaralı sorular; dördüncü faktör grubunda 8, 17, 30, 31 ve 33 numaralı sorular; beşinci faktör grubunda 25, 34 ve 40 numaralı sorular yer almaktadır. Totalde birinci faktör grubunda 18, ikinci faktör grubunda 8, üçüncü faktör grubunda 4, dördüncü faktör grubunda 5, beşinci faktör grubunda ise 3 soru bulunmaktadır. Soruların faktör dağılımına göre gruplandırılmasına ise çalışmada EK-12 olarak yer verilmiştir.

7.2. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Kuramsal Parametreleri

Çalışmanın kuramsal parametrelerini; uluslararası ilişkiler ana akım teorileri olan İdealizm, Realizm ve Liberalizm ile başlı başına bir siyaset teorisi olmayan ama

¹¹ Ankette 35. soru olan puanlandırma sorusu uzman görüşü de alınarak faktör analizine dahil edilmemiştir. Sebebi; veri setinde sorudaki her seçenek için en üst puan sayı kadar sütun oluşturulması ve sorunun veri girişinin ancak böyle yapılabilmesinden kaynaklanmaktadır.

idealizm içinde gelişen bir analiz yöntemi olarak ele alınan Konstrüktivizm oluşturmaktadır.

İdealizmin güvenliğe yaklaşımı; gerçekte tehditlerin ve düşmanlıkların olmadığı, tehditlerin insan davranışları sonucunda ortaya çıktığı, insan davranışlarının ise çevreden etkilendiği dolayısıyla çevresel koşulların değiştirilmesiyle ve eğitimle insan davranışlarının değiştirilebileceği şeklindeki düşüncüdür (Birdişli, 2011a: 153). Anketin 1, 8, 19, 20 ve 26 numaralı soruları idealist yaklaşım ile ilişkilendirilmiştir.

Liberalizmin güvenliğe yaklaşımı ise salt askeri temellere dayandırılmaması gereken güvenlik kavramının ekonomik, ticari, mali, kültürel, çevresel, eğitim, göç, enerji, bilimsel ve teknoloji gibi konularında günümüz güvenlik paradigmasının ayrılmaz bir parçası olduğunu ortaya koyan düşüncüdür. Anketin 3, 5, 8, 13, 19, 20, 21, 23, 24, 26 ve 34 numaralı soruları liberal yaklaşım ile ilişkilendirilmiştir. 8, 19, 20 ve 26 numaralı sorular hem liberal hem idealist yaklaşımla 3 ve 13 numaralı sorular ise hem liberal hem realist yaklaşımla ilişkilendirilen ortak sorulardır.

Realizmin güvenliğe yaklaşımı; en basit anlamda devletlerin silahlı bir tehdidi bertaraf edebilme potansiyeli yani devletlerin askeri açıdan güçlü olması şeklindeki düşüncüdür. Anketin 2, 3, 4, 13, 18, 25, 27, 28 ve 33 numaralı soruları realist yaklaşım ile ilişkilendirilmiştir. 3 ve 13 numaralı sorular hem realist hem liberal yaklaşımla ilişkilendirilmiş ortak sorudur.

Konstrüktivist güvenlik yaklaşımı ise bireysel ya da toplumsal güvenliğin ait olduğu ülkenin güvenliğinden ayrı düşünülemediği fikrini taşıyan ve tehdit kavramının içeriğini genişleten, açlık, işsizlik, yoksulluk, salgın hastalıklar gibi birçok sorunu içeren ve bu konuları güvenlik gündeminde üst sıralara taşıyan düşüncüdür. Anketin 6, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 29 ve 32 numaralı soruları konstrüktivist yaklaşım ile ilişkilendirilmiştir.

Anketin 30, 31, 35, 36, 37, 38, 39 ve 40 numaralı soruları bilgi kaynağını anlamaya yöneliktir. Bu sorular sosyal analiz faktörü altında değerlendirilecektir.

Uluslararası ilişkiler teorileri ile bağdaştırılan ve aynı teoriyi temsil eden sorular bir arada gruplandırılmış ve SPSS programı tarafından otomatik olarak yapılan faktör analizi dışında, kuramsal parametrelere dayalı yeni bir faktör yapısı belirlenmiştir. SPSS programı tarafından otomatik olarak yapılan faktör analizi ile kuramsal parametreler çerçevesinde gruplandırılan sorular kısmen benzeşim göstermekle birlikte büyük oranda ayrılmaktadır. Analiz sonuçlarının sağlığı açısından, çalışmanın faktör yapısını kuramsal parametreler çerçevesinde belirlenen gruplandırmaların oluşturması uygun görülmüştür. Kuramsal parametreler baz alarak oluşturulan faktör gruplandırmasına çalışmada EK-13 olarak yer verilmiştir.

7.3. “Güvenlik Kültürü Ölçeği” Son Düzenlemeler

Aslında ölçek geliştirme çalışması soru yazın aşamasından nihai uygulamaya kadar sürekli bir değişim sürecidir. Soru yazın aşaması tamamlandıktan sonra soruların kapsamı, anlamı, ankete uygunluğu analiz edilir ve içinden seçilen sorular daha o aşamada yapısal olarak sürekli bir değişime tabi olur. Sonrasında uzman görüşünde problemli görülen sorular çıkarılır ya da uygunluğu ölçüsünde yeni sorular eklenir. Bu aşama ise pilot uygulama sonrası güvenilirlik oranı düşük olan soruların ya da faktörleşemeyen soruların değiştirilmesi veya anket kapsamı dışında bırakılması sürecini kapsamaktadır. Bu aşama anketin uyumlaştırma, optimize edilme sürecidir.

Çalışma kapsamında uzman görüşüne gönderilen ankette uzmanlar tarafından problemli görülen anket sorusu olmadığı için anket kapsamından herhangi bir soru çıkarılmamıştır. Uzman görüşü kapsamında ankete iki soru eklenmesi uygun görülmüştür. Uzman görüşünden sonra anketin pilot uygulaması yapılmıştır. Bu aşamada da cevaplayıcıların anket hakkındaki fikirleri alınmış, olumsuz bir geri dönüş olmaması sebebiyle sorularda oynama yapılmamıştır. Uzman görüşüne göre düzenlenen anket taslağı hedeflendiği üzere ilk etapta 100 kişiye uygulanmıştır. Pilot uygulama sonrası anket Cronbach Alfa Katsayısı baz alınarak güvenilirlik testine tabi tutulmuş ve güvenilirlik oranı % 82 olarak bulunmuştur. Güvenirlik analizinden sonra anket sorularının faktörleşip faktörleşmediğini görmek amacıyla KMO-Barlett testi

uygulanmış ve değeri % 67 olarak bulunmuştur. Verilerin faktör analizi için yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınırlandırılmamış haliyle 11 faktörlü olan yapı, faktör sayısının büyüklüğü sebebiyle 5 faktörle sınırlandırılmıştır. SPSS programı tarafından otomatik olarak yapılan faktör analizi ile kuramsal parametreleri çerçevesinde yeniden gruplandırılan soruların farklılık göstermesi sebebiyle ve buna bağlı olarak analiz sonuçlarının sağlığı açısından bu çalışmada faktör yapısı kuramsal parametreler dahilinde belirlenmiştir. Uluslararası ilişkilerin ana teorileri ile bağdaştırılan sorular İdealist yaklaşım, Liberal yaklaşım, Realist yaklaşım, Konstrüktivist yaklaşım ve Sosyal Analiz başlıkları altında gruplandırılmıştır. Kuramsal parametrelere göre anketin faktör yapısı 5 olarak belirlenmiştir.

Son düzenlemelerin ardından Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde nihai anket uygulamasını gerçekleştirmek için “Etik Kurul Onayı” ve “İzin İstemi” süreci başlatılmıştır. Gerekli izin belgelerinin ve onaylarının alınmasının ardından nihai anket uygulamasına geçilmiştir. Anket uygulaması izin istemi dilekçesi EK-14, etik kurul onayı EK-15 ve anket uygulaması için verilen izinler EK-16 olarak çalışmaya eklenmiştir.

8. NİHAİ ANKET UYGULAMASI, BULGULAR ve YORUM

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde (KSÜ) okuyan tüm öğrencilerin oluşturduğu ana kitleden, rastgele seçilen 651 kişilik örneklemin nihai anket uygulamasını içeren bu bölümde; anket kapsamında toplanmış olan demografik veriler ile ankete temel teşkil eden güvenlik algısını ölçmeye yönelik diğer temel verilerin analizleri yapılmış, elde edilen bulgular çalışmanın kuramsal çerçevesiyle ilintili olarak yorumlanmıştır.

8.1. Demografik Verilerin Analizi

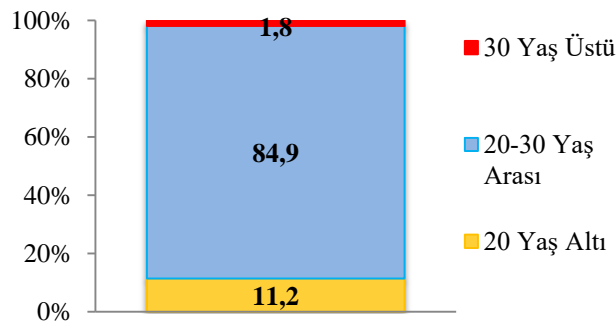
Demografik sorular anket katılımcılarının bilgi ve düşüncelerinin kaynaklarını anlamaya yönelik basit sorgulama verilerini içermektedir. KSÜ öğrencilerine yönelik alan araştırmasında kullanılan anket formundaki demografik sorular; yaş ve cinsiyet, bölüm bilgisi ve eğitim durumu, cevaplayıcıların belirli yaş aralıklarında yaşamlarını geçirdikleri yerler, ebeveynlerinin eğitim durumları ve gelir düzeyleri ile ilgili bilgi toplamaya yönelik olgusal sorulardan oluşmaktadır.

Doğuştan gelmeyen yaşantı esnasında sonradan deneyim, pekiştirme, taklit, sosyal öğrenme ve kültürel aktarımlara dayanan tutumların büyük bir kısmı bireylerde 12 ile 20 yaş arasında oluşmaktadır ve bu yaş aralığındaki tutumlar çok azda olsa değişime açıktır. İlk yetişkinlik evresi denilen 20-30 yaşları arasında ise tutumlar kristalleşmekte ve neredeyse hiç değişim göstermemektedir. Bu bakımdan anket katılımcılarının yaş bilgileri tutumlarının oluşum, değişim ve kristalleşme evreleri düşünüldüğünde önemli verilerdir.

Tablo 8.1. Yaş Dağılımı

YAŞ					
		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	20 Yaş Altı	73	11,2	11,4	11,4
	20-30 Yaş Arası	553	84,9	86,7	98,1
	30 Yaş ve Üzeri	12	1,8	1,9	100,0
	Toplam	638	98,0	100,0	
Kayıp Değer		13	2,0		
Toplam		651	100,0		

Grafik 8.1. Yaş Dağılımı (%)

Ankete katılan öğrenciler 17-39 yaş aralığında olup, yaş dağılımı tutumlar bakımından ele alındığında, katılımcıların % 84,9'unun ilk yetişkinlik evresinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılardan 73 kişi 20 yaş ve altında, 553 kişi 20-30 yaş aralığında ve 12 kişi 30 yaş üstündedir. Buna göre, öğrencilerin çoğunun içinde buldukları yaş dönemi olarak, bilgi, deneyim ve tutumlarının olgunlaştığı

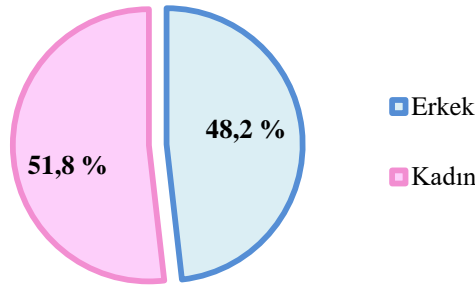
söylenbilir. Yaş sorusunu cevaplandırmayan 13 kişi % 2’lik bir kayıp değer oluşturmaktadır. Toplamda yaş sorusunu cevaplandıranlar % 98’lik bir orana sahiptir. Yaş ortalamasının ise % 21,3 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ankete katılan öğrencilerin ortalama 1997 doğumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürdeki hakim görüş, cinsiyet farklılıklarının tutum ve davranışlarda farklılaşmaya sebep olduğu yönündedir. Bu farklılaşmanın sebebi; biyolojik, psikolojik ve fizyolojik etmenlerin yanı sıra sosyolojik yapı ve kültürel farklılıklara dayandırılmaktadır. Aynı toplumsal ve kültürel değerler çerçevesinde hayatlarını sürdüren kadın ve erkek cinsiyetlerinin sahip oldukları tutumlar genel hatlarıyla benzerlik gösterse de, içinde buldukları sosyo-kültürel yapının cinsiyetlere biçmiş olduğu roller, cinsiyete yönelik kültür tarafından ön görülen kalıp yargılar ve bu rollere etki eden toplumsal değişim süreçleri bazı konularda cinsiyete özgü tutumların gelişmesine yol açmaktadır. Buradan yola çıkarak kadına ve erkeğe atfedilen özelliklerin kültür içerisinde tanımlanmış, öngörülmüş olduğunu ve bireylerin cinsiyet kalıplarını ya da tutumlarını belirleyen temel faktörlerden birinin kültür olduğunu söylemek yanlış olmaz. Toplumdan topluma farklılık gösteren kültür gibi tıpkı cinsiyette, kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın cinsiyet analizi aşağıda yer alan tablo ve grafikte görüldüğü gibidir.

Tablo 8.2. Cinsiyet Dağılımı

CİNSİYET					
		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	Kadın	337	51,8	51,8	51,8
	Erkek	314	48,2	48,2	100,0
	Toplam	651	100,0	100,0	

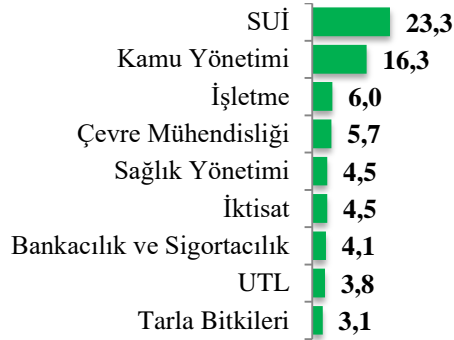
Grafik 8.2. Cinsiyet Dağılımı (%)

Ankete cevap veren toplam 651 öğrencinin 337’si kadın olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 51,82’dir. Erkek öğrencilerin sayısı ise 314 olup, bu sayının toplam örneklem içindeki oranı % 48,2’dir. Erkeklerle göre kadınlar % 3,6’lık oranda daha fazladır. Bu soruya yanıt vermeyen bir katılımcı bulunmamaktadır.

Örneklem içerisinde bulunan üniversite çapında 35 farklı bölümde okuyan 651 öğrenci rastgele seçilerek anket kapsamında dahil edilmiştir. Bölüm dağılım grafiği aşağıdaki gibidir.

Grafik 8.3. Bölüm Dağılımı (%)

Anket kapsamındaki Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü öğrencilerinin sayısı 152 olup, toplam örneklem içindeki oranları % 23,3'tür. Kamu Yönetimi bölümü öğrencilerinin sayısı ise 106 olup, toplam örneklem içindeki oranları % 16,3'ünü oluşturmaktadırlar. Çevre Mühendisliği öğrencilerinin sayısı 37 olup, örneklem içindeki oranları % 5,7; İşletme bölümü öğrencilerinin sayısı 36 olup, örneklem içindeki oranları % 6; Sağlık Yönetimi bölümü öğrencilerinin sayısı 29 olup, örneklem içindeki oranları % 4,5; Bankacılık ve Sigortacılık bölümü öğrencilerinin sayıları 27 olup örneklem içindeki oranları % 4,1; Tarla Bitkileri bölümü öğrencilerinin sayısı 20 olup örneklem içindeki oranları % 3,1'dir.

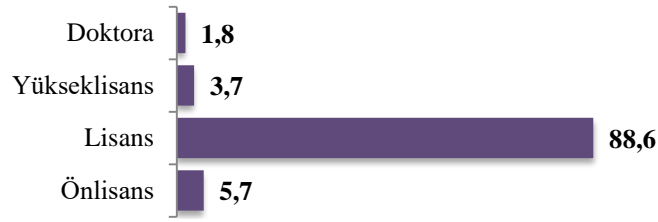
Bölüm dağılım grafiğinde yer alan bölümler haricinde¹² Arkeoloji, Beden Eğitimi, Bilgisayar Mühendisliği, Biyosistem Mühendisliği, Coğrafya, Dış Ticaret, Elektrik-Elektronik Mühendisliği, Fen Bilgisi Öğretmenliği, Gıda Mühendisliği, İlahiyat, İnşaat Mühendisliği, Makine Mühendisliği, Matematik, Müzik, Orman Mühendisliği, Peyzaj Mimarlığı, Resim, Sınıf Öğretmenliği, Tarım Ekonomisi, Tarımsal Biyoteknoloji, Tarih, Toprak Bilimi ve Bitki Besleme, Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe Öğretmenliği ve Zootekni bölümlerinden öğrencilere de anket uygulaması yapılmıştır. Bu bölümlerden ankete katılan kişilerin sayıları ve örneklem içindeki dağılım oranlarına çalışmada EK-17 olarak yer verilmiştir. Bu bölümlerde okuyan öğrencilerin eğitim durumları ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 8.3. Eğitim Durumu

EĞİTİM DURUMU					
		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	Lisans Öğrencisi	577	88,6	88,6	88,6
	Yüksek lisans Öğrencisi	24	3,7	3,7	92,3
	Doktora Öğrencisi	12	1,8	1,8	94,2
	Önlisans	38	5,8	5,8	100,0
	Toplam	651	100,0	100,0	

¹² Grafik 8.3'te örneklem içerisinde yüzdelik oranı en yüksek olan ilk dokuz bölüme yer verilmiştir. Bunun sebebi anket uygulamasının örneklem kapsamında 35 farklı bölümü barındırmasından ve grafikte yer alan bölümler haricindekilerin örneklem oranı içerisindeki yüzdelik oranının % 3'ten düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Grafik 8.4. Eğitim Durumu (%)

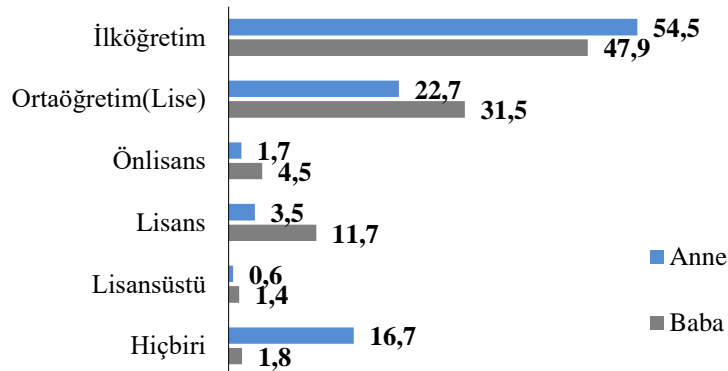
Ankete katılan öğrencilerin eğitim durumlarını incelediğimizde 577 kişi ile çalışmanın % 88,6'lık kısmını lisans öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. Örneklem içindeki önlisans öğrencilerinin sayıları 38 olup, örneklem içindeki oranları % 5,8; yüksek lisans öğrencilerinin sayıları 24 olup, örneklem içindeki oranları % 3,7 ve doktora öğrencilerinin sayıları 12 olup, örneklem içindeki oranları % 1,8'dir.

Yapılan birçok araştırmaya göre çocukluktan yetişkinliğe tutumların oluşumunda rol oynayan etkenlerden biride ailelerdir. Ebeveynlerin eğitim durumlarının seviyesi ile bireylerin bilgi ve inanç dünyasının şekillenmesi birbiriyle doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple bireylerin yetiştiği aile ortamındaki ebeveynlerin eğitim seviyesi de oldukça önemlidir. Ailelerin eğitim düzeyleri ile ilgili tablo ve grafik aşağıdaki gibidir.

Tablo 8.4. Aile Eğitim Durumu

	Baba Eğitim Durumu				Anne Eğitim Durumu			
	Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif	Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli İlköğretim	312	47,9	48,5	48,5	355	54,5	54,6	54,6
Ortaöğretim (Lise)	205	31,5	31,9	80,4	148	22,7	22,8	77,4
Önlisans	29	4,5	4,5	84,9	11	1,7	1,7	79,1
Lisans	76	11,7	11,8	96,7	23	3,5	3,5	82,6
Lisansüstü	9	1,4	1,4	98,1	4	,6	,6	83,2
Hiçbiri	12	1,8	1,9	100,0	109	16,7	16,8	100,0
Toplam	643	98,8	100,0		650	99,8	100,0	
Kayıp Değer	8	1,2			1	,2		
Toplam	651	100,0			651	100,0		

Grafik 8.5. Ailelerin Eğitim Durumu (%)

Ailelerinin eğitim durumları dikkate alındığında ankete cevap veren öğrencilerin babalarından ilköğretim mezunu olanların sayısı 312 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 47,9; ortaöğretim mezunu olanların sayısı 205 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 31,5; önlisans mezunu olanların sayısı 29 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 4,5; lisans mezunu olanların sayısı 76 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 11,7 ve lisansüstü mezunu olanların sayısı 12 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 1,8'dir. Cevaplayıcılardan 8 kişi babalarının eğitim durumu ile ilgili soruyu boş bıraktığından % 1,2'lik oranda bir kayıp değer oluşmuştur.

Annelerin eğitim durumu incelendiğinde ilköğretim mezunu olanların sayısı 355 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 54,5; ortaöğretim mezunu olanların sayısı 148 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 22,7; önlisans mezunu olanların sayısı 11 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 1,7; lisans mezunu olanların sayısı 23 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 3,5 ve lisansüstü mezunu olanların sayısı 4 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 0,6'dır. Cevaplayıcılardan 1 kişi annelerinin eğitim durumu ile ilgili soruyu boş bıraktığından % 0,2'lik oranda bir kayıp değer oluşmuştur.

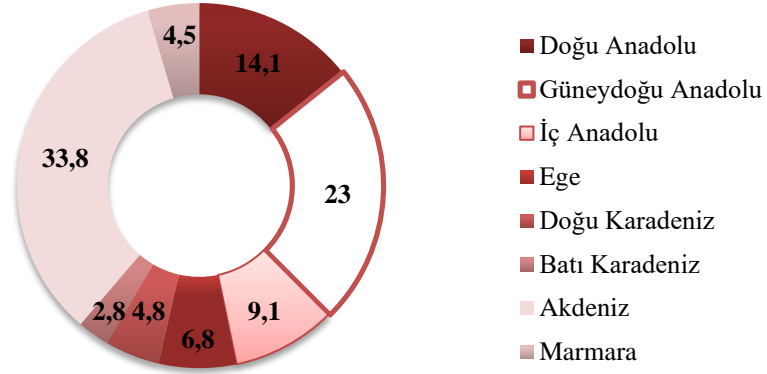
Anne ve babaların eğitim durumları birlikte değerlendirildiğinde ise; annelerin ağırlıklı olarak ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olduğu, babaların ise annelere göre % 9,4'lük farkla lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Bu doğrultuda annelerin eğitim düzeylerinin babalara oranla daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babalardan % 1,8'lik orana tekabül eden 12 kişi, annelerden ise % 16,4 orana tekabül eden 109 kişinin hiçbir eğitim almadıkları görülmektedir. Bu doğrultuda eğitim almamış annelerin oranının, babalara nazaran daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kültürel öğeler toplumların kendilerine özgü, nesilden nesile aktarılan maddi manevi değerler bütünüdür ve bu değerler bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Bu sebeple anket katılımcılarının hangi bölgede yaşadığı, mekan ve kültür arasındaki ilişkisellik bakımından oldukça önemli veriler barındırmaktadır. Katılımcıların ve ailelerinin yaşadıkları bölge ile ilgili tablo ve grafik aşağıdaki gibidir.

Tablo 8.5. Ailenin Yaşadığı Bölge

Ailenizin Yaşadığı Yer					
		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	Doğu Anadolu	92	14,1	14,3	14,3
	Güneydoğu Anadolu	150	23,0	23,3	37,6
	İç Anadolu	59	9,1	9,2	46,8
	Ege	44	6,8	6,8	53,7
	Doğu Karadeniz	31	4,8	4,8	58,5
	Batı Karadeniz	18	2,8	2,8	61,3
	Akdeniz	220	33,8	34,2	95,5
	Marmara	29	4,5	4,5	100,0
	Toplam	643	98,8	100,0	
Kayıp Değer		8	1,2		
Toplam		651	100,0		

Grafik 8.6. Ailenin Yaşadığı Bölge (%)

Ailenin yaşadığı bölge grafiği incelendiğinde 220 kişinin ailelerinin % 33,8'lik oranla Akdeniz Bölgesi'nde; 150 kişinin ailelerinin % 23'lük oranla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşadığı görülmektedir. Katılımcılardan 92 kişinin ailesi % 14,1'lik oranla Doğu Anadolu Bölgesi'nde; 59 kişinin ailesi % 9,1'lik oranla İç Anadolu Bölgesi'nde; 44 kişinin ailesi % 6,8'lik oranla Ege Bölgesi'nde; 31 kişinin ailesi % 4,8'lik oranla Doğu Karadeniz Bölgesi'nde; 29 kişinin ailesi % 4,5'lik oranla Marmara Bölgesi'nde ve 18 kişinin ailesi % 2,8'lik oranla Batı Karadeniz Bölgesi'nde yaşamaktadır. Bu soruyu yanıtlamayan 8 kişi örneklem genelinde % 1,2'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

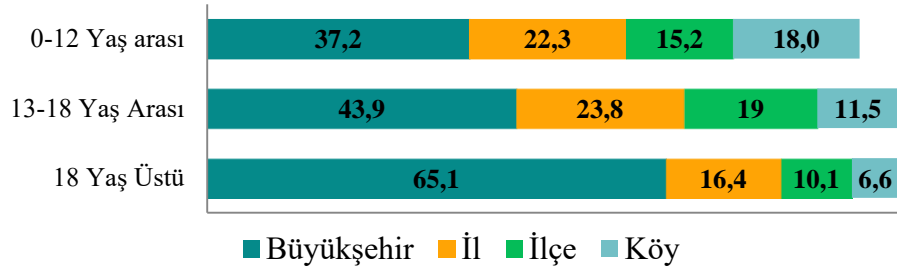
Duverger'in Herbert H. Hayman'dan aktardığına göre bireyler siyasal tutumlarını yaşantılarının çok erken dönemlerinde bir bütün olarak öğrenirler ve sonra da bu tutumlara büyük oranda bağlı kalırlar (Duverger, 1982: 102). Bu durumda insanların sorumlu bir birey olarak siyasal hayata katıldıkları on sekiz yaşına kadar geçen sürede yaşamlarını geçirdikleri yer siyasal kültürün aktarımı ve oluşumu açısından oldukça önemlidir. Mekan-kültür ilişkisiyle sebebiyle anket formunda "Yaşamın geçtiği yer" sorgusu bulunmaktadır ve öğrencilere ankette işaretlemeleri için 0-12 yaş, 13-18 yaş ve 18 üstü yaş aralıklarını içeren üç kategori halinde seçenekler sunulmuştur.

Tablo 8.6. Yaşamın Geçtiği Yer

	0-12 Yaş Arası		13-18 Yaş Arası		18 Yaş Üstü	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Geçerli						
Büyük Şehir	242	37,2	286	43,9	424	65,1
İl	145	22,3	155	23,8	107	16,4
İlçe	99	15,2	124	19,0	66	10,1
Köy	152	23,3	75	11,5	43	6,6
Toplam	639	98,2	640	98,3	640	98,3
Kayıp Değer	12	1,8	11	1,7	11	1,7
Toplam	651	100,0	651	100,0	651	100,0

Grafik 8.7. Yaşamın Geçtiği Yer (%)

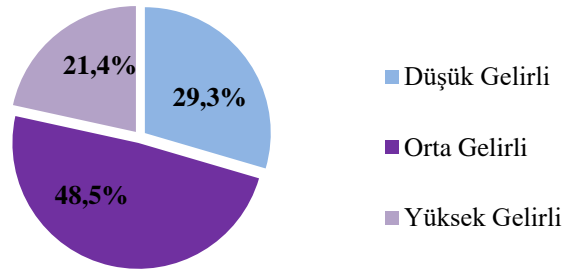

Elde edilen veriler incelendiğinde ankete cevap verenler arasında şehirde ve büyükşehirde yaşayanların oranı 0-12 yaş aralığından 18 yaş üstüne ulaşana kadar doğrusal olarak artmıştır. Ankete cevap veren öğrencilerin % 33,2'si 0-12 yaş aralığında ilçe ve köylerde yaşarken, 18 yaş ve üstüne gelindiğinde Büyükşehir ve il merkezinde yaşayanların toplam oranı % 81,5'e ulaşmıştır. Grafik incelendiğinde bireylerin yaşamlarını geçirdikleri yerin köyden kente doğru değiştiği anlaşılmaktadır. Ailelerin aylık gelir düzeyi ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 8.7. Aylık Gelir Düzeyi

Ailenizin Aylık Geliri		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	Düşük Gelirli (1.500 TL ve altı)	191	29,3	29,6	29,6
	Orta Gelirli (1.500-3.000 TL)	316	48,5	48,9	78,5
	Yüksek Gelirli (3.000 TL ve üstü)	139	21,4	21,5	100,0
Toplam		646	99,2	100,0	
Kayıp Değer		5	,8		
Toplam		651	100,0		

Grafik 8.8. Aylık Gelir Düzeyi (%)

Aylık gelir düzeyi grafiğinde katılımcıların 191'inin ailesinin örneklem içinde % 29,3'lük oranla düşük gelirli, 316'sının ailesinin örneklem içinde % 48,5'lik oranla orta gelirli ve 139'unun ailesinin örneklem içinde % 21,4 oranla yüksek gelirli olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre katılımcıların hemen hemen yarısının ailesinin "Orta Gelirli" olduğu görülmektedir. Bu soruyu cevaplandırmayan 5 kişinin örneklem genelinde oluşturduğu kayıp değer oranı % 0,8'dir.

8.2. Güvenlik Algısını Ölçmeye Yönelik Temel Anket Verilerinin Analizi

Bu bölümde ankete katılan öğrencilerin güvenlik algısını ölçmeye yönelik anket verilerinin analizine yer verilmiştir. Bu kapsamda toplam beş faktör altında toplanan kırk soruya öğrenciler tarafından verilen cevapların genel toplama oranları dikkate alınarak elde edilen veriler yorumlanmıştır.

8.2.1. İdealist Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerinin Veri Analizi

İdealizm, özü itibariyle iki dünya savaşı arasında uluslararası ilişkilerin barışçı bir yöntemle düzenlenmesi bağlamında ortaya konulan fikirlerin oluşturduğu bir teori olup (Gözen, 2014: 68), genel anlamda savaş-barış konusuyla yani savaşların nasıl önlenebileceği ve barışın nasıl tesis edileceği ile ilgilidir (Gözen, 2014: 69).

İdealist teori Realizmin temel referans noktalarını oluşturan savaş, güç dengesi, insan doğasının kötülüğü ve uluslararası anarşi gibi durumlara karşı olup, bunların yerine barış, işbirliği, insan doğasının iyiliği, istikrar ve düzen gibi durumları savunarak ideal bir uluslararası ilişkiler oluşturmayı hedefler. İdealizm olanı değil, olması gereken durumu açıklamaya çalışır.

İdealizmle bağdaştırılan ve Birinci Dünya Savaşı sonrası Woodrow Wilson tarafından yayınlanan ondört ilkedede görüldüğü gibi uluslararası savaşların önlenmesi ile barışın tesisini amaçlayan ideal bir yeni dünya düzeni kurulması tasarlanmıştır. Wilson İdealizmi'ne göre demokrasi ile barış birbirine bağlıdır ve barışın tesisi ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasıyla mümkündür. Uluslararası düzenin sağlanması için uluslararası hukuk temel referanstır. Uluslararası ilişkilerde ve ortak problemlerin çözümünde uluslararası örgütlerin rolü arttırılmalıdır. Self-determinasyonla, uluslararası istikrar birbiriyle ilintilidir ve ekonomik büyümeyi yavaşlatan silahlanma azaltılmalıdır. Uluslararası ilişkilerde moral/ahlaki değerler önemlidir (Wilson, 1995: 11).

İnsan doğasının iyi ve yardımsever olduğu, bu sebeple karşılıklı yardımlaşma ve işbirliğinin mümkün olduğu; kötülüğün sebebinin insan doğasından değil kötü şartlardan, kurumlardan ya da kurumların yokluğundan kaynaklandığı; uluslararası anarşinin önenebilir bir olgu olduğu ve ulusların ortak hareket etmesinin mümkün olduğu; uluslararası kurumların ve örgütlerin, uluslararası düzen için önemli olduğu idealizmin temel prensiplerindedir (Weber, 2005: 43-44).

İdealizmin bu temel çerçevesi dahilinde “Hukuk ve Diplomasi”, “Savaşların Önenebilirliği” ve “Uluslararası Örgütler” ile ilgili anket sorularının analizi aşağıda yer alan tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 8.8. İdealist Önermelerin Analizi (%)

F1.İDEALİST YAKLAŞIM		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.	Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	9,8	5,4	7,4	31,6	44,5
2.	Aslında savaşların önenebilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	12,4	15,2	19,4	32,3	20,0
3.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	20,4	26,6	20,9	18,4	12,6
4.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	16,1	17,2	25,5	21,2	19,0
5.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını arttırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	4,8	9,4	9,5	45,5	30,3

İdealist önermeler faktöründe birinci soruda yer alan “Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanlar 496 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 76,1; kararsız olanlar 48 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 7,4 ve bu önermeye katılmayanlar 99 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 15,2'dir. Öğrencilerden 8 tanesi bu soruyu yanıtsız bırakmış olup, bu sayının oluşturduğu kayıp değer oranı örneklem genelinde % 1,2'dir. Bu önermeye katılanların oranının % 76,1 gibi oldukça yüksek bir

oranda çıkması öğrencilerin uluslararası sorunlarının çözümünde askeri seçenekler yerine diplomatik seçenekleri desteklediklerinin bir göstergesidir.

“Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum” önermesine katılanlar 340 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 52,3; kararsız olanlar 126 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 19,4 ve bu önermeye katılmayanlar 180 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 27,6’dır. Bu soruyu yanıtlamayan 5 öğrenci örneklem genelinde % 0,8’lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

Üçüncü soruda yer alan “Türkiye’nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanlar 202 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 31; kararsız olanlar 136 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 20,9 ve bu önermeye katılmayanlar 306 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 47’dir. Önermeyi cevaplandırmayan 7 kişi % 1,1’lik bir kayıp değer oluşturmaktadır. Bu önermeye katılmayanların oranı daha yüksektir ve bu öğrencilerin komşu ülkelerin sorunlarına tarafsız kalınmaması gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.

İdealist önermeler faktöründe dördüncü soruda yer alan “Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanlar 262 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 40,2; kararsız olanlar 166 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 25,5 ve bu önermeye katılmayanlar 217 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 33,3’tür. Bu önermeyi cevaplandırmayan 6 kişinin örneklem genelinde oluşturduğu kayıp değer oranı ise % 0,9’dur.

“Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını arttırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanlar 493 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 75,8; kararsız olanlar 62 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 9,5 ve bu önermeye katılmayanlar 92 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 14,2’dir. Bu önermeyi cevaplandırmayan 4 kişi ise örneklem genelinde % 0,6’lık bir kayıp değer oluşturmaktadır.

F1 faktörü içinde bulunan 1’inci ve 5’inci sorular birlikte değerlendirildiğinde bu iki önermeye de katılanların oranı oldukça yüksektir ve dolayısıyla öğrencilerin gerek diğer ulusların birbirleriyle olan ilişkilerinde gerekse Türkiye özelinde diplomasiyi destekledikleri görülmektedir.

Grafik 8.9. İdealist Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%)

İdealist önermeler faktöründe bulunan tüm soruların ortalaması alınarak hesaplanan genel değerlendirme grafiğine göre bu önermelere katılmayanların oranı % 27,5; katılanların oranı % 55 ve kararsızların oranı ise % 16,5’tir. İdealist önermelerin tamamı için toplam kayıp değer oranı ise % 0,9’dur.

8.2.2. Liberal Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerin Veri Analizi

Liberalizm; eşitlik, rasyonellik, özgürlük ve mülkiyet kavramları üzerine inşa edilmiş bir düşüncüdür ve esas olarak bireyin özgürlüğünü temel alan bir yaklaşımdır. Bireyin doğuştan özgür olduğunu ve tüm insanların eşit yaratıldığını savunan liberal düşünüşe göre bireyler yaşama hakkı, özgür olma ve mutluluğunu sürdürme hakkı gibi birtakım dokunulmaz haklarla donatılmışlardır. Bireyin mülkiyet hakkı da dokunulmaz haklardandır. Eşit yaratılan bireyler doğuştan sahip oldukları dokunulmaz hakların

güvence altına alınması için devleti oluşturmakta ve devlet gücünü yönettiği bireylerden almaktadır. Liberal anlayışına göre, devlet ve birey benzerdir yani tüm devletler de bireyler gibi eşittir ve birtakım dokunulmaz haklara sahiptir.

Liberalizminin birinci temel kuralını kaynakların ve zenginliğin eşit dağıtıldığı anlamına gelmeyen fırsat eşitliği kavramı, ikinci kuralını bireyin doğal gereksinimlerini rasyonel yollarla karşılama ve isteme kapasitesine sahip olduğu ilkesi oluşturur. Liberal yaklaşımın temel özelliğini, insan unsuru ve birey yaklaşımını esas alarak, uluslararası ilişkilerde barış ve işbirliğini analiz etmesi; temel ilkelerini ise bireycilik, rasyonel ve ekonomik birey, özgürlük, doğal düzen-kendiliğinden düzen, piyasa ekonomisi-serbest girişim, insan hakları, hukuka bağlı devlet, işbirliği ve sınırlı devlet-liberal demokrasi oluşturmaktadır (Çetin, 2001: 221).

Bir devletin çıkarı diğer devletlerin çıkarlarına bağlıdır ve devletlerin uluslararası konularda işbirliği yapması gerekir ki, liberalizmin temelini oluşturan özgürlüğün geliştirilmesi de uluslararası işbirliğini gerektirmektedir (Kegley, 1993: 142). İşbirliği, uluslararası etkileşimin ve karşılıklı bağımlılığın doğuracağı olası zararları azaltmak ve kazançları arttırmak için gerekli olduğu gibi barış, refah ve adaletin sağlanması için de zorunludur (Zacher ve Matthew, 1995: 110, 117-118). Uluslararası hukuk barışı garanti eden önemli bir faktör olarak görülmektedir. İkili ve çok taraflı diplomasi insan haklarını geliştireceğini düşünülür. Ahlak ve moral unsurların uluslararası barışı geliştireceğine inanılır (Kegley, 1995: 12-14; Kegley, 1993: 136; Zacher ve Matthew, 1995: 115).

Liberalizmin bu temel çerçevesi dahilinde “İşbirliği”, “İkili İlişkiler” ve “Barış” ile ilgili anket sorularının analizi aşağıda yer alan tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 8.9. Liberal Önermelerin Analizi (%)

F2. LIBERAL YAKLAŞIM		Kesimlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesimlikle Katılıyorum
6.	Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	11,4	16,1	18,7	24,6	28,9
7.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	6,3	7,1	10,0	30,7	44,4
8.	Şangay İşbirliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	6,1	12,1	42,9	22,4	14,6
9.	İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	8,6	9,7	28,1	31,6	19,8
10.	Türkiye'nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	10,3	16,9	39,2	24,7	8,4

F1 faktöründe bulunan ve idealist yaklaşımı temsil eden 2, 3, 4 ve 5'inci sorular liberal yaklaşımla birlikte de düşünülebilir. Çünkü bireyselliğin, temel hak ve özgürlüklerin öne çıktığı idealist yaklaşım, demokratik değerler ve diplomasi gibi konularda liberal yaklaşımla da örtüşmektedir (Birdişli, 2016b: 28).

Liberal önermeler faktöründe altıncı soruda yer alan “Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum” önermesine katılanlar 348 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 53,5; kararsız olanlar 122 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 18,7 ve bu önermeye katılmayanlar 179 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 27,5'tir. Önermeyi yanıtlamayan 2 kişi % 0,3'lük bir kayıp değer oluşturmaktadır. Bu önerme F1 faktöründe bulunan “Aslında savaşların önlenilebilir bir olgu olduğuna inanıyorum” önermesine katılanların oranıyla (% 52,3) birlikte değerlendirildiğinde, cevaplayıcıların savaşların önlenilebilir bir olgu olduğuna

inandıkları fakat devletlerarasında kalıcı bir barışın tesis edilebileceğine inanmadıkları görülmektedir.

“Türkiye’nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanlar 489 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 75,1; kararsız olanlar 65 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 10 ve bu önermeye katılmayanlar 87 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı toplam % 13,4’tür. Önermeyi yanıtlamayan kişi sayısı ise 10 olup, bu sayının örneklemde oluşturduğu kayıp değer oranı % 1,5’tir. Bu önermeye katılanların oranını dikkate alırsak katılımcıların öncelikle iç sorunlarımızı halletmemiz gerektiğine inandıklarını söylemek mümkündür.

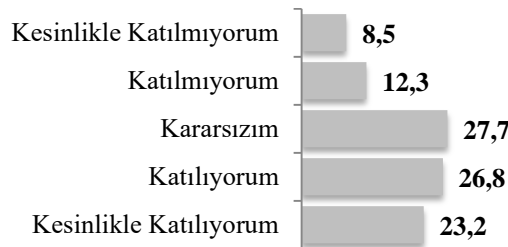
Sekizinci soruda yer alan “Şangay İşbirliği Örgütü’nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum” önermesine katılanlar 241 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 37, kararsızlar 279 kişi olup, bu sayının örneklem oranı % 42,9 ve katılmayanlar 119 kişi olup, bu sayının örneklem oranı % 18,2’dir. Bu önermeyi yanıtlamayan 12 kişi ise örneklem içinde % 1,8’lik kayıp değer oluşturmaktadır.

“İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum” önermesine katılanların sayısı 335 olup, bu sayının örneklem oranı % 51,4; kararsızların sayısı 183 olup, bu sayının örneklem oranı % 28,1 ve bu önermeye katılmayanların sayısı 119 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 18,3’tür. Önermeyi cevaplandırmayan 14 kişi örneklem içinde % 2,2’lik kayıp değer oluşturmaktadır.

Liberal yaklaşım içinde yer alan Avrupa Birliği alternatifi ile ilgili önermeleri F1 faktöründe yer alan “Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanların oranıyla (% 40,2) birlikte değerlendirdiğimizde, katılımcıların Avrupa Birliği üyeliğinden vazgeçilmemesi gerektiğini düşündükleri ve Avrupa Birliği’ne alternatif olarak Şangay İşbirliği Örgütünden ziyade, İslam ülkeleri ile geliştirilecek olan işbirliğine sıcak baktıkları görülmektedir. Bunun arka planında ise katılımcıların İslam ortak kimliği ile İslami kültür ve geleneğine dayandırılmış bir siyasal bilince sahip olmalarının yattığını söylemek yanlış olmaz.

Liberal önermeler faktöründe onuncu soruda yer alan “Türkiye’nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum” önermesine katılanlar 216 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 33,1; kararsız olanlar 255 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 39,2 ve bu önermeye katılmayanlar 177 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı toplam % 27,2’dir. Önermeyi yanıtsız bırakan kişi sayısı ise 3 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 0,5’tir. Bu önermede kararsızlığın yaşanmasının sebebini ikili ilişkilerin tarihsel arka planındaki durumuna ve son dönemde yaşanan gelişmelere dayandırmak mümkündür.

Grafik 8.10. Liberal Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%)

Liberal önermeler faktöründe bulunan tüm soruların ortalaması alınarak hesaplanan genel değerlendirme grafiğine göre bu önermelere katılmayanların oranı % 20,8; katılanların oranı % 50 ve kararsızların oranı ise % 26,8’dir. Liberal önermelerin tamamı için toplam kayıp değer oranı % 1,2’dir.

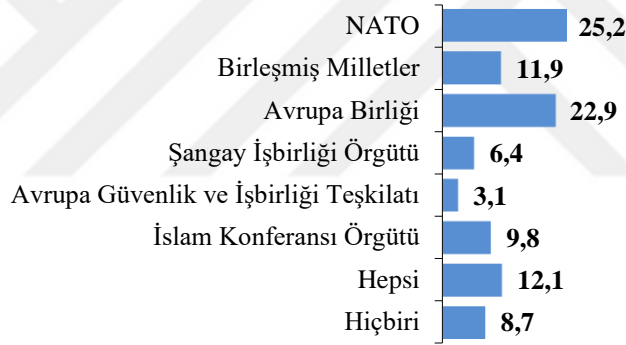
Liberal yaklaşım içerisinde yer alan ve uluslararası örgütler hakkındaki bilgi düzeyini ölçmeye çalışan “Aşağıdakilerden hangisi/hangileri hakkında yeterli bilgiye

sahipsiniz?” sorusuna verilen cevaplar aşağıda yer alan tablo ve grafikte görüldüğü gibidir.¹³

Tablo 8.10. Uluslararası Örgütler Hakkındaki Bilgi Düzeyi

	Geçerli		Kayıp Durumu		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Şs34 ^a	620	95,2	31	4,8	651	100,0
	Cevaplar					
			Frekans	%	% Durumu	
Uluslararası Örgütler Hk. Bilgi Düzeyi ^a	NATO		250	25,2	40,3	
	Birleşmiş Milletler		118	11,9	19,0	
	Avrupa Birliği		228	22,9	36,8	
	Şangay İşbirliği Örgütü		64	6,4	10,3	
	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı		31	3,1	5,0	
	İslam Konferansı Örgütü		97	9,8	15,6	
	Hepsi		120	12,1	19,4	
	Hiçbiri		86	8,7	13,9	
Toplam			994 ¹⁴	100,0	160,3	

Grafik 8.11. Uluslararası Örgütler Hakkındaki Bilgi Düzeyi (%)

Uluslararası örgütler hakkındaki bilgi düzeyi grafiği incelendiğinde öğrencilerin en çok NATO ve Avrupa Birliği hakkında bilgi sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin 370’i % 37,3’lük oranla NATO ve 348’i % 35’lik oranla Avrupa Birliği hakkında bilgi sahibidir. Bu örgütleri takiben üçüncü sırada 238 kişinin % 24’lük oranla Birleşmiş Milletler; dördüncü sırada 217 kişinin % 21,9’luk oranla İslam Konferansı Örgütü; beşinci sırada 184 kişinin % 18,5’lik oranla Şangay İşbirliği Örgütü hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı 151 kişiye tekabül eden % 15,2’lik oranla hakkında en az bilgi sahibi olunan örgüttür. Bu örgütlerin hepsi hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin sayısı ise 120 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 12,1; örgütler hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayanların sayısı ise 86 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 8,7’dir. Soruya cevap veren kişi sayısı 620 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 95,2’dir. Cevap vermeyen kişi sayısı ise 31 olup, örneklem genelinde oluşturduğu kayıp değer oranı % 4,8’dir.

F2 faktöründe bulunan “Şangay İşbirliği Örgütü’nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum” önermesinde kararsız olanların

¹³ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

¹⁴ Bu soruda çoklu yanıt işaretleme mümkün olduğu için kişi sayısı örneklem sayısı üzerindedir.

oranının % 42,9 olmasıyla, bu örgüt hakkındaki bilgi düzeyinin diğer örgütlere oranla daha düşük olması arasında anlamlı bir uyumluluk olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası örgütler hakkındaki bilgi düzeyi sorusu F1 faktöründe yer alan “Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanların oranı (% 40,2) ile birlikte değerlendirildiğinde, öğrencilerin Avrupa Birliği hakkında bilgileri ile (% 35) üyelik başvurusu hakkındaki düşüncelerinin arasında bir ilişkisellik bulunduğunu söylemek mümkündür.

8.2.3. Realist Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerin Veri Analizi

Realizm, uluslararası ilişkilerde, politikayı güç ve çıkar mücadelesi olarak gören yaklaşımdır ve bu teoriye göre uluslararası politika, özünde güç ve çıkar mücadelesi olarak tanımlanabilecek bir siyasal süreçtir.

Realizmde uluslararası ilişkilerin temel aktörü egemen ulus devletlerdir yani uluslararası politika ya da uluslararası ilişkiler esas olarak, devletler arasında gerçekleşen bir etkileşim ve mücadele sürecidir. Devletlerin dışında uluslararası örgütler, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları gibi başka aktörlerin varlığı dikkate alınmaz. Temel aktör olan devletler dış politikada rasyonel karar veren birimler olarak kabul edilir ve bu doğrultuda her devlet gücü oranında çıkarlarını maksimize edebileceği politikaları takip eder.

Realist yaklaşımda, uluslararası ilişkilerin ana gündemini ulusal güvenlik konuları oluşturmaktadır ve devletin varlığını sürdürmeye ilişkin olan ulusal güvenlik konusu yüksek politika (high politics) olarak nitelendirilir. Toplumsal, kültürel ve ekonomi ile ilgili konular alt politika (low politics) olarak görülmektedir.

Devletlerin, tek tek güvenliğini sağlayacak bir merkezi otoritenin yokluğundan dolayı uluslararası yapının, anarşik olduğunu varsayan realistlere göre uluslararası sistemin bu anarşik yapısının yol açtığı korku ve güvensizlik, uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Realizme göre en önemli güvenlik tehdidi devletlerin rekabetinden doğan savaş hali, güvenliği sağlamanın en önemli yolu da askeri güç ve kapasitedir (Birdişli, 2016b: 29).

Realizmin bu temel çerçevesi dahilinde “Güç”, “Askeri Güç”, “Çıkar” ve “Güvenlik” ile ilgili anket sorularının analizi aşağıda yer alan tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 8.11. Realist Önermelerin Analizi (%)

F3. REALİST YAKLAŞIM		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
11.	Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	8,0	16,0	22,3	30,3	22,9
12.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	8,3	9,2	22,3	29,8	27,8
13.	Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	8,0	5,8	8,9	30,4	45,3
14.	NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	10,8	12,0	30,9	30,6	14,4
15.	Bir güvenlik örgütü olarak NATO’nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	9,7	20,0	38,4	20,0	10,9
16.	Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını arttırmak için askeri gücünü arttırması gerektiğine inanıyorum.	6,0	12,1	13,7	33,2	33,6
17.	Türkiye’nin uluslararası alanda gücünü arttırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	6,8	2,9	5,8	29,6	54,2

F2 faktöründe bulunan ve liberal yaklaşımı temsil eden 7'inci soru realist yaklaşımla birlikte de düşünülebilir. Çünkü iç sorunlar devletleri yıpratır ve buda devletlerin gücünü doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir.

Realist önermeler faktöründeki “Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum” sorgusuna katılanlar 346 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 53,2 ve katılmayanlar 156 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 24'tür. Kararsızlar ise 145 kişidir ve bu sayının örneklem içindeki oranı % 22,3'tür. Bu soruyu cevaplandırmayan 4 kişi % 0,6'lık oranda kayıp değer oluşturmaktadır.

“Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum” önermesine katılanların sayısı 375 kişidir ve bu sayının örneklem içindeki oranı % 57,6'dır. Bu önermeye katılmayanların sayısı ise 114 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 17,5'tir. Kararsızlar ise 145 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 22,3'tür. Bu soruyu cevaplandırmayan 17 kişi % 2,6'lık oranda kayıp değer oluşturmaktadır. Bu önerme liberal yaklaşımla bağdaştırılabilir çünkü liberalizmin güvenliğe yansımaları, ekonomik büyüme ve ekonomik kaygılar üzerine temellenmektedir.

F3 faktöründe yer alan 11 ve 12'nci realist önermeler F1 faktöründe yer alan “Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum” idealist önermesine katılanların (% 76,1) oranı ile birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin, hukuk ve diplomasiye uluslararası ilişkilerde ön planda olmasının gerekli olduğuna inandıkları buna karşın, uluslararası ilişkilerde askeri gücün belirleyici olduğunu (% 53,2) fakat ekonomik gücün de askeri güçten daha önemli olduğunu (% 57,6) düşündükleri görülmektedir. Sonuç olarak, öğrencilerin diplomatik güç, askeri güç ve ekonomik gücün önceliği konusunda kararsızlık yaşadığı görülmektedir.

“Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum” önermesine katılanların sayısı 493 olup, bu sayının örneklem oranı % 75,7; katılmayanların sayısı 90 olup, bu sayının örneklem oranı % 13,8 ve kararsızların sayısı 58 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 8,9'dur. Önermeyi cevaplandırmayan 10 kişi % 1,5'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır. Politik çıkarlar, devletlerin varlık nedenleriyle ilgili çıkarlar olarak düşünülebilir. Devletlerin temel varlık nedenleri; egemenlik ve toprak bütünlüklerini korumak, yurt içinde adalet, asayiş, refah düzeyini arttırmak ve diğer toplumsal talepleri karşılamak olduğundan, bu hedeflere hizmet eden her şey ulusal çıkarlardır ve bu çıkarlar devletlerin dış politikada takip ettikleri genel stratejiyi belirlemektedir. Yanıtıyıcıların bu önermede politikaya yükledikleri anlam önemli olmakla birlikte, önermeye katılanların oranı göz önüne alındığında devletlerin varlık sebebiyle ilgili olan çıkarların savaşların temel sebebi olarak görüldüğünü söylemek mümkündür.

“NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum” önermesine katılanlar 293 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 45 iken katılmayanlar 148 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 22,8'dir. Kararsız olanlar 201 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 30,9'dur. Önermeye cevap vermeyen 9 kişi örneklemde % 1,4'lük oranda kayıp değer oluşturmaktadır.

“Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum” önermesine katılanların sayısı 201 olup, bu sayının örneklem oranı % 30,9; katılmayanların sayısı 193 olup, bu sayının örneklem oranı % 29,7 ve kararsızların sayısı 250 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 38,4'tür. Önermeyi cevaplandırmayan 7 kişi örneklem de % 1,1'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

NATO ile ilgili bilgi düzeyi (% 35) ve NATO ile ilgili önermeler birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin NATO üyeliğini gerekli gördükleri fakat bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun alternatifinin olup olmadığı konusunda kararsızlık yaşadıkları görülmektedir.

Realist önerme içinde yer alan “Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını arttırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum” sorgusuna katılanlar 435 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 66,8; kararsızlar 89 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 13,7 ve katılmayanlar 118 kişi olup, bu sayının

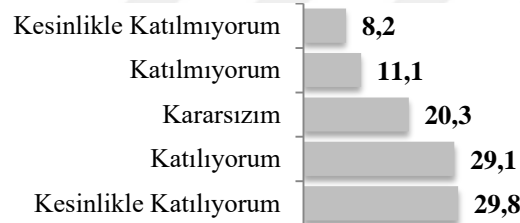

örneklem içindeki oranı % 18,1'dir. Önermeyi cevaplandırmayan 9 kişi % 1,4'lük bir kayıp değer oluşturmaktadır.

“Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü arttırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılan kişi sayısı 546 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 83,8; kararsız olan kişi sayısı 38 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 5,8 ve katılmayan kişi sayısı 63 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 9,7'dir. Önermeyi cevaplandırmayan 4 kişi % 0,6'lık bir kayıp değer oluşturmaktadır.

F1 faktörünün 5'inci önermesi “Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını arttırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum” önermesine katılanların oranı (% 75,8) ile F3 faktöründe yer alan 16 ve 17'nci realist önermeler birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin hem Türkiye'nin uluslararası alandaki gücünü arttırmak için hukuk ve diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğini hemde bunun yanında askeri gücün artırılması gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Fakat Türkiye'nin uluslararası alandaki gücünü arttırmanın yolunun ekonomiyi geliştirmekten geçtiğine inananların oranına (% 83,8) bakıldığında, bu oranın diplomasi, hukuk ve askeri içerikli önermelerden daha fazla olduğu görülmektedir ki buda liberal bakış açısının baskın olduğunun göstergesidir. Bu doğrultuda liberal bakış açısının daha ağırlıklı olduğu söylenebilir.

Grafik 8.12. Realist Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%)

Realist önermeler faktöründe bulunan tüm soruların ortalaması alınarak hesaplanan genel değerlendirme grafiğine göre bu önermelere katılmayanların oranı % 19,3; katılanların oranı % 58,9 ve kararsızların oranı ise % 20,3'tür. Realist önermelerin tamamı için toplam kayıp değer oranı ise % 1,3'tür.

Realist yaklaşım içerisinde yer alan ve cevaplayıcıların Türkiye'yi uluslararası alanda nasıl gördüklerini anlamlandırmak adına sorulan “Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir?” sorusuna verilen cevaplar aşağıda yer alan tablo ve grafikte görüldüğü gibidir.¹⁵

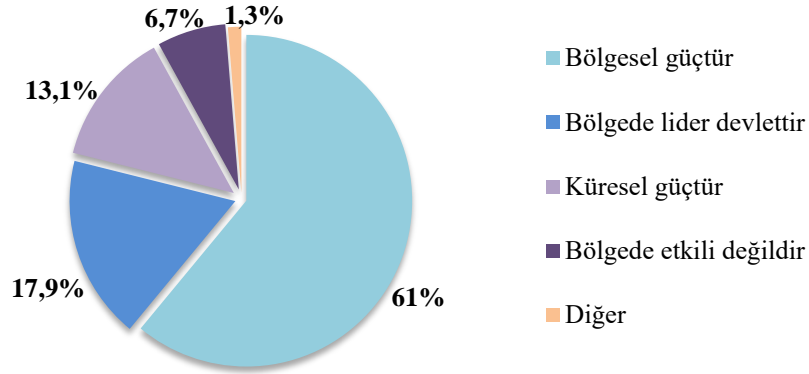
Tablo 8.12. Türkiye'nin Uluslararası Alandaki Konumu (%)

	Geçerli		Kayıp Durumu		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
\$s33 ^a	587	90,2	64	9,8	651	100,0
					Cevaplar	
					Frekans	% Durumu
Türkiye'nin Uluslararası alandaki konumu ^a	Bölgesel güçtür		376	61,0	64,1	
	Bölgede lider devlettir		110	17,9	18,7	
	Küresel güçtür		81	13,1	13,8	
	Bölgede etkili değildir		41	6,7	7,0	
	Diğer		8	1,3	1,4	
Toplam			616 ¹⁶	100,0	104,9	

¹⁵Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

¹⁶ Bu soruda çoklu yanıt işaretleme mümkün olduğu için kişi sayısı örneklem sayısı üzerindedir.

Grafik 8.13. Türkiye'nin Uluslararası Alandaki Konumu (%)

“Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir?” sorusuna 376 kişi % 61'lik oranla “Bölgesel güç”, 110 kişi % 17,9'luk oranla “Bölgede lider devlet”, 81 kişi % 13,1'lik oranla “Küresel güç” ve 41 kişi % 6,7'lik oranla “Bölgede etkili değil” cevabını vermiştir.

“Küresel güç olma yolunda ilerleyen ülke”, “Bölgesel güç olma yolunda ilerleyen ülke”, “Küresel güç olmaya aday bölgesel güç”, “Bölgede etkilidir”, “Bilgi sahibi değilim” ve “Hiçbiri” cevapları, bu sorunun şıkları arasında bulunan ve yanıtlayıcıların kendi fikirleri doğrultusunda doldurdıkları “DİĞER” seçeneğine verilen yanıtlardır. Diğer cevabı veren 8 kişinin örneklem içindeki oranı ise % 1,3'tür.

Soruyu cevaplayan kişi sayısı 587 olup, bu sayının örneklem oranı % 90,2'dir. Cevaplamayan 64 kişi ise örneklem içinde % 9,8'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

8.2.4. Konstrüktivist Yaklaşımla Bağdaştırılan Önermelerin Veri Analizi

1980'lerin ikinci yarısıyla birlikte, klasik uluslararası ilişkiler teorilerine yönelik eleştirel bakış açısı taşıyan yaklaşımlar ortaya konulmaya başlanmış ve bu yeni yaklaşımlar eleştirel yaklaşımlar ya da post-pozitivist yaklaşımlar olarak ele alınmıştır (Keyman, 1996: 227-228). Söz konusu eleştirel yaklaşımlar disiplinde, pozitivist-post-pozitivist teoriler arasında bir tartışma olarak ortaya konulmuştur (Lapid, 1989). Konstrüktivizm ise genel bir eğilim olarak, bu iki grup arasında bir yere konumlandırılmıştır. Kimi konstrüktivist yazarlar da pozitivistler ile postpozitivistler arasında bir köprü kurma ve bir bakıma bunlar arasındaki boşluğu doldurma iddiasındadır. Bu açıdan bakıldığında, konstrüktivizmi ‘üçüncü tartışma’ içindeki ‘üçüncü yol’ olarak da nitelendirmek mümkündür (Friedrichs, 2004: 105). Metateorik açıdan bakıldığında konstrüktivizmin yeri, bir köşesini pozitivist (rasyonalist görüşler), diğer köşesini ise postpozitivist (reflektivist görüşler) oluşturduğu bir üçgenin taban çizgisi gibidir (Wiener, 2003: 256).

Ontolojik açıdan bakıldığında ise konstrüktivizm sosyal gerçekliğin inşasına dair bir kuramdır ve toplumsal gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiğine, bir toplumsal gerçeklik olarak uluslararası ilişkilerinde bir sosyal inşa olduğu iddiasına dayanır. Konstrüktivistlere göre sosyal dünyanın oluşması ve gelişmesi maddi unsurlardan çok düşünsel, sosyal, kültürel ve normatif unsurlar üzerine kurulur. Konstrüktivist yaklaşımda kavramlar, kültürel yapıları birleştirerek, kimlik, farklılıklar gibi etmenleri göz önüne alarak açıklanmaktadır (Küçük, 2009: 777).

Etnisite, din ve kültür gibi pek çok unsurdan etkilenecek şekilde şekillenen kimlik kavramı konstrüktivizme göre değişkendir ve inşa edilebilir. Tarihsel etmenlerle birlikte kimlik, sosyal varlıklar olarak görülen devletlerin eylemlerini etkileyebilmektedir ve devletlerin iç-dış politikalarında büyük bir öneme sahiptir (Wendt, 1999: 224-225). Bu açıdan “Uluslararası sistemin aktörlerinin ne yaptığı ve ne oldukları arasında doğrudan bir ilişki vardır” (Wendt, 1992: 398). Konstrüktivistlere göre devletin tercihleri ve eylemleri anlamına gelen kimlik, devletlerarası ilişkileri etkilemekte ve ulusal çıkar

kavramını da kendisiyle birlikte inşa etmektedir (Wendt, 1992: 402). Ulusal çıkarları, hem devletleri hem de içinde buldukları yapıyı dönüştüren pratiklerin bir ürünü olarak gören konstrüktivistlere göre bu bağlamda kimlik, bir ülkenin diğerlerini dost ya da düşman olarak kategorize etmesinde veya ötekileştirmesinde temel değişkendir. Kimlik kavramı çıkar, güvensizlik ya da dost gibi kavramların yanında aynı zamanda güvenlik kavramını da dönüştürmektedir. Konstrüktivistlere göre güvenlik, insanlar arasında karşılıklı etkileşim sonucu kurulan kültür ve kolektif kimlik kodlarının ürettiği kavramların ve değerlendirmelerin ışığında tanımlanmaktadır (Kardaş, 2007: 134).

Sonuç olarak konstrüktivist perspektiften bakıldığında, uluslararası ilişkilerde devletler, egemenlik, anarşi, uluslararası kurumlar, ittifaklar, güçler dengesi, büyük güçler, ulusal çıkarlar, güvenlik, anarşi, tehdit, güvenlik ikilemi gibi olgular ya da kurumlar aslında gerçekliği sabit olmayan sosyal inşalardır. Normlar, kimlikler ve söylemler uluslararası ilişkilerin belirleyici unsurları oldukları gibi konstrüktivizmde anahtar kavramlarıdır (Küçük, 2014: 325).

Konstrüktivizmin bu temel çerçevesi dahilinde “Kimlik”, “Türk Kimliği”, “İslam Ortak Kimliği”, “Dost-Düşman Algısı” ve “Dış Dünya Algısı” ile ilgili anket sorularının analizi aşağıdaki yer alan tabloda görüldüğü gibidir.

Tablo 8.13. Konstrüktivist Önergelerin Analizi (%)

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
18.	Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	8,4	13,5	24,4	28,9	24,1
19.	Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum.	8,4	14,6	27,0	28,9	19,4
20.	Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	7,8	9,7	18,6	28,1	34,6
21.	Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	9,2	11,4	20,7	28,1	29,6
22.	Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	4,6	6,6	10,0	30,4	47,6
23.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	8,1	8,9	21,0	32,7	28,7
24.	Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	9,1	6,5	13,2	29,0	41,0
25.	Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	9,2	12,3	19,4	29,2	28,9
26.	Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	8,6	9,2	16,6	28,9	34,6
27.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum	10,0	14,7	23,5	28,1	22,6
28.	Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	9,8	14,4	19,8	25,2	29,8
29.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.	28,0	28,7	20,6	15,8	6,6

Konstrüktivist önermelerde bulunan “Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum” sorgusuna katılanların sayısı 345 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 53; katılmayanların sayısı 143

olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 21,9 ve kararsızların sayısı 159 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 24,4'tür. Bu soruyu cevaplandırmayan 4 kişi % 0,6'lık oranda kayıp değer oluşturmaktadır. Bu önermeye katılanların oranı tarihsel gelişmelerin ve tecrübelerin, devletlerarasındaki ilişkilerin ve hatta devletlerin birbirleriyle çatışmalarının anlaşılmasında kültürel öğelerin önemini ortaya koyar niteliktedir.

“Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum” önermesine katılanların sayısı 314 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 48,3'tür. Bu önermeye katılmayanların sayısı ise 150 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 23'tür. Kararsızların sayısı ise 176 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 27'dir ve bu soruyu cevaplandırmayan 11 kişi % 1,7'lik oranda kayıp değer oluşturmaktadır.

“Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum” önermesine katılanların sayısı 408 olup, bu sayının örneklem oranı % 62,7; katılmayanların sayısı 114 olup, bu sayının örneklem oranı % 17,5 ve kararsızların sayısı 121 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 18,6'dır. Önermeyi cevaplandırmayan 8 kişi örneklem genelinde % 1,2'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

“Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum” önermesine katılanların sayısı 376 olup, bu sayının örneklem oranı % 57,7; katılmayanların sayısı 134 olup, bu sayının örneklem oranı % 20,6 ve kararsızların sayısı 135 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 20,7'dir. Önermeyi cevaplandırmayan 6 kişi örneklem genelinde % 0,9'luk bir kayıp değer oluşturmaktadır.

F4 faktöründe yer alan 20 ve 21'inci önermeler birlikte değerlendirildiğinde, Dünya da ve Türkiye özelinde siyaseti yönlendiren üst akıl ya da gizli örgütlerin varlığına inanıldığı, fakat bu önermelere katılmayan ya da bu konuda kararsızlık yaşayanların oranlarının birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir.

“Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum” önermesine katılanlar 508 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 78 ve katılmayanların sayısı 73 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı ise % 11,2'dir. Kararsız olanların sayısı 65 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 10'dur. Önermeye cevap vermeyen 5 kişi örneklemde % 0,8'lik oranda kayıp değer oluşturmaktadır. Tarihsel deneyimler bağlamında devletlerin kuruldukları tarihten itibaren geçirdikleri her evrenin tehdit algılamaları, günümüzdeki olaylara bakış açılarını da etkileyebilmektedir. Türkiye'nin köklerinin dayandığı Osmanlı Devleti'nin gizli ittifak antlaşmalarıyla paylaşılmaya çalışıldığı tarihsel öğretisi günümüz toplumunda zihinsel şemalara (bir konu hakkında daha önce edindiğimiz bilgiler, yaşam tecrübelerimiz ve kanaatlerimiz yeni durumları anlamamızı kolaylaştıran şemalar) ve stereotiplere (kalıp yargılara) neden olmuştur. Bu tarihsel miras ve kanaatler doğrultusunda sahip olunan zihinsel şemalar günümüzde yabancı devletlerin Türkiye topraklarında gizli emelleri olduğu konusunda bir Pygmalion (Beklenti) Etkisi yaratmaktadır.

“Türkiye'nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum” önermesine katılan kişi sayısı 400 olup, bu sayının örneklem oranı % 61,4; katılmayanların sayısı 111 olup, bu sayının örneklem oranı % 17 ve kararsızların sayısı 137 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 21'dir. Önermeyi cevaplandırmayan 3 kişi örneklem genelinde % 0,5'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır. Bu önermeye katılanların oranına baktığımızda “Dış Mihrakların Oyunu” söylemi ile zihnimizde bulunan şemaların günümüzde de geçerliliğini koruduğunu söylemek mümkündür.

“Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum” önermesine katılanlar 456 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 70; kararsızlar 86 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 13,2 ve katılmayanlar 101 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 15,6'dır. Önermeyi cevaplandırmayan 8 kişi % 1,2'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

“Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum” önermesine katılanlar 378 kişi olup,

bu sayının örneklem içindeki oranı % 58,1; kararsızlar 126 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 19,4 ve katılmayanlar 140 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 21,5'tir. Önermeyi cevaplandırmayan 7 kişi % 1,1'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

F4 faktöründe yer alan 24 ve 25'inci önermeler birlikte değerlendirildiğinde, Türk ve İslam ortak kimliğine sahip olan devletlerin uluslararası alanda birlikte hareket etmelerinin mümkün olduğuna inanıldığı ve bu birlikteliğin gerekli görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

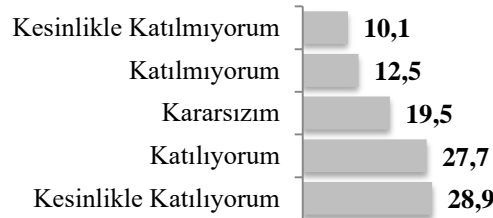
"Türkiye'nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum" önermesine katılanların sayısı 413 olup, bu sayının örneklem oranı % 63,5; katılmayanların sayısı 116 olup, bu sayının örneklem oranı % 17,8 ve kararsızların sayısı 108 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 16,6'dır. Önermeyi cevaplandırmayan 14 kişi örneklem genelinde % 2,2'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır. Türk siyasal yaşamına ve dış politikasına egemen söylemlerden biri olan Türkiye'nin Türk ve Müslüman dünyası için kurtarıcı bir model ya da siyasal kültürde yer bulan lider ülke olmak yönünde tarihsel bir yükümlülük taşıdığına olan inancı, önermeye katılanların oranıyla birlikte değerlendirildiğinde bu inancın devam ettiğini söylemek mümkündür.

"Türkiye'nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum" önermesine katılanların sayısı 330 olup, bu sayının örneklem oranı % 50,7; katılmayanların sayısı 181 olup, bu sayının örneklem oranı % 24,7 ve kararsızların sayısı 153 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 23,5'tir. Önermeyi cevaplandırmayan 7 kişi örneklem genelinde % 1,1'lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

"Türkiye'nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum" önermesine katılanların sayısı 358 olup, bu sayının örneklem oranı % 55; katılmayanların sayısı 158 olup, bu sayının örneklem oranı % 24,2 ve kararsızların sayısı 129 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 19,8'dir. Önermeyi cevaplandırmayan 6 kişi örneklem genelinde % 0,9'luk bir kayıp değer oluşturmaktadır. Bu önermeye katılanların oranına bakıldığında "Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur" söylemi ile zihnimize ki şemaların günümüzde de geçerliliğini koruduğunu söylemek mümkündür. Öğrencilerin gerçek anlamda Türkiye'nin bir dostunun olmadığını düşünmelerine karşın, Türk ve Müslüman devletlerle bir araya gelerek ortak hareket etmesini mümkün ve gerekli görmeleri ise kültürel söylemler ve ortak kimlik olgusu arasında kararsızlık yaşadıklarını göstermektedir.

"Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım" önermesine katılanlar 146 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 22,4; kararsızlar 134 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 20,6 ve katılmayanlar 369 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 56,7'dir. Önermeyi cevaplandırmayan 2 kişi % 0,3'lük bir kayıp değer oluşturmaktadır.

Grafik 8.14. Konstrüktivist Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%)

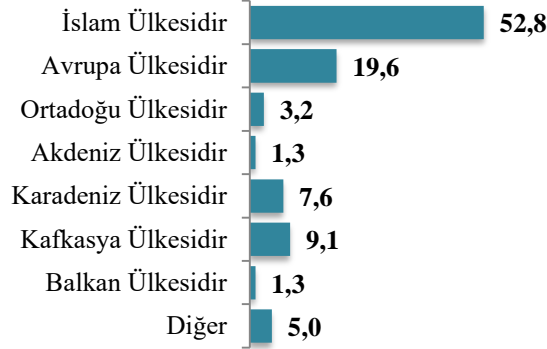
Konstrüktivist önermeler faktöründe bulunan tüm soruların ortalaması alınarak hesaplanan genel değerlendirme grafiğine göre bu önermelere katılmayanların oranı % 22,6; katılanların oranı % 56,6 ve kararsızların oranı ise % 19,5'tir. Konstrüktivist önermelerin tamamı için toplam kayıp değer oranı ise % 1'dir.

Konstrüktivist yaklaşım içerisinde yer alan ve cevaplayıcıların Türkiye'nin dış politikadaki imajını nasıl gördüklerini anlamlandırmaya yönelik "Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?" sorusuna verilen cevaplar aşağıda yer alan tablo ve grafikteki gibidir.¹⁷

Tablo 8.14. Türkiye'nin Dış Politika İmajı

	Geçerli		Kayıp Durumu		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
§s32 ^a	604	92,8	47	7,2	651	100,0
	Cevaplar				% Durumu	
	Frekans		%			
Türkiye'nin Uluslararası İmajı ^a	İslam Ülkesidir		401	52,8	66,4	
	Ortadoğu Ülkesidir		149	19,6	24,7	
	Karadeniz Ülkesidir		24	3,2	4,0	
	Kafkasya Ülkesidir		10	1,3	1,7	
	Avrupa Ülkesidir		58	7,6	9,6	
	Akdeniz Ülkesidir		69	9,1	11,4	
	Balkan Ülkesidir		10	1,3	1,7	
	Diğer		38	5,0	6,3	
Toplam			759 ¹⁸	100,0	125,7	

Grafik 8.15. Türkiye'nin Dış Politika İmajı (%)

"Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?" sorusuna 401 kişi % 52,8'lik oranla "İslam Ülkesi", 149 kişi % 19,6'lık oranla "Avrupa Ülkesi", 69 kişi % 9,1'lik oranla "Akdeniz Ülkesi", 58 kişi % 7,6'lık oranla "Avrupa Ülkesi", 24 kişi % 3,2'lik oranla "Karadeniz Ülkesi" ve 10'ar kişi % 1,3'lük oranlarla "Karadeniz ve Kafkasya Ülkesi" cevabını vermiştir. Türkiye'yi İslam Ülkesi olarak görenlerin oranı oldukça yüksektir ve bu oranı ortak kimlik, kültür, inanç ve değer gibi kabullerle ilişkilendirmek mümkündür.

"Avrasya Ülkesi", "Türk Ülkesi", "Türk-İslam Ülkesi", "Orta Asya Ülkesi", "Coğrafik olarak nereye ait olduğu belirsiz", "Hiçbiri değildir" ve "Hepsidir" cevapları, bu sorunun şıkları arasında bulunan ve yanıtlayıcıların kendi fikirleri doğrultusunda

¹⁷ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

¹⁸ Bu soruda çoklu yanıt işaretleme mümkün olduğu için kişi sayısı örneklem sayısı üzerindedir.

doldurdıkları “DİĞER” seçeneğine verilen yanıtlardır. Diğer cevabı veren 38 kişinin örneklem içindeki oranı ise % 5’tir.

Soruyu cevaplayan 604 kişinin örneklem oranı % 92,8’dir. Cevaplandırmayan 47 kişi ise örneklem içinde % 7,2’lik bir kayıp değer oluşturmaktadır.

8.3. Sosyal Analiz

Sosyolojik bir kavram olan kültür üzerine pek çok farklı tanım ve açıklama bulunmaktadır. Topluma özgü düşünce ve eylem biçimi olarak kültür, etnografyadaki en geniş anlamıyla insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, töre ile diğer tüm yetenek ve alışkanlıkları içerir (Duverger, 1982: 74). Bu bağlamda güvenlik kültürü de bireylerin güvenlik konusundaki algılar ve tutumlarına yön veren öğrenilmiş ve sosyolojik olarak aşılınmış öğelerden oluşur. Bu nedenle güvenlik kültürü üzerine yapılan bir incelemede, örneklem içinde yer alan bireylerin düşüncelerine yön veren durumlar ve bilgi birikimlerinin kaynakları önem taşımaktadır. Güvenlik aynı zamanda ontolojik bir duygu olduğundan doğuştan sahip olunan reflekslerin yanı sıra topluluk içinde öğrenilen değerlerle olgunlaşmış normlar bütünüdür. Dolayısıyla güvenlik kültürünün evrensel değerlerin yanı sıra kolektif ya da bireysel toplumların karakterini yansıtan bir görüntüsü olacaktır (Birdişi, 2016a: 652).

Bu bağlamda bilgi kaynakları, kitap okuma alışkanlığı, televizyon izlerken harcanan zaman ve izlenen programlar, internette harcanan zaman ve sosyal medya kullanıcılığı ile ilgili anket sorularının analizi aşağıdaki yer alan tablo ve grafiklerde görüldüğü gibidir.

Tablo 8.15. Sosyal Önermelerin Analizi (%)

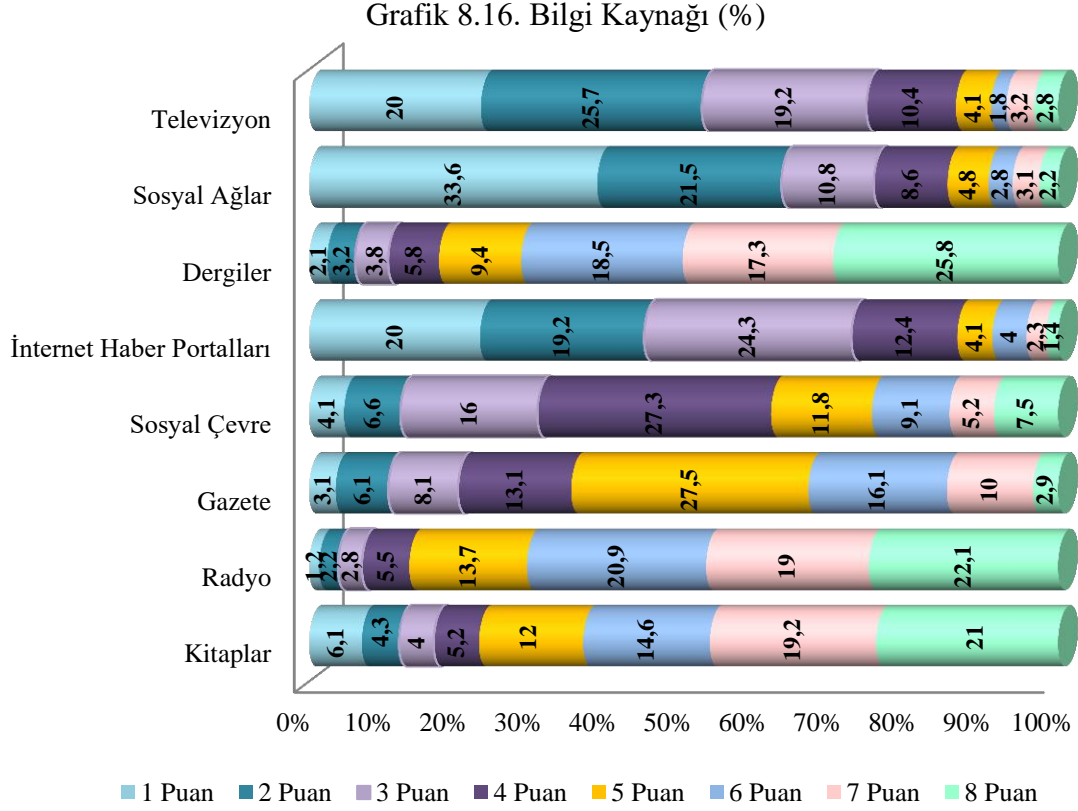
F5. SOSYAL ANALİZ		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
30.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşıyorum.	20,7	23,8	25,2	21,2	8,8
31.	Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığını inanıyorum.	11,8	11,1	33,5	25,5	17,8

“Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşıyorum” önermesine katılanlar 195 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 30 ve katılmayanların sayısı 290 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı ise % 44,5’tir. Kararsız olanların sayısı 164 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 25,2’dir. Önermeye cevap vermeyen 2 kişi örneklemde % 0,3’lük oranda kayıp değer oluşturmaktadır.

“Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığını inanıyorum” önermesine katılanlar 282 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 43,3 ve katılmayanların sayısı 149 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı ise % 22,9’dur. Kararsız olanların sayısı 218 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 33,5’tir. Önermeye cevap vermeyen 2 kişi örneklemde % 0,3’lük oranda kayıp değer oluşturmaktadır.

F4 faktöründe bulunan “Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım” önermesine katılmayanların oranı (% 56,7) sosyal analiz önermeleriyle birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bir uyumluluk olduğu düşünülmektedir. Sosyal medyada paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığını düşünen bireylerin, haber düşüncelerini desteklese de doğru olduğuna inanmayarak bu haberi paylaşmadıkları görülmektedir.

Bireylerin düşünce ve davranışlarına yön veren genel bilgilerin daha çok hangi kaynaktan edinildiğini araştırmaya yönelik “Hayatınızda olan bitenlerle ilgili haber kaynağınız aşağıdakilerden hangisidir?” sorusunda katılımcıların verilen kaynakları kendi öncelik sıralarına göre puanlandırmaları istenmiştir.¹⁹

Grafik incelendiğinde yanıtlayıcıların öncelikli bilgi kaynaklarının % 33,6'lık oranla “Sosyal Ağlar” olduğu görülmektedir. Bunu ikinci sırada % 25,7'lik oranla “Televizyon”, üçüncü sırada % 24,3'lük oranla “İnternet Haber Portalları”, dördüncü sırada % 27,3'lük oranla “Sosyal Çevre”, beşinci sırada % 27,5'lik oranla “Gazete”, altıncı sırada % 20,9'luk oranla “Radyo”, yedinci sırada % 19,2'lik oranla “Kitaplar” ve son sırada % 25,8'lik oranla “Dergiler” takip etmektedir. Öncelikli bilgi kaynağı “Sosyal Ağlar” olmasına rağmen, F5 faktöründe % 43,3'lük oranla öğrencilerin sosyal ağlarda paylaşılan haberleri güvenilir bulmadıkları ve bu haberler kendi düşüncelerini destekliyor olsa dahi bu haberlerin doğruluklarını sorgulayarak paylaşmadıkları görülmektedir.

“Sosyal Ağlar” ve “İnternet Haber Portalları” bilgi kaynağı grafiğinde (Grafik 8.16) ilk sıralarda yer almaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların internette ne kadar vakit geçirdiklerini anlamaya yönelik “İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?” sorusunun analizi aşağıda yer alan tablo ve grafikte görüldüğü gibidir.²⁰

¹⁹ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

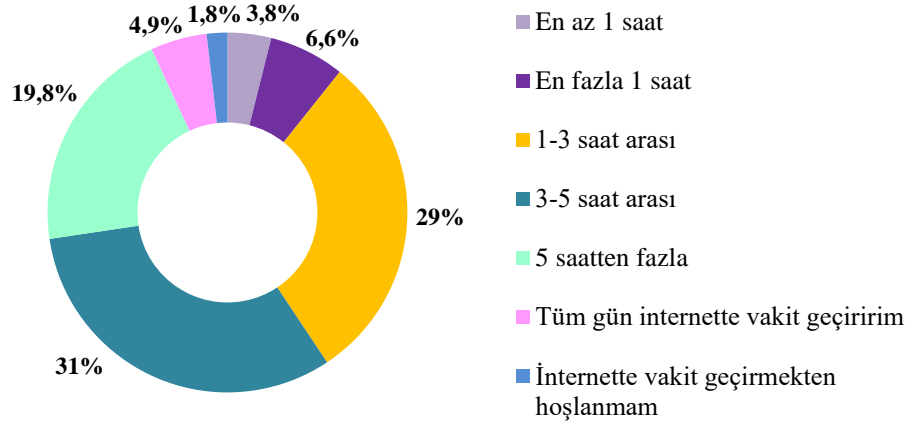
²⁰ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8.16. Günlük İnternette Kullanım Süresi

İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?					
		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	En az 1 saat	25	3,8	4,0	4,0
	En fazla 1 saat	43	6,6	6,8	10,8
	1-3 saat arası	189	29,0	29,9	40,7
	3-5 saat arası	202	31,0	32,0	72,6
	5 saatten fazla	129	19,8	20,4	93,0
	Tüm gün internette vakit geçiririm	32	4,9	5,1	98,1
	İnternette vakit geçirmekten hoşlanmam	12	1,8	1,9	100,0
	Toplam	632	97,1	100,0	
Kayıp Değer	19	2,9			
Toplam	651	100,0			

Grafik 8.17. Günlük İnternette Kullanım Süresi (%)

İnternet kullanım süreleri ile ilgili veriler incelendiğinde, internette en az 1 saat vakit geçirenlerin kişi sayısının 25 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 3,8; internette en fazla 1 saat vakit geçiren kişi sayısının 43 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 6,6; internette 1-3 saat arası vakit geçiren kişi sayısının 189 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 29 ve internette 5 saatten fazla vakit geçiren kişi sayısının 129 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 19,8 olduğu görülmektedir. Tüm gün internette vakit geçiren 32 kişi örneklem içerisinde % 4,9'luk ve internette vakit geçirmekten hoşlanmayan 12 kişi örneklem içinde % 1,8'lik bir orana sahiptir.

Bu soruyu yanıtlamayan 19 kişi, örneklem genelinde % 2,9'luk bir kayıp değer oluşturmaktadır. İnternet kullanım süresiyle ilgili verilerin tamamını birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin % 95,3'ünün gün içerisinde internete belirli bir zaman ayırdıkları görülmektedir.

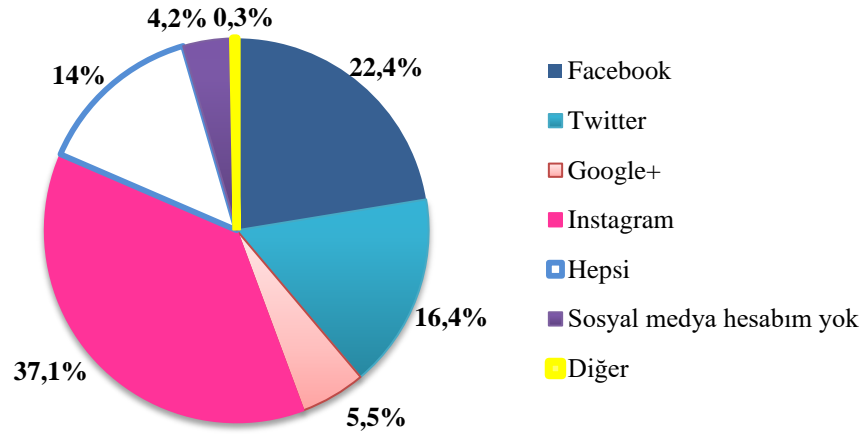
İnternet kullanım süresine bağlı hangi sosyal medya uygulamaların aktif olarak kullanıldığının sorgusu ise aşağıda yer alan tablo ve grafikte görüldüğü gibidir.²¹

²¹ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8.17. Aktif Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları

	Geçerli		Kayıp Durumu		Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
SS39 ^a	620	95,2	31	4,8	651	100,0
					Cevaplar	
					Frekans	%
Sosyal Medyada Aktif Kullanılan Uygulama ^a	Facebook				213	22,4
	Twitter				156	16,4
	Google+				52	5,5
	İnstagram				352	37,1
	Hepsi				133	14,0
	Sosyal medya hesabım yok				40	4,2
	Diğer				3	0,3
Toplam					949 ²²	100,0

Grafik 8.18. Aktif Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları (%)

Facebook uygulamasını aktif olarak kullanan 346 kişi örneklem içerisinde % 36,4'lük, Twitter uygulamasını aktif kullanan 289 kişi % 30,4'lük, Google+ uygulamasını aktif kullanan 185 kişi % 19,5'lik ve İnstagram uygulamasını aktif kullanan 485 kişi % 51,1'lik orana sahiptir. Bu uygulamaların hepsini aktif kullanan 133 kişinin örnekleme oranı % 14 iken, sosyal medya hesabı olmayan 40 kişinin örnekleme oranı ise % 4,2'dir.

“Snapchat” uygulaması, bu sorunun şıkları arasında bulunan ve yanıtlayıcıların şıklar haricinde kullandıkları başka sosyal medya uygulamaları varsa yazdıkları “DİĞER” seçeneğine verilen cevaptır. Diğer cevabı veren 3 kişinin örneklem içindeki oranı ise % 0,3'tür. Bu soruyu yanıtlamayan 31 kişi ise örneklem içerisinde % 4,8'lik kayıp değer oluşturmaktadır. Veriler incelendiğinde en çok kullanılan sosyal medya uygulamasının “İnstagram” olduğu görülmektedir.

Bilgi kaynağı sorgusunda 2'nci sırada yer alan “Televizyon” için bir günde ne kadar zaman harçanıldığı sorgusunun analizi aşağıda yer alan tablo ve grafikte görüldüğü gibidir.²³

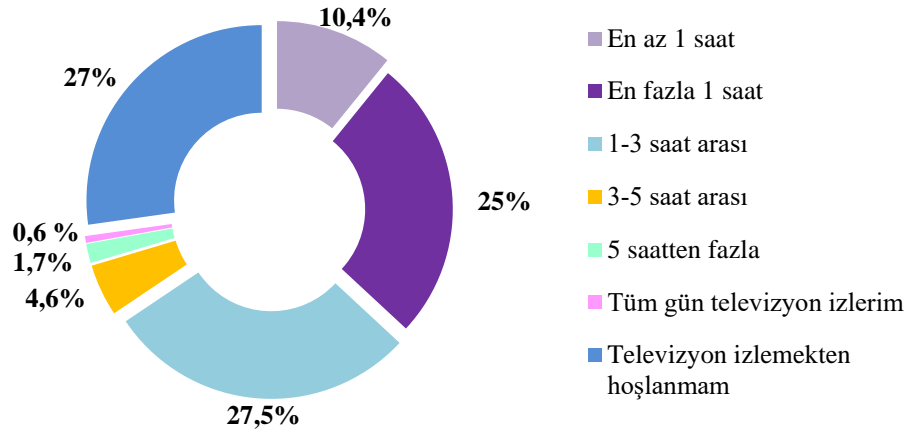
²² Bu soruda çoklu yanıt işaretleme mümkün olduğu için kişi sayısı örneklem sayısı üzerindedir.

²³ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8.18. Günlük Televizyon İzleme Süresi

Televizyon izlemek için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	En az 1 saat	68	10,4	10,9	10,9
	En fazla 1 saat	163	25,0	26,1	37,0
	1-3 saat arası	179	27,5	28,6	65,6
	3-5 saat arası	30	4,6	4,8	70,4
	5 saatten fazla	11	1,7	1,8	72,2
	Tüm gün televizyon izlerim	4	,6	,6	72,8
	Televizyon izlemekten hoşlanmam	170	26,1	27,2	100,0
Toplam	625	96,0	100,0		
Kayıp Değer		26	4,0		
Toplam		651	100,0		

Grafik 8.19. Günlük Televizyon İzleme Süresi (%)

Televizyon izleme süreleri ile ilgili veriler incelendiğinde, günde televizyon izlemeye en az 1 saat vakit ayıran kişi sayısının 68 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 10,4; günde televizyon izlemeye en fazla 1 saat vakit ayıran kişi sayısının 163 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 25; günde televizyon izlemeye 1-3 saat arası vakit ayıran kişi sayısının 179 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 27,5 ve günde televizyon izlemeye 5 saatten fazla vakit ayıran kişi sayısının 11 olup, bu sayının örneklem içindeki oranının % 1,7 olduğu görülmektedir. Tüm gün televizyon izleyen 4 kişi örneklem içerisinde % 0,6'lık ve televizyon izlemekten hoşlanmayan 170 kişi örneklem içinde % 26,1'lik orana sahiptir. Bu soruyu yanıtlamayan 26 kişi, örneklem genelinde % 4'lük bir kayıp değer oluşturmaktadır.

Televizyon izleme süresine bağlı hangi programların izlendiğinin sorgusu ise aşağıda yer alan tablo ve grafikte görüldüğü gibidir.²⁴

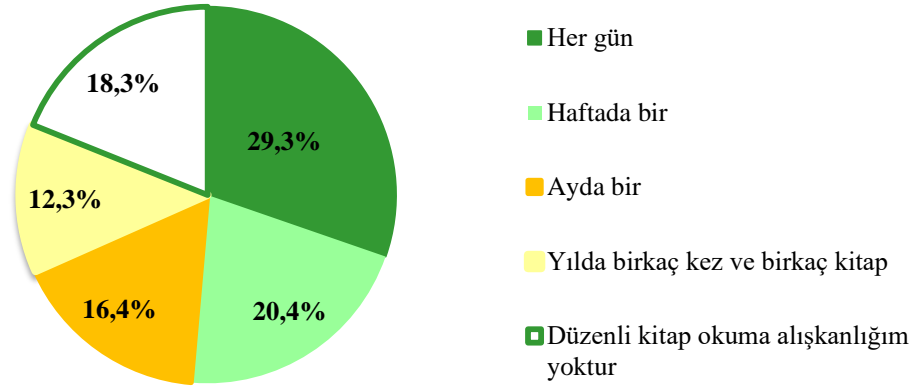
²⁴ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 8.20. Kitap Okuma Sıklığı

Ne sıklıkla kitap okuyorsunuz?					
		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Geçerli	Her gün	191	29,3	30,3	30,3
	Haftada bir	133	20,4	21,1	51,4
	Ayda bir	107	16,4	17,0	68,4
	Yılda birkaç kez ve birkaç kitap	80	12,3	12,7	81,1
	Düzenli kitap okuma alışkanlığım yoktur	119	18,3	18,9	100,0
	Toplam	630	96,8	100,0	
Kayıp Değer		21	3,2		
Toplam		651	100,0		

Grafik 8.21. Kitap Okuma Sıklığı (%)

Her gün düzenli olarak kitap okuyan kişi sayısı 191 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 29,3; haftada bir kitap okuyan kişi sayısı 133 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 20,4; ayda bir kitap okuyan kişi sayısı 107 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 16,4'tür. Yılda birkaç kez ve birkaç kitap okuyan kişi sayısı 80 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 12,3'tür. Düzenli kitap okuma alışkanlığı olmayan kişi sayısı ise 119 olup, bu sayının örneklem oranı ise % 18,3'tür. Bu soruya cevap vermeyen 21 kişinin örneklemde oluşturduğu kayıp değer oranı % 3,2'dir.

²⁶ Bu sorunun ayrı analiz edilmesinin sebebi, soru türünün ve puanlama biçiminin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

9. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde gerçekleştiren alan araştırmasından elde edilen tüm verilerin karşılaştırmalı olarak analiz edildiği ve oransal değerler üzerinden genel değerlendirmelerin yapıldığı bu bölümde ulaşılan bulgular çalışmanın kuramsal çerçevesiyle harmanlanarak yorumlanmış ve sonuçlandırılmıştır.

9.1.Genel Değerlendirme

“Güvenlik Kültürü Ölçeği” nihai anket uygulamasında F1 faktöründe “Hukuk ve Diploması”, “Savaşların Önlenebilirliği” ve “Uluslararası Örgütler” ile bağdaştırılan beş soru İdealist Yaklaşım başlığı altında toplanarak analiz edilmiştir.

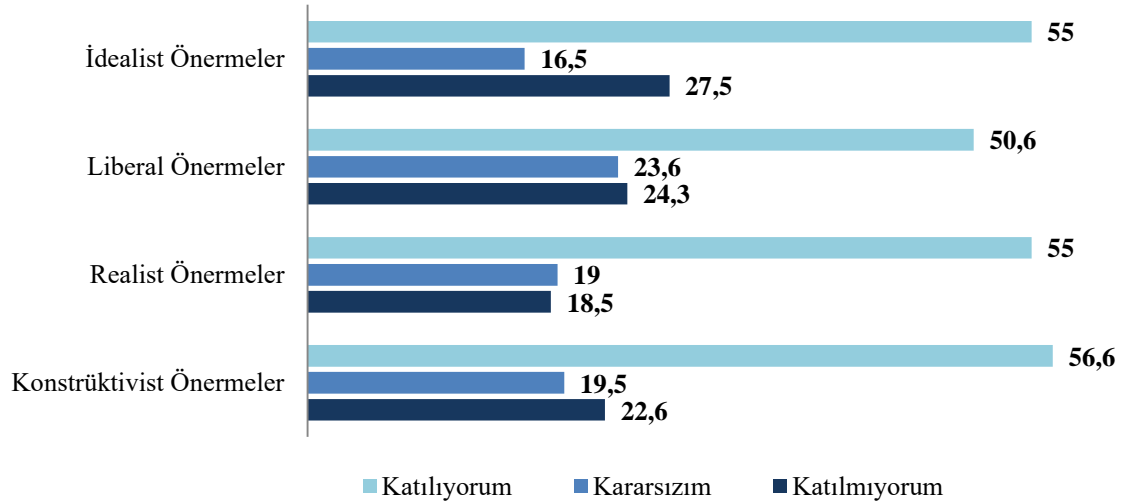
F2 faktöründe “İşbirliği”, “İkili İlişkiler” ve “Barış” ile bağdaştırılan beş soru Liberal Yaklaşım başlığı altında toplanarak analiz edilmiştir. Bunun yanında İdealist önermelerin yer aldığı F1 faktörünün 2’inci, 3’üncü, 4’üncü ve 5’inci sorularının demokratik değerler, diploması bağlamında; Realist önermelerin yer aldığı F3 faktörünün 12’nci sorusunun ekonomik güç bağlamında liberal yaklaşımla örtüştüğü düşünülmektedir. Ortak sorularla birlikte F2 faktöründe toplamda on soru bulunmaktadır.

F3 faktöründe “Güç”, “Askeri Güç”, “Çıkar” ve “Güvenlik” ile bağdaştırılan yedi soru Realist Yaklaşım başlığı altında toplanarak analiz edilmiştir. Bunun yanında Liberal önermelerin bulunduğu F2 faktörünün 7’inci sorusu güç bağlamında realist yaklaşımla da örtüşmektedir. Ortak sorular ile düşünüldüğünde F3 faktöründe toplam sekiz soru bulunmaktadır.

F4 faktöründe “Kimlik”, “Türk kimliği”, “İslam ortak kimliği”, “Dost-Düşman Algısı” ve “Dış Dünya Algısı” ile bağdaştırılan oniki soru Konstrüktivist Yaklaşım başlığı altında toplanarak analiz edilmiştir.

İdealizm, Liberalizm, Realizm ve Konstrüktivizm ile ilişkilendirilen ortak sorularda dahil olmak üzere tüm likert tipi önermelerin ortalaması alınarak hesaplanan genel değerlendirme grafiği aşağıda görüldüğü gibidir.

Grafik 9.1. Önermelerin Genel Değerlendirmesi (%)

İdealist önermelere katılanların oranı % 55; kararsızların oranı % 16,5 ve katılmayanların oranı % 27,5’tir. Liberal önermelere katılanların oranı % 50,6; kararsızların oranı % 23,6 ve katılmayanların oranı % 24,5’tir. Realist önermelere katılanların oranı % 55; kararsızların oranı % 19 ve katılmayanların oranı % 18,5’tir. Konstrüktivist önermelere katılanların oranı % 56,6; kararsızların oranı % 19,5 ve katılmayanların oranı % 22,6’dır.

Çalışma sosyopsikolojik açıdan bir analiz içerdiğinden elde edilen verilerin demografik veriler ile çapraz olarak karşılaştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple katılımcıların okudukları alanlar, eğitim düzeyleri, ailelerinin eğitim düzeyleri, yaşadıkları bölgeler ve gelir düzeyleri ile güvenlik algısını ölçmeye yönelik tüm temel önermeler çapraz olarak analiz edilmiştir.

İlk olarak İdealist, Liberal, Realist ve Konstrüktivist önermelere verilen cevaplar ile katılımcıların okudukları alanlar çapraz olarak karşılaştırılmıştır. Örneklem içinde Sosyal Bilimler alanındaki bölümlerde okuyan öğrenci sayısı 464'tür ve bu sayının örnekleme oranı % 71,3; Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanındaki bölümlerde okuyan öğrenci sayısı 179'dur ve bu sayının örnekleme oranı ise % 27,5'tir.

Genel ortalama üzerinden İdealist önermelerin, öğrencilerin okuduğu bölümlerin alanına yönelik çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-18 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.1. İdealist Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F1. İDEALİST YAKLAŞIM	Sosyal Bilimler	Diğer Bilimler
	%	%
Katılmıyorum	26,4	30,8
Kararsızım	16,6	16,9
Katılıyorum	56,9	52,3

Sosyal Bilimler alanında okuyan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 26,4; kararsızların oranı % 16,6 ve katılanların oranı ise % 56,9'dur. Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında okuyan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 30,8; kararsızların oranı % 16,9 ve katılanların oranı ise % 52,3'tür. Genel ortalamaya göre İdealist önermelere katılmayanların oranı Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında, Sosyal Bilimler de okuyan öğrencilere göre % 4,4 daha fazla iken, kararsızların oranı birbirine yakındır. İdealist önermelere katılanların oranının ise Sosyal Bilimler alanında, diğer bilim dallarında okuyan öğrencilere göre % 4,6 daha fazla olduğu görülmektedir.

Genel ortalama üzerinden Liberal önermelerin, öğrencilerin okuduğu bölümlerin alanına yönelik çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-19 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.2. Liberal Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F2. LİBERAL YAKLAŞIM	Sosyal Bilimler	Diğer Bilimler
	%	%
Katılmıyorum	24,0	26,3
Kararsızım	23,8	24,2
Katılıyorum	52,4	49,3

Sosyal Bilimler alanında okuyan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 24; kararsızların oranı % 23,8 ve katılanların oranı ise % 52,4'tür. Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında okuyan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 26,3; kararsızların oranı % 24,2 ve katılanların oranı ise % 49,3'tür. Genel ortalamaya göre Liberal önermelere katılmayanların oranı Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında, Sosyal Bilimler de okuyan öğrencilere göre % 2,3 daha fazla iken, kararsızların oranı birbirine yakındır. Liberal önermelere katılanların oranının ise Sosyal Bilimler alanında, diğer bilim dallarında okuyan öğrencilere göre % 3,1 daha fazla olduğu görülmektedir.

Genel ortalama üzerinden Realist önermelerin, öğrencilerin okuduğu bölümlerin alanına yönelik çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-20 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.3. Realist Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F3. REALİST YAKLAŞIM	Sosyal Bilimler	Diğer Bilimler
	%	%
Katılmıyorum	18,7	19,5
Kararsızım	18,2	21,6
Katılıyorum	63	58,8

Sosyal Bilimler alanında okuyan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 18,7; kararsızların oranı % 18,2 ve katılanların oranı ise % 63'tür. Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında okuyan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 19,5; kararsızların oranı % 21,6 ve katılanların oranı ise % 58,8'dir. Genel ortalamaya göre realist önermelere katılmayanların oranının Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında, Sosyal Bilimler de okuyan öğrencilere göre % 0,8; kararsızların oranının % 3,4 daha fazla olduğu görülmektedir. Realist önermelere katılanların oranının ise Sosyal Bilimler alanında, diğer bilim dallarında okuyan öğrencilere göre % 4,2 daha fazla olduğu görülmektedir.

Genel ortalama üzerinden Konstrüktivist önermelerin, öğrencilerin okuduğu bölümlerin alanına yönelik çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-21 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.4. Konstrüktivist Önermeler/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM	Sosyal Bilimler	Diğer Bilimler
	%	%
Katılmıyorum	22,7	23,1
Kararsızım	19,7	19,9
Katılıyorum	57,5	56,9

Sosyal Bilimler alanında okuyan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,7; kararsızların oranı % 19,7 ve katılanların oranı ise % 57,5'tir. Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanında okuyan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 23,1; kararsızların oranı % 19,9 ve katılanların oranı ise % 56,9'tür. Genel ortalamaya göre konstrüktivist önermelere katılan, katılmayan ve kararsızların oranının Sosyal Bilimler ve Diğer Bilimlerde birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Önermelerin, öğrencilerin okuduğu bölümlerin alanına yönelik çapraz sorgulama tablolarında Avrupa Birliği ve NATO gibi uluslararası örgütler ile ilgili teknik bilgi gerektiren sorularda Sosyal Bilimler ve Diğer Bilimler arasında ki oransal farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu durumu daha iyi yorumlamak adına bu örgütler hakkında yeterli bilgiye sahip olan katılımcıların hangi alanda okuduklarını anlamlandırmaya yönelik çapraz sorgu tablosu ise aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 9.5. Uluslararası Örgüt Bilgisi/Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

	Sosyal Bilimler		Diğer Bilimler	
	Frekans	%	Frekans	%
NATO	270	73,9	89	26,1
Avrupa Birliği	251	73,8	91	26,1

NATO ve Avrupa Birliği ile ilgili bilgi düzeyi tabloda görüldüğü üzere Sosyal Bilimler alanında öğrenim gören öğrencilerde, Diğer Bilimlere nazaran oldukça yüksektir. NATO ile ilgili bilgi sahibi olan 270 öğrencinin Sosyal Bilimler alanından bir bölüm okuduğu, 89 öğrencinin ise Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanından bir bölüm okuduğu; Avrupa Birliği ile ilgili bilgi sahibi olan 251 öğrencinin Sosyal Bilimler alanından bir bölüm okuduğu, 91 öğrencinin ise Güzel Sanatlar, Sağlık ve Fen Bilimleri alanından bir bölüm okuduğu görülmektedir.

Liberal önermelerde bulunan Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine katılanların oranı Sosyal Bilimler alanında % 40,2'dir ve bu oran diğer bilim dallarında okuyan öğrencilere göre % 7,9 daha fazladır. Diğer bir liberal önerme olan İslam ülkeleri ile işbirliğinin Türkiye için Avrupa Birliğine alternatif olabileceğine katılanların oranının Sosyal Bilimler alanında, diğer bilim dallarında okuyan öğrencilere göre % 4,8 daha fazla olduğu görülmektedir.

Realist önermelerde bulunan NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna katılanların oranının Sosyal Bilimler alanında % 45'tir ve bu oran diğer bilim dallarında okuyan öğrencilere göre % 10 daha fazladır. Bu sonuç aynı zamanda 2017 yılında Kadir Has Üniversitesi tarafından yapılan Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması'nda, Türkiye'nin NATO üyeliğini devam ettirmesi gerektiğini düşünenlerin oranı (% 61,8) ile birlikte değerlendirildiğinde bu önermelerde katılım açısından benzerlik olduğu görülmektedir. Güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için alternatifinin olmadığına katılmayanların oranının Sosyal Bilimler alanında, diğer bilim dallarında okuyan öğrencilere göre % 6,3 daha fazla olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda uluslararası örgütlerle ilgili önermelerde Sosyal Bilimler ve Diğer Bilimler arasındaki oransal farklılıkların öğrenim görülen bölüm ve alınan derslerle ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Genel olarak önermelerin, öğrencilerin okuduğu bölümlerin alanına yönelik çapraz sorgulama tablolarında ki tüm verilerler birlikte değerlendirildiğinde Sosyal ve Diğer bilimler için realist önermelere katılanların oranlarının diğer önerme gruplarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Önermelere katılmama oranının ortalama % 2'lik bir farkla Diğer Bilimlerde okuyan öğrencilerde daha yüksek, katılma oranının ise ortalama % 3'lük bir farkla Sosyal Bilimler alanında okuyan öğrencilerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Sosyal ve Diğer Bilimler arasındaki oranların birbirine yakın olduğunu ya da aralarında ki farkın ciddi bir fark olmadığını söylemek yanlış olmaz. Bu durumu bireylerin okudukları bölümlerin bakış açılarını, fikir ve zihin dünyalarını birbirinden farklılaştırmadığının bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür.

İkinci olarak İdealist, Liberal, Realist ve Konstrüktivist önermelere verilen cevaplar ile katılımcıların eğitim düzeyleri çapraz olarak karşılaştırılmıştır. Örneklem içinde ki önlisans öğrencilerinin sayısı 38 olup, bu sayının örnekleme oranı % 5,8; lisans öğrencilerinin sayısı 577 olup bu sayının örnekleme oranı ise % 88,6 ve lisansüstü öğrencilerinin sayısı 36 olup, bu sayının örnekleme oranı ise % 5,5'tir.

Genel ortalama üzerinden İdealist önermelerin, öğrencilerin eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-22 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.6. İdealist Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F1. İDEALİST YAKLAŞIM	Önlisans	Lisans	Lisansüstü
	%	%	%
Katılmıyorum	31,2	27,4	30,5
Kararsızım	16,1	16,7	14,4
Katılıyorum	52,7	55,7	55,0

Eğitim durumu önlisans olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 31,2; kararsızların oranı % 16,1 ve katılanların oranı ise % 52,7'dir. Eğitim durumu lisans olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 27,4; kararsızların oranı % 16,7 ve katılanların oranı ise % 55,7'dir. Eğitim durumu lisansüstü olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 30,5; kararsızların oranı % 14,4 ve katılanların oranı ise % 55'tir.

Genel ortalama üzerinden Liberal önermelerin, öğrencilerin eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-23 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.7. Liberal Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F2. LIBERAL YAKLAŞIM	Önlisans	Lisans	Lisansüstü
	%	%	%
Katılmıyorum	26,8	24,5	26,1
Kararsızım	19,7	24,2	22,5
Katılıyorum	53,2	51,2	51,2

Eğitim durumu önlisans olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 26,8; kararsızların oranı % 19,7 ve katılanların oranı ise % 53,2'dir. Eğitim durumu lisans olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 24,5; kararsızların oranı % 24,2 ve katılanların oranı ise % 51,2'dir. Eğitim durumu lisansüstü olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 26,1; kararsızların oranı % 22,5 ve katılanların oranı ise % 51,2'dir.

Genel ortalama üzerinden Realist önermelerin, öğrencilerin eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-24 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.8. Realist Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F3. REALİST YAKLAŞIM	Önlisans	Lisans	Lisansüstü
	%	%	%
Katılmıyorum	23,0	18,7	17
Kararsızım	18,3	19,5	14,3
Katılıyorum	58,4	61,6	68,6

Eğitim durumu önlisans olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 23; kararsızların oranı % 18,3 ve katılanların oranı ise % 58,4'tür. Eğitim durumu lisans olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 18,7; kararsızların oranı % 19,5 ve katılanların oranı ise % 61,6'dır. Eğitim durumu lisansüstü olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 17; kararsızların oranı % 14,3 ve katılanların oranı ise % 68,6'dır.

Genel ortalama üzerinden Konstrüktivist önermelerin, öğrencilerin eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-25 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.9. Konstrüktivist Önermeler/Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM	Önlisans	Lisans	Lisansüstü
	%	%	%
Katılmıyorum	29,0	22,4	22,5
Kararsızım	13,5	20,2	19,0
Katılıyorum	56,5	57,3	58,4

Eğitim durumu önlisans olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 29; kararsızların oranı % 13,5 ve katılanların oranı ise % 56,5'tir. Eğitim durumu lisans olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,4; kararsızların oranı % 20,2 ve katılanların oranı ise % 57,3'tür. Eğitim durumu lisansüstü olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,5; kararsızların oranı % 19 ve katılanların oranı ise % 58,4'tür.

Genel olarak önermelerin, öğrencilerin eğitim seviyesine yönelik çapraz sorgulama tablolarında ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde önlisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde öğrencilerden realist önermelere katılanların oranlarının diğer önerme gruplarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında önermelere katılan, katılmayan ve kararsız olanların oranlarının önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim seviyeleri için birbirinden farklılaştığı dolayısıyla eğitim seviyesinin fikir, tutum ve davranışlar üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Üçüncü olarak İdealist, Liberal, Realist ve Konstrüktivist önermelere verilen cevaplar ile katılımcıların ailelerinin eğitim düzeyleri çapraz olarak karşılaştırılmıştır. Örneklem içinde ailelerinin eğitim durumları incelendiğinde ankete cevap veren öğrencilerin babalarından ilköğretim mezunu olanların sayısı 312 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 47,9; ortaöğretim mezunu olanların sayısı 205 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 31,5; yükseköğretim (önlisans, lisans ve lisansüstü) mezunu olanların sayısı 114 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 17,5'tir.

Annelerin eğitim durumu incelendiğinde ilköğretim mezunu olanların sayısı 355 kişi olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 54,5; ortaöğretim mezunu olanların sayısı 148 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 22,7; yükseköğretim (önlisans, lisans ve lisansüstü) mezunu olanların sayısı 38 olup, bu sayının örneklem içindeki oranı % 5,8'dir. Babalardan % 1,8'lik oranına tekabül eden 12 kişi, annelerden ise % 16,4 oranına tekabül eden 109 kişinin hiçbir eğitim almadıkları görülmektedir.

Genel ortalama üzerinden İdealist önermelerin, öğrencilerin anne-babalarının eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-26 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.10. İdealist Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F1. İDEALİST YAKLAŞIM	Baba Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	26,9	29,5	28,1	21,6
Kararsızım	16	16,7	18,7	21,6
Katılıyorum	56,9	53,7	53,0	56,6
	Anne Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	28,5	28,7	29,7	23,0
Kararsızım	15,3	16,9	25,4	17,7
Katılıyorum	56,1	54,3	44,8	59,2

Baba eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 26,9; kararsızların oranı % 16 ve katılanların oranı ise % 56,9'dur. Anne eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 28,5; kararsızların oranı % 15,3 ve katılanların oranı ise % 56,1'dir.

Baba eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 29,5; kararsızların oranı % 16,7 ve katılanların oranı ise % 53,7'dir. Anne eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 28,7; kararsızların oranı % 16,9 ve katılanların oranı ise % 54,3'tür.

Baba eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 28,1; kararsızların oranı % 18,7 ve katılanların oranı ise % 53'tür. Anne eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 29,7; kararsızların oranı % 25,4 ve katılanların oranı ise % 44,8'dir.

Babaları hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 21,6; kararsızların oranı % 21,6 ve katılanların oranı ise % 56,6'dır. Anneleri hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 23; kararsızların oranı % 17,7 ve katılanların oranı ise % 59,2'dir.

Genel ortalama üzerinden Liberal önermelerin, öğrencilerin anne-babalarının eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-27 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.11. Liberal Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F2. LIBERAL YAKLAŞIM	Baba Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	22,3	26,4	24,4	20,8
Kararsızım	18,8	24,0	24,5	25,9
Katılıyorum	48,9	49,6	50,1	43,1
	Anne Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	25,6	25,0	26,6	19,7
Kararsızım	22,8	23,3	32,7	25,0
Katılıyorum	51,1	51,6	40,6	55,1

Baba eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 22,3; kararsızların oranı % 18,8 ve katılanların oranı ise % 48,9'dur. Anne eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 25,9; kararsızların oranı % 22,8 ve katılanların oranı ise % 51,1'dir.

Baba eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 26,4; kararsızların oranı % 24 ve katılanların oranı ise % 49,6'dır. Anne eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 25; kararsızların oranı % 23,3 ve katılanların oranı ise % 51,6'dır.

Baba eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 24,4; kararsızların oranı % 24,5 ve katılanların oranı ise % 50,1'dir. Anne eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 26,6; kararsızların oranı % 32,7 ve katılanların oranı ise % 40,6'dır.

Babaları hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 20,8; kararsızların oranı % 25,9 ve katılanların oranı ise % 43,1'dir. Anneleri hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 19,7; kararsızların oranı % 25 ve katılanların oranı ise % 55,1'dir.

Genel ortalama üzerinden Realist önermelerin, öğrencilerin anne-babalarının eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-28 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.12. Realist Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F3. REALİST YAKLAŞIM	Baba Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	18,6	19,9	18,7	15,7
Kararsızım	18,6	19,7	21,0	17,8
Katılıyorum	63,0	60,5	60,2	66,3
	Anne Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	19,3	18,8	19,2	17,6
Kararsızım	19,9	21,1	28,6	17,6
Katılıyorum	60,7	64,5	52,0	64,6

Baba eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 18,6; kararsızların oranı % 18,6 ve katılanların oranı ise % 63'dür. Anne eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 19,3; kararsızların oranı % 19,9 ve katılanların oranı ise % 60,7'dir.

Baba eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 19,9; kararsızların oranı % 19,7 ve katılanların oranı ise % 60,5'dir. Anne eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 18,8; kararsızların oranı % 21,1 ve katılanların oranı ise % 64,5'tir.

Baba eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 18,7; kararsızların oranı % 21 ve katılanların oranı ise % 60,2'dir. Anne eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 19,2; kararsızların oranı % 28,6 ve katılanların oranı ise % 52'dir.

Babaları hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 15,7; kararsızların oranı % 17,8 ve katılanların oranı ise % 66,3'tür. Anneleri hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 17,6; kararsızların oranı % 17,6 ve katılanların oranı ise % 64,6'dır.

Genel ortalama üzerinden Konstrüktivist önermelerin, öğrencilerin anne-babalarının eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-29 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.13.Konstrüktivist Önermeler/Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM	Baba Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	22,8	23,5	22,2	24,3
Kararsızım	17,9	21,4	22,1	20,1
Katılıyorum	59,2	55,0	55,5	43,7
	Anne Eğitim Durumu			
	İlköğretim	Ortaöğretim (Lise)	Yükseköğretim	Hiçbiri
	%	%	%	%
Katılmıyorum	22,7	22,9	22,3	23,5
Kararsızım	19,5	20,2	31,5	15,9
Katılıyorum	57,7	52,9	46,1	61,2

Baba eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,8; kararsızların oranı % 17,9 ve katılanların oranı ise % 59,2'dir. Anne eğitim durumu ilköğretim olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,7; kararsızların oranı % 19,5 ve katılanların oranı ise % 57,7'dir.

Baba eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 23,5; kararsızların oranı % 21,4 ve katılanların oranı ise % 55'dir. Anne eğitim durumu ortaöğretim olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,9; kararsızların oranı % 20,2 ve katılanların oranı ise % 52,9'dur.

Baba eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,2; kararsızların oranı % 22,1 ve katılanların oranı ise % 55,5'dir. Anne eğitim durumu yükseköğretim olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,3; kararsızların oranı % 31,5 ve katılanların oranı ise % 46,1'dir.

Babaları hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 24,3; kararsızların oranı % 20,1 ve katılanların oranı ise % 43,7'dir. Anneleri hiçbir eğitim almamış olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 23,5; kararsızların oranı % 15,9 ve katılanların oranı ise % 61,2'dir.

Çocukluktan yetişkinliğe tutumların oluşumunda rol oynayan ailelerin eğitim durumlarının seviyesi ile bireylerin bilgi ve inanç dünyasının şekillenmesi birbiriyle doğrudan ilişkilidir. Genel olarak önermelerin, öğrencilerin ailelerin eğitim durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablolarında ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde önermelere katılan, katılmayan ve kararsız olanların oranlarının baba ve annelerin eğitim seviyesi arttıkça birbirinden farklılaştığı görülmektedir.

Dördüncü olarak İdealist, Liberal, Realist ve Konstrüktivist önermelere verilen cevaplar ile katılımcıların ve ailelerinin yaşadıkları bölgeler çapraz olarak karşılaştırılmıştır. Örneklem içerisinde ki 220 kişinin aileleri % 33,8'lik oranla Akdeniz Bölgesi'nde; 150 kişinin aileleri % 23'lük oranla Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşamaktadır. Katılımcılardan 92 kişinin ailesi % 14,1'lik oranla Doğu Anadolu Bölgesi'nde; 59 kişinin ailesi % 9,1'lik oranla İç Anadolu Bölgesi'nde; 49 kişinin ailesi % 7,5'lik oranla Karadeniz Bölgesi'nde; 44 kişinin ailesi % 6,8'lik oranla Ege Bölgesi'nde ve 29 kişinin ailesi % 4,5'lik oranla Marmara Bölgesi'nde yaşamaktadır.

Genel ortalama üzerinden İdealist önermelerin, öğrencilerin ve ailelerinin yaşadığı bölge ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-30 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.14. İdealist Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F1. İDEALİST YAKLAŞIM	BÖLGELER						
	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	İç Anadolu	Ege	Karadeniz	Akdeniz	Marmara
	%	%	%	%	%	%	%
Katılmıyorum	28,7	27,1	27,6	20,4	30,3	28,7	29,3
Kararsızım	14,3	16,5	15,7	13,6	16,7	18,2	13,7
Katılıyorum	56,9	56,3	56,5	65,9	53,0	53,0	56,9

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 28,7; kararsızların oranı % 14,3 ve katılanların oranı ise % 56,9'dur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 27,1; kararsızların oranı % 16,5 ve katılanların oranı ise % 56,3'tür. İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 27,6; kararsızların oranı % 15,7 ve katılanların oranı ise % 56,5'dir. Ege Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 20,4; kararsızların oranı % 13,6 ve katılanların oranı ise % 65,9'dur. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 30,3; kararsızların oranı % 16,7 ve katılanların oranı ise % 53'tür. Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 28,7; kararsızların oranı % 18,2 ve katılanların oranı ise % 53'tür. Marmara Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 29,3; kararsızların oranı % 13,7 ve katılanların oranı ise % 56,9'dur.

Çapraz sorgulama tablosunda ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde idealist önermelere katılanların oranının diğer bölgelere göre Ege Bölgesi'nde (% 65,9), katılmayanların oranının ise diğer bölgelere göre Karadeniz Bölgesi'nde (% 30,3) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Genel ortalama üzerinden Liberal önermelerin, öğrencilerin ve ailelerinin yaşadığı bölge ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-31 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.15. Liberal Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F2. LİBERAL YAKLAŞIM	BÖLGELER						
	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	İç Anadolu	Ege	Karadeniz	Akdeniz	Marmara
	%	%	%	%	%	%	%
Katılmıyorum	25,2	22,2	23,5	19,4	29,4	25,4	24,3
Kararsızım	22,2	22,7	25,0	24,6	24,1	24,4	22,2
Katılıyorum	52,5	52,8	51,4	55,9	46,3	50,0	53,3

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 25,2; kararsızların oranı % 22,2 ve katılanların oranı ise % 52,5'dir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 22,2; kararsızların oranı % 22,7 ve katılanların oranı ise % 52,8'dir. İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 23,5; kararsızların oranı % 25 ve katılanların oranı ise % 51,4'tür. Ege Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 19,4; kararsızların oranı % 24,6 ve katılanların oranı ise % 55,9'dur. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 29,4; kararsızların oranı % 24,1 ve katılanların oranı ise % 46,3'tür. Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 25,4; kararsızların oranı % 24,4 ve katılanların oranı ise % 50'dir. Marmara Bölgesi'nde yaşayan

öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 24,3; kararsızların oranı % 22,2 ve katılanların oranı ise % 53,3'tür.

Çapraz sorgulama tablosunda ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde Liberal önermelere katılanların oranının diğer bölgelere göre Ege Bölgesi'nde (% 55,9), katılmayanların oranının ise diğer bölgelere göre Karadeniz Bölgesi'nde (% 29,4) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Genel ortalama üzerinden Realist önermelerin, öğrencilerin ve ailelerinin yaşadığı bölge ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-32 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.16. Realist Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F3. REALİST YAKLAŞIM	BÖLGELER						
	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	İç Anadolu	Ege	Karadeniz	Akdeniz	Marmara
	%	%	%	%	%	%	%
Katılmıyorum	15,6	21,0	17,4	15,0	24,6	18,9	16,5
Kararsızım	18,2	16,7	17,7	19,6	24,3	20,0	13,0
Katılıyorum	66,1	62,1	64,8	65,3	50,9	60,9	62,8

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 15,6; kararsızların oranı % 18,2 ve katılanların oranı ise % 66,1'dir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 21; kararsızların oranı % 16,7 ve katılanların oranı ise % 62,1'dir. İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 17,4; kararsızların oranı % 17,7 ve katılanların oranı ise % 64,8'dir. Ege Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 15; kararsızların oranı % 19,6 ve katılanların oranı ise % 65,3'tür. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 24,6; kararsızların oranı % 24,3 ve katılanların oranı ise % 50,9'dur. Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 18,9; kararsızların oranı % 20 ve katılanların oranı ise % 60,9'dur. Marmara Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 16,5; kararsızların oranı % 13 ve katılanların oranı ise % 62,8'dir.

Çapraz sorgulama tablosunda ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde Realist önermelere katılanların oranının diğer bölgelere göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde (% 66,1) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Genel ortalama üzerinden Konstrüktivist önermelerin, öğrencilerin ve ailelerinin yaşadığı bölge ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-33 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.17. Konstrüktivist Önermeler/Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F4.KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM	BÖLGELER						
	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	İç Anadolu	Ege	Karadeniz	Akdeniz	Marmara
	%	%	%	%	%	%	%
Katılmıyorum	24,3	22,6	23,5	20,6	27,2	22,4	17,7
Kararsızım	18,5	18,0	19,5	15,7	24,6	20,9	16,4
Katılıyorum	57,2	59,3	56,9	63,6	48,2	56,5	66,1

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 24,3; kararsızların oranı % 18,5 ve katılanların oranı ise % 57,2'dir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,6; kararsızların oranı % 18 ve katılanların oranı

ise % 59,3'tür. İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 23,5; kararsızların oranı % 19,5 ve katılanların oranı ise % 56,9'dur. Ege Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 20,6; kararsızların oranı % 15,7 ve katılanların oranı ise % 63,6'dır. Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 27,2; kararsızların oranı % 24,6 ve katılanların oranı ise % 48,2'dir. Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 22,4; kararsızların oranı % 20,9 ve katılanların oranı ise % 56,5'tir. Marmara Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 17,7; kararsızların oranı % 16,4 ve katılanların oranı ise % 66,1'dir.

Çapraz sorgulama tablosunda ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde Konstrüktivist önermelere katılanların oranının diğer bölgelere göre Ege ve Marmara Bölgesi'nde (% 63,6 - % 66,1), katılmayanların oranının ise diğer bölgelere göre Karadeniz Bölgesi'nde (% 27,2) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Genel olarak önermelerin, öğrencilerin ve ailelerinin yaşadığı bölgeler ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablolarında ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde önermelere katılan, katılmayan ve kararsız olanların oranlarının bölgeden bölgeye birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Bölgeden bölgeye değişen toplumların kültürel farklılıkları nedeniyle dış dünyayı da farklı biçimde algıladıklarını söylemek mümkündür.

Beşinci olarak İdealist, Liberal, Realist ve Konstrüktivite önermelere verilen cevaplar ile katılımcıların ailelerinin gelir düzeyleri çapraz olarak karşılaştırılmıştır. Katılımcıların 191'inin ailesinin örneklem içinde % 29,3'lük oranla düşük gelirli, 316'sının ailesinin örneklem içinde % 48,5'lik oranla orta gelirli ve 139'unun ailesinin örneklem içinde % 21,4 oranla yüksek gelirli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Genel ortalama üzerinden İdealist önermelerin, aylık aile gelir düzeyi ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-34 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.18. İdealist Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F1. İDEALİST YAKLAŞIM	Düşük Gelirli	Orta Gelirli	Yüksek Gelirli
	%	%	%
Katılmıyorum	25,8	27,8	30,3
Kararsızım	19,1	15,2	16,2
Katılıyorum	54,9	56,9	53,2

Aylık aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 25,8; kararsızların oranı % 19,1 ve katılanların oranı ise % 54,9'dur. Aylık aile gelir düzeyi orta olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 27,8; kararsızların oranı % 15,2 ve katılanların oranı ise % 56,9'dur. Aylık aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerden İdealist önermelere katılmayanların oranı % 30,3; kararsızların oranı % 16,2 ve katılanların oranı ise % 53,2'dir.

Genel ortalama üzerinden Liberal önermelerin, aylık aile gelir düzeyi ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-35 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.19. Liberal Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F2. LİBERAL YAKLAŞIM	Düşük Gelirli	Orta Gelirli	Yüksek Gelirli
	%	%	%
Katılmıyorum	22,3	25,5	28,1
Kararsızım	26,9	23,8	22,2
Katılıyorum	50,8	50,5	49,5

Aylık aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 22,3; kararsızların oranı % 26,9 ve katılanların oranı ise % 50,8'dir. Aylık aile gelir düzeyi orta olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 25,5; kararsızların oranı % 23,8 ve katılanların oranı ise % 50,5'dir. Aylık aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerden Liberal önermelere katılmayanların oranı % 28,1; kararsızların oranı % 22,2 ve katılanların oranı ise % 49,5'dir.

Genel ortalama üzerinden Realist önermelerin, aylık aile gelir düzeyi ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-36 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.20. Realist Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F3. REALİST YAKLAŞIM	Düşük Gelirli	Orta Gelirli	Yüksek Gelirli
	%	%	%
Katılmıyorum	16,3	20,5	19,1
Kararsızım	21,3	18,6	17,7
Katılıyorum	62,4	60,7	63,1

Aylık aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 16,3; kararsızların oranı % 21,3 ve katılanların oranı ise % 62,4'tür. Aylık aile gelir düzeyi orta olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 20,5; kararsızların oranı % 18,6 ve katılanların oranı ise % 60,7'dir. Aylık aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerden Realist önermelere katılmayanların oranı % 19,1; kararsızların oranı % 17,7 ve katılanların oranı ise % 63,1'dir.

Genel ortalama üzerinden Konstrüktivist önermelerin, aylık aile gelir düzeyi ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablosu aşağıda görüldüğü gibidir. Ayrıntılı çapraz sorgulama tablosuna çalışmada EK-37 olarak yer verilmiştir.

Tablo 9.21. Konstrüktivist Önermeler/Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama (%)

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM	Düşük Gelirli	Orta Gelirli	Yüksek Gelirli
	%	%	%
Katılmıyorum	21,1	23,6	23,6
Kararsızım	22,1	17,9	20,4
Katılıyorum	56,6	58,4	51,0

Aylık aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 21,1; kararsızların oranı % 22,1 ve katılanların oranı ise % 56,6'dır. Aylık aile gelir düzeyi orta olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere katılmayanların oranı % 23,6; kararsızların oranı % 17,9 ve katılanların oranı ise % 58,4'tür. Aylık aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerden Konstrüktivist önermelere

katılmayanların oranı %23,6; kararsızların oranı %20,4 ve katılanların oranı ise % 51,0'dır.

Genel olarak önermelerin, aylık gelir durumu ile karşılaştırıldığı çapraz sorgulama tablolarında ki tüm veriler birlikte değerlendirildiğinde önermelere katılan, katılmayan ve kararsız olanların oranlarının gelir seviyesi değiştikçe birbirinden farklılaştığı görülmektedir.

9.2. Sonuç

Sahadan toplanan veriler doğrultusunda elde edilen tablolar ve çaprazlama analizler nihayetinde ulaşılan sonuçlar şunlardır;

1. İdealist önermelere katılanların oranının (% 55), liberal önermelere katılanların oranının (% 50,6), realist önermelere katılanların oranının (% 55) ve konstrüktivit önermelere katılanların oranının (% 56,6) birbirine çok yakın olması, bireylerin bu teoriler hakkında oransal olarak birbirinden fark yaratacak kadar bilgiye ya da bilince sahip olmadığını göstermektedir. Bu aynı zamanda bireylerin hayata dair ideolojik bir bakış açıları veya eğilimlerinin de olmadığını göstermektedir.

2. Uluslararası ilişkilerin ana akım teorilerini yansıtan önermeler ve öğrencilerin okudukları alanların çapraz analizlerinde, Sosyal Bilimler alanında okuyan öğrencilerin bu konularda daha bilinçli dolayısıyla vermiş oldukları cevapların diğer alanlara nazaran daha farklı ve oranlarının daha yüksek olması beklenirken, elde edilen oranların birbirine yakın olması sonucunda eğitim alanlarının öğrencilerin görüşlerine yansımadağı fark edilmiştir.

3. NATO ve Avrupa Birliği hakkındaki bilgi düzeyinin Sosyal Bilimler alanında okuyan öğrencilerde daha fazla olmasına karşın bu bilginin uluslararası örgütler ile ilgili diğer önermelerde oransal olarak belirgin bir değişikliğe neden olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla NATO ve Avrupa Birliği hakkındaki bilgi sahipliğinin öğrencilerde yorum yapabilecek düzeyde olmadığı, bu bilginin duyum düzeyinde ve yüzeysel olduğu tahmin edilmektedir.

4. Uluslararası ilişkilerin ana akım teorilerini yansıtan önermeler ve ebeveyn eğitim düzeylerinin çapraz analizlerinde, ailelerin eğitim düzeyi arttıkça idealist ve liberal önermelere katılım oranlarının düştüğü fark edilmiştir.

5. Uluslararası ilişkilerin ana akım teorilerini yansıtan önermeler ve ebeveyn eğitim düzeylerinin çapraz analizlerinde, realist önermeler için ailelerin eğitim düzeyinin hiçbir katkısının olmadığı; katılan, katılmayan ve kararsızların oranının eğitim düzeyi arttıkça oransal olarak farklılaşmadığı görülmektedir. Aynı zamanda realist önermelerin oranlarının hiçbir eğitim almamış olan ebeveyn oranları ile eşit düzeyde olduğu fark edilmiştir.

6. İdealist, Liberal, Realist ve Konstrüktivist önermelere katılım bölgesel açıdan değerlendirildiğinde; Ege Bölgesi'nde diğer bölgelere oranla daha yüksek katılım oranı yakalandığı görüle de, tüm önermelerin oranlarının birbirine yakın olduğu dikkate alındığında buna bir anlam yüklemenin yanıltıcı ve zor olduğu düşünülmektedir.

7. Yapılan anketler doğrultusunda yanıtlayıcıların öncelikli bilgi kaynaklarının % 33,6'lık oranla "Sosyal Ağlar" olduğu, bunu ikinci sırada % 25,7'lik oranla "Televizyon" ve üçüncü sırada % 24,3'lük oranla "İnternet Haber Portalları"nın takip ettiği, kitap ve dergilerin ise son sıralarda yer aldığı görülmüştür. Gün içinde internette belirli bir vakit geçiren öğrencilerin oranı % 95,3 ve gün içinde televizyon izlemeye belirli bir zaman ayıran öğrencilerin oranı % 69,9 iken her gün düzenli kitap okuyan öğrencilerin oranı ise % 29,3'tür. Bu durum deneklerin sosyal ağlar üzerinden etkilenmeye açık olduklarını göstermektedir. İnsanların zihinsel şemalar ve stereotipler ile etrafında olan bitenleri anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştığı hızlı ve otomatik düşünce, dış etkenlere oldukça açık bir algılama olduğu ve bu algının siyasal iktidar ya da diğer referans objeler tarafından kolaylıkla yönlendirilebileceği, gün içinde televizyon ve internete ayrılan vakit ile birlikte düşünüldüğünde, dış etkenlere açık ve kolay yönlendirilebilir yani olguya değil algıya dayalı bir güvenlik kültüründen söz etmek mümkündür.

8. Batı ile yaşanan sorunların arka planını İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabete dayandıranların (% 53) ve Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğini düşünenlerin (% 48,3) oranı kimlik siyasetinin yükselişte olduğunun bir göstergesidir. Türk ve İslam ortak kimliğine sahip olan devletlerin uluslararası alanda birlikte hareket etmelerinin mümkün olduğuna inanılması (% 61,4) ve bu birlikteliğin gerekli görülmesini (% 58,1) de kimlik siyaseti ile bağdaştırmak mümkündür. Türkiye'nin öncelikli olarak % 52,8'lik oranla “İslam Ülkesi” olarak görülmesi de ortak kimlik, kültür, inanç ve değer gibi kabullerle ilişkilendirilebilir. Bu sonuç aynı zamanda 2017 yılında Kadir Has Üniversitesi tarafından yapılan Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması'nda, Türkiye'nin öncelikli olarak İslam Ülkesi olduğunu düşünenlerin oranı (% 39,9) ile katılım açısından benzerlik göstermektedir.

9. Türk siyasal yaşamına ve dış politikasına egemen söylemlerden biri olan Türkiye'nin Türk ve Müslüman dünyası için kurtarıcı bir model ya da siyasal kültürde yer bulan lider ülke olmak yönünde tarihsel bir yükümlülük taşıdığına olan inancı, Türklerin tarihteki başarıları ve parlak bir İmparatorluk geçmişi ile birlikte güvenlik kültüründe eksepsiyonist bir etki yaratmaktadır. Türkiye'nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünenlerin oranı (% 63,5) göz önüne alındığında güvenlik kültürü bağlamında eksepsiyonist bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir.

10. Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inananların oranı % 62,7 ve Türkiye özelinde ise bu oran % 57,7'dir. Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inananların oranı % 78 ve Türkiye'nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inananların oranı ise % 61,4'dir. Bu önermelere katılım oranlarının yüksekliğini kompo teorisine yatkınlık olarak değerlendirmek mümkündür.

11. Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inananların oranı % 70; Türkiye'nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inananların oranı % 50,7 ve Türkiye'nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inananların oranı % 55'tir. Bir yanda uluslararası alanda ortak hareket etmenin mümkünlüğü, diğer yanda uluslararası alanda gerçek dostun yokluğunu kabul eden bu zıt cevaplar, bireylerin zihin dünyalarının da bilişsel çelişkiler yaşadıklarının göstergesidir.

12. Uluslararası alanda gerçek dostun yokluğu fikri, Türk halkının ortak belleğinde geniş yer tutan Yunanlılara güvensizlik, Araplar konusundaki hayal kırıklığı, Ermeniler konusundaki tereddütler vb. dış dünya değerlendirmeleri, tarihsel olarak yaşanmış olaylara dayanmaktadır ve tarihsel miras toplumda zihinsel şemalara, stereotiplere neden olmaktadır. Bu tarihsel kanaatler doğrultusunda sahip olunan zihinsel şemalar günümüzde Türkiye'nin dış politikası ve güvenlik sorunları konusunda bir Pygmalion (Beklenti) Etkisi yaratmaktadır.

Bir devletin başta dış politikası olmak üzere diğer pek çok politikalarına referans teşkil eden güvenlik politikası ile toplumun güvenlik kültürü arasında yakın bir ilişki olduğu varsayımına dayandırılarak tasarlanan “Güvenlik Kültürü Ölçeği”nin geçerlik, güvenilirlik ve faktör analizi yapılmıştır. Sahadan toplanan veriler doğrultusunda elde edilen güvenlik algısını ölçmeye yönelik tüm temel önermelerin analizleri ve yapılan çapraz tablolar araştırmanın “bir toplumun güvenlik kültürünün niteliği ve inşa boyutu (sosyopolitik bileşenleri) sahadan yapılacak ampirik ölçümlerle saptanabilir ve analiz edilebilir” yönündeki hipotezini doğrular niteliktedir.

KAYNAKLAR

- ADLER, E., 1997. "Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics", *European Journal of International Relations*, 3(3), ss. 319-363.
- AERA (The American Educational Research Association), The American Psychological Association, 1997. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme Standartları*, Çev.: S. Hovardaoğlu ve N. Sezgin, The National Council on Measurement in Education, Türk Psikologlar Derneği, Ankara.
- AIKEN, L. R., 1997. *Questionnaires and Inventories: Surveying Opinions and Assessing Personality*, John Wiley & Sons Inc., New York, 319s.
- AKŞİT, G., 2016. "İslam Ülkeleri ve Siyasal Kültür Ekseninde Türkiye'de Başkanlık Sisteminin Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ALLPORT, G. W., 1935. "Attitudes", *Handbook of Social Psychology*, Ed.: M. Hogg ve J. Copper, Oliver's Yard, London, ss. 798-884.
- ALMOND, G. A. ve POWELL, G. B., 1978. *Comparative Politics: System, Process and Policy*, 2. Edition, Scott Foresman and Co, Boston, 435s.
- ALMOND, G. A. ve VERBA, S., 1963. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, 3. Edition, Sage Publications, Newbury Park, California, 379s.
- ALMOND, G. A., 1956. "Comparative Political Systems", *The Journal of Politics*, 18(3), ss. 391-409.
- ALMOND, G. A., 1993. "The Study of Political Culture", *Political Culture in Germany*, Ed.: D. Berg-Schlosser ve R. Rytlewski, St. Martin's Press, New York, ss. 13-26.
- ALTINDAL, A., 1982. *Siyasal Kültür ve Yöntem*, Havas Yayınları, İstanbul, 190s.
- AMODIO, D. M. ve FRITH, C. D., 2006. "Meeting of Minds: The Medial Frontal Cortex and Social Cognition", *Nature Reviews Neuroscience*, 7(4), ss. 268-277.
- ANDERSON, L. W., 1990. "Likert Scales", *Educational Research Methodology and Measurement: An International Handbook*, Ed.: J. P. Keeves, Pergamon Press, New York, ss. 427-432.
- ANDERSON, L. W., 1991. "Tutumların Ölçülmesi", *Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Çev.: N. Çıkrıkçı, 24(1), ss. 241-250.
- ANDRICH, D., 1990. "Thurstone Scales", *Educational Research Methodology and Measurement: An International Handbook*, Ed.: John P. Keeves, Pergamon Press, New York, ss. 819-821.
- ARENDS, J. F., 2009. "Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), ss. 3-33.
- ARI, T., 2004. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul, 651s.
- ARIKAN, R., 2004. *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, Asil Yayın, Ankara, 387s.
- ARKONAÇ, S. A., 1998. *Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi*, 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 480 s.
- ARKONAÇ, S. A., 2001. *Sosyal Psikoloji*, 2. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 447s.
- ARMAOĞLU, F., 2003. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, 3. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 821s.
- ARONOFF, M. J., 2001. *Political Culture*, *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, Smelser, Ed.: N.J. Baltes, Elsevier, Oxford.
- ARONSON, E., WILSON, T. D. ve AKERT, R. M., 2012. *Sosyal Psikoloji*, Çev.: O. Gündüz, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1104s.
- ASTRADA, M., 2010. "Strategic Culture: Concept and Application", Florida International University, <http://strategicculture.fiu.edu/LinkClick.aspx?fileticket=JLzYSD9kg4I%3D&tabid=92> (10.11.2017).
- ATEŞ, D., 2008. "Uluslararası İlişkilerde Konstruktivizm: Ortayol Yaklaşımının

- Epistemolojik Çerçevesi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), ss. 213-235.
- ATEŞ, T., 2004. Siyasal Tarih, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 468s.
- ATILGAN, H., KAN, A. ve DOĞAN, N., 2009. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Ed.: H. Atılgan, Anı Yayıncılık, Ankara, 468s.
- ATKINSON, R., ATKINSON, R. C. ve HILGARD, E. R., 1992. Psikolojiye Giriş 1-2, Çev.: K. Atakay, M. Atakay ve A. Yavuz, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1462s.
- AYDIN, M. ve EREKER, F., 2014. “Türkiye’de Güvenlik: Algı, Politika, Yapı”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 11(43), ss. 127-156.
- BACON, M., 2010. Richard Porty Pragmatizm ve Politik Liberalizm, Çev.: B. Özdemir, Sitare Yayınları, İstanbul, 172s.
- BAKAN, Z. A., 2007. “Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye’nin Güvenlik Algılamaları”, 21. Yüzyıl Dergisi, ss. 35-50.
- BALCI, A., 2000. Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler, Pegem Yayınları, Ankara, 408s.
- BALDWIN, D. A., 1997. “The Concept of Security”, Review of International Studies, 23(1), ss. 5-26.
- BALDWIN, D. A., 2003. “Güvenlik Kavramı”, Avrasya Dosyası, Çev: Ç. Şahin, 9(2), ss. 5-35.
- BASRUR, R. M., 2001. “Nuclear Weapons and Indian Strategic Culture”, Journal of Peace Research, 38(2), ss.181-198.
- BAŞTÜRK, R., 2011. Nonparametrik İstatistiksel Yöntemler, 2. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 251s.
- BAUMAN, Z., 2017. Sosyolojik Düşünmek, Çev.: A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 304s.
- BAYKUL, Y., 1999. İstatistik Metodlar ve Uygulamalar, 3. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara, 442s.
- BAYKUL, Y., 2000. Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması, ÖSYM Yayınları, Ankara, 445s.
- BAYLIS, J., 2001. “International and Global Security in the Post-Cold War Era”, The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations, Der.: J. Baylis ve S. Smith, 2. Baskı, Oxford University Press, Oxford, ss. 253-277.
- BAYLIS, J., 2008. “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, Uluslararası İlişkiler, 5(18), ss. 69-85.
- BAYSAL, A. C. ve TEKARSLAN, E., 1998. Davranış Bilimleri, Dönence Basım ve Yayın, İstanbul, 376s.
- BAYSAL, A. C., 1981. Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İstanbul, 299s.
- BEER, S. H. ve ULAM, A. B. (Ed.), 1958. Patterns of Government: The Major Political Systems of Europe, Random Home, New York, 624s.
- BIEHL, H., GIEGERICH, B. ve JONAS, A., 2013. Strategic Cultures in Europe, Springer VS, Germany, 407s.
- BİLGİN, N., 1995. Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 178s.
- BİLGİN, P., 2005a. “Turkey’s Changing Security Discourses: The Challenge of Globalisation”, European Journal of Political Research, 44(1), ss. 175-201.
- BİLGİN, P., 2005b. “11 Eylül Öncesi ve Sonrasında Küreselleşen Güvenliği Anlamak”, Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme, Der.: C. Karadeli, Phoenix Yayınevi, Ankara, ss. 59-80.
- BİNBAŞIOĞLU, C., 1983. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Binbaşioğlu Yayıncılık, Ankara, 144s.
- BİNDAK, R., 2004. “Geometri Tutum Ölçeği Güvenirlilik Geçerlik Çalışması ve Bir Uygulama”, Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- BİNDAK, R., 2005. “Tutum Ölçeklerine Madde Seçmede Kullanılan Tekniklerin Karşılaştırılması”, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(10), ss. 17-26.
- BİRDİŞLİ, F. ve BAŞURGAN, A., 2017. “Güvenlik Politikalarının Konstrüktivist Bir

- Unsuru Olarak Güvenlik Kültürü ve Türkiye Örneği”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(4), ss. 58-78.
- BİRDİŞLİ, F., 2011a. “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”, Kayseri Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, No. 31, ss. 149-169.
- BİRDİŞLİ, F., 2011b. “Yeni Ulusal Güvenlik Politikalarının Metaekolojik Temelleri ve Türkiye’nin Ulusal Güvenliği”, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- BİRDİŞLİ, F., 2016a. “Güvenlik Kültürü Üzerine Bir İnceleme: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Öğrencilerinin Güvenlik Algısı”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(43), ss. 641-655.
- BİRDİŞLİ, F., 2016b. Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 259s.
- BOOTH, K., 2005. “Strategic Culture: Validity and Validation”, Oxford Journal on Good Governance, 2(1), ss. 25-28.
- BRAUCH, H. G., 2008. “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5(18), ss. 1- 47.
- BRINT, S., 1994. “Sociological Analysis of Political Culture: An Introduction and Assessment”, Political Culture and Political Structure: Theoretical and Empirical Studies, Ed.: F. D. Weil ve M. Gautier, Greenwich/Connecticut, JAI Press Inc., London, Vol. 2, ss. 03-44.
- BULUT, S., 2010. “The Europeanization of Turkish Security Culture: A Reality or Myth?”, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BURGESS, T., 2001. “A General Introduction to The Design of Questionnaires for Survey Research”, Information Systems Services Guide to the Design of Questionnaires, University of Leeds, 75s.
- BURKE, P., 2006. Kültür Tarihi, Çev.: M. Tunçay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 195s.
- BUZAN, B., 1983. People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, Wheatsheaf Books Ltd., Great Britain, 262s.
- BUZAN, B., 1997. “Rethinking Security After the Cold War”, Cooperation and Conflict, 32(5), ss. 4-28.
- BUZAN, B., WAEVER, O. ve WİLDE, J., 1998. Security A New Framework for Analysis, Lynne Rienner Publishers, London, 239s.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., 2005. Anket Geliştirme, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(2), ss. 133-151.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., 2010. Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 216s.
- CALIN, C., 2007. “Strategic Culture: Operationalization And Determinants”, Prepared for Delivery at the International Studies Association 48th Annual Convention, Chicago, IL.
- CARROLL, J. S., 1998. “Safety Culture as an Ongoing Process: Culture Surveys as Opportunities for Enquiry and Change”, Work & Stress, No. 12, ss. 272-284.
- CHACE, J. ve CARR, C., 1988. America Invulnerable: The Quest for Absolute Security from 1812 to Starwars, Summit Books, New York, 367s.
- CHECKEL, J. T., 1998. “The Constructivist Turn in International Relations Theory”, World Politics, 50(2), ss. 324-348.
- CİZRE, Ü., 2006. “Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri: Kavramsal ve İlişkisel Bir Analiz”, Türkiye’de Ordu, Der.: A. İnsel ve A. Bayramoğlu, 3. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul, ss. 135-161.
- CLAUSEWITZ, C. V., 1999. Savaş Üzerine, Çev.: H. F. Çeliker, Özne Yayınları, İstanbul, 708s.
- COHEN, R. J. ve SWERDIK, M. E., 2010. Psychological Testing and Assessment, McGraw-Hill Companies, Boston.

- COHEN, R., 2002. Negotiating Across Cultures: International Communicatio in an Interdependent World, 3. Baskı, Unites States Institute of Peace, Washington, 268s.
- COOPER, D. M., 2000. "Towards A Model of Safety Culture", Safety Science, Vol. 36, ss. 111-136.
- COŞKUN, B.B., 2007. "Does 'Strategic Culture' Matter? Old Europe, New Europe and the Transatlantic Security", Perceptions, ss.71-90.
- COŞKUN, H., 2012. Sosyal Psikoloji, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 480s.
- COX, S. ve COX, T., 1991. "The Structure of Employee Attitudes to Safety-A European Example", Work and Stress, Vol. 5, ss. 93-106.
- CÖMERT, S., 2000. Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul.
- CPSI (Changing Perceptions of Security and Interventions), "Report on Cultural Issues", 84s. http://www.esci.at/eusipo/CPSI-WP4_4-Cultural_Issues.pdf (20. 06. 2017).
- CRICK, B., 1964. In Defence of Politics, Pelican Edition, London, Akt.: M. Kapani, 1989. Politika Bilimine Giriş, 5. Baskı, Bilgi Yayınları, Ankara, 247s.
- ÇALIŞ, Ş. H., DAĞI, İ. ve GÖZEN, R. (Der.), 2001. Türkiye'nin Dış Politika Gündemi; Kimlik, Demokrasi, Güvenlik, Liberte Yayınları, Ankara, 322s.
- ÇAM, E., 2000. Siyaset Bilimine Giriş, 7. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 688s.
- ÇANAKÇI, O. ve ÖZDEMİR, A. Ş., 2011. "Matematik Problemi Çözme Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesi", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(1), ss. 119-136.
- ÇELİK, D., 2000. Okullarda Ölçme Değerlendirme Nasıl Olmalı?, MEB Yayınları, İstanbul, 161s.
- ÇETİN, H., 2001. "Liberalizmin Temel İlkeleri", Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2 (1), ss. 219-237.
- ÇOKLUK, Ö., ŞEKERCİOĞLU, G. ve BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., 2012. Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 424s.
- DAĞI, Z., 2007. Uluslararası Politikayı Anlamak Ulus Devletten Küreselleşmeye, Alfa Yayınları, İstanbul, 512s.
- DAVIDOFF, L. L., 1987. Introduction to Psychology, 3th Edition, Mc Graw Hill International Book Company, New York, 560s.
- DE VAUS, D. A., 1990. Surveys in Social Research, Routledge, New York, 422s.
- DEDEOĞLU, B., 2003. Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Derin Yayınları, İstanbul, 185s.
- DEL ROSSO JR, S. J., 1995. "The Insecure State: Reflections on The State and Security in a Changing World", Daedalus, 124(2), ss. 175-207.
- DEMİREL, Ö., 2003. Eğitim Sözlüğü, 2. Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara, 264s.
- DEMİREL, Ö., 2007. Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 390s.
- DEMİRHAN, G. ve ALTAY, F., 2001. "Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Beden Eğitim ve Spora İlişkin Tutum Ölçeği", Hacettepe II. Spor Bilimleri Dergisi, 12(2), ss. 9-20.
- DESCH, M. C., 1998. "Culture Clash: Assessing the Importance of Ideas in Security Studies", International Security, 23(1), ss. 141-170.
- DEVELLIS, R. F., 2017. Scale Development Theory and Applications, Çev.: T. Totan, Nobel Yayıncılık, Ankara, 224s.
- Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, Der.: A. Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 227-260.
- DUVERGER, M., 1982. Siyaset Sosyolojisi, Çev.: Ş. Tekeli, 5. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul, 323s.
- DUVERGER, M., 1999. Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş, Çev.: Ü. Oskay, Bilgi Yayınları, Ankara, 479s.

- EKİCİ, E., 2012. “Öğretmenlere Yönelik Bilişim Teknolojileri Öz-yeterlik Algısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, No. 31, ss. 53-65.
- EMMERS, R., 2007. “Securitization”, *Contemporary Security Studies*, Ed.: A. Collins, Oxford University Press, ss. 109-125.
- ERDAĞ, R., 2011. “Türkiye’nin Stratejik Kültürü ve Yeni Dış Politikası: Süreçler, Aktörler ve Eylemler”, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- ERDOĞAN, İ., 1999. “İşletme Yönetiminde Örgütsel Davranış”, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Araştırma ve Yardım Vakfı, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul, Yayın No.5, 333s.
- EREN, E., 2001. *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 642s.
- ERGÜN, M., 1995. *Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları*, 2. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara, 292s.
- ERGÜVENÇ, Ş., 1998. “Turkey’s Security Perceptions”, *Perceptions Journal of International Affairs*, 3(2), 5s.
- ERKUŞ, A., 2003. *Psikometri Üzerine Yazılar*, 2. Baskı, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
- ERKUŞ, A., 2012. *Psikolojide Ölçme ve Ölçek Geliştirme 1: Temel Kavramlar ve İşlemler*, Pegem Akademi, Ankara, 272s.
- ETHRIDGE, M. E. ve HANDELMAN, A. 1994. *Politics in a Changing World*, St Martins Publish, New York, 624s.
- EYEMEN, E., 2007. *SPSS 15.0 ile Veri Analiz Yöntemleri*, E-Kitap, www.istatistikmerkezi.com (20.12.2017).
- FINLAYSON, J. G., 2007. “Habermas”, Çev.: T. Kılıç, Dost Yayınevi, Ankara, 199s.
- FREDERICK, J., ve ARENDS, M., 2009. “Homeros’dan Hobbes ve Ötesine: “Güvenlik” Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 6(22), ss. 3-33.
- FREEDMAN, J. L., SEARS, D. O. ve CARLSMITH, J. M., 2003. *Sosyal Psikoloji*, Çev.: A. Dönmez, 4.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 729s.
- FRIEDRICH, J., 2004. *European Approaches to International Relations Theory: A House with Many Mansions*, Routledge, London, 224s.
- GLARE, P.G.W., 2005. *Oxford Latin Dictionary*, Clarendon Press, Oxford, 2400s.
- GOODE, W., HATT, P., 1976. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Metodları*, Çev.: R. Keleş, TODAİE Yayınları, Ankara, 478s.
- GÖKDAĞ, R., 2011. “Sosyal Biliş”, *Sosyal Psikoloji* 1, Ed.: S. Ünlü, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayını, Eskşehir, ss. 36-54.
- GÖRMEZ, K., 1997. *Kent ve Siyaset*, Gazi Büro Kitabevi Yayınları, Ankara, 158s.
- GÖZEN, R., 2014. “İdealizm”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Der.: R. Gözen, İletişim Yayıncılık, İstanbul, ss. 67-119.
- GRAY, C. S., 1981. “National Style in Strategy: The American Example”, *International Security*, 6(2), ss. 21-47.
- GRAY, C. S., 1984. “Comparative Strategic Culture”, *Parameters*, 14(4), ss. 26-33.
- GRAY, C. S., 1999. “Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back”, *Review of International Studies*, 25(1), ss. 49-69.
- GRAY, C. S., 2006. “Out of The Wilderness: Prime Time for Strategic Culture”, *Nuclear Strategy Forum*, United States Government Agency, USA, 35s.
- GÜLEÇ, D., 2012. “Tıbbi Hatalarda Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- GÜNER, A. U., 2008. “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Değişen Güvenlik Algılamaları ve Bir Güvenlik Sorunu Olarak Başarısız Devletler”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- HAYMAN, J. L., 1968. *Research in Education*, Columbus: C.E.Merrill Pub., 814s.
- HELMREICH, R. L., ve MERRITT, A. C., 1998. “Organizational Culture”, *Culture at Work in Aviation and Medicine*, Eds.: R. L. Helmreich ve A. C. Merritt,

- Brookfield, VT: Ashgate, ss. 107-174.
- HOLTZI, O. R., "Theories of International Relations", 62s. <http://www.duke.edu/~pfeaver/holsti.pdf> (15.10.2017).
- HOPF, T., 1998. "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security*, 23(1), ss. 171-200.
- HOŞGÖRÜR, V., 1997. "Bogardus, Guttman ve Likert Ölçekleri", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, No. 10, ss. 346-357.
- HOWARD, M., 1991. "Clausewitz, Man of the Year", *New York Times*.
- HOWLETT, D., 2005. "Strategic Culture: Reviewing Recent Literature Strategic Insights", *Center for Contemporary Conflict*, 9(10), 13s.
- HOWLETT, D., 2006. "The Future of Strategic Culture", *Defense Threat Reduction Agency Advanced Systems and Concepts Office, United States Government Agency, USA*, 19s.
- HUNTIGTON, S. P. ve DOMINGUEZ, J. I., 1995. *Siyasal Gelişme ve Siyasal Bozulma*, Çev.: E. Özbudun, *Siyasi İlimler Derneği Yayınları*, Ankara.
- HYDE-PRICE, A., 2004. "European Security, Strategic Culture and the Use of Force", *European Security*, 13(4), ss. 323-343.
- İNALCIK, H., 1985. "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkiler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 5, *İletişim Yayınları*, İstanbul, ss. 361-424.
- İNCEOĞLU, M., 1985. *Güdüleme Yöntemleri*, *Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları*, Ankara, 222s.
- İNCEOĞLU, M., 2010. *Tutum Algı İletişim*, 5. Baskı, *Beykent Üniversitesi Yayınevi*, İstanbul, 207s.
- İSLAMOĞLU, H., 2003. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, *Beta Basım*, İstanbul, 514s.
- İŞYAR, Ö. G., 2008. "Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve ve Uygulama", *Akademik Bakış Dergisi*, 2(3), ss. 1-42.
- JACKSON, R. J. ve JACKSON, D., 1997. *A Comparative Introduction to Political Science*, *Prentice-Hall*, New Jersey, 474s.
- JOHNSON, J. L., KARTCHNER, K. M. ve LARSEN, J. A., 2009. *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction*, *Palgrave Macmillan*, New York, 285s.
- JOHNSTON, A. I., 1995a. "Thinking About Strategic Culture", *International Security*, 19(4), ss. 32-64.
- JOHNSTON, A. I., 1995b. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*, *Princeton University Press*, New Jersey, 328s.
- JOHNSTON, A. I., 1996. "Cultural Realism and Strategy in Maoist China", Ed.: P. J. Katzenstein, *The Culture of National Security*, *Columbia University Press*, New York, ss.216-268.
- JONES, D. R. 1990. "Soviet Strategic Culture", *Strategic Power: USA/USSR*, Ed.: C. G. Jacobsen, *St. Martin's Press*, Londra, ss. 35-49.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. ve CEMALCILAR, Z., 2014. *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*, 16. Baskı, *Sistem Matbaacılık*, İstanbul, 382s.
- KARAGÖZ, Y. ve KÖSTERELİOĞLU, İ., 2008. "İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Faktör Analizi Metodu ile Geliştirilmesi" *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, ss. 81-98.
- KARAOSMANOĞLU, A. L., 2000. "The Evolution of The National Security Culture and The Military in Turkey", *Journal of International Affairs*, 54(1), ss. 119-216.
- KARAYİĞİT, Y., 2006. "The Analysis of Turkey's Security Culture in Line With the Europeanization Process", *Yüksek Lisans Tezi*, *Bilkent Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- KARDAŞ, T., 2007. "Güvenlik, Kimin Güvenliği? ve Nasıl?", *Uluslararası Politikayı Anlamak*, Der.: Z. Dağı, *Alfa Yayınları*, İstanbul, ss. 125-152.
- KATZ, D., 1967. "The Functional Approach to the Study of Attitude", *Readings in Attitude Theory and Measurement*, Ed.: M. Fishbein, *John Wiley & Sons Inc.*, New York, ss. 163-204.

- KATZENSTEIN, P. J., 1996. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 562s.
- KAVANAGH, D., 1983. *Political Science and Political Behaviour*, George Allen and Unwin Ltd., London, 225s.
- KAYPAK, Ş., 2012. "Güvenlikte Yeni Bir Boyut; Çevresel Güvenlik", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20. Yıl Özel Sayısı, 8(8), ss. 1-22.
- KEGLEY, Jr. C. W., 1993. "Neoidealist Momentin International Studies? Realist Myths and the New International Realities" *International Studies Quarterly*, 37 (2), ss. 131-146.
- KEGLEY, Jr. C. W., 1995. "Neoliberal Challenge to Realist Theories of World Politics: An Introduction", *Contraversies in International Relation Theory, Realism and the Neoliberal Challenge*, Ed.: C. W. Jr. Kegley, St. Martin's Press, New York, 374s.
- KELEŞ, R., 1976. *Toplum Bilimlerinde Araştırma ve Yöntem*, Sevinç Matbaası, Ankara, 419s.
- KELLEY, H. H., 1955. "The Two Function of Reference Group", *Reading in Social Psychology*, Ed.: G. E. Swanson, T.M. Newcomb ve E.L. Hartley, New York, 665s.
- KEOHANE, R. O., 1990. "International Liberalism Reconsidered", *The Economic Limits to Modern Politics*, Ed.: J. Dunn, Cambridge University Press, Cambridge, ss. 165-194.
- KERR, P., 2007. "Human Security", *Contemporary Security Studies*, Ed.: A. Colins, Oxford University Press, New York, ss. 89-108.
- KEYMAN, E. F., 1996. "Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark",
- KHAN, H. A., 1990. "Political Culture and the Problems of Implementation of Population Policies in India and Bangladesh: A Study in Comparative Public Administration", *Asian Journal of Public Administration*, 12(2), ss. 232-255.
- KIER, E., 1996. "Culture and French Military Doctrine Before World War II", *The Culture of National Security: Norms and Identity in Worlds Politics*, Ed.: P. J. Katzenstein, New York, Columbia University Press, ss. 155-178.
- KIRCHNER, E. J. ve SPERLING, J., 2007. *Global Security Governance: Competing Perceptions of Security in the 21st Century*, Routledge, New York, 290s.
- KIŞLALI, A. T., 1987. *Siyaset Bilimi*, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları, Ankara, 361s.
- KLEIN, B. S., 1988. "Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics", *Review of International Studies*, 14(2), ss. 133-148.
- KLOTZ, A. ve LYNCH, C., 2007. *Strategies for Research in Constructivist International Relations*, Armonk, London: M. E. Sharpe, New York, 135s.
- KOHN, H., 1961. *The Idea of Nationalism: A Study in Its Origins and Background*, 9. Edition, Macmillan, New York, 735s.
- KÖKLÜ, N., 1995. "Tutumların Ölçülmesi ve Likert Tipi Ölçeklerde Kullanılan Alternatif Seçenekler", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28(2), ss. 81-93.
- KÖSEBALABAN, H., 2002. "Turkey's EU Membership: A Clash of Security Cultures", *Middle East Policy*, 9(2), ss. 130-146.
- KRAHMANN, E., 2005. *New Threats and New Actors in International Security*, Palgrave Macmillan, New York, 230s.
- KRASNER, S. D., 1983. "International Regimes", *Ithaca, Cornell University Press*, 372s.
- KRAUSE, K., ve MICHAEL, C.W., 1996. "Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods", *Mershon International Studies Review*, 40(2), ss. 229-254.

- KRECH, D. ve CRUTCHFIELD, R. S., 1970. Sosyal Psikoloji: Teori ve Problemler, Çev.: E. Güngör, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 397s.
- KUZU, B. S., 2016. “Öğretmenlerin Ölçme Değerlendirme Sürecine Yönelik Tutumlarını Ölçen Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KÜÇÜK, M., 1999. “Constructivism and The Study of Security and Foreign Policy: Identity and Strategic Culture in Turkish-Greek and Turkish-Israeli Relations”, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KÜÇÜK, M., 2009. “Uluslararası İlişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüşü Anlamak”, Ege Akademik Bakış, 9(2), ss. 771-795.
- KÜÇÜK, M., 2014. “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Der.: R. Gözen, İletişim Yayıncılık, İstanbul, ss. 325-377.
- LAHİ, A., 2012. “Stratejik Kültür ve Dış Politika: AB ve ABD’nin Kosova Politikalarının Analizi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- LAMBORN, A. C. ve LEPGOLD, J., 2003. World Politics into the Twenty First Century: Unique Contexts, Enduring Patterns, Upper Saddle River, New Jersey, 567s.
- LANTIS, J. S., 2002. “Strategic Culture and National Security Policy”, International Studies Review, 4(3), ss. 87-113.
- LANTIS, J. S., 2005. “Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism”, Strategic Insights, 4(10), ss.87-113.
- LANTIS, J. S., 2006. “Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism”, Defense Threat Reduction Agency Advanced Systems and Concepts Office, United States Government Agency, 31s.
- LAPID, Y., 1989. “The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era”, International Studies Quarterly, 33 (3), ss. 235-254.
- LASWELL, H., 1958. “Politics: Who Gets What, When, How”, Meridian, Ohio, Akt.: A. Yayla, 1998. Siyaset Teorisine Giriş, Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara, 206s.
- LIANOS, P., 2008. “European Strategic Culture: Assessing The ESDP Years (1998-2005)”, Doctora Thesis, University of Leicester, Department of Politics and International Relations.
- LIKERT, R., 1932. “The Method of Constructing an Attitude Scale”, Readings in Attitude Theory and Measurement, Ed.: M. Fishbein, John Wiley & Sons Inc., New York, 499s.
- LIN, N., 1976. Conducting Social Research, McGraw-Hill Inc., USA , 128s.
- LOCK, E., 2010. “Refining Strategic Culture: Return of the Second Generation”, Review of International Studies, 36(3), ss. 685-708.
- MACHIAVELLI, N., 2005. Hükümdar, Çev.: M. Özay, Şule Yayınları, İstanbul, 168s.
- MAHNKEN, T. G., 2006. “United States Strategic Culture”, Defense Threat Reduction Agency Advanced Systems and Concepts Office, United States Government Agency, USA, 25s.
- MANGOLD, P., 1990. National Security and International Relations, Routledge, London, 117s.
- MARTINSEN, P. M., 2003. “The European Security and Defence Strategy: a Strategic Culture in the Making”, Paper Presented at the ECPR Conference, Marburg, SS. 18-21.
- MASLOW, A., 1968. Motivation And Personality, Harber Publishing, New York, 411s.
- MC SWEENEY, B., 1999. Identity and Interests: A Sociology of International Relations, Cambridge University Press, Port Chester, New York, USA, 239s.
- MEARNS, K., FLIN, R., GORDON, R. ve FLEMING, M., 1998. “Measuring Safety Climate on Offshore Installations”, Work and Stress, 12(3), ss. 230-254.
- MEARSHEIMER, J. J., 1994/95. “The False Promise of International Institutions”,

- International Security, 19(3), ss. 5-49.
- MEMİŞ, Y., 2012. "İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerine Yönelik Negatif Tamsayılarla İlişkin Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Lojistik Regresyonla Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- MERTENS, D., 1998. Research Methods in Education Andpsycology, SAGE Pub., New York, 422s.
- MEYER, C. O., 2005. "Convergence Towards a European Strategic Culture? A Constructivist Framework for Explaining Changing Norms", European Journal of International Relations, 11(4), ss. 523-549.
- MEYER, C. O., 2006. The Quest for a European Strategic Culture: Changing Norms on Security and Defence in the European Union, Palgrave Macmillan, New York, 211s.
- MORGAN, C. T., 2009. Psikolojiye Giriş, Çev.: S. Karakaş, Eğitim Kitabevi, Konya, 432s.
- MUFTI, M., 2009. Daring and Caution in Turkish Strategic Culture: Republic at Sea, Palgrave Macmillan, New York, 233s.
- MUNN, N. L., FERNALD, L. D. ve FERNALD, P. S., 1969. Introduction to Psychology, Ed.: L. Armicheal, Houghton Mifflin, Boston, 585s.
- MYERS, D., 1990. Social Pschology, Teachers College Press, New York, 600s.
- NARESH, K. M., 2006. "Questionnaire Design and Scale Development", The Handbook of Marketing Research: Uses, Misuses, and Future Advances, Ed.: R. Grover ve M. Vriens, ss. 176-202, https://www.researchgate.net/profile/Naresh_Malhotra/publication/266864633_Questionnaire_design_and_scale_development/links/566708fe08ae34c89a0220f9/Questionnaire-design-and-scale-development.pdf (20.07.2017).
- NEUMAN, K., 2005. "Military Needs of a Strategic Culture in Europe", Oxford Journal on Good Governance, 2(1), ss. 21-24.
- NEUMAN, W. L., 2016. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches 1-2, Çev.: S. Özge, Yayın Odası, Ankara, 864s.
- NEUMANN, I. B. ve HEIKKA, H. 2005. "Grand Strategy, Strategic Culture, Practice: The Social Roots of Nordic Defence", Cooperation and Conflict, 40(1), ss. 5-23.
- NİŞANYAN, S., 2009. Sözlerin Soyağacı, Everest Yayınları, İstanbul, 773s.
- NORENZAYAN, A. ve NISBETT, R. E., 2000. "Culture and Casual Cognition" Current Directions in Psychological Science, 9(4), ss. 132-135.
- OK, B., 2005. "Türk Toplumunun Siyasal Değerleri: Devlet Tasavvuru Üzerine Bir İnceleme", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ONUF, N., 1989. World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations, University of South Carolina Press, 340s.
- OSGOOD, C. E., 1967. "Cross-Culturel Comparability in Attitude Measurement via Multilingual Semantic Differentials", Reading in Attitude Theory and Measurement, Ed.: M. Fishbein, John Wiley & Sons Inc., New York, 449s.
- OZANKAYA, Ö., 1971. Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ÖNCÜL, R., 2000. Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ÖZBUDUN, E., 1990. "Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi", Türkiye'de Demokrasi ve Demokrasi Kültürünün Gelişmesi, Ed.: H. Erkan, Türk Demokrasi Vakfı ve Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, İzmir, ss. 55-76.
- ÖZÇELİK, D. A., 1981. Okullarda Ölçme ve Değerlendirme, 3. Baskı, ÖSYM Yayınları, Ankara, 272s.
- ÖZÇELİK, D. A., 1998. Ölçme ve Değerlendirme, ÖSYM Yayınları, Ankara, 310s.
- ÖZDEMİR, H., 2003. "Milli Güç, Politik Güç Üzerine Bazı Gözlemler", Stratejik Araştırmalar, 1(1), ss.1-20.

- ÖZGÜVEN, İ. E., 1999. Bireyi Tanıma Teknikleri, PDREM Yayınları, Ankara, 332s.
- ÖZGÜVEN, İ. E., 1999. Psikolojik Testler, PDREM Yayınları, Ankara, 454s.
- ÖZKAN, T. ve LAJUNEN, T., 2003. "Güvenlik Kültürü ve İklimi", Pivolka, 2(10), ss. 3-4.
- ÖZTEKİN, A., 2007. Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara, 552s.
- PADEM, H., GÖKSU, A. ve KONAKLI, Z., 2012. Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, İBU Publications, 211s.
- PALA, İ., 2010. "İnsanların Kalbine Koyabildiğiniz Bir İlham Milyonlar Harcamanızdan Daha Önemlidir", Yükselen Değer Türkiye, Ed.: A. R. Usul, MÜSİAD, İstanbul, ss. 397-407.
- PARLA, T., 1991. Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları: Atatürk'ün Nutku, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 178s.
- PINKHAM, A. E., PENN, D. L., PERKINS, D.O. ve LIEBERMAN, J., 2003. "Implications for The Neural Basis of Social Cognition for The Study of Schizophrenia", American Journal of Psychiatry, 160(5), ss. 815-824.
- PLUMB, C. ve SPYRIDAKIS, J. H., 1992. "Survey Research in Technical Communication: Designing and Administering Questionnaires", Technical Communication, 39(4), ss. 625-38.
- POORE, S., 2003. "What is the Context? A Reply to the Gray-Johnston Debate on Strategic Culture", Review of International Studies, 29(2), ss. 279-284.
- PRICE, D. E., 1999. Islamic Political Culture, Democracy and Human Rights, Praeger Publishers, Westport, 240s.
- PYE, L. W., 1965. Political Culture and Political Development, Ed.: L. Pye ve S. Verba, Princeton University Press, New Jersey, 584s.
- PYE, L. W., 1966. Aspect of Political Development: An Analytic Study, Little Brown and Company, Boston, 205s.
- REIMER, A. K., 2005. "Strategic Culture: European Deficits", Institute for Strategy and Security Policy, Defence Academy, Vienna, Austria, 4(3), ss. 381-393.
- ROBSON, C., 1996. Real World Research, Blackwell Publishers, Oxford, England, 938s.
- ROSE, G., 1982. Deciphering Sociological Research (Contemporary Social Theory), Palgrave, New York, 325s.
- ROSTOV'TZEFF, M., 1926. The Social and Economic History of the Roman Empire, Oxford University Press, New York, 543s.
- RUST, J. ve GOLOMBOK, S., 1997. Modern Psychometrics: The Science of Psychological Assessment, Routledge, New York, 240s.
- SARI ERTEM, H., 2012. "Kimlik ve Güvenlik İlişkisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: 'Kimliğin Güvenliği' ve 'Güvenliğin Kimliği', Güvenlik Stratejileri, 8(16), ss. 177-236.
- SARIBAY, A. Y. ve ÖĞÜN, S. S., 1999. Politikbilim, 2. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul, 199s.
- SARIBAY, A. Y., 1998. Siyasal Sosyoloji, 2. Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 208s.
- SAVAŞ, Ö., 2008. "The Role of National Security Culture in Crisis Management: The Case of Kardak Crisis", Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SCOBELL, A., 2002. "China and Strategic Culture", <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub60.pdf> (10.11.2017).
- SELLTIZ, C., WRIGTSMAN, L. S., COOK, S. W., 1981. Research Methods in Social Relations, Ed.: L. H. Kidder, 4. Edition, Holt Rinehrd and Winston, New York, 624s.
- SENCER, M. ve SENCER, Y., 1989. Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim, TODAİE Yayınları, Ankara, 768s.
- SHEEHAN, M., 2005. International Security, Lynne Rienner, Boulder, USA, 201s.
- SNYDER, J. L., 1977. "The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations", The Rand Corporation, A Project Air Force report prepared for the United States Air Force Rand, Santa Monica, 40 s.

- SONDHAUS, L., 2006. *Strategic Culture and Ways of War*, Routledge, New York, 152s.
- STEVENS, S., 1951. *Handbook of Experimental Psychology*, Wiley, New York.
- STONE, E., 2006. "Comparative Strategic Cultures Literature Review (Part I)", Defence Threat Reduction Agency, ABD.
- STREET, J., 1994. "Political Culture - From Civic Culture to Mass Culture", *British Journal of Political Science*, 24(1), ss. 95-113.
- STRYKER S. ve STATHAM A., 1995. "Symbolic Interaction and Role Theory", *Handbook of Social Psychology*, Ed.: G. Lindzey ve E. Aronson, New York, ss. 311-378.
- SUTTON, I. S., 2008. "Use Root Cause Analysis to Understand and Improve Process Safety Culture", *Process Safety Progress*, 27(4), ss. 274-279.
- SWIDLER, A., 1986. "Culture in Action: Symbols and Strategies", *American Sociological Review*, 51(2), ss. 273-286.
- ŞERİF, M. ve ŞERİF, W. C., 1996. *Sosyal Psikolojiye Giriş*, Çev.: M. Atakay ve A. Yavuz, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 842s.
- TAN, Ş., 2012. *Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme KPSS El Kitabı*, Pegem Akademi, Ankara, 472s.
- TANNENBAUM, D., ve SCHULTZ, D., 2006. *Siyasi Düşünce Tarihi*, Çev.: F. Demir, Adres Yayınları, Ankara, 358s.
- TAŞKIN, Ç. ve AKAT, Ö., 2012. *Araştırma Yöntemlerinde Yapısal Eşitlik Modelleme*, Ekin Yayınevi, Bursa, 94s.
- TAVŞANCIL, E., 2010. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*, 4. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 224s.
- TBMM Resmi Sayfası, http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf (10.10.2017).
- TDK, (Türk Dil Kurumu Resmi Sayfası), 2017a. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59dca95c76cde1.73203452 (10.10.2017).
- TDK, (Türk Dil Kurumu Resmi Sayfası), 2017b. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59dca9646c8a31.69233131 (10.10.2017).
- TDK, (Türk Dil Kurumu Resmi Sayfası), 2017c. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59dcaa78ab54b7.44755973 (10.10.2017).
- TDK, (Türk Dil Kurumu Resmi Sayfası), 2017d. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.51c821bc1ce4e1.28052484 (10.10.2017).
- TDK, (Türk Dil Kurumu Resmi Sayfası), 2017e. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=T.GTS.5a2035a66ed993.79697650 (5.11.2017).
- TEKİN, H., 2010. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Yargı Yayınevi, Ankara, 312s.
- TEKİNDAL, S., 2009. *Okullarda Ölçme ve Değerlendirme Yöntemleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 370s.
- TEZBAŞARAN, A., 2008. *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*, E-Book, Mersin, 58s.
- THORNDIKE, R., 1997. *Measurement and Evaluation in Psychology and Education*, Prentice-Hall, New Jersey, 528s.
- THURSTONE, L. L., 1967. "Attitudes Can Be Measured", *Readings In Attitude Theory and Measurement*, Ed.: M. Fishbein, John Wiley & Sons Inc., New York, ss. 71-294.
- TOJE, A., 2008. *America, the EU and Strategic Culture: Renegotiating the Transatlantic Bargain*, Routledge, New York, 212s.
- TOKTAŞ, Ş. ve ARAS, B., 2012. "National Security Culture in Turkey: A Qualitative Study on Think Tanks", *BİLİG*, No. 61, ss. 245-264.
- TOLAN, B., 1996. *Toplum Bilimlerine Giriş*, Murat & Adım Yayıncılık, Ankara, 512s.

- TOLAN, B., İSEN, G. ve BATMAZ, V., 1985. Ben ve Toplum/Sosyal Psikoloji 1, Teori Yayınları, Ankara, 331s.
- TORUN, A., 2012. "Ulusal Güvenlik ve Küreselleşme: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Politikasının Dönüşümünde Küreselleşmenin Rolü", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TOSUN, T., 1991. "Askeri Müdahalelerin Siyasi Kültüre Etkileri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- TRIANDIS, H. C., 1967. "Exploratory Factor Analyses of the Behavioral Component of Social Attitudes", Ed.: M. Fishbein, John Wiley & Sons Inc., New York.
- TUNAYA, T. Z., 2004. Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 238s.
- TURAN, İ., 1996. Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der Yayınları, İstanbul, 220s.
- TURAN, İ., ŞİMŞEK, Ü. ve ASLAN, H., 2015. "Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi", Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, No. 30, ss. 186-203.
- TURGUT, M. F. ve BAYKUL, Y., 1992. Ölçekleme Teknikleri, ÖSYM Yayınları, Ankara, 206s.
- TURGUT, M. F., 1988. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları, 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara, 424s.
- TÜRKKAHRAMAN, M., 2000. Türkiye'de Siyasal Sosyalleşme ve Siyasal Sembolizm, Birey Yayınları, İstanbul, 365s.
- TÜRKÖNE, M., 2003. Siyaset, Lotus Yayınları, Ankara, 768s.
- ULMAN, R. H., 1983. "Redefining Security", International Security, 8(1), ss. 129-153.
- USAL, A. ve KUŞLUVAN, Z., 1999. Davranış Bilimleri, Fakülteler Kitabevi, İzmir, 354s.
- UZ ZAMAN, R., 2009. "Strategic Culture: A Cultural Understanding of War", Comparative Strategy, 28(1), ss. 68-88.
- UZER, U., 2006. "Uluslararası İlişkiler Teorileri", Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, Ed.: İ. Bal, Lalezar Kitabevi, Ankara, ss. 55-76.
- VERBA, S., 1956. "Comparative Political Culture", Political Culture and Political Development, Ed.: L.W. Pye ve S. Verba, Princeton University Press, New Jersey.
- WAEVER O., 1993. "Societal Security: The Concept", Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe, Pinter Publishers, London, ss. 17-40.
- WAEVER, O., 1995. "Securitization and Desecuritization", On Security, Ed.: R. D. Lipschutz, Columbia University Press, New York, ss. 46-87.
- WALT, S. M., 1991. "The Renaissance of Security Studies", International Studies Quarterly, 35(2), ss. 211-239.
- WALTZ, K. N., 1979. Theory of International Politics, Addison-Wesley, 251s.
- WEBER, C., 2005. International Relations Theory: A Critical Introduction, Routledge, Londra, 320 s.
- WENDT, A., 2005. "Constructing International Politics", Theories of International Relations, Ed.: S. Chan and C. Moore, Sage Publications, London, Vol. 5, ss. 201-211.
- WENDT, A., 1992. "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", International Organization, 46(2), ss. 391-425.
- WENDT, A., 1994. "Collective Identity Formation and the International State", American Political Science Review, 88(2), ss. 384-397.
- WENDT, A., 1999. Social Theory of International Politics, Cambridge University Press, Cambridge, 452s.
- WIEGMANN, D. A., ZHANG, H., THADEN, T., SHARMA, G. ve MITCHELL, A., 2002. "A Synthesis of Safety Culture and Safety Climate Research", Technical Report ARL 02-3/FAA-02-2, Aviation Research Lab Institute of Aviation, <http://www.humanfactors.illinois.edu/Reports&PapersPDFs/TechReport/02->

- [03.pdf](#) (13.11.2017).
- WIENER, A., 2003. "Constructivism: The Limits of Bridging Gaps", *Journal of International Relations and Development*, 6 (3), ss. 252-275.
- WILLIAMS, M. C., 2007. *Culture and Security: Symbolic Power and the Politics of International Security*, Routledge, New York, 172s.
- WILSON, P., 1995. "Introduction: The Twenty Years Crisis and the Category of Idealism in International Relations", *Thinkers of the Twenty Years Crisis: Inter war Idealism Reassessed*, ss. 1-24.
- WOLFERS, A., 1952. "National Security: As an Ambiguous Symbol", *Political Science Quarterly*, Academy of Political Science Publish, 67(4), ss. 481-502.
- YILDIRIM, A., 2006. "İlköğretim Okulları İkinci Kademe Ölçme ve Değerlendirmeye İlişkin Görüşler", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- YILDIRIM, C., 1983. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, ÖSYM Yayınları, Ankara, 224s.
- YULE, S., 2003. "Senior Management Influence on Safety Performance in the UK and US Energy Sectors", *Doctoral Thesis*, University of Aberdeen, Scotland.
- YÜCEKÖK, A., 1987. *Siyaset'in Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, No. 565, 188s.
- ZACKER, M. W. ve MATTHEW, R. A., 1995. "Liberal International Theory: Common Needs, Divergent Strands", *Contraversies in International Relation Theory, Realism and the Neoliberal Challenge*, Ed.: C. W. Jr. Kegley, St. Martin's Press, New York, s. 374.
- <http://www.yok.gov.tr/web/guest/universitelerimiz> (10.12.2017).

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı :Aynur BAŞURGAN
Doğum Yeri ve Tarihi :Aydın / 01.01.1992

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Hitit Üniversitesi / Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anadolu Üniversitesi / Uluslararası İlişkiler
Yüksek Lisans Öğrenimi :Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Siyaset Bilimi
ve Uluslararası İlişkiler
Doktora Öğrenimi : -
Bildiği Yabancı Diller :İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri : 1. BİRDİŞLİ, F. ve BAŞURGAN, A., 2017. “Güvenlik
Politikalarının Konstrüktivist Bir Unsuru Olarak Güvenlik
Kültürü ve Türkiye Örneği”, Adnan Menderes Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(4), ss. 58-78.
2.TUNÇ, A., SEZİK, M., ve BAŞURGAN, A., 2017.
“Bulgaristan’da Yerel Yönetimler”, Social Sciences
Studies, 4, ss. 12-26.

İş Deneyimi

Stajlar : -
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : -

İletişim

E-Posta Adresi :aynuramektuplar@gmail.com
Tel. :05534780260

Tarih :

EKLER

EK-1: MADDE HAVUZU

Madde No.	Madde Yönü	MADDE HAVUZU
1.	-	Coğrafi ve jeopolitik şartlar, kültürel etmenlerin oluşumda rol oynamaz.
2.	-	Uluslararası alanda devletler birbirleriyle sürekli çatışma halindedirler.
3.	-	Devletler uluslararası sistemde birbirleriyle işbirliği içinde olmamalıdır.
4.	+	Uluslararası sistemde hukukun üstünlüğünü benimseyen ülke ayakta kalır.
5.	+	Uluslararası alanda ayakta kalmak için askeri kapasitenin güçlü olması gerekmektedir.
6.	-	Ekonomik gelişmişlik uluslararası alanda ki en önemli güç değildir.
7.	+	Uluslararası alandaki en önemli güç unsuru teknolojidir.
8.	-	Uluslararası ilişkilerde askeri güç her zaman belirleyici değildir.
9.	+	Ekonomik güç, askeri güçten daha önemlidir.
10.	-	Uluslararası alanda savaş ve çatışmanın nedeni güç ve çıkar mücadelesidir.
11.	-	Uluslararasıında kalıcı bir barışın sağlanması mümkün değildir.
12.	+	Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.
13.	+	Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.
14.	+	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.
15.	-	Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.
16.	-	Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.
17.	-	Halen devam eden uluslararası sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki çatışma ve mücadele olduğuna inanıyorum.
18.	-	Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.
19.	-	Gerekirse Türkiye, Müslüman bir devletle savaşmalıdır.
20.	-	Türkiye'nin çevre ülkelerinden biriyle savaşma riski vardır.
21.	+	Aslında savaşların önlenilebilir bir olgu olduğuna inanıyorum.
22.	-	Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.
23.	-	Türkiye'de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.
24.	+	Türkiye'nin izlediği politikalarda coğrafik konumunun etkisi büyüktür.
25.	-	Diğer devletlerin bize karşı izlediği politikalarda Türkiye'nin coğrafik konumu etkili değildir.
26.	-	Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.
27.	-	Türkiye'nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.
28.	+	Türkiye sınır komşu olduğu ülkelerle iyi ilişkiler içinde olmalıdır.
29.	-	Türkiye komşu olduğu ülkelere güvenmemelidir.
30.	-	Bulgaristan, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
31.	-	Suriye, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
32.	-	İran, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
33.	-	Yunanistan, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
34.	-	Irak, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
35.	-	Azerbaycan, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
36.	-	Ermenistan, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
37.	+	Türkiye, Türk dünyası ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır.
38.	-	Gürcistan, Türkiye açısından güvenilir bir ülke değildir.
39.	+	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.
40.	+	Türkiye bir İslam ülkesidir.

41.	+	Müslüman Dünyanın çıkarları öncelikli olmalıdır.
42.	-	Türkiye, İslam Dünyası'nın lideri değildir.
43.	+	Türkiye yüzünü tamamıyla İslam dünyasına dönmelidir.
44.	-	Türkiye, İslam dünyası ile iyi ilişkiler içinde olmamalıdır.
45.	-	Türkiye, İslam devletleri ile işbirliği içinde olmamalıdır.
46.	+	Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.
47.	+	Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.
48.	+	Türkiye'nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğuna düşünüyorum.
49.	+	Türkiye potansiyel gücünü İslam devletleri ile birleştirmelidir.
50.	+	İslam ülkeleri ve Türkiye'nin işbirliği süper güç olma potansiyeline sahiptir.
51.	+	Türkiye, İslam Dünyası'nın lideri olmalıdır.
52.	-	Türk devletleri, Türk halkının dostu değildir.
53.	-	Türkiye, Türk dünyası ile iyi ilişkiler içinde olmamalıdır.
54.	-	Türk Devletleri, Türkiye açısından güvenilir değildir.
55.	+	Türkiye potansiyel gücünü Türk devletleri ile birleştirmelidir.
56.	+	Türk Devletleri içinde Türkiye liderlik rolü üstlenmelidir.
57.	+	Türkiye yüzünü Türk Dünyasına dönmelidir.
58.	+	Türk devletlerinin bir araya gelerek ortak hareket etmesi mümkündür.
59.	-	Tarihsel olarak Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin "Radikal Terörizmi" beslediğine inanıyorum.
60.	+	Batıda İslam adına gerçekleştirilen terör eylemlerinin sorumlusu yine Batı ülkeleridir.
61.	-	Türkiye'nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum.
62.	-	Türkiye'nin dost düşman algılamasında NATO rol oynamaz.
63.	-	Türkiye, AB ve NATO'dan bağımsız hareket etmemelidir.
64.	+	NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.
65.	+	Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.
66.	+	Türk-Amerikan ilişkileri geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir.
67.	-	Avrupa Birliğine uyum süreci devam ettirilmemelidir.
68.	-	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.
69.	+	Şangay İşbirliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.
70.	+	Ortadoğu'da barışı sağlamak için Türkiye bölge ülkeleri ile işbirliği yapmalıdır.
71.	+	Türkiye, Ortadoğu'da bölge ülkelerine liderlik yapmalıdır.
72.	+	Dış politikadan ziyade iç politika daha çok ilgimi çekiyor.
73.	+	İç politikadan ziyade dış politikaya daha çok ilgiliyim.
74.	+	Dış politikayla ilgili sadece resmi kaynaklardan bilgi edinirim.
75.	-	Suriye bağlamında izlenen dış politikayı başarısız buluyorum.
76.	+	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.
77.	-	Coğrafi yakınlık ülkelerin dost ya da düşman algılamasında etkili değildir.
78.	+	Türkiye, coğrafi olarak yakın olduğu(komşu) ülkelerle ilişkilerini güçlendirmelidir.
79.	+	İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.
80.	-	Batılı devletler, Türkiye için önemli bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.
81.	-	Batılı ülkeler ile ittifak içinde olmak uluslararası arenada Türkiye'yi daha güvenli kılmaz.
82.	-	Türkiye, diğer devletlere karşı güvensizlik içindedir.
83.	-	Türkiye'nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.
84.	+	Türkiye'nin ulusal çıkarları öncelikli olmalıdır.
85.	+	Türkiye yüzünü Batı Dünyasına dönmelidir.
86.	+	Türkiye'nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.
87.	+	Türkiye, coğrafik konumu bakımından ulusal sınırlarını aşan merkezi bir ülke konumundadır.
88.	+	Türkiye, Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü konumundadır.

89.	+	Türkiye, diğer ülkeleri sıcak çatışma bölgelerinden izole eden tampon bir bölgedir.
90.	-	Türkiye, bölgesel bir güç değildir.
91.	+	Türkiye, Avrupalı bir devlettir.
92.	+	Türkiye bir Orta Doğu ülkesidir.
93.	+	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.
94.	+	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.
95.	+	Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.
96.	+	Türk Dış politikasında birinci öncelik güvenliğin sağlanması ve ekonomik çıkarların korunması olmalıdır.
97.	-	Türkiye'nin ulusal güvenliği için en önemli tehdit bölünme ve toprak kaybıdır.
98.	-	Türkiye'de ki etnik ve mezhepsel farklılıklar çatışmaya sebep olabilir.
99.	-	Türkiye için en büyük tehdit yabancı ülkelerin Türkiye üzerindeki emelleridir.
100.	+	Türkiye'nin öncelikli güvenlik politikası terörle mücadele etmek yönünde olmalıdır.
101.	-	Türkiye için en büyük tehdit bölünme riskidir.
102.	+	Türkiye'nin güvenlik politikası sınırlarının ve toprak bütünlüğünün korunması yönünde olmalıdır.
103.	-	Sosyal medyayı aktif kullanmıyorum
104.	-	Sosyal medya aracılığı ile edindiğim bilgileri paylaşmam.
105.	+	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.
106.	+	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşıyorum.
107.	-	Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığına inanıyorum.
108.	+	Televizyonda izlediğim haberlerin güvenilir olduğuna inanıyorum.
109.	+	Gazete okuduğum haberlerin güvenilir olduğuna inanıyorum.
110.	+	Televizyon izlemek için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz? a) En az 1 saat b) En fazla 1 saat c) 1-3 saat arası d) 3-5 saat arası e) 5 saatten fazla f) Televizyon izlemekten hoşlanmam g) Tüm gün televizyon izlerim
111.	+	Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir? a) Bölgesel güçtür b) Küresel güçtür c) Bölgede etkili değildir d) Bölgede lider devlettir e) Diğer .....
112.	+	Dünya'nın giderek çok kutuplu küresel bir sisteme dönüştüğü günümüzde Türkiye sizce hangi bloğa veya ülkeye yaklaşmalı ve içinde yer almaya çalışmalıdır? a) Rusya- Çin b) Avrupa Birliği c) Amerika d) Suudi Arabistan- Mısır e) İran
113.	+	Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileridir? a) İslam ülkesidir b) Karadeniz ülkesidir c) Avrupa ülkesidir d) Balkan ülkesidir e) Ortadoğu ülkesidir f) Kafkasya ülkesidir g) Akdeniz ülkesidir h) Diğer .....
114.	+	Türkiye uluslararası alanda kendisine yönelik dış tehditleri nasıl ortadan kaldıracaktır? a) Güçlü bir ordu ile b) Güçlü bir ekonomi ile c) Uluslararası alanda ittifaklar kurarak d) İç sorunlarını hallederek e) Dış Politikada içe kapanarak f) Dış Politikada daha aktif rol oynayarak
115.	+	Gelecek yıllarda Türkiye hangi alanda gelişmeyi diğerlerinden daha çok önemsemelidir? a) askeri güç ve kapasite b) katma değerli mal üretimi c) endüstriyel tarım sanayisi d) enerji politikaları
116.	+	Sizce Türkiye için NATO üyeliğinin alternatifi hangisi/hangileri olabilir? a) Rusya ile stratejik işbirliği b) Türk Birliği kurmak c) Şangay İşbirliği Örgütüne katılmak d) Almanya ile işbirliğini geliştirmek e) İslam Konferansı Örgütündeki rolünü arttırmak f) Diğer .....

117.	+	Türkiye uluslararası konularda ..... a)Yalnız hareket etmelidir b) ABD ile işbirliği yapmalıdır c)Rusya ile işbirliği yapmalıdır d)Avrupa Birliği ülkeleri işbirliği yapmalıdır e) Orta Doğu ülkeleri işbirliği yapmalıdır
118.	-	Aşağıdaki ülkelerden hangisi Türkiye için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır? a) ABD b) Yunanistan c) Almanya d) Çin e) İran f) İsrail g)Fransa h)Rusya
119.	-	Seçtiğiniz ülkeyi tehdit unsuru olarak görme sebebiniz aşağıdakilerden hangisidir? a)Türkiye ile geçmişe dayanan bir takım geleneksel sorunların varlığı b)Ülkenin ekonomik anlamda güçlü oluşu c)Uluslararası alanda Türkiye muhalifliği d)İnançsal farklılıklar e)Türkiye'nin ulusal sınırları üzerindeki emeller f)Ülkenin silah ve savunma sanayi kapasitesinin yüksek ve ordusunun güçlü oluşu
120.	+	Türkiye, savaş, iç çatışma, doğal afet gibi büyük bir sorunla karşılaşırsa en çok hangi ülke yardım eder? a)ABD b)Yunanistan c)Çin d)Katar e)Azerbaycan
121.	-	Türkiye Cumhuriyeti' ne karşı faaliyet gösteren örgütsel tehditlere sizce en çok desteği veren ülke hangisidir? a)ABD b) İsrail c) Rusya d) Almanya e) İngiltere f) İran
122.	+	Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir? a)Bölgesel güçtür b) Bölgede etkili değildir c)Bölgede lider devlettir d)Küresel güçtür e) Diğer .....
123.	+	Türkiye Cumhuriyeti bölgede ulusal çıkarları doğrultusunda askeri ve ekonomik işbirliği temelinde en kalıcı ve etkili ittifakı hangi komşu ülke ile kurmalıdır? a)Yunanistan b)İran c)Irak d)Suriye e)Ermenistan f)Gürcistan
124.	-	Türkiye için en büyük tehdit unsurunu aşağıdakilerden hangisi oluşturmaktadır? a) Bölünme tehlikesi b) Çevre ülkelerde yaşanan gelişmeler c) Terör ve iç güvenlik sorunları d) Etnik ve dini ayrımcılık e) Ekonomik sorunlar
125.	+	Tercih ettiğiniz televizyon kanalları aşağıdakilerden hangisi/hangileridir? a) TRT b) Özel Kanallar c) Ulusal Kanallar d) Diğer.....
126.	+	Sosyal Medya hesabınız/hesaplarınız var mı? a) Evet b)Hayır
127.	+	Aşağıdakilerden hangisi/hangileri hakkında yeterli bilgi sahibisiniz? a) NATO e) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı b) Avrupa Birliği f) Şangay İşbirliği Örgütü c) Birleşmiş Milletler g) İslam Konferansı Örgütü Hepsisi d) Hiçbiri h) Hepsisi
128.	+	Ne sıklıkla kitap okuyorsunuz? a)Her gün d)Yılda birkaç kez ve birkaç kitap b)Haftada bir e)Düzenli kitap okuma alışkanlığım yoktur c)Ayda bir
129.	+	Türkiye bölgesel ve küresel ittifakları daha çok hangi ilişkileri geliştirmek üzerine inşa etmelidir? a) Askeri ilişkiler b) Ekonomik ilişkiler c) Kültürel ilişkiler d) Dini ilişkiler e) Soydaşlık bağı
130.	+	Dış politika ile ilgili bilgi kaynaklarınız aşağıdakilerden hangisidir? a)Okuduğum kitaplar b)Yaptığım araştırmalar c)Tv, gazete ve sosyal medya gibi araçlar d)Aldığım Eğitim
131.	+	İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz? a)En az 1 saat e) 5 saatten fazla b) En fazla 1 saat f)Tüm gün internette vakit geçiririm c) 1-3 saat arası g) İnternette vakit geçirmekten hoşlanmam d) 3-5 saat arası

144.	+	<p>Sizce Türkiye dış politikada hangi ülke ya da ülkelerle birlikte hareket etmelidir?</p> <p>( ) Azerbaycan ( ) Türki Cumhuriyetler ( ) Müslüman Ülkeler ( ) Rusya ( ) NATO Ülkeleri ( ) Avrupa Birliği Ülkeleri ( ) Çin ( ) ABD ( ) Almanya ( ) İran ( ) İngiltere ( ) Fransa ( ) İsrail * ( ) Türkiye tek başına hareket etmelidir * ( ) Tüm devletlerle beraber hareket etmelidir</p>
145.	+	<p>Sizce aşağıdaki kurumlardan hangisi daha güvenilirdir?</p> <p>( ) TBMM ( ) Genelkurmay Başkanlığı ( ) Hükümet ( ) Cumhurbaşkanlığı ( ) Başbakanlık ( ) Dışişleri Bakanlığı * ( ) Hiçbiri</p>
146.	+	<p>Televizyonda en çok izlediğiniz diziler/ programlardan ilk üçünü yazınız...</p> <p>1) .....</p> <p>2) .....</p> <p>3) .....</p>

*Kalın puntolu maddeler pilot uygulaması yapılan ve güvenilirlik, geçerlilik testlerinden geçerek nihai ankette kullanılan maddelerdir.

EK-2: TASLAK ANKET FORMU

GÜVENLİK KÜLTÜRÜ ANKET SORULARI

Değerli Katılımcı,

Bu anketin amacı “Ulusal Güvenlik Politikalarıyla, Güvenlik Kültürü arasındaki ilişkiselliği ortaya koymaya yönelik bir tutum ölçeği geliştirmektir. Bu ankette yer alan soruları içtenlikle cevaplamamız güvenlik kültürü konusunda kullanışlı veriler üretilmesine yardımcı olacaktır.

Aşağıda yer alan sorular KSÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr.Fikret Birdişi ve Yüksek Lisans öğrencisi Aynur Başurgan tarafından hazırlanmıştır.

Adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur Araştırmanın sağlığı açısından soruları boş bırakmamanız önemle rica olunur. Vereceğiniz samimi ve içten cevaplarla bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunmuş olacaksınız. **Bu verilerin bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacağını ve paylaşılmayacağını taahhüt eder**, ilginiz ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Yaşınız	:	
Cinsiyetiniz	:	Kadın ☐ Erkek ☐
Bölümünüz	:	
Eğitim Durumunuz	:	Lisans Öğrencisi ☐ Y. Lisans Öğrencisi ☐ Doktora Öğrencisi ☐
Babanızın Eğitim Durumu	:	İlköğretim ☐ Ortaöğretim(Lise) ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐ Hiçbiri ☐
Annenizin Eğitim Durumu	:	İlköğretim ☐ Ortaöğretim(Lise) ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐ Hiçbiri ☐
Etnik Kökeniniz (Alfabetik olarak sıralanmıştır)	:	Arap ☐ Çerkez ☐ Kürt ☐ Laz ☐ Türk ☐ Diğer ☐
Ailenizin Aylık Geliri	:	Düşük Gelirli (1.500 TL ve altı) ☐ Orta Gelirli (1.500 TL- 3.000TL) ☐ Yüksek Gelirli (3.000 TL ve üstü) ☐
Kardeş Sayınız (Siz Hariç)	:	
Aşağıdaki yaş grupları arasında yaşamınızı geçirdiğiniz yerle ilgili uygun seçeneği işaretleyiniz.		
0-12 Yaş arası	B. Şehir ☐	İl ☐ İlçe ☐ Köy ☐
13-18 yaş arası	B. Şehir ☐	İl ☐ İlçe ☐ Köy ☐
18 yaş üstü	B. Şehir ☐	İl ☐ İlçe ☐ Köy ☐

Arka sayfaya geçiniz...

2. BÖLÜM	Kesimlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesimlikle Katılıyorum
Lütfen aşağıdaki maddeleri okuyup, daha sonra karşısındaki puanlama cetvelinden duygu ve düşüncenizi en iyi yansıttığımı düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.					
1. Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “İslamcı Terörü” beslediğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Türkiye’nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
18. NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Türkiye’nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
21. Şangay İşbirliği Örgütü’nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
22. Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
23. İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine Karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Türkiye’nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
25. Bir güvenlik örgütü olarak NATO’nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
26. Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
27. Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
28. Türkiye’nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
29. Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
30. Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşırım.	☐	☐	☐	☐	☐
31. Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

3. BÖLÜM

Lütfen aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyup, duygu ve düşüncenizi en iyi yansıttığını düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Seçenekler arasında fikrinize uygun seçenek yoksa ya da seçeneklerin tamamı fikrinize uygunsa/değilse diğer seçeneği bulunan sorularda bu kısma lütfen fikrinizi belirtiniz.

32. Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?

a) İslam ülkesidir	e) Avrupa ülkesidir
b) Ortadoğu ülkesidir	f) Akdeniz ülkesidir
c) Karadeniz ülkesidir	g) Balkan ülkesidir
d) Kafkasya ülkesidir	h) Diğer .....

33. Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir?

a) Bölgesel güçtür	d) Bölgede etkili değildir
b) Bölgede lider devlettir	e) Diğer .....
c) Küresel güçtür	

34. Aşağıdakilerden hangisi/hangileri hakkında yeterli bilgiye sahipsiniz?

a) NATO	e) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
b) Şangay İşbirliği Örgütü	f) Hiçbiri
c) Avrupa Birliği	g) Hepsi
d) İslam Konferansı Örgütü	

35. Etrafınızda olan bitenlerle ilgili haber kaynağınız aşağıdakilerden hangisidir? Öncelik sırasına göre 1'den başlayarak 2, 3, ... şeklinde 8'e kadar sıralayınız.

- ( ) Televizyon
( ) Sosyal Ağlar
( ) Dergiler
( ) İnternet Haber Portalları
( ) Sosyal Çevre
( ) Gazete
( ) Radyo
( ) Kitaplar

36. Televizyon izlemek için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?

a) En az 1 saat	e) 5 saatten fazla
b) En fazla 1 saat	f) Tüm gün televizyon izlerim
c) 1-3 saat arası	g) Televizyon izlemekten hoşlanmam
d) 3-5 saat arası	

37. İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?

a) En az 1 saat	e) 5 saatten fazla
b) En fazla 1 saat	f) Tüm gün televizyon izlerim
c) 1-3 saat arası	g) İnternette vakit geçirmekten hoşlanmam
d) 3-5 saat arası	

38. Ne sıklıkla kitap okuyorsunuz?

a) Her gün	d) Yılda birkaç kez ve birkaç kitap
b) Haftada bir	e) Düzenli kitap okuma alışkanlığım yoktur
c) Ayda bir	

Zamanınızı ayırarak ankete katıldığınız için TEŞEKKÜR EDERİM...

EK-3: Ali ESGİN (Özgeçmiş)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Ali ESGİN
Doğum Yeri ve Tarihi : - / 20.05.1974

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Cumhuriyet Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi-Sosyoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü– Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrenimi : Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü – Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Çalışma Alanları : Sosyolojik Teori ve Metodoloji, Çağdaş Sosyoloji Teorileri, Gündelik Hayat Sosyolojisi, Bilim Felsefesi, Eğitim Sosyolojisi, Müzik Sosyolojisi

Görev Durumu

Çalıştığı Kurum : İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

İletişim

E-Posta Adresi : aliesgin@hotmail.com / ali.esgin@inonu.edu.tr
Tel. : (422) 377-3567 / 3567

EK-4: Ali ESGİN (Uzman Değerlendirme Formu)

UZMAN DEğERLENDİRME FORMU

Sayın Doç. Dr. ALİ ESGİN

Aşağıda görüşlerinize sunulan ölçek aday maddeler Ulusal Güvenlik Politikalarıyla, Güvenlik Kültürü arasındaki ilişkiselliği ortaya koymaya yönelik ölçek geliştirmeyi amaçlamaktadır. Güvenlik Kültürünün Sosyo-Psikolojik inşası (Toplumsal ya da Sosyal Biliş, Schismogenesis veya Pygmalion (Beklenti Etkisi), Kültürel Farklılıklar ve Politik inşası anketin faktörlerini oluşturmaktadır.

Sizden istenilen, her bir maddeyi “amacına uygunluk” yani bu ilişkiselliği test etmeye yönelik temsil etme durumlarına göre nitelendirmenizdir. Eğer madde, belirtilen özelliği net olarak ölçmeye aday bir madde ise “Geçerli/ Uygun”, madde konu kapsamında ama düzenlenmesi ya da değiştirilmesi gerekiyorsa “Düzeltilmeli”, madde belirtilen özelliği temsil etmiyor ise “Uygun Değil/ Geçersiz” seçeneklerini işaretleyiniz. Lütfen her bir ölçek maddesini,

* Ölçülecek özelliği temsil edebiliyor mu?

* Hedef kitle (öğrenciler) tarafından kolayca anlaşılabilir mi?

* Yeteri kadar açık ifade edilmiş mi?

* Sorular yönlendirici mi?

kriterleri doğrultusunda değerlendiriniz.

Her bir maddeyi içtenlikle incelemeniz ve puanlamanız, araştırma sonuçları açısından önemlidir. Katkılarınızdan dolayı TEŞEKKÜR EDERİZ.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ

Araştırmacı

Aynur Başurgan

ANKET KAPSAM GEÇERLİLİĞİ DEĞERLENDİRME FORMU

ANKET GENEL YAPISI BAKIMINDAN KAPSAM GEÇERLİLİĞİ	Uygun	Uygun Değil	Düzeltilmeli
Ölçülecek özelliği temsil	x		
Soruların anlaşılabilirliği	x		
Hedef kitle tarafından anlaşılabilirlik	x		
Yönerge yapısı	x		
Sayfa yapısı	x		
Soru sıralanışı	x		
Cevap sıralanışı	x		
Yazı formatı	x		
Cevaplama yönergesi	x		

ANKET SORULARI KAPSAM GEÇERLİLİĞİ

SORULAR	UYGUN/GEÇERLİ	UYGUN DEĞİL/ GEÇERLİ DEĞİL	DÜZELTİLMELİ
Demografik Sorular	Etnik kökenle ilgili soru bu haliyle katılımcıyı rahatsız edebilir. Soru illaki sorulacaksa yumuşatarak, dolaylı bir yolla sorulsa daha iyi olur diye düşünüyorum. Kardeş sayısı ile ilgili soru yerine bireyin kültürel sermayesini ve modernlik, geleneksellik ya da muhafazakarlık noktasındaki yerini belirlemeye dönük daha işlevsel iki soru sorulabilir. Kardeş sayısı çok belirleyici bir çıktı üretmiyor günümüzde.		
Soru 1	x		
Soru 2	x		
Soru 3	x		
Soru 4	x		
Soru 5	x		
Soru 6	x		
Soru 7	x		
Soru 8	x		
Soru 9	x		
Soru 10	x		
Soru 11	x		
Soru 12	x		
Soru 13	x		
Soru 14	x		
Soru 15	x		
Soru 16	x		
Soru 17	x		
Soru 18	x		
Soru 19	x		
Soru 20	x		
Soru 21	Soru Şangay İşbirliği Örgütü hk basit açıklayıcı bilgi de içermeli. Katılımcı bu		

	konuda bilgiye sahip olmayabilir.		
Soru 22	x		
Soru 23	x		
Soru 24	x		
Soru 25	x		
Soru 26	x		
Soru 27	x		
Soru 28	x		
Soru 29	x		
Soru 30	x		
Soru 31	x		
Soru 32	x		
Soru 33	x		
Soru 34	x		
Soru 35	Bu sorunun devamında başka bir soruyla katılımcıların haber ya da haber kaynağı tercihlerini nasıl belirlediği hususunda da bir kaç soru sorulabilir. Köşe yazarı takip ediyor mu, hangi gazeteleri ya da haber sitelerini hangi ölçülere göre takip ediyor gibi. Ayrıca okuduğu haberlere karşı yaklaşımının ya da tutumunun nasıl olduğu da sorulabilir.		
Soru 36	TV de ne tür programlar izlediği, özellikle tartışma programlarını takip edip etmediği konusu da irdelenebilir.		
Soru 37	Ayrıca kişinin bir sosyal medya hesabının olup olmadığı, bu hesabı kullanma sıklığı ve biçimi de önemli tabi. Çok güncel çünkü. Sosyal medya önemli bir sosyal temsil aracı ve gündelik hayata ilişkin pek çok tavrın ya da tutumun belirleyicisi konumunda. Böyle bir soru da eklenmeli diye düşünüyorum.		
Soru 38	x		
Ayrıca güvenlikle ilgili bir çalışmada Türkiye'nin geleceğinin nasıl görüldüğüne, özellikle bu konuda kaygı duyulup duyulmadığına ilişkin genel bir soru sorulmalı diye düşünüyorum. Bu soru aynı zamanda bir sağlama sorusu olarak görülebilir.			

EK-5: Erkan Hasan ATALMIŞ (Özgeçmiş)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Erkan Hasan ATALMIŞ
Doğum Yeri ve Tarihi : -

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ege Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi–Matematik Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü-Matematik Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrenimi : School of Education University of Kansas-Psychology and Research in Education
Çalışma Alanları : Öge Yazma Teknikleri, Öge Yanıt Teorisi, Tamamlayıcı Eğitim

Görev Durumu

Çalıştığı Kurum : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

İletişim

E-Posta Adresi : eatalmis@ksu.edu.tr /erkanatalmis@gmail.com
Tel. : (+90) (344) 280 1315

EK-6: Erkan Hasan ATALMIŞ (Uzman Değerlendirme Formu)

UZMAN DEĞERLENDİRME FORMU

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erkan Hasan ATALMIŞ

Aşağıda görüşlerinize sunulan ölçek adayı maddeler Ulusal Güvenlik Politikalarıyla, Güvenlik Kültürü arasındaki ilişkiselliği ortaya koymaya yönelik ölçek geliştirmeyi amaçlamaktadır. Güvenlik Kültürünün Sosyo-Psikolojik inşası (Toplumsal ya da Sosyal Biliş, Schismogenesis veya Pygmalion (Beklenti Etkisi), Kültürel Farklılıklar ve Politik inşası anketin faktörlerini oluşturmaktadır.

Sizden istenilen, her bir maddeyi “amacına uygunluk” yani bu ilişkiselliği test etmeye yönelik temsil etme durumlarına göre nitelendirmenizdir. Eğer madde, belirtilen özelliği net olarak ölçmeye aday bir madde ise “Geçerli/ Uygun”, madde konu kapsamında ama düzenlenmesi ya da değiştirilmesi gerekiyorsa “Düzeltilmeli”, madde belirtilen özelliği temsil etmiyor ise “Uygun Değil/ Geçersiz” seçeneklerini işaretleyiniz. Lütfen her bir ölçek maddesini,

* Ölçülecek özelliği temsil edebiliyor mu?

* Hedef kitle (öğrenciler) tarafından kolayca anlaşılabilir mi?

* Yeteri kadar açık ifade edilmiş mi?

* Sorular yönlendirici mi?

kriterleri doğrultusunda değerlendiriniz.

Her bir maddeyi içtenlikle incelemeniz ve puanlamanız, araştırma sonuçları açısından önemlidir. Katkılarınızdan dolayı TEŞEKKÜR EDERİZ.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Fikret BİRDİŞLİ

Araştırmacı

Aynur Başurgan

ANKET KAPSAM GEÇERLİLİĞİ DEĞERLENDİRME FORMU

ANKET GENEL YAPISI BAKIMINDAN KAPSAM GEÇERLİLİĞİ	Uygun	Uygun Değil	Düzeltilmeli
Ölçülecek özelliği temsil	x		
Soruların anlaşılabilirliği	x		
Hedef kitle tarafından anlaşılabilirlik	x		
Yönerge yapısı	x		
Sayfa yapısı	x		
Soru sıralanışı			x
Cevap sıralanışı			x
Yazı formatı	x		
Cevaplama yönergesi	x		

ANKET SORULARI KAPSAM GEÇERLİLİĞİ

SORULAR	UYGUN/GEÇERLİ	UYGUN DEĞİL/ GEÇERLİ DEĞİL	DÜZELTİLMELİ
Demografik Sorular	x		
Soru 1	x		
Soru 2	x		
Soru 3	x		
Soru 4	x		
Soru 5	x		
Soru 6	x		
Soru 7	x		
Soru 8	x		
Soru 9	x		
Soru 10	x		
Soru 11	x		
Soru 12	x		
Soru 13	x		
Soru 14	x		
Soru 15	x		
Soru 16	x		
Soru 17	x		
Soru 18	x		
Soru 19	x		
Soru 20	x		
Soru 21	x		
Soru 22	x		
Soru 23	x		

Soru 24	x		
Soru 25	x		
Soru 26	x		
Soru 27	x		
Soru 28	x		
Soru 29	x		
Soru 30	x		
Soru 31	x		
Soru 32	Likert tipi soru tarzıyla yazılabilir. Örneğin; Türkiye'nin İslam ülkesi olduğunu düşünüyorum. Diğer şıklarda böyle yazılarak birkaç likert sorusu haline getirilebilir.		
Soru 33	Likert tipi soru tarzıyla yazılabilir. Örneğin; Türkiye'nin uluslararası alanda bölgesel güç olduğuna inanıyorum. Diğer şıklarda böyle yazılarak birkaç likert sorusu haline getirilebilir.		
Soru 34	Likert tipi soru tarzıyla yazılabilir. Örneğin; NATO hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum. Diğer şıklarda böyle yazılarak birkaç likert sorusu haline getirilebilir.		
Soru 35	x		
Soru 36	x		
Soru 37	x		
Soru 38	x		

EK-7: Çalışmanın Genişletilmiş Özeti

ÇALIŞMANIN GENİŞLETİLMİŞ ÖZETİ

BAŞLIK: Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Kültürü Arasındaki İlişkiselliği Ortaya Çıkarmaya Yönelik Ölçek Geliştirilmesi

İki dünya savaşı sonrasında yaşanan süreç ve küreselleşme bağlamında artan devletlerarası bağımlılık ilişkileri, hiçbir devletin güvenlik ihtiyacını bireysel olarak karşılayamayacağı gerçeğini ortaya çıkartmıştır. Bu nedenle güvenlik konusunda uluslararası ittifaklar ve yük paylaşımı yeniçağın bir güvenlik stratejisi olarak öne çıkmaktadır. Her ülkenin sahip olduğu güvenlik kültürü ise yük paylaşımı bağlamında yapılan ittifaklar için bir rehber niteliğindedir. Ulusal güvenlik politikaları ise tüm devlet politikaları için referans rolü üstlenen üst düzey (High Politic) bir politikadır. Bu bağlamda bir devletin takip ettiği dış politika ile güvenlik politikalarını belirleyen tehdit algısı ve ulusal çıkarları yakından ilişkilidir.

Konstrüktivist kurama göre, iç ve dış politika sosyopolitik inşa süresince karşılıklı etkileşim sonucu oluşmaktadır. Bu kapsamda ulusal güvenlik politikalarına etki eden inşacı unsurlar genellikle siyasal kültür ekseninde ele alınmakta ve içinden çıktığı toplumun siyasal kültürü bu politikaların biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Siyasal kültür hakkında en yaygın tanım Gabriel Almond ve Sidney Verba' tarafından (1963: 11-14) yapılan "siyasal kültür bir toplumun siyasal sistemle ilgili inanç ve değerler dizesi" açıklamasıdır. Fakat bu tanım siyasal davranışı açıklarken güvenlik politikaları için yetersiz bulunduğundan, çoğu yerde onun yerine Jack Snyder tarafından siyasal kültürün güvenlik çalışmalarına aktarımından türetilmiş "stratejik kültür" kavramı tercih edilmiştir (Lantis, 2002: 87). Stratejik kültür hakkındaki çalışmalarda ise genellikle ulusal çıkarların ve tehditlerin güvenlik politikalarını yönlendirdiği ortaya konmaktadır. Güvenlik kültürü ise siyasal kültürün bir alt alanıdır. Yapılan tanımlar kapsamında özete güvenlik kültürü, ulusal güvenlik politikalarına yön veren, bir toplumun sahip olduğu inanç ve değerler bütünü, dış dünyayı algılama biçimi denilebilir. Yapılan araştırmalar neticesinde toplumun güvenlik kültürünün bir sosyalizasyon süreci sonunda ortaya çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Toplumların Güvenlik Kültürünün sosyolojik ve politik olmak üzere iki inşaa boyutu bulunmaktadır. Güvenlik kültürünü inşa eden sosyopsikolojik faktörler; toplumsal ya da sosyal biliş, schismogenesis veya pygmalion etkisi ve kültürel farklılıklardan oluşmaktadır.

Toplumsal ya da Sosyal Bilişin temelinde, bir konu hakkında hızlı ve otomatik düşünme yetisi anlamına gelen Zihinsel Şemalar ve Stereotipler ile Kontrollü Düşünme yatar. Kontrollü Düşünme, bir konu hakkında araştırmaya ve ayrıntıya girerek karar verme anlamına geldiğinden, insanların çoğu daha düşük eforlu düşünme biçimi olan hızlı ve otomatik düşünme yani zihinsel şemalar (bir konu hakkında daha önce edindiğimiz bilgiler, yaşam tecrübelerimiz ve kanaatlerimiz yeni durumları anlamamızı kolaylaştıran şemalar) ve stereotipler (sosyal grupları algılamak için kullandığımız şemalar) ile etrafında olan bitenleri anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır. Fakat hızlı ve otomatik düşünce dış etkenlere oldukça açık bir algılanmadır ve bu algı siyasal iktidar ya da diğer referans objeler tarafından kolaylıkla yönlendirilebilir. Bu durumdaki bir toplumun güvenlik kültürü olguya değil algıya dayalı olacaktır. Özet olarak, zihinsel şemalar ve stereotipler güvenlik kültürünün sosyolojik inşa boyutunun en önemli yapısal faktörleridir.

Schizmogenezis ya da Pygmalion Etkisi ise bireylerin ya da toplumların etrafındaki olan bitenle ya da muhataplarıyla ilgili algılarına bağlı olarak geliştirdikleri davranışın muhatabın davranışını da tetikleyerek onları tam da beklentilere uygun bir davranışa sevk etmesi demektir. Bu durum, karşılıklı düşmanlık ya da güvensizliğin güvenlik kültürü açısından bir sibernetik çevrime dönüşmesine neden olacaktır.

Yapılan araştırmalar, toplumların kültürel farklılıkları nedeniyle dış dünyayı da farklı biçimde algıladıklarını göstermektedir.

Güvenlik kültürünün politik inşa boyutunu Kopenhag Ekolünün geliştirdiği Güvenikleştirme (Securitisatıon) süreci oluşturur. Siyasal alan içinde çözülecek bir sorunun bir tehdit olarak tanımlanarak siyasal alanın dışına çıkartılması ve böylelikle olağanüstü önlemlerin alınmasının mümkün kılınması güvenikleştirme anlamına gelir. Güvenikleştirme süreci devlet, siyasal elitler vb. güvenikleştirme aktörleri tarafından referans objelere yönelik tehditleri algılama, tanımlama ve politika geliştirme sürecidir. Güvenikleştirme sürecinin en önemli aşamalarını ise Tehdit Algılama (Threat perception) Aşaması ile İkna (persuasion) Aşaması oluşturur.

Dolayısıyla güvenlik kültürünün gerek sosyal ve gerekse politik boyutunda bir inşa sürecinden ve algı yönetiminden söz etmek mümkündür.

Çalışmanın temel motivasyonu “Bir devletin başta dış politikası olmak üzere diğer pek çok politikalarına referans teşkil eden güvenlik politikası ile toplumun güvenlik kültürü arasında yakın bir ilişki olduğu” varsayımına dayandırılmıştır. “İç ve dış politika sosyopolitik inşa süresince karşılıklı etkileşim sonucu oluşmaktadır” teorisinden yola çıkıldığında ulusal güvenlik politikaları ile toplumun güvenlik konusundaki algı ve tutumu arasında nasıl bir ilişki olduğu siyaset bilimi açısından önemli bir sorunsaldır. Bu çalışma “Bir devletin başta dış politikası olmak üzere diğer pek çok politikaları için referans rolü üstlenen güvenlik politikaları ile toplumun sahip olduğu güvenlik kültürü arasında yakın bir ilişki olduğu düşünülmektedir” varsayımını ampirik gözlemlerle test etmeye dayalıdır. Bu bağlamda bu ilişkinin açığa çıkartılması öncelikle konunun güçlü biçimde teorik bir temele dayandırılması, ikinci olarak sahadan toplanan kantitatif verilerle test edilmesi ile mümkündür. Böyle bir çalışma ulusal güvenlik politikalarının oluşum sürecini, yönünü ve içeriğini belirlemek açısından siyaset bilimi içinde kullanışlı veriler barındırmaktadır.

Araştırmanın öncelikli hedefi “Güvenlik Kültürü Anketini” geliştirmek ve Türkiye’de Güvenlik politikaları ile toplumun güvenlik kültürü arasında bir ilişkisellik olup olmadığını, ampirik ölçümler ve analitik yorumlar yoluyla ortaya koyarak, güvenilirliği ve geçerliliği kanıtlanmış bir tutum ölçeği geliştirmektir. İkinci olarak da bu ölçeği kullanarak Türkiye’de güvenlik kültürü ile ilgili somut veriler elde etmek ve güvenlik kültürü ile güvenlik politikaları arasındaki ilişkiselliği ortaya koymaktır.

Çalışmanın en önemli özgün değeri güvenlik kültürü ile ilgili birincil verilere dayalı bir tarama çalışması olması olacaktır. Bunun dışında;

- Güvenlik politikaları ile güvenlik kültürü arasındaki ilişkiselliği ortaya koyan bir bilimsel çalışma olması
- Güvenlik kültürünü ampirik ölçümlerle incelemeye yönelik bir anket içermesi
- Güvenlik çalışmaları ile ilgili oldukça yetersiz olan Türkçe literatüre Türkiye örneği üzerinden güvenlik politikaları ve güvenlik kültürü arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak katkı sağlaması, gibi konular ise bu çalışmanın bilimsel kalitesini arttırdığı düşünülen diğer objektif unsurlardandır.

Çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın teorik kısmını oluşturmak için betimsel analiz yöntemlerinden, nicel kısmını oluşturmak için de anket yönteminden faydalanılması planlanmıştır.

Alan anketleri, sosyal bilimlerde en yaygın biçimde kullanılan ve sahadan istatistiksel bilgi üretilmesine olanak sağlayan bir veri toplama tekniğidir (Neuman, 2016: 395). Anketler; açık uçlu sorulardan veya belirli sayıda seçeneği olan maddeli sorulardan oluşabileceği gibi, deneklerin ne ölçüde katılıp katılmadığını dereceler içinde belirtmesi gereken sorulardan da oluşabilir. Bu soru tiplerinden oluşan karma bir anket uygulanması da mümkündür.

Bir düşünce, algı ya da bilginin güvenlik politikalarını belirlemeye ya da etkilemeye yetecek kadar güçlü olması geniş kitlelerce benimsenmiş olmasına bağlıdır. Bunu anlamının yolu ise istatistiksel verilerden geçer. Bu nedenle araştırmanın nicel kısmı için, istatistiksel veri üretimi ile ankete dayalı tarama araştırması (research survey) yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir.

Araştırmanın evreni Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesinde okuyan öğrenciler olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesinde okuyan ve rassal örnekleme yoluyla seçilen öğrencilere anket uygulanacaktır. Çalışmanın evreninin Kahramanmaraş Sütçü İmam üniversitesi ile sınırlı tutulmasının nedeni belirlenen ölçeğin henüz geliştirme aşamasında olmasıdır. Kullanılacak olan ölçeğin dar bir planda test edilmesi ve ileride daha geniş evrende kullanılabilir biçimde geliştirilmesiyle ölçek, bilimsel tutarlılığı oranında benzer bir çalışmanın gelecekte daha geniş bir evrende tekrar edilmesini mümkün kılacaktır.

EK-8: Ön Uygulama Formu

GÜVENLİK KÜLTÜRÜ ANKET SORULARI

Değerli Katılımcı,

Bu anketin amacı "Ulusal Güvenlik Politikalarıyla, Güvenlik Kültürü arasındaki ilişkiselliği ortaya koymaya yönelik bir tutum ölçeği geliştirmektir. Bu ankette yer alan soruları içtenlikle cevaplamamız güvenlik kültürü konusunda kullanışlı veriler üretilmesine yardımcı olacaktır.

Aşağıda yer alan sorular KSÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr.Fikret Birdişi ve Yüksek Lisans öğrencisi Aynur Başurgan tarafından hazırlanmıştır.

Adınızı ve soyadınızı yazmanıza gerek yoktur Araştırmanın sağlığı açısından soruları boş bırakmamanız önemle rica olunur. Vereceğiniz samimi ve içten cevaplarla bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunmuş olacaksınız.

Bu verilerin bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacağını ve paylaşılmayacağını taahhüt eder, ilginiz ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Yaşınız	:	
Cinsiyetiniz	:	Kadın ☐ Erkek ☐
Bölümünüz	:	
Eğitim Durumunuz	:	Önlisans ☐ Lisans ☐ Y. Lisans ☐ Doktora ☐
Babanızın Eğitim Durumu	:	İlköğretim ☐ Ortaöğretim(Lise) ☐ Önlisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐ Hiçbiri ☐
Annenizin Eğitim Durumu	:	İlköğretim ☐ Ortaöğretim(Lise) ☐ Ön lisans ☐ Lisans ☐ Lisansüstü ☐ Hiçbiri ☐
Ailenizin Yaşadığı Bölge	:	Doğu Anadolu ☐ Güneydoğu Anadolu ☐ İç Anadolu ☐ Ege ☐ Doğu Karadeniz ☐ Batı Karadeniz ☐ Akdeniz ☐ Marmara ☐
Ailenizin Aylık Geliri	:	Düşük Gelirli (1.500 TL ve altı) ☐ Orta Gelirli (1.500 TL- 3.000TL) ☐ Yüksek Gelirli (3.000 TL ve üstü) ☐
Aşağıdaki yaş grupları arasında yaşamınızı geçirdiğiniz verle ilgili uygun seçeneği işaretleyiniz.		
0-12 Yaş arası	B. Şehir ☐	İl ☐ İlçe ☐ Köy ☐
13-18 yaş arası	B. Şehir ☐	İl ☐ İlçe ☐ Köy ☐
18 yaş üstü	B. Şehir ☐	İl ☐ İlçe ☐ Köy ☐

Arka sayfaya geçiniz...

2. BÖLÜM					
Lütfen aşağıdaki maddeleri okuyup, daha sonra karşısındaki puanlama cetvelinden duygu ve düşüncenizi en iyi yansıttığınızı düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Türkiye’nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
18. NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
19. Türkiye’nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
20. Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
21. Şangay İşbirliği Örgütü’nün (Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan) Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
22. Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
23. İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
24. Türkiye’nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
25. Bir güvenlik örgütü olarak NATO’nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
26. Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
27. Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
28. Türkiye’nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
29. Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
30. Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
31. Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐

3. BÖLÜM

Lütfen aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyup, duygu ve düşüncenizi en iyi yansıttığınızı düşündüğünüz seçeneği işaretleyiniz. Seçenekler arasında fikrinize uygun seçenek yoksa ya da seçeneklerin tamamı fikrinize uygunsa/değilse diğer seçeneği bulunan sorularda bu kısma lütfen fikrinizi belirtiniz.

32. Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi / hangileridir?

a) İslam ülkesidir	e) Avrupa ülkesidir
b) Ortadoğu ülkesidir	f) Akdeniz ülkesidir
c) Karadeniz ülkesidir	g) Balkan ülkesidir
d) Kafkasya ülkesidir	h) Diğer .....

33. Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir?

a) Bölgesel güçtür	d) Bölgede etkili değildir
b) Bölgede lider devlettir	e) Diğer .....
c) Küresel güçtür	

34. Aşağıdakilerden hangisi / hangileri hakkında yeterli bilgiye sahipsiniz?

a) NATO	e) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
b) Birleşmiş Milletler	f) İslam Konferansı Örgütü
c) Avrupa Birliği	g) Hepsi
d) Şangay İşbirliği Örgütü	h) Hiçbiri

35. Etrafınızda olan bitenlerle ilgili haber kaynağınız aşağıdakilerden hangisidir? Öncelik sırasına göre 1'den başlayarak 2, 3, ... şeklinde 8'e kadar sıralayınız.

- ( ) Televizyon
( ) Sosyal Ağlar
( ) Dergiler
( ) İnternet Haber Portalları
( ) Sosyal Çevre
( ) Gazete
( ) Radyo
( ) Kitaplar

36. Televizyon izlemek için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?

a) En az 1 saat	e) 5 saatten fazla
b) En fazla 1 saat	f) Tüm gün televizyon izlerim
c) 1-3 saat arası	g) Televizyon izlemekten hoşlanmam
d) 3-5 saat arası	

37. Televizyonda izlediğiniz programlar aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?

a) Diziler	e) Belgesel Programları
b) Tartışma Programları	f) Haber Programları
c) Spor Programları	g) Televizyon izlemekten hoşlanmam
d) Magazin Programları	h) Diğer.....

38. İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?

a) En az 1 saat	ed) 5 saatten fazla
b) En fazla 1 saat	f) Tüm gün internette vakit geçiririm
c) 1-3 saat arası	g) İnternette vakit geçirmekten hoşlanmam
d) 3-5 saat arası	

39. Aşağıdaki sosyal medya uygulamalarından hangisini / hangilerini aktif olarak kullanıyorsunuz?

a) Facebook	e) Hepsi
b) Twitter	f) Sosyal medya hesabım yok
c) Google+	g) Diğer.....
d) Instagram	

40. Ne sıklıkla kitap okuyorsunuz?

a) Her gün	d) Yılda birkaç kez ve birkaç kitap
b) Haftada bir	e) Düzenli kitap okuma alışkanlığım yoktur
c) Ayda bir	

Zamanınızı ayırarak ankete katıldığınız için TEŞEKKÜR EDERİM...

EK-9: Maddelere Göre Güvenirlik Oranı

Madde-Toplam İstatistiği	Madde Silinirse Ölçek Ortalaması	Madde Silinirse Ölçek Varyansı	Düzeltilen Madde-Toplam İlişki	Madde Silinirse Cronbach's Alpha
Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	104,0610	197,959	,469	,820
Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	104,7561	204,730	,248	,828
Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	104,6707	206,989	,196	,829
Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	104,0488	192,985	,608	,815
Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	104,4756	203,265	,290	,826
Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	104,8780	203,071	,309	,826
Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin "Radikal Terörizmi" beslediğine inanıyorum.	105,1341	204,463	,251	,828
Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	104,8049	201,863	,312	,826
Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	104,4146	194,147	,547	,817
Türkiye'de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	104,4756	193,734	,504	,818
Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	103,9390	194,725	,673	,815
Türkiye'nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	104,5732	197,606	,438	,821
Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	103,8780	196,207	,559	,817
Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	104,3049	195,721	,519	,818
Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	104,8171	200,546	,350	,824
Türkiye'nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	104,3537	205,268	,244	,828
Türkiye'nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum.	104,6341	202,753	,297	,826
NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	104,4390	205,706	,293	,826
Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	105,4390	214,472	-,035	,838
Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	105,2073	201,475	,299	,826
Şangay İşbirliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	105,1463	207,139	,213	,828
Türkiye'nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	104,5976	202,194	,314	,825
İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine Karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	104,7683	199,489	,433	,821

Türkiye'nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	105,2561	209,798	,147	,830
Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	105,5122	215,389	-,057	,837
Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	103,9634	200,381	,606	,819
Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.	104,4268	198,495	,456	,821
Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	103,8293	197,427	,575	,818
Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.	105,9878	211,963	,038	,835
Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşıyorum.	105,7561	204,014	,312	,825
Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığına inanıyorum.	104,9390	206,700	,187	,830

EK-10: Sınırlandırılmamış Faktör Analizi

Toplam Varyans Açıklaması						
Bileşen	Genel Toplam	Başlangıç Özdeğeri % Varyans	Kümülatif %	Karesel Yüklerin Toplam Çıkarmaları Genel Toplam	% Varyans	Kümülatif %
1	9,780	25,078	25,078	9,780	25,078	25,078
2	5,070	12,999	38,077	5,070	12,999	38,077
3	3,514	9,010	47,087	3,514	9,010	47,087
4	3,166	8,119	55,206	3,166	8,119	55,206
5	2,717	6,966	62,171	2,717	6,966	62,171
6	2,270	5,821	67,992	2,270	5,821	67,992
7	1,912	4,904	72,896	1,912	4,904	72,896
8	1,782	4,568	77,464	1,782	4,568	77,464
9	1,653	4,238	81,702	1,653	4,238	81,702
10	1,467	3,763	85,465	1,467	3,763	85,465
11	1,198	3,071	88,536	1,198	3,071	88,536
12	,896	2,296	90,832			
13	,773	1,981	92,813			
14	,669	1,716	94,529			
15	,592	1,519	96,048			
16	,486	1,246	97,294			
17	,436	1,118	98,412			
18	,262	,672	99,084			
19	,191	,491	99,575			
20	,166	,425	100,000			
21	8,297E-16	2,128E-15	100,000			
22	6,612E-16	1,695E-15	100,000			
23	6,175E-16	1,583E-15	100,000			
24	4,763E-16	1,221E-15	100,000			
25	4,062E-16	1,041E-15	100,000			
26	3,273E-16	8,392E-16	100,000			
27	2,786E-16	7,144E-16	100,000			
28	1,116E-16	2,861E-16	100,000			
29	6,862E-17	1,760E-16	100,000			
30	5,163E-17	1,324E-16	100,000			
31	1,290E-17	3,309E-17	100,000			
32	-3,173E-17	-8,136E-17	100,000			
33	-1,212E-16	-3,108E-16	100,000			
34	-1,809E-16	-4,638E-16	100,000			
35	-2,275E-16	-5,833E-16	100,000			
36	-2,609E-16	-6,689E-16	100,000			
37	-4,300E-16	-1,103E-15	100,000			
38	-6,048E-16	-1,551E-15	100,000			
39	-9,198E-16	-2,358E-15	100,000			

EK-11: Sınırlandırılmış Faktör Analizine Göre Soru Dağılımı

Döndürülmüş Bileşen Matrisi	Bileşen				
	1	2	3	4	5
Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	,583	-,226	,354	,195	,348
Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	,444	-,104	-,710	,208	,119
Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	,584	-,413	,066	,082	,360
Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	,854	,008	,014	,200	-,079
Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	,583	-,436	-,076	-,207	,084
Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	,521	,199	-,221	-,417	,077
Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum.	,431	,539	,233	-,175	-,157
Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	,195	,272	-,153	,684	-,201
Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	,630	,079	-,396	,082	-,159
Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	,560	-,086	-,255	,116	,046
Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	,814	-,195	,075	-,112	-,177
Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	,508	,339	,023	-,024	,412
Türkiye’nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	,799	-,075	,143	,257	-,079
Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	,736	-,043	,458	,307	-,168
Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	,456	,017	,592	,367	,011
Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	,380	,202	,422	-,023	,031
Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum.	,278	,120	-,210	,508	,437
NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	,486	-,164	,188	,273	-,143
Türkiye’nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	-,271	,699	-,292	,182	,092
Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	,400	,593	-,179	-,286	,372
Şangay İşbirliği Örgütü’nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	,518	-,375	-,071	-,100	-,147
Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	,509	,598	-,291	-,183	-,148
İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine Karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	,549	,413	,344	-,131	-,016
Türkiye’nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	,530	,307	,169	-,307	-,525
Bir güvenlik örgütü olarak NATO’nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	,203	,133	-,032	-,345	,560
Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	,914	-,087	,001	-,083	,064

Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.	,557	,310	,089	-,454	-,379
Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	,844	-,198	-,109	-,055	-,257
Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliorsa doğru olduğuna inanırım.	,015	,589	-,476	,121	,153
Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliorsa ben de paylaşıyorum.	,323	,315	-,120	-,360	,120
Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığına inanıyorum.	,376	,087	-,225	,588	,151
Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?	,045	-,607	,027	,041	,152
Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir?	,100	,169	,119	-,442	,354
Aşağıdakilerden hangisi/hangileri hakkında yeterli bilgiye sahipsiniz?	,288	-,239	-,091	-,394	,470
Televizyon izlemek için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?	,345	-,571	-,281	-,029	,143
Televizyonda izlediğiniz programlar aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?	-,037	-,666	,256	-,229	,365
İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?	-,127	,352	,751	,031	,321
Aşağıdaki sosyal medya uygulamalarından hangisini / hangilerini aktif olarak kullanıyorsunuz?	-,372	,191	,475	,015	-,049
Ne sıklıkla kitap okuyorsunuz?	,062	,621	,245	,400	,459

*Koyu ve büyük puntolu değerler, hangi sorunun hangi faktörde yer aldığını göstermektedir.

EK-12: Anket Soruların Faktör Dağılımına Göre Gruplandırılması

FAKTÖR 1	
1.	Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.
2.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.
3.	Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.
4.	Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.
5.	Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.
6.	Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.
7.	Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.
8.	Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.
9.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.
10.	Türkiye’nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.
11.	Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.
12.	NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.
13.	Şangay İşbirliği Örgütü’nün (Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan) Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.
14.	İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.
15.	Türkiye’nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.
16.	Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.
17.	Türkiye’nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.
18.	Türkiye’nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.
FAKTÖR 2	
1.	Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum.
2.	Türkiye’nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.
3.	Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.
4.	Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.
5.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.
6.	Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi / hangileridir?
7.	Televizyon izlemek için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?
8.	Televizyonda izlediğiniz programlar aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?
	İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?
FAKTÖR 3	
1.	Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.
2.	Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.
3.	Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.
4.	Aşağıdaki sosyal medya uygulamalarından hangisini / hangilerini aktif olarak kullanıyorsunuz?
FAKTÖR 4	
1.	Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.
2.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum.
3.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşıyorum.

4.	Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığına inanıyorum.
5.	Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir?
FAKTÖR 5	
1.	Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.
2.	Aşağıdakilerden hangisi / hangileri hakkında yeterli bilgiye sahipsiniz?
3.	Ne sıklıkla kitap okuyorsunuz?

EK-13: Kuramsal Parametreler Çerçevesinde Anket Sorularının Gruplandırılması

F1. İDEALİZM	
1.	Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.
2.	Aslında savaşların önlenebilir bir olgu olduğuna inanıyorum.
3.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.
4.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.
5.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.
F2. LİBERALİZM	
1.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.
2.	Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.
3.	Aslında savaşların önlenebilir bir olgu olduğuna inanıyorum.
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.
5.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.
6.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.
7.	Şangay İşbirliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.
8.	İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.
9.	Türkiye'nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.
10.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.
11.	Aşağıdakilerden hangisi/hangileri hakkında yeterli bilgiye sahipsiniz?
F3. REALİZM	
1.	Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.
2.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.
3.	Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.
5.	NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.
6.	Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.
7.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.
8.	Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.
9.	Sizce Türkiye'nin uluslararası alandaki konumu nedir?
F4. KONSTRÜKTİVİZM	
1.	Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.
2.	Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin "Radikal Terörizmi" beslediğine inanıyorum.
3.	Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.
4.	Türkiye'de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.
5.	Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.
6.	Türkiye'nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.
7.	Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.
8.	Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.
9.	Türkiye'nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.
10.	Türkiye'nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum.

11.	Türkiye'nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.
12.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.
13.	Size göre Türkiye öncelikli olarak aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?

F5. SOSYAL ANALİZ

1.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa ben de paylaşırım.
2.	Sosyal medya da paylaşılan haberlerin güvenilir olmadığına inanıyorum.
3.	Etrafınızda olan bitenlerle ilgili haber kaynağınız aşağıdakilerden hangisidir?
4.	Televizyon izlemek için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?
5.	Televizyonda izlediğiniz programlar aşağıdakilerden hangisi/hangileridir?
6.	İnternet için bir günde vaktinizin ne kadarını harcıyorsunuz?
7.	Aşağıdaki sosyal medya uygulamalarından hangisini/hangilerini aktif olarak kullanıyorsunuz?
8.	Ne sıklıkla kitap okuyorsunuz?

EK-14: Anket Uygulaması İzin İstemi Dilekçesi

03.10.2017

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Anabilim Dalı öğrencimiz Aynur BAŞURGAN tarafından hazırlanan “*Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Kültürü Arasındaki İlişkiselliği Ortaya Çıkarmaya Yönelik Ölçek Geliştirilmesi: TR63 Bölgesinde Bir İnceleme*” başlıklı yüksek lisans tezini yönetmekteyim.

Tez kapsamında araştırmanın evreni içinde yer alan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi ve Mustafa Kemal Üniversitelerinde halen okumakta olan öğrencilere rastsal örnekleme ile anket uygulanması gerekmektedir.

Alan araştırması Y. Lisans tez öğrencisi Aynur BAŞURGAN tarafından bizzat ve yüz yüze gerçekleştirilecek olup uygulanacak olan anket formu ve araştırmanın kısa özeti ek'te yer almaktadır.

Yukarıda adı geçen üniversitelerden yasal izinlerin alınması konusunda gereğini saygılarımla arz ederim.

Yrd.Doç.Dr. Fikret BİRDİŞLİ

EKLER:

1. Uygulanacak anket formu
2. Araştırmanın kısa özeti

EK-15: Etik Kurul Onayı

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARARLARI

Toplantı Tarihi: 30.03.2017

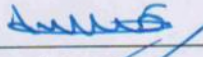
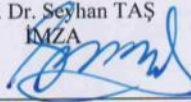
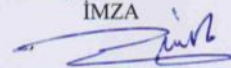
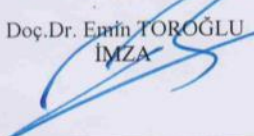
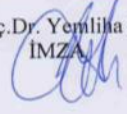
Toplantı Sayısı: 2017/05

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu 30/03/2017 Perşembe günü Prof. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN'ın başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

KARAR 1:

Üniversitemiz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi Yrd.Doç.Dr. Fikret BİRDİŞLİ tarafından hazırlanan “Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Kültürü Arasındaki İlişkiselliği Ortaya Çıkarmaya Yönelik Ölçek Geliştirme: TR63 Bölgesinde Bir İnceleme” başlıklı projesi, Raportör Yrd.Doç.Dr. Yemliha COŞKUN'un görüşleri doğrultusunda yapılan değerlendirme ve oylama sonucunda projenin yapılmasının uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZDOĞAN İMZA 	Prof. Dr. Seyhan TAŞ İMZA 	Yrd.Doç.Dr. Sadi GEDİK İMZA
Doç.Dr. Emrin TOROĞLU İMZA 	Yrd.Doç.Dr. Yemliha COŞKUN İMZA 	

EK-16: Anket Uygulaması İzin Belgeleri

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 55545571-304.03
Konu : Anket Çalışması (Aynur
BAŞURGAN).

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dekanlığı'nın 22/12/2017 tarihli ve 50476 sayılı yazısı.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Aynur BAŞURGAN'ın, "Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Kültürü Arasındaki İlişkiselliği Ortaya Çıkarmaya Yönelik Ölçek Geliştirilmesi: TR.63 Bölgesinde Bir İnceleme" konulu anket çalışmasıyla ilgili Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dekanlığı'nın yazısı yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-izahdır
Prof. Dr. İrfan Ersin AKINCI
Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi Yazı (1 sayfa)

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 55545571-304.03
Konu : Anket Çalışması (Aymur
BAŞURGAN).

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dekanlığı'nın 22/12/2017 tarihli ve 50476 sayılı yazısı.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Aymur BAŞURGAN'ın, "Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Kültürü Arasındaki İlişkiselliği Ortaya Çıkarmaya Yönelik Ölçek Geliştirilmesi: TR.63 Bölgesinde Bir İnceleme" konulu anket çalışmasıyla ilgili Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dekanlığı'nın yazısı yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. İrfan Ersin AKINCI
Rektör Yardımcısı

Ek:İlgi Yazı (1 sayfa)

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 55545571-302.08.01
Konu : Anket Çalışması (Aynur
BAŞURGAN).

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) Kahramanmaraş Sağlık Yüksekokulu Müdürlüğü'nün 18/12/2017 tarihli ve 49291 sayılı yazısı.
b) Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Müdürlüğü'nün 18/12/2017 tarihli ve 49369 sayılı yazısı.
c) Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü'nün 18/12/2017 tarihli ve 49405 sayılı yazısı.
ç) Gökşun Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü'nün 18/12/2017 tarihli ve 49300 sayılı yazısı.
d) Orman Fakültesi Dekanlığı'nın 18/12/2017 tarihli ve 49304 sayılı yazısı.
e) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanlığı'nın 19/12/2017 tarihli ve 49577 sayılı yazısı.
f) Eğitim Fakültesi Dekanlığı'nın 21/12/2017 tarihli ve 50104 sayılı yazısı.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Aynur BAŞURGAN'ın, "Ulusal Güvenlik Politikaları ve Güvenlik Kültürü Arasındaki İlişkiselliği Ortaya Çıkarmaya Yönelik Ölçek Geliştirilmesi: TR63 Bölgesinde Bir İnceleme" konulu tezi ile ilgili Üniversitemiz Fakülte/Yüksekokul öğrencilerine yüz yüze bir anket çalışması yapması ilgide kayıtlı yazılarla uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. İrfan Ersin AKINCI
Rektör Yardımcısı

EK-17: Örneklem İçi Bölüm Dağılımı

Bölümünüz					
		Frekans	%	% Geçerli	% Kümülatif
Valid	Arkeoloji	2	,3	,3	,3
	Bankacılık ve Sigortacılık	27	4,1	4,1	4,5
	BESYO	2	,3	,3	4,8
	Bilgisayar Mühendisliği	7	1,1	1,1	5,8
	Biyoloji	4	,6	,6	6,5
	Biyosistem Mühendisliği	3	,5	,5	6,9
	Cografya	2	,3	,3	7,2
	Çevre Mühendisliği	37	5,7	5,7	12,9
	Dış Ticaret	11	1,7	1,7	14,6
	Elektrik-Elektronik Mühendisliği	8	1,2	1,2	15,8
	Fen Bilgisi Öğretmenliği	8	1,2	1,2	17,1
	Gıda Mühendisliği	12	1,8	1,8	18,9
	İktisat	29	4,5	4,5	23,3
	İlahiyat	14	2,2	2,2	25,5
	İnşaat Mühendisliği	11	1,7	1,7	27,2
	İşletme	36	5,5	5,5	32,7
	Kamu Yönetimi	106	16,3	16,3	49,0
	Makine Mühendisliği	15	2,3	2,3	51,3
	Matematik	9	1,4	1,4	52,7
	Müzik	3	,5	,5	53,1
	Orman Mühendisliği	17	2,6	2,6	55,8
	Peyzaj Mimarlığı	14	2,2	2,2	57,9
	Resim	3	,5	,5	58,4
	Sağlık Yönetimi	29	4,5	4,5	62,8
	Sınıf Öğretmenliği	5	,8	,8	63,6
	SUI	152	23,3	23,3	86,9
	Tarım Ekonomisi	10	1,5	1,5	88,5
	Tarımsal Biyoteknoloji	2	,3	,3	88,8
	Tarih	12	1,8	1,8	90,6
	Tarla Bitkileri	20	3,1	3,1	93,7
	Toprak Bilimi ve Bitki Besleme	1	,2	,2	93,9
	Türk Dili ve Edebiyatı	8	1,2	1,2	95,1
	Türkçe Öğretmenliği	6	,9	,9	96,0
	UTL	25	3,8	3,8	99,8
Zootekni	1	,2	,2	100,0	
Total	651	100,0	100,0		

EK-18: İdealist Önermeler/ Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F1. İDEALİST YAKLAŞIM			Sosyal Bilimler		Diğer Bilimler	
			Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	65	14,1	34	18,6
		Kararsızım	34	7,4	14	7,7
		Katılıyorum	361	78,5	135	73,8
2.	Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	121	26,3	59	31,7
		Kararsızım	91	19,8	35	18,8
		Katılıyorum	248	53,9	92	49,5
3.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	219	47,8	87	46,8
		Kararsızım	100	21,8	36	19,4
		Katılıyorum	139	30,3	63	33,9
4.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	151	32,7	66	36,1
		Kararsızım	113	24,5	56	29,0
		Katılıyorum	198	42,9	64	35,0
5.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	55	11,5	39	21,0
		Kararsızım	44	9,5	18	9,7
		Katılıyorum	364	79,0	129	69,4

EK-19: Liberal Önermeler/ Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F2. LİBERAL YAKLAŞIM			Sosyal Bilimler		Diğer Bilimler	
			Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	77	17,0	37	20,3
		Kararsızım	104	23,0	43	23,6
		Katılıyorum	271	60,0	102	56,0
2.	Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	125	27,1	54	28,9
		Kararsızım	87	18,8	35	18,7
		Katılıyorum	250	54,1	98	52,4
3.	Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	121	26,3	59	31,7
		Kararsızım	91	19,8	35	18,8
		Katılıyorum	248	53,9	92	49,5
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	57	12,5	32	17,4
		Kararsızım	43	9,4	21	11,4
		Katılıyorum	357	78,1	131	71,2
5.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	219	47,8	87	46,8
		Kararsızım	100	21,8	36	19,4
		Katılıyorum	139	30,3	63	33,9
6.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	151	32,7	66	36,1
		Kararsızım	113	24,5	53	29,0
		Katılıyorum	198	42,9	64	35,0
7.	Şangay İşbirliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	Katılmıyorum	85	18,7	33	17,9
		Kararsızım	199	43,7	78	42,4
		Katılıyorum	171	37,6	73	39,7
8.	İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	Katılmıyorum	90	19,8	30	16,4
		Kararsızım	119	26,2	63	34,4
		Katılıyorum	245	54,0	90	49,2
9.	Türkiye'nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	125	27,1	51	27,4
		Kararsızım	192	41,6	65	34,9
		Katılıyorum	145	31,4	70	37,6
10.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	53	11,5	39	21,0
		Kararsızım	44	9,5	18	9,7
		Katılıyorum	364	79,0	129	69,4

EK-20: Realist Önermeler/ Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F3. REALİST YAKLAŞIM			Sosyal Bilimler		Diğer Bilimler	
			Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	117	25,3	37	20,1
		Kararsızım	98	21,2	47	25,5
		Katılıyorum	248	53,6	100	54,3
2.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	77	17,0	37	20,3
		Kararsızım	104	23,0	43	23,6
		Katılıyorum	271	60,0	102	56,0
3.	Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	62	13,6	29	15,6
		Kararsızım	31	6,8	25	13,4
		Katılıyorum	362	79,6	132	71,0
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	57	12,5	32	17,4
		Kararsızım	43	9,4	21	11,4
		Katılıyorum	357	78,1	131	71,2
5.	NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	104	22,8	46	24,9
		Kararsızım	132	28,9	68	36,8
		Katılıyorum	221	48,4	71	38,4
6.	Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	147	32,1	48	25,8
		Kararsızım	172	37,6	76	40,9
		Katılıyorum	139	30,3	62	33,3
7.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	80	17,5	36	19,5
		Kararsızım	63	13,8	27	14,6
		Katılıyorum	314	68,7	122	65,9
8.	Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	41	8,9	23	12,4
		Kararsızım	24	5,2	13	7,0
		Katılıyorum	397	85,9	149	80,5

EK-21: Konstrüktivist Önermeler/ Bölüm İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM			Sosyal Bilimler		Diğer Bilimler	
			Frekans	%	Frekans	%
1.	Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	105	22,8	38	20,4
		Kararsızım	108	23,4	51	27,4
		Katılıyorum	248	53,8	97	52,2
2.	Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum.	Katılmıyorum	109	24,0	41	22,0
		Kararsızım	129	28,4	47	25,3
		Katılıyorum	216	47,6	98	52,7
3.	Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	81	17,7	33	17,8
		Kararsızım	83	18,1	38	20,5
		Katılıyorum	294	64,2	114	61,6
4.	Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	96	20,9	38	20,5
		Kararsızım	98	21,3	37	20,0
		Katılıyorum	266	57,8	110	59,5
5.	Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	41	8,9	32	17,3
		Kararsızım	42	9,1	23	12,4
		Katılıyorum	378	82,0	130	70,3
6.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	81	17,5	30	16,2
		Kararsızım	95	20,5	42	22,7
		Katılıyorum	287	62,0	113	61,1
7.	Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	70	15,3	31	16,8
		Kararsızım	61	13,3	25	13,6
		Katılıyorum	328	71,5	128	69,6
8.	Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	97	21,0	43	23,6
		Kararsızım	89	19,3	37	20,3
		Katılıyorum	276	59,7	102	56,0
9.	Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	Katılmıyorum	76	16,7	40	21,3
		Kararsızım	84	18,5	24	13,2
		Katılıyorum	295	64,8	118	65,5
10.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum	Katılmıyorum	118	25,8	43	23,1
		Kararsızım	105	22,9	48	25,8
		Katılıyorum	235	51,3	95	51,1
11.	Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	116	25,2	42	22,7
		Kararsızım	95	20,7	34	18,4
		Katılıyorum	249	54,1	109	58,9
12.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliyorsa doğru olduğuna inanırım.	Katılmıyorum	265	57,4	104	55,6
		Kararsızım	97	21,0	37	19,8
		Katılıyorum	100	21,6	46	24,6

EK-22: İdealist Önermeler/ Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F1. İDEALİST YAKLAŞIM			Önlisans		Lisans		Lisansüstü	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	14	37,8	82	14,4	3	8,3
		Kararsızım	4	10,8	43	7,5	1	2,8
		Katılıyorum	19	51,9	445	78,1	32	88,9
2.	Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	12	31,6	156	27,3	12	33,3
		Kararsızım	2	5,3	114	19,9	10	27,8
		Katılıyorum	24	63,2	302	52,8	14	38,9
3.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	19	52,8	264	46,2	23	63,9
		Kararsızım	9	25,0	123	21,5	4	11,1
		Katılıyorum	8	22,2	185	32,3	9	25,0
4.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	9	23,7	193	33,8	15	41,7
		Kararsızım	10	26,3	147	25,7	9	25,0
		Katılıyorum	19	50,0	231	40,5	12	33,3
5.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	4	10,5	86	15,0	2	5,6
		Kararsızım	5	13,2	55	9,6	2	5,6
		Katılıyorum	29	76,3	432	75,4	32	88,9

EK-23: Liberal Önermeler/ Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F2. LİBERAL YAKLAŞIM			Önlisans		Lisans		Lisansüstü	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	10	26,3	100	17,8	4	11,4
		Kararsızım	11	28,9	128	22,8	8	22,9
		Katılıyorum	17	44,7	333	59,4	23	65,7
2.	Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	14	37,8	153	26,6	12	33,3
		Kararsızım	5	13,5	111	19,3	6	16,7
		Katılıyorum	18	48,6	312	54,2	18	50,0
3.	Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	12	31,6	156	27,3	12	33,3
		Kararsızım	2	5,3	114	19,9	10	27,8
		Katılıyorum	24	63,2	302	52,8	14	38,9
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	6	16,2	78	13,7	5	13,9
		Kararsızım	4	10,8	57	10,0	3	8,3
		Katılıyorum	27	73,0	433	76,2	28	77,8
5.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	19	52,8	264	46,2	23	63,9
		Kararsızım	9	25,0	123	21,5	4	11,1
		Katılıyorum	8	22,2	185	32,3	9	25,0
6.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	9	23,7	193	33,8	15	41,7
		Kararsızım	10	26,3	147	25,7	9	25,0
		Katılıyorum	19	50,0	231	40,5	12	33,3
7.	Şangay İşbirliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	Katılmıyorum	7	18,9	103	18,2	8	22,2
		Kararsızım	13	35,1	254	44,9	10	27,8
		Katılıyorum	17	45,9	209	36,9	18	50,0
8.	İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	Katılmıyorum	8	22,2	105	18,6	7	19,4
		Kararsızım	2	5,6	168	29,7	12	33,3
		Katılıyorum	26	72,2	292	51,7	17	47,2
9.	Türkiye'nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	11	28,9	159	27,7	6	16,7
		Kararsızım	13	34,2	227	39,5	17	47,2
		Katılıyorum	14	36,8	188	32,8	13	36,1
10.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	4	10,5	86	15,0	2	5,6
		Kararsızım	5	13,2	55	9,6	2	5,6
		Katılıyorum	29	76,3	432	75,4	32	88,9

EK-24: Realist Önergeler/ Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F3. REALİST YAKLAŞIM			Önlisans		Lisans		Lisansüstü	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	10	26,3	133	23,2	11	30,6
		Kararsızım	6	15,8	135	23,6	4	11,1
		Katılıyorum	22	57,9	305	53,2	21	58,3
2.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	10	26,3	100	17,8	4	11,4
		Kararsızım	11	28,9	128	22,8	8	22,9
		Katılıyorum	17	44,7	333	59,4	23	65,7
3.	Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	8	21,6	81	14,3	2	5,6
		Kararsızım	0	0,0	52	9,2	4	11,1
		Katılıyorum	29	78,4	435	76,6	30	83,3
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	6	16,2	78	13,7	5	13,9
		Kararsızım	4	10,8	57	10,0	3	8,3
		Katılıyorum	27	73,0	433	76,2	28	77,8
5.	NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	10	27,0	131	23,0	9	25,0
		Kararsızım	13	35,1	179	31,5	8	22,2
		Katılıyorum	14	37,8	259	45,5	19	52,8
6.	Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	13	35,1	171	29,9	11	30,6
		Kararsızım	12	32,4	224	39,2	12	33,3
		Katılıyorum	12	32,4	176	30,8	13	36,1
7.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	7	18,9	103	18,1	6	16,7
		Kararsızım	6	16,2	82	14,4	2	5,6
		Katılıyorum	24	64,9	384	67,5	28	77,8
8.	Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	5	13,2	58	10,1	1	2,8
		Kararsızım	8	7,9	34	5,9	0	0,0
		Katılıyorum	30	78,9	481	83,9	35	97,2

EK-25: Konstrüktivist Önermeler/ Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM			Önlisans		Lisans		Lisansüstü	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	16	42,1	121	21,1	6	16,7
		Kararsızım	4	10,5	142	24,8	13	36,1
		Katılıyorum	18	47,4	310	54,1	17	47,2
2.	Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum.	Katılmıyorum	6	16,2	136	23,9	8	22,9
		Kararsızım	12	32,4	153	26,9	11	31,4
		Katılıyorum	19	51,4	279	49,1	16	45,7
3.	Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	8	21,6	101	17,7	5	13,9
		Kararsızım	4	10,8	113	19,8	4	11,1
		Katılıyorum	25	67,6	356	62,5	27	75,0
4.	Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	12	33,3	116	20,2	6	16,7
		Kararsızım	6	16,7	123	21,5	6	16,7
		Katılıyorum	18	50,0	334	58,3	24	66,7
5.	Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	6	16,2	65	11,3	2	5,6
		Kararsızım	4	10,8	58	10,1	3	8,3
		Katılıyorum	27	73,0	450	78,5	31	86,1
6.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	9	23,7	93	16,0	9	25,0
		Kararsızım	6	15,8	124	21,4	7	19,4
		Katılıyorum	23	60,5	357	62,2	20	55,6
7.	Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	9	24,3	86	15,1	6	16,7
		Kararsızım	2	5,4	81	14,2	3	8,3
		Katılıyorum	26	70,3	403	70,7	27	75,0
8.	Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	8	21,1	125	21,9	7	19,4
		Kararsızım	5	13,2	114	20,0	7	19,4
		Katılıyorum	25	65,8	331	58,1	22	61,1
9.	Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	Katılmıyorum	12	31,6	99	17,6	5	13,9
		Kararsızım	5	13,2	96	17,1	7	19,4
		Katılıyorum	21	55,3	368	65,4	24	66,7
10.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum	Katılmıyorum	10	26,3	140	24,6	11	30,6
		Kararsızım	5	13,2	141	24,7	7	19,4
		Katılıyorum	23	60,5	289	50,7	18	50,0
11.	Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	12	31,6	136	23,8	10	27,8
		Kararsızım	3	7,9	121	21,2	5	13,9
		Katılıyorum	23	60,5	314	55,0	21	58,3
12.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliorsa doğru olduğuna inanırım.	Katılmıyorum	27	71,1	320	55,7	22	61,1
		Kararsızım	5	13,2	120	20,9	9	25,0
		Katılıyorum	6	15,8	135	23,5	5	13,9

EK-26: İdealist Önermeler/ Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F1. İDEALİST YAKLAŞIM		Baba Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F1/1	Katılmıyorum	46	14,9	32	15,7	16	14,4	3	25,0
	Kararsızım	32	10,4	8	3,9	7	6,3	1	8,3
	Katılıyorum	230	74,7	164	80,4	88	79,3	8	66,7
F1/2	Katılmıyorum	78	25,2	67	33,2	32	28,1	3	25,0
	Kararsızım	55	17,7	47	23,3	22	19,3	1	8,3
	Katılıyorum	177	57,1	88	43,6	60	52,6	8	66,7
F1/3	Katılmıyorum	151	49,0	94	46,5	56	49,1	2	16,7
	Kararsızım	58	18,8	42	20,8	30	26,3	6	50,0
	Katılıyorum	99	32,1	66	32,7	28	24,6	4	33,3
F1/4	Katılmıyorum	101	32,8	70	34,1	40	35,7	5	41,7
	Kararsızım	77	25,0	50	24,4	37	33,0	2	16,7
	Katılıyorum	130	42,2	85	41,5	35	31,3	5	41,7
F1/5	Katılmıyorum	40	12,8	37	18,1	15	13,5	0	0,0
	Kararsızım	26	8,3	23	11,3	10	9,0	3	25,0
	Katılıyorum	246	78,8	144	70,6	86	77,5	9	75,0
		Anne Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F1/1	Katılmıyorum	54	15,5	22	14,9	10	26,3	13	12,0
	Kararsızım	25	7,2	9	6,1	2	5,3	12	11,1
	Katılıyorum	269	77,3	117	79,1	26	68,4	83	76,9
F1/2	Katılmıyorum	109	31,0	49	33,6	9	23,7	13	11,9
	Kararsızım	52	14,8	34	23,3	12	31,6	27	24,8
	Katılıyorum	191	54,3	63	43,2	17	44,7	69	63,3
F1/3	Katılmıyorum	170	48,0	65	45,1	15	39,5	55	51,4
	Kararsızım	70	19,8	33	22,9	11	28,9	22	20,6
	Katılıyorum	114	32,2	46	31,9	12	31,6	30	28,0
F1/4	Katılmıyorum	124	35,4	46	31,1	14	36,8	33	30,6
	Kararsızım	89	25,4	38	25,7	17	44,7	22	20,4
	Katılıyorum	137	39,1	64	43,2	7	18,4	53	49,1
F1/5	Katılmıyorum	45	12,7	28	19,0	8	22,2	10	9,2
	Kararsızım	33	9,3	10	6,8	6	16,7	13	11,9
	Katılıyorum	276	78,0	109	74,1	22	61,1	86	78,9

EK-27: Liberal Önermeler/ Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F2. LİBERAL YAKLAŞIM		Baba Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F2/1	Katılmıyorum	61	19,6	29	14,4	23	21,5	1	9,1
	Kararsızım	70	22,9	50	24,8	23	21,5	2	18,2
	Katılıyorum	175	57,2	123	60,9	61	57,0	8	72,7
F2/2	Katılmıyorum	85	27,4	61	29,8	26	22,8	3	25,0
	Kararsızım	60	19,4	34	16,6	26	22,8	2	16,7
	Katılıyorum	165	53,2	110	53,7	62	54,4	7	58,3
F2/3	Katılmıyorum	78	25,2	67	33,2	32	28,1	3	25,0
	Kararsızım	55	17,7	47	23,3	22	19,3	1	8,3
	Katılıyorum	177	57,1	88	43,6	60	52,6	8	66,7
F2/4	Katılmıyorum	34	11,0	38	19,1	14	12,4	2	16,7
	Kararsızım	27	8,7	20	10,1	16	14,2	1	8,3
	Katılıyorum	248	80,3	141	70,9	83	73,5	9	75,0
F2/5	Katılmıyorum	151	49,0	94	46,5	56	49,1	2	16,7
	Kararsızım	58	18,8	42	20,8	30	26,3	6	50,0
	Katılıyorum	99	32,1	66	32,7	28	24,6	4	33,3
F2/6	Katılmıyorum	101	32,8	70	34,1	40	35,7	5	41,7
	Kararsızım	77	25,0	50	24,4	37	33,0	2	16,7
	Katılıyorum	130	42,2	85	41,5	35	31,3	5	41,7
F2/7	Katılmıyorum	56	18,4	35	17,3	22	19,5	5	41,7
	Kararsızım	139	45,7	85	42,1	41	36,3	4	33,3
	Katılıyorum	109	35,9	82	40,6	50	44,2	3	25,0
F2/8	Katılmıyorum	52	16,8	43	22,1	22	19,5	2	16,7
	Kararsızım	78	25,2	59	30,3	37	32,7	5	41,7
	Katılıyorum	179	57,9	93	47,7	54	47,8	5	41,7
F2/9	Katılmıyorum	85	27,2	60	29,6	25	22,1	4	33,3
	Kararsızım	131	42,0	74	36,5	44	38,9	6	50,0
	Katılıyorum	96	30,8	69	34,0	44	38,9	2	16,7
F2/10	Katılmıyorum	40	12,8	37	18,1	15	13,5	0	0,0
	Kararsızım	26	8,3	23	11,3	10	9,0	3	25,0
	Katılıyorum	246	78,8	144	70,6	86	77,5	9	75,0
		Anne Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F2/1	Katılmıyorum	72	20,8	23	16,1	7	19,4	12	11,1
	Kararsızım	85	24,6	25	17,5	11	30,6	26	24,1
	Katılıyorum	189	54,6	95	66,4	18	50,0	70	64,8
F2/2	Katılmıyorum	96	27,1	47	31,8	8	21,1	28	25,9
	Kararsızım	56	15,8	26	17,6	15	39,5	25	23,1
	Katılıyorum	202	57,1	75	50,7	15	39,5	55	50,9
F2/3	Katılmıyorum	109	31,0	49	33,6	9	23,7	13	11,9
	Kararsızım	52	14,8	34	23,3	12	31,6	27	24,8
	Katılıyorum	191	54,3	63	43,2	17	44,7	69	63,3
F2/4	Katılmıyorum	53	15,2	20	13,8	5	13,2	11	10,1
	Kararsızım	29	8,3	16	11,0	5	13,2	14	12,8
	Katılıyorum	266	76,4	109	75,2	28	73,7	84	77,1
F2/5	Katılmıyorum	170	48,0	65	45,1	15	39,5	55	51,4

	Kararsızım	70	19,8	33	22,9	11	28,9	22	20,6
	Katılıyorum	114	32,2	46	31,9	12	31,6	30	28,0
F2/6	Katılmıyorum	124	35,4	46	31,1	14	36,8	33	30,6
	Kararsızım	89	25,4	38	25,7	17	44,7	22	20,4
	Katılıyorum	137	39,1	64	43,2	7	18,4	53	49,1
F2/7	Katılmıyorum	63	18,2	22	15,1	13	35,1	20	18,3
	Kararsızım	158	45,7	58	39,7	13	35,1	47	43,1
	Katılıyorum	125	36,1	66	45,2	11	29,7	42	38,5
F2/8	Katılmıyorum	70	20,3	30	20,5	8	21,1	12	11,1
	Kararsızım	93	27,0	49	33,6	18	47,4	21	19,4
	Katılıyorum	181	52,6	67	45,9	12	31,6	75	69,4
F2/9	Katılmıyorum	107	30,4	36	24,3	13	34,2	20	18,3
	Kararsızım	134	38,1	52	35,1	15	39,5	55	50,5
	Katılıyorum	111	31,5	60	40,5	10	26,3	34	31,2
F2/10	Katılmıyorum	45	12,7	28	19,0	8	22,2	10	9,2
	Kararsızım	33	9,3	10	6,8	6	16,7	13	11,9
	Katılıyorum	276	78,0	109	74,1	22	61,1	86	78,9

EK-28: Realist Önermeler/ Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F3. REALİST YAKLAŞIM		Baba Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F3/1	Katılmıyorum	74	23,7	53	26,0	26	23,4	1	8,3
	Kararsızım	70	22,4	46	22,5	25	22,5	2	16,7
	Katılıyorum	168	53,8	105	53,8	60	54,1	9	75,0
F3/2	Katılmıyorum	61	19,9	29	14,4	23	21,5	1	9,1
	Kararsızım	70	22,9	50	24,8	23	21,5	2	18,2
	Katılıyorum	175	57,2	123	60,9	61	57,0	8	72,7
F3/3	Katılmıyorum	47	15,3	31	15,4	11	9,8	2	16,7
	Kararsızım	20	6,5	18	9,0	12	10,7	4	33,3
	Katılıyorum	241	78,2	152	75,6	89	79,5	6	50,0
F3/4	Katılmıyorum	34	11,0	38	19,1	14	12,4	2	16,7
	Kararsızım	27	8,7	20	10,1	16	14,2	1	8,3
	Katılıyorum	248	80,3	141	70,9	83	73,5	9	75,0
F3/5	Katılmıyorum	63	20,3	57	28,1	28	25,9	2	16,7
	Kararsızım	98	31,5	61	30,0	35	32,4	3	25,0
	Katılıyorum	150	48,2	85	41,9	45	41,7	7	58,3
F3/6	Katılmıyorum	109	35,2	50	24,6	27	24,3	4	33,3
	Kararsızım	110	35,5	86	42,4	46	41,4	4	33,3
	Katılıyorum	91	29,4	67	33,0	38	34,2	4	33,3
F3/7	Katılmıyorum	45	14,7	46	22,5	23	20,7	1	8,3
	Kararsızım	45	14,7	26	12,7	18	16,2	1	8,3
	Katılıyorum	217	70,7	132	64,7	70	63,1	10	83,3
F3/8	Katılmıyorum	29	9,3	20	9,8	13	11,6	2	16,7
	Kararsızım	13	4,2	13	6,4	11	9,8	0	0,0
	Katılıyorum	269	86,5	171	83,8	88	78,6	10	83,3
		Anne Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F3/1	Katılmıyorum	80	22,8	41	27,7	8	21,1	8	21,1
	Kararsızım	82	23,4	27	18,2	10	26,3	10	26,3
	Katılıyorum	189	53,8	80	54,1	20	52,6	20	52,6
F3/2	Katılmıyorum	72	20,8	23	16,1	7	19,4	12	11,1
	Kararsızım	85	24,6	25	17,5	11	30,6	26	24,1
	Katılıyorum	189	54,6	95	66,4	18	50,0	70	64,8
F3/3	Katılmıyorum	55	15,7	19	13,1	5	13,9	12	11,0
	Kararsızım	30	8,6	12	8,3	7	19,4	7	6,4
	Katılıyorum	265	75,7	114	78,6	24	66,7	90	82,6
F3/4	Katılmıyorum	53	15,2	20	13,8	5	13,2	11	10,1
	Kararsızım	29	8,3	16	11,0	5	13,2	14	12,8
	Katılıyorum	266	76,4	109	75,2	28	73,7	84	77,1
F3/5	Katılmıyorum	81	23,3	37	25,3	7	18,4	25	22,9
	Kararsızım	119	34,2	39	26,7	16	42,1	26	23,9
	Katılıyorum	148	42,5	70	47,9	15	39,5	58	53,2
F3/6	Katılmıyorum	102	28,9	33	22,8	8	21,6	52	48,1
	Kararsızım	141	39,9	52	35,9	23	62,2	31	28,7
	Katılıyorum	110	31,2	60	41,4	6	16,2	25	23,1
F3/7	Katılmıyorum	63	17,8	32	21,8	9	25,0	12	11,5

	Kararsızım	50	14,1	16	10,9	8	22,2	16	15,4
	Katılıyorum	241	68,1	99	67,3	19	52,8	76	73,1
F3/8	Katılmıyorum	35	9,9	15	10,1	8	21,6	6	5,6
	Kararsızım	22	6,2	6	4,1	5	13,5	4	3,7
	Katılıyorum	296	83,9	127	85,8	24	64,9	98	90,7

EK-29: Konstrüktivist Önergeler/ Aile Eğitim Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM		Baba Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F4/1	Katılmıyorum	70	22,5	46	22,7	23	20,4	3	25,0
	Kararsızım	76	24,4	45	22,2	34	30,1	3	25,0
	Katılıyorum	165	53,1	112	55,2	56	49,6	6	50,0
F4/2	Katılmıyorum	73	23,9	49	24,4	25	22,1	2	16,7
	Kararsızım	73	23,9	65	32,3	33	29,2	4	33,3
	Katılıyorum	160	52,3	87	43,3	55	48,7	6	50,0
F4/3	Katılmıyorum	46	14,9	47	23,4	18	15,9	3	25,0
	Kararsızım	54	17,5	40	19,9	25	22,1	2	16,7
	Katılıyorum	209	67,6	114	56,7	70	61,9	7	58,3
F4/4	Katılmıyorum	68	21,9	40	19,9	23	20,2	2	16,7
	Kararsızım	55	17,7	53	26,4	23	20,2	4	33,3
	Katılıyorum	187	60,3	108	53,7	68	59,6	6	50,0
F4/5	Katılmıyorum	30	9,7	26	12,8	16	14,0	1	8,3
	Kararsızım	20	6,5	23	11,3	19	16,7	1	8,3
	Katılıyorum	259	83,8	154	75,9	79	69,3	10	83,3
F4/6	Katılmıyorum	50	16,1	38	18,6	19	16,7	4	33,3
	Kararsızım	68	21,9	40	19,6	26	22,8	1	8,2
	Katılıyorum	192	61,9	126	61,8	69	60,5	7	58,3
F4/7	Katılmıyorum	46	14,9	32	15,6	21	19,1	2	16,7
	Kararsızım	32	10,4	35	17,1	18	16,4	0	0,0
	Katılıyorum	230	74,7	138	67,3	71	64,5	10	83,3
F4/8	Katılmıyorum	67	21,8	39	19,0	30	27,0	4	33,3
	Kararsızım	57	18,5	47	22,9	18	16,2	3	25,0
	Katılıyorum	184	59,7	119	58,0	63	56,8	5	41,7
F4/9	Katılmıyorum	56	18,1	43	21,7	17	15,6	0	0,0
	Kararsızım	49	15,8	34	17,2	22	20,2	3	25,0
	Katılıyorum	205	66,1	121	61,1	70	64,2	9	75,0
F4/10	Katılmıyorum	85	27,4	43	21,2	30	27,0	3	25,0
	Kararsızım	70	22,6	56	27,6	23	20,7	2	16,7
	Katılıyorum	155	50,0	104	51,2	58	52,3	7	58,3
F4/11	Katılmıyorum	76	24,6	46	22,7	28	24,8	3	25,0
	Kararsızım	55	17,8	43	21,2	26	23,0	3	25,0
	Katılıyorum	178	57,6	114	56,2	59	52,2	6	50,0
F4/12	Katılmıyorum	181	58,2	124	60,5	50	44,2	8	66,7
	Kararsızım	57	18,3	40	19,5	32	28,3	3	25,0
	Katılıyorum	73	23,5	41	20,0	31	27,4	1	8,3
		Anne Eğitim Durumu							
		İlköğretim		Ortaöğretim (Lise)		Yükseköğretim		Hiçbiri	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F4/1	Katılmıyorum	71	20,0	31	21,2	12	31,6	29	27,1
	Kararsızım	79	22,3	42	28,8	13	34,2	24	22,4
	Katılıyorum	205	57,7	73	50,0	13	34,2	54	50,5
F4/2	Katılmıyorum	73	21,0	35	23,8	11	28,9	31	29,2
	Kararsızım	93	26,7	43	29,3	13	34,2	27	25,5
	Katılıyorum	182	52,3	69	46,9	14	36,8	48	45,3
F4/3	Katılmıyorum	65	18,5	29	20,0	5	13,2	15	13,9

	Kararsızım	68	19,4	23	15,9	14	36,8	15	13,9
	Katılıyorum	218	62,1	93	64,1	19	50,0	78	72,2
F4/4	Katılmıyorum	77	21,8	24	16,7	5	13,2	28	25,7
	Kararsızım	68	19,3	36	25,0	13	34,2	18	16,5
	Katılıyorum	208	58,9	84	58,3	20	52,6	63	57,8
F4/5	Katılmıyorum	44	12,5	17	11,5	4	10,5	8	7,5
	Kararsızım	32	9,1	13	8,8	13	34,2	7	6,6
	Katılıyorum	277	78,5	118	79,7	21	55,3	91	85,8
F4/6	Katılmıyorum	58	16,4	24	16,2	11	28,9	18	16,7
	Kararsızım	80	22,7	31	20,9	9	23,7	16	14,8
	Katılıyorum	215	60,9	93	62,8	18	47,4	74	68,5
F4/7	Katılmıyorum	53	15,1	22	14,9	12	33,3	14	13,2
	Kararsızım	50	14,2	26	17,6	5	13,9	5	4,7
	Katılıyorum	249	70,7	100	67,6	19	52,8	87	82,1
F4/8	Katılmıyorum	73	20,9	35	23,8	11	28,9	21	19,4
	Kararsızım	71	20,3	33	22,4	8	21,1	14	13,0
	Katılıyorum	206	58,9	79	53,7	19	50,0	73	67,6
F4/9	Katılmıyorum	66	19,2	32	22,1	5	13,2	12	11,0
	Kararsızım	56	16,3	27	18,6	10	26,3	15	13,8
	Katılıyorum	222	64,5	86	59,3	23	60,5	82	75,2
F4/10	Katılmıyorum	94	26,6	42	29,0	4	10,8	20	18,5
	Kararsızım	82	23,2	26	17,9	17	45,9	28	25,9
	Katılıyorum	177	50,1	77	53,1	16	43,2	60	55,6
F4/11	Katılmıyorum	82	23,2	31	21,1	8	21,1	37	34,9
	Kararsızım	72	20,4	31	21,1	12	31,6	14	13,2
	Katılıyorum	199	56,4	85	57,8	18	47,4	55	51,9
F4/12	Katılmıyorum	204	57,8	81	54,7	13	34,2	71	65,1
	Kararsızım	72	20,4	25	16,9	16	42,1	20	20,5
	Katılıyorum	77	21,8	42	28,4	9	23,7	18	22,5

EK-30: İdealist Önergeler/ Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F1. İDEALİST YAKLAŞIM		BÖLGELER													
		Doğu Anadolu		Güneydoğu Anadolu		İç Anadolu		Ege		Karadeniz		Akdeniz		Marmara	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F1/1	Katılmıyorum	6	6,5	33	22,4	11	19,3	0	0,0	10	20,4	35	16,1	2	6,9
	Kararsızım	5	5,4	9	6,1	8	14,0	1	2,3	3	6,1	19	8,8	1	3,4
	Katılıyorum	81	88,0	105	71,4	38	66,7	43	97,7	36	73,5	163	75,1	26	89,7
F1/2	Katılmıyorum	26	29,2	43	28,7	15	25,9	12	27,3	18	37,5	60	27,3	5	17,2
	Kararsızım	19	21,3	28	18,7	13	22,4	5	11,4	3	6,3	48	21,8	6	20,7
	Katılıyorum	44	49,4	79	52,7	30	51,7	27	61,4	27	56,3	112	50,9	18	62,1
F1/3	Katılmıyorum	55	59,8	59	39,9	31	52,5	16	36,4	17	36,4	114	52,3	13	50,0
	Kararsızım	13	14,1	40	27,0	11	18,6	10	22,7	10	22,7	40	18,3	8	30,8
	Katılıyorum	24	26,1	49	33,1	17	28,8	18	40,9	18	40,9	64	29,4	5	19,2
F1/4	Katılmıyorum	31	33,7	44	29,5	18	30,5	14	31,8	20	42,6	73	33,6	16	55,2
	Kararsızım	20	21,7	35	23,5	12	20,3	11	25,0	15	31,9	64	29,5	4	13,8
	Katılıyorum	41	44,6	70	47,0	29	49,2	19	43,2	12	25,5	80	36,9	9	31,0
F1/5	Katılmıyorum	11	14,6	23	15,3	6	10,2	3	6,8	7	14,6	32	14,5	5	17,2
	Kararsızım	8	9	11	7,3	2	3,4	3	6,8	8	16,7	28	12,7	0	0,0
	Katılıyorum	68	76,4	116	77,3	51	86,4	38	86,4	33	68,8	160	72,7	24	82,8

EK-31: Liberal Önermeler/ Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F2. LIBERAL YAKLAŞIM		BÖLGELER													
		Doğu Anadolu		Güneydoğu Anadolu		İç Anadolu		Ege		Karadeniz		Akdeniz		Marmara	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F2/1	Katılmıyorum	16	17,4	33	23,1	10	17,2	4	9,3	8	18,2	35	16,1	5	17,2
	Kararsızım	18	19,6	34	23,8	16	27,6	7	16,3	9	20,5	54	24,9	6	20,7
	Katılıyorum	58	63,0	76	53,1	32	55,2	32	74,4	27	61,4	128	59,0	18	62,1
F2/2	Katılmıyorum	23	25,0	42	28,2	20	33,9	15	34,9	11	22,4	61	27,7	7	24,1
	Kararsızım	13	14,1	23	15,4	12	20,3	9	20,9	13	26,5	43	19,5	7	24,1
	Katılıyorum	56	60,9	84	56,4	27	45,8	19	44,2	25	51,0	116	52,7	15	51,7
F2/3	Katılmıyorum	26	29,2	43	28,7	15	25,9	12	27,3	18	37,5	60	27,3	5	17,2
	Kararsızım	19	21,3	28	18,7	13	22,4	5	11,4	3	6,3	48	21,8	6	20,7
	Katılıyorum	44	49,4	79	52,7	30	51,7	27	61,4	27	56,3	112	50,9	18	62,1
F2/4	Katılmıyorum	9	9,8	20	13,9	5	8,5	2	4,5	10	20,4	40	18,4	3	10,3
	Kararsızım	8	8,7	12	8,3	10	16,9	7	15,9	6	12,2	15	6,9	3	10,3
	Katılıyorum	75	81,5	112	77,8	44	74,6	35	79,5	33	67,3	162	74,7	23	79,3
F2/5	Katılmıyorum	55	59,8	59	39,9	31	52,5	16	36,4	17	36,4	114	52,3	13	50,0
	Kararsızım	13	14,1	40	27,0	11	18,6	10	22,7	10	22,7	40	18,3	8	30,8
	Katılıyorum	24	26,1	49	33,1	17	28,8	18	40,9	18	40,9	64	29,4	5	19,2
F2/6	Katılmıyorum	31	33,7	44	29,5	18	30,5	14	31,8	20	42,6	73	33,6	16	55,2
	Kararsızım	20	21,7	35	23,5	12	20,3	11	25,0	15	31,9	64	29,5	4	13,8
	Katılıyorum	41	44,6	70	47,0	29	49,2	19	43,2	12	25,5	80	36,9	9	31,0
F2/7	Katılmıyorum	20	22,7	24	16,3	9	15,8	5	11,4	18	37,5	39	17,7	3	11,1
	Kararsızım	38	43,2	59	40,1	23	40,4	26	59,1	20	41,7	97	44,1	8	29,6
	Katılıyorum	30	34,1	64	43,5	25	43,9	13	29,5	10	20,8	84	38,2	16	59,3
F2/8	Katılmıyorum	20	21,7	23	16,3	11	19,0	6	13,6	15	31,3	41	18,9	2	6,9
	Kararsızım	24	26,1	38	27,0	18	31,0	11	25,0	16	33,3	64	29,5	8	27,6
	Katılıyorum	48	52,2	80	56,7	29	50,0	27	61,4	17	35,4	112	51,6	19	65,5
F2/9	Katılmıyorum	17	18,5	48	32,0	13	22,0	8	18,2	16	34,0	62	28,3	10	34,5
	Kararsızım	41	44,6	55	36,7	29	49,2	19	43,2	14	29,8	82	37,4	13	44,8
	Katılıyorum	34	37,0	47	31,3	17	28,8	17	38,6	17	36,2	75	34,2	6	20,7
F2/10	Katılmıyorum	11	14,6	23	15,3	6	10,2	3	6,8	7	14,6	32	14,5	5	17,2
	Kararsızım	8	9,0	11	7,3	2	3,4	3	6,8	8	16,7	28	12,7	0	0,0
	Katılıyorum	68	76,4	116	77,3	51	86,4	38	86,4	33	68,8	160	72,7	24	82,8

EK-32: Realist Önermeler/ Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F3. REALİST YAKLAŞIM		BÖLGELER													
		Doğu Anadolu		Güneydoğu Anadolu		İç Anadolu		Ege		Karadeniz		Akdeniz		Marmara	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F3/1	Katılmıyorum	24	26,1	24	16,1	17	29,8	11	25,0	19	38,8	48	21,9	8	27,6
	Kararsızım	18	19,6	37	24,8	10	17,5	14	31,8	11	22,4	46	21,0	5	17,2
	Katılıyorum	50	54,3	88	59,1	30	52,6	19	43,2	19	38,8	125	57,1	16	55,2
F3/2	Katılmıyorum	16	17,4	33	23,1	10	17,2	4	9,3	8	18,2	35	16,1	5	17,2
	Kararsızım	18	19,6	34	23,8	16	27,6	7	16,3	9	20,5	54	24,9	6	20,7
	Katılıyorum	58	63,0	76	53,1	32	55,2	32	74,4	27	61,4	128	59,0	18	62,1
F3/3	Katılmıyorum	4	4,4	34	23,1	5	8,8	2	4,5	12	25,0	31	14,3	2	6,9
	Kararsızım	8	8,8	9	6,1	2	3,5	3	6,8	8	16,7	22	10,1	1	3,4
	Katılıyorum	79	86,8	104	70,7	50	87,7	39	88,6	28	58,3	164	75,6	26	89,7
F3/4	Katılmıyorum	9	9,8	20	13,9	5	8,5	2	4,5	10	20,4	40	18,4	3	10,3
	Kararsızım	8	8,7	12	8,3	10	16,9	7	15,9	6	12,2	15	6,9	3	10,3
	Katılıyorum	75	81,5	112	77,8	44	74,6	35	79,5	33	67,3	162	74,7	23	79,3
F3/5	Katılmıyorum	16	17,6	39	26,0	10	17,2	10	22,7	9	20,0	59	27,1	3	10,7
	Kararsızım	26	28,6	40	26,7	12	20,7	14	31,8	17	37,8	77	35,3	10	35,7
	Katılıyorum	49	53,8	71	47,3	36	62,1	20	45,5	19	42,2	82	37,6	15	53,6
F3/6	Katılmıyorum	27	29,7	49	32,9	21	35,6	17	39,5	12	25,0	60	27,6	9	31,0
	Kararsızım	35	38,5	53	35,6	24	40,7	17	39,5	20	41,7	84	38,7	10	34,5
	Katılıyorum	29	31,9	47	31,5	14	23,7	9	20,9	16	33,3	73	33,6	10	34,5
F3/7	Katılmıyorum	13	14,4	29	19,3	8	13,6	4	10,0	14	29,2	39	17,8	6	21,4
	Kararsızım	16	17,8	11	7,3	6	10,2	6	15,0	16	33,3	32	14,6	1	3,6
	Katılıyorum	61	67,8	110	73,3	45	76,3	30	75,0	18	37,5	148	67,6	21	75,0
F3/8	Katılmıyorum	5	5,4	21	14,0	5	8,5	2	4,5	10	20,8	18	8,3	2	6,9
	Kararsızım	4	4,3	2	1,3	3	5,1	0	0,0	5	10,4	20	9,2	0	0,0
	Katılıyorum	83	90,2	127	84,7	51	86,4	42	95,5	33	68,8	179	82,5	27	93,1

EK-33: Konstrüktivist Önermeler/ Yaşanılan Bölge İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM		BÖLGELER													
		Doğu Anadolu		Güneydoğu Anadolu		İç Anadolu		Ege		Karadeniz		Akdeniz		Marmara	
		Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
F4/1	Katılmıyorum	24	26,1	26	17,3	7	12,1	6	14,0	18	36,7	54	24,8	7	24,1
	Kararsızım	22	23,9	31	20,7	17	29,3	13	30,2	17	34,7	52	23,9	4	13,8
	Katılıyorum	46	50,0	93	62,0	34	58,6	24	55,8	14	28,6	112	51,4	18	62,1
F4/2	Katılmıyorum	22	23,9	33	22,1	18	31,0	9	21,4	17	34,7	46	21,6	5	17,2
	Kararsızım	29	31,5	41	27,5	18	31,0	9	21,4	9	18,4	59	27,7	6	20,7
	Katılıyorum	41	44,6	75	50,3	22	37,9	24	57,1	24	46,9	108	50,7	18	62,1
F4/3	Katılmıyorum	14	15,2	32	21,3	12	20,7	4	9,1	13	27,1	36	16,8	0	0,0
	Kararsızım	16	17,4	21	14,0	11	19,0	7	15,9	14	29,2	45	21,0	5	17,2
	Katılıyorum	62	67,4	97	64,7	35	60,3	33	75,0	21	43,8	133	62,1	24	82,8
F4/4	Katılmıyorum	25	27,2	27	18,1	8	13,6	9	20,5	13	27,1	47	21,8	4	13,8
	Kararsızım	11	12,0	34	22,8	19	32,2	8	18,2	12	25,0	45	20,8	1	3,4
	Katılıyorum	56	60,9	88	59,1	32	54,2	27	61,4	23	47,9	124	57,4	24	82,8
F4/5	Katılmıyorum	8	9,0	23	15,3	6	10,3	3	6,8	6	12,5	24	10,9	0	0,0
	Kararsızım	9	10,1	9	6,0	2	3,4	4	9,1	13	27,1	24	10,9	2	6,9
	Katılıyorum	72	80,9	118	78,7	50	86,2	37	84,1	29	60,4	172	78,2	27	93,1
F4/6	Katılmıyorum	14	15,2	25	16,8	7	11,9	10	22,7	15	30,6	34	15,5	6	21,4
	Kararsızım	18	19,6	21	14,1	13	22,0	6	13,6	16	32,7	55	25,1	4	14,3
	Katılıyorum	60	65,2	103	69,1	39	66,1	28	63,6	18	36,7	130	59,4	18	64,3
F4/7	Katılmıyorum	9	9,8	27	18,0	7	12,3	8	18,2	9	19,1	36	16,4	2	7,7
	Kararsızım	18	19,6	20	13,3	7	12,3	3	6,8	4	8,5	25	11,4	6	23,1
	Katılıyorum	65	70,7	103	68,7	43	75,0	33	75,0	34	72,3	158	72,1	18	69,2
F4/8	Katılmıyorum	25	27,2	34	22,7	9	15,3	10	22,7	11	23,4	43	19,9	6	20,7
	Kararsızım	19	20,7	34	22,7	11	18,6	6	13,6	8	17,0	42	19,4	4	13,8
	Katılıyorum	48	52,2	82	54,7	39	66,1	28	63,6	28	59,6	131	60,6	19	65,5
F4/9	Katılmıyorum	17	18,9	29	19,9	10	17,5	7	15,9	9	18,4	39	18,2	2	6,9
	Kararsızım	10	11,1	22	15,1	9	15,8	5	11,4	10	20,4	43	20,1	5	17,2
	Katılıyorum	63	70,0	95	65,1	38	66,7	32	72,7	30	61,2	132	61,7	22	75,9
F4/10	Katılmıyorum	30	33,0	30	20,1	20	33,9	5	11,4	8	16,3	61	28,2	6	21,4

	Kararsızım	20	22,0	37	24,8	8	13,6	8	18,2	19	38,8	50	23,1	7	25,0
	Katılıyorum	41	45,1	82	55,0	31	52,5	31	70,5	22	44,9	105	48,6	15	53,6
F4/11	Katılmıyorum	21	23,3	24	16,2	26	44,1	8	18,6	17	34,7	56	25,6	5	17,2
	Kararsızım	14	15,6	31	20,9	9	15,3	8	18,6	9	18,4	51	23,3	5	17,2
	Katılıyorum	55	61,1	93	62,8	24	40,7	27	62,8	23	46,9	112	51,1	19	65,5
F4/12	Katılmıyorum	58	63,0	95	63,8	35	59,3	29	65,9	22	45,8	108	49,1	18	62,1
	Kararsızım	18	19,6	22	14,8	13	22,0	5	11,4	12	25,0	55	25,0	6	20,7
	Katılıyorum	16	17,4	32	21,5	11	18,6	10	22,7	14	29,2	57	25,9	5	17,2

EK-34: İdealist Önermeler/ Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F1. İDEALİST YAKLAŞIM			Düşük Gelirli		Orta Gelirli		Yüksek Gelirli	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde hukuk ve diplomasiye her zaman öncelik verilmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	31	16,5	47	15,0	20	14,8
		Kararsızım	18	9,6	22	7,0	8	5,9
		Katılıyorum	139	73,9	244	78,0	107	79,3
2.	Aslında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	43	22,9	91	28,8	43	31,9
		Kararsızım	40	21,3	55	17,4	30	22,2
		Katılıyorum	105	55,9	170	53,8	62	45,9
3.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	90	47,9	141	44,9	72	53,3
		Kararsızım	44	23,4	65	20,7	25	18,5
		Katılıyorum	54	28,7	108	34,4	38	28,1
4.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	60	32,1	105	33,2	52	38,5
		Kararsızım	55	29,4	74	23,4	33	24,4
		Katılıyorum	72	38,5	137	43,4	50	37,0
5.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	19	10,0	54	17,1	18	13,4
		Kararsızım	23	12,1	25	7,9	14	10,4
		Katılıyorum	148	77,9	237	75,0	102	76,1

EK-35: Liberal Önermeler/ Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F2. LİBERALYAKLAŞIM			Düşük Gelirli		Orta Gelirli		Yüksek Gelirli	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	39	21,2	52	16,7	23	17,6
		Kararsızım	38	20,7	79	25,3	27	20,6
		Katılıyorum	107	58,2	181	58,0	81	61,8
2.	Devletlerarasında kalıcı bir barışın sağlanmasının mümkün olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	44	23,2	87	27,6	44	32,1
		Kararsızım	41	21,6	59	18,7	22	16,1
		Katılıyorum	105	55,3	169	53,7	71	51,8
3.	Aşlında savaşların önlenabilir bir olgu olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	43	22,9	91	28,8	43	31,9
		Kararsızım	40	21,3	55	17,4	30	22,2
		Katılıyorum	105	55,9	170	53,8	62	45,9
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	13	6,9	52	16,7	21	15,6
		Kararsızım	26	13,8	24	7,7	15	11,1
		Katılıyorum	149	79,3	235	75,6	99	73,3
5.	Türkiye'nin komşu ülkelerle ilgili sorunlarda tarafsız kalması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	90	47,9	141	44,9	72	53,3
		Kararsızım	44	23,4	65	20,7	25	18,5
		Katılıyorum	54	28,7	108	34,4	38	28,1
6.	Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik başvurusundan vaz geçmemesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	60	32,1	105	33,2	52	38,5
		Kararsızım	55	29,4	74	23,4	33	24,4
		Katılıyorum	72	38,5	137	43,4	50	37,0
7.	Şangay İşbirliği Örgütü'nün Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	Katılmıyorum	31	16,6	53	17,0	33	24,6
		Kararsızım	89	47,6	148	47,6	38	28,4
		Katılıyorum	67	35,8	110	35,4	63	47,0
8.	İslam ülkeleri ile işbirliğinin geliştirilmesinin Avrupa Birliğine karşı Türkiye için bir alternatif olabileceğine inanıyorum.	Katılmıyorum	25	13,2	58	18,9	35	26,1
		Kararsızım	57	30,2	88	28,7	38	28,4
		Katılıyorum	107	56,6	161	52,4	61	45,5
9.	Türkiye'nin Rusya ile olan karşılıklı ilişkilerinin bir geleceğinin olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	48	25,3	96	30,3	32	23,9
		Kararsızım	85	44,7	118	37,2	51	38,1
		Katılıyorum	57	30,0	103	32,5	51	38,1
10.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için diplomasiye ağırlık vermesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	26	13,7	67	21,5	24	17,9
		Kararsızım	31	16,3	38	12,2	20	14,9
		Katılıyorum	133	70,0	206	66,2	90	67,2

EK-36: Realist Önergeler/ Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F3. REALİST YAKLAŞIM			Düşük Gelirli		Orta Gelirli		Yüksek Gelirli	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Uluslararası ilişkilerde askeri gücün her zaman belirleyici olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	36	19,1	81	25,6	38	27,9
		Kararsızım	49	26,1	79	25,0	16	11,8
		Katılıyorum	103	54,8	156	49,4	82	60,3
2.	Uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün, askeri güçten daha önemli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	39	21,2	52	16,7	23	17,6
		Kararsızım	38	20,7	79	25,3	27	20,6
		Katılıyorum	107	58,2	181	58,0	81	61,8
3.	Uluslararası alanda savaş ve çatışmaların nedenlerinin politik çıkarlar olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	21	11,3	53	16,8	16	12,1
		Kararsızım	21	11,3	22	7,0	12	9,1
		Katılıyorum	144	77,4	241	76,3	104	78,8
4.	Türkiye'nin öncelikle iç sorunlarını çözmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	13	6,9	52	16,7	21	15,6
		Kararsızım	26	13,8	24	7,7	15	11,1
		Katılıyorum	149	79,3	235	75,6	99	73,3
5.	NATO üyeliğinin Türkiye için gerekli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	32	17,1	79	25,0	36	27,3
		Kararsızım	73	39,0	93	29,4	33	25,0
		Katılıyorum	82	43,9	144	45,6	63	47,7
6.	Bir güvenlik örgütü olarak NATO'nun Türkiye için bir alternatifinin olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	65	34,8	92	29,2	36	26,7
		Kararsızım	67	35,8	123	39,0	55	40,7
		Katılıyorum	55	29,4	100	31,7	44	32,6
7.	Türkiye'nin uluslararası alanda ağırlığını artırmak için askeri gücünü artırması gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	26	13,7	67	21,5	24	17,9
		Kararsızım	31	16,3	38	12,2	20	14,9
		Katılıyorum	133	70,0	206	66,2	90	67,2
8.	Türkiye'nin uluslararası alanda gücünü artırmak için ekonomisini geliştirmesi gerektiğine inanıyorum.	Katılmıyorum	12	6,3	40	12,7	11	8,1
		Kararsızım	14	7,4	12	3,8	12	8,8
		Katılıyorum	163	86,2	263	83,5	113	83,1

EK-37: Konstrüktivist Önermeler/ Gelir Durumu İlişkisi Çapraz Sorgulama Tablosu

F4. KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIM			Düşük Gelirli		Orta Gelirli		Yüksek Gelirli	
			Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
1.	Batı ile yaşanan sorunların arka planında İslam-Hristiyanlık arasındaki rekabet olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	39	20,5	76	24,1	26	19,3
		Kararsızım	59	31,1	64	20,3	35	25,9
		Katılıyorum	92	48,4	175	55,6	74	54,8
2.	Batı ülkelerine karşı duyulan öfkenin “Radikal Terörizmi” beslediğine inanıyorum.	Katılmıyorum	42	22,2	80	26,0	26	19,1
		Kararsızım	56	29,6	78	25,3	39	28,7
		Katılıyorum	91	48,1	150	48,7	71	52,2
3.	Dünyada siyaseti yönlendiren bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	22	11,6	64	20,6	27	19,9
		Kararsızım	39	20,5	51	16,5	31	22,8
		Katılıyorum	129	67,9	195	62,9	78	57,4
4.	Türkiye’de siyasete müdahale eden ve işleri karıştıran bir üst akıl ya da gizli örgütler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	38	20,1	66	21,5	29	21,5
		Kararsızım	46	24,3	58	18,5	28	20,7
		Katılıyorum	105	55,6	190	60,5	78	57,8
5.	Yabancı ülkelerin Türkiye topraklarında gizli emellerinin ve hesaplarının olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	16	8,6	40	12,7	17	12,5
		Kararsızım	23	12,3	28	9,6	13	9,6
		Katılıyorum	148	79,1	248	77,9	106	77,9
6.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasını engelleyen şeyin dış güçler olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	28	14,8	55	17,5	26	19,0
		Kararsızım	45	23,8	55	17,5	34	24,8
		Katılıyorum	116	61,4	205	65,1	77	56,2
7.	Türk ve Müslüman devletlerinin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin gerekli olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	23	12,1	52	16,7	25	18,5
		Kararsızım	27	14,2	37	11,9	22	16,3
		Katılıyorum	140	73,7	222	71,4	88	65,2
8.	Türk ve Müslüman devletlerin bir araya gelerek uluslararası alanda ortak hareket etmesinin mümkün olduğuna inanıyorum.	Katılmıyorum	34	18,2	66	20,9	39	29,1
		Kararsızım	37	19,8	60	19,0	28	20,9
		Katılıyorum	116	62,0	190	60,1	67	50,0
9.	Türkiye’nin Türk ve Müslüman dünyası için bir rol model olduğunu düşünüyorum.	Katılmıyorum	35	18,9	57	18,3	24	17,9
		Kararsızım	30	16,2	54	17,4	19	14,2
		Katılıyorum	120	64,9	200	64,3	91	67,9
10.	Türkiye’nin her alanda hamle yapmasının önündeki en büyük engelin yine kendimiz olduğuna inanıyorum	Katılmıyorum	45	23,8	76	24,2	39	29,1
		Kararsızım	59	31,2	63	20,1	26	19,4
		Katılıyorum	85	45,0	175	55,7	69	51,5
11.	Türkiye’nin uluslararası alanda gerçek anlamda bir dostunun olmadığına inanıyorum.	Katılmıyorum	51	27,1	71	22,5	35	25,7
		Kararsızım	41	21,8	59	18,7	27	19,9
		Katılıyorum	96	51,1	186	58,9	74	54,4
12.	Sosyal medya da paylaşılan bir haber düşüncelerimi destekliorsa doğru olduğuna inanırım.	Katılmıyorum	107	56,3	188	59,3	71	52,6
		Kararsızım	40	21,1	64	20,2	30	22,2
		Katılıyorum	43	22,6	65	20,5	34	25,2